

Viața Românească

Directori: C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

SUMAR

- I. Agirbiceanu *Popa Man.*
 M. Codreanu *Iașul (Sonete: Statuia lui Ștefan.—Piramida leilor.—Statuia lui Alecsandri.—Dianei.—Statuia lui Miron Costin.—Iașul).*
 A. Philippide *Un specialist român la Lipsca.*
 Ana Conta-Kernbach *Pulbere...*
 N. L. Kostaki *Pricolicii (Studiu de mitologie română).*
 M. Petrov *Inima lui Hjalmar (versuri—după Leconte de Lisle).*
 C. Hoiescu *Organizația comerțului mondial al petrolului.*
 Mircea D. Rădulescu *Trecutul (versuri).*
 Dr. Const. C. Georgescu-Severin *Aplicarea Legii învoielilor agricole (Registrele agricole).*
 Iorgu G. Toma *Ahașor, Iulienul rățacitor (versuri—de Lenau).*
 Em. Ciomac *Flori de nufăr... (versuri).*
 Ilie Bărbulescu *Din lumea balcanică.*
 Dr. N. Leon *Cronica științifică (Ernst Haeckel. Viața și operele sale—cu 2 ilustrații).*
 I. G. Duca *Cronica veșternă (Criza ungară).*
 N. D. Cocea *Cronica leatră (”Sirena” și ”Cântecul lebedei”).*
 Alex. Gh. Doinaru *Cronica veștelă (Geografie: Dunărea și Marea Neagră.—Iași.—Bacău).*
 Gh. Topirceanu *Cronica veștelă (Sahara).*
 I. Zahau *Scrisori din Ardeal.*
 P. Nicanor & Co. *Miscelaneu (E. M. de Vogüé.—Jubileele d-lui Maiorescu.—Din lumi străine.—Industria națională.—Răspuns unui intrus.—Pentru d. G. Papu.—Cîteva reflecții.—Eugeniu Carada.—Rectificare).*

Recenzii: D. Anghel și St. O. Iosif. „Caleidoscopul lui A. Mirea”; Oreste. „In umbra lui Ibril”; Ion A. Rădulescu Pogoneanu. „Johann-Heinrich Pestalozzi. O schiță a vieții și ideilor sale”; D'Annunzio, Zucchi, Ojetti. „Nuvele”.—I. S.—A. Stavri. „Luminisuri”.—O. B.—George Radu. „Die Donauschiffahrt in ihrer völkerrechtlichen Entwicklung”; Pierre de Tourtoulon. „Les principes philosophiques de l'Histoire du Droit”.—I. N.—G. Dumitrescu-Bumbesti. „Monografia bănilor populare „Gilotul”.—C. A.—Donado da Lezze. „Historia turcesca (1800—1814)”.—G. P.—Alfred Binet. „Les idées modernes sur les enfants”; Alphonse Séché. „Les plus jolis vers de l'année 1909”.—M. C.—E. Faguel. „La démission de la Morale”.—C. G. Fz.—Saint Evremont. „Collection des plus belles pages”; Gabriel Faure. „Heures d'Italie”.—D. X.—E. Levassent. „Salarial et salaires”.—M. J.—

Revista Revistelor: Luceafărul, Ramuri, Convorbiri Literare, Sămănătorul, Noua Revistă Română, Săptămîna, Falanga, Facla, La Revue de Roumanie, La nouvelle Revue, Mercure de France, La Revue, La Revue de Mois, Revue des Idées, Les documents du Progrès, Revue des Cours et Conférences, Rivista d'Italia, Deutsche Revue, Sozialistische Monats-Hefte, The Contemporary Review.

Bibliografie.

I A Ș I

Redacția și Administrația: Str. Golia 52.

1910

Viața Românească apare lunar cu aproximativ 160 de pagini. — Abonamentul în țară: un an 18 lei; jumătate de an 9 lei. Numărul 2 lei. — Pentru învățători, preoți de sat și studenți: un an 15 lei, jumătate de an 7.50. — Pentru Austro-Ungaria: un an 15 coroane; jumătate de an 7 coroane 50 h. Numărul 2 coroane. — Pentru Basarabia: un an 8 ruble; jumătate de an 4 ruble. Numărul 1 rublă. Pentru străinătate: un an 22 lei; jumătate de an 11 lei. Numărul 2 lei 50 h. — Pentru detalii a se vedea pagina următoare.

Viața Românească

REVISTĂ LUNARĂ

Sub direcția d-lor Prof. Univ. C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

Cu colaborarea d-lor : I. Agirbiceanu, C. Alimăneștianu, D. Anghel, prof. univ. I. Athanasiu, Jean Bart, N. Bațaria, G. Bogdan-Duică, dr. P. Bogdan (docent), C. Botez, I. Botez, Octavian Botez, I. Al. Brătescu-Voinești, Vintilă I. Brătianu, Caragiale, M. Carp, dr. P. Cazacu, dr. D. Călugăreanu, I. Ciocirlan, N. D. Cocea, M. Codreanu, G. Coșbuc, prof. I. cav. de Cuparencu, Ana Conta-Kernbach, Barbu Delavrancea, I. G. Duca, V. Eftimiu, Pompiliu Eliade, Elena Farago, A. N. Gane, N. Gane, Octavian Goga, C. Hogaș, C. Hoiescu, G. Ibrăileanu, căpit. N. Ionescu, G. C. Ionescu-Sișești, Nat. Iosif, St. O. Iosif, dr. S. Irimescu, M. Jacotă, Francis Lebrun, prof. univ. dr. N. Leon, V. Loichiță, E. Lovinescu, dr. I. Lupaș, dr. N. Lupu, prof. univ. dr. M. Manicatide, Constanța Marino, I. Minulescu, I. Mironescu, S. Măndrescu, Const. Morariu, St. Morărescu, V. G. Morțun, D. Munteanu-Rîmnice, G. Murnu, I. Nădejde, Alexis Nour, dr. Aurel cav. de Onciul, inginer N. P. Panaitescu, locot. colonel Sc. Panaitescu, G. Pascu, D. D. Pătrășcanu, Horia Petra-Petrescu, N. Petrescu-Comnen, prof. univ. A. Philippide, prof. univ. dr. D. Pompeiu, Matilda Poni, Sp. Popescu, dr. St. Popescu (docent), D. Popovici-Bayreuth, prof. univ. dr. G. Proca (O. Carp), dr. N. Quinez, Ioan R. Rădulescu, I. Raian, George Rannetti, Radu Rosetti, Izabela Sadoveanu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, H. Sanielevici, Sever Secula, prof. univ. dr. V. Sion, dr. Alex. Slătineanu, A. Stavri, maior Alex. Sturdza, dr. D. Tatușescu, I. Teodorescu, D. A. Teodora, George Tofan, Iorgu Toma, Em. Triandafil, Al. Tzigara-Samurcaș, dr. A. Urechia, dr. Alex. Vaida-Voevod, Al. Vlăhuză, N. Volentî și alții.

Condițiile de abonare

IN ȚARA :

Pe an	18 lei
Pe jumătate de an	9 "
Un număr	2 "

Abonații care nu-și vor achita abonamentul în mod direct vor trebui să plătească în plus **4 lei pe an și 2 lei pe ½ an**, ca indemnizare pentru incasatori.

Pentru învățători, preoți de sat, primari și funcționari sătești, studenți și elevi, pe an 15 lei, pe jumătate de an 7.50.— (Aceștia pot plăti în trei rate a câte 5 lei trimise cu anticipare).

IN AUSTRO-UNGARIA :

Pe an	15 coroane
Pe jumătate de an	7 cor. 50 h
Un număr	2 coroane

Abonamentul anual se poate achita în trei rate de câte cinci coroane, din patru în patru luni.

IN BASARABIA :

Pe an	8 ruble
Pe jumătate de an	4 ruble
Un număr	1 rubla

Abonamentul anual se poate plăti la fiecare două luni câte 2 ruble, până la achitare.

IN STRĂINĂTATE :

Pe an	22 lei
Pe jumătate de an	11 lei
Un număr	2 lei 50 b.

(vezi urmare pag. 3-a copertii)

• Mașinele de Cusut „SINGER” •

— SÎNT CELE MAI FOLOSITOARE —

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

NUMAI DUPA ACEASTA EMBLEMA SE CUNOSC MAGAZINELE IN CARE SE VIND MASINILE DE CUSUT „SINGER”

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

MAȘINELE NOASTRE N'AU NEVOE DE RECOMANDAȚIE, VA RUGAM NUMAI A INGRIJI CA ELE SA FIE CUMPARATE DIN ADEVARATUL LOC

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

Societ. pentru comerțul cu mașini de cusut „SINGER”

BOURNE & CIE BUCUREȘTI

CALEA MOȘILOR, 246. CALEA GRIVITEI, 84. CALEA VICTORIEI, 51.

— BIROU STRADA I. C. BRĂȚIANU No. 28. —

IAȘI: — No. 37, STRADA LAPUȘNEANU, No. 37.

Sucursale în toate orașele principale din țară.

Reteaua Liniilor de Tramvae

— DIN CAPITALA —

Prima Societate Anonimă Română de Tramvaiuri

○ ○ ○ ○ **TRAMVAIUL VECHIU** ○ ○ ○ ○

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

SOCIETATE ANONIMA ROMÎNA

Pentru Construirea și exploatarea de Căi Ferate pentru Tramvaiuri

○ ○ ○ ○ ○ ○ **NOUL TRAMVAI** ○ ○ ○ ○ ○ ○

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

Să nu lipseasca din nici o casă

Franzbranntwein

Alcool de vin cu sare de **D-ri KONIA** și Fiu chimiști.

Fricțiune întăritoare, infalibită contra durerilor reumatismale și la Gută

Întreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului.

FLACONUL ORIGINAL LEI 2.

Franzbranntwein

CU MENTHOL: Dr. KONYA

Se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale. Flaconul original 2.25

VINUL KONYA

∞ Tonic, Nutritiv și Reconstituant ∞

Cu principiile conținute în Kola, Coca, Guarana și Cacao reunite.

Indicațiuni: Debilitate, Anemie, Chlorosa, Hipocondrie, Afecțiuni cardiace, Maladii nervoase, Convalescență.

PREȚUL BUTELIEI 4 LEI 50 BANI

A se cere pretutindeni la Farmacii și Drogerii cu marea „Fortuna” depusă, și semnătura. Unde nu se găsește se trimite contra ramburs prin *Depozitul general:* Farmacia Curții Regale.

FRĂȚII Dr. KONYA, Iași.

Cumpărați numai mașina de scris

Cele mai noi
distingețiuni la toate
Expozițiunile din
lume!

YOST

Adoptată de
CASA REGALĂ
Toate autoritățile și
casele mari de
comerț

Singura care scrie fără panglici!

Cereți mașini de probă! Cele mai mari înlesniri de plată!

Orice furnituri pentru toate mașinile de scris

BUCUREȘTI, No. 54—Calea Victoriei—No. 54

Telefon.

• Ciocolata • • Zamfirescu •

SPECIALITAȚI: SYLVA=ALUNETA=CREMANT

COLECTURA „VICTORIA”

— BOTOȘANI, — STRADA MARE — Telefon —

Vesteste pe clienții săi, că onorata Direcțiune a Loteriei prin certificatul eliberat, atestă în baza adevărului, că până astăzi nu a avut de înregistrat nici o singură reclamațiune din partea jucătorilor.

Această constatare oficială o îndreptățește dar, de a se bizui și pe viitor pe concursul onor. public.

Prețurile oficiale pentru toate clasele rămân neschimbate:
UN LOS ÎNTREG 160 LEI, JUMĂTATE LOS 80 LEI, UN SFERT

■ ■ ■ ■ 40 LEI, UNA OPTIME 20 LEI ■ ■ ■ ■ ■

Comandete din țară, însoțite de contra-valoare se execută fără întârziere

Onor. public este rugat a nota adresa:

COLECTURA „VICTORIA”, BOTOȘANI

○○○ FABRICA DE TESATURI ○○○

— FOASTA LEO GELLER & Co. —

SOCIETATE ANONIMA, IAȘI

— Capital deplin vărsat 800.000 Lei —

Instalație modernă cu 400 războaie mecanice, Văpsitorie, Albitorie și apretură. Furnizează tot soiul de țesături de bumbac, in și cî-nipă. Furnituri militare. Zefiri. Uniforme școlare. Barcheturi. Flanelă de bumbac. Doguri. Americi diverse. Albituri. Mexicane. Croydoane. Pinze pentru cizmari. Etc.

Banca Națională a României

Situațiune Sumară

1909 14 Martie	ACTIV	1910 6 Martie 13 Mart
124 991 423	88 542 662 Reserva metalica Aur 91 285 227	129 337 141 129 099 627
	36 448 761 Reserva Trate Aur 37 814 400	
1 311 759	Argint și diverse monete	1 403 460 1 423 959
51 703 727	Portofoliu Român și Străin	69 848 285 72 346 671
11 866 400	(*) Impr. contra ef. publice 10 376 700	
16 763 496	« « « « in cont curent 16 284 578	26 857 867 26 661 278
11 999 924	Efectele Capital. Social	11 999 924 11 999 924
15 296 433	Efectele fondului de rezerva « « amortisarea	14 925 995 14 925 995
3 187 121	imob. și material	3 134 621 3 134 621
5 972 013	Imobili	5 999 808 5 999 808
704 391	Mobilier și Masini de Imprimerie	709 753 710 220
498 825	Cheltueli de Administratiune	397 355 405 204
103 944 564	Depozite libere	107 599 510 107 613 810
30 237 084	Compturi de valori	43 921 013 43 127 659
17 880 964	Compturi diverse, Sold.	— —
396 358 124		416 084 732 417 448 776

PASIV

12 000 000	Capital	12 000 000 12 000 000
26 380 304	Fond de rezervă	28 087 792 28 087 792
3 863 598	Fondul amortisării imobil. și material	4 120 826 4 120 826
249 335 950	Bilete de Bancă în circulațiune.	261 309 160 261 151 060
833 708	Dobândi și beneficii diverse	738 175 815 684
103 944 564	Depozite de retras	107 599 510 107 613 810
	Conturi diverse, sold	2 229 269 3 659 604
396 358 124		416 084 732 417 448 766

Scomptul 5%

*) Dobândă 5½%

SOCIETATEA ANONIMĂ

de **Basalt artificial** și de **Ceramică**
DE LA COTROCENI

BUCUREȘTI, STRADA CÎMPINEANU, 20

Capital social deplin vărsat Lei 2,500.000

Cel mai bun material pentru învelit acoperișurile este numai placa de ardesie

= Eternit =

Fabricată de Societate după brevetul Hatschek.

Material foarte ușor și ieftin

Rezistență absolută contra focului, vântului și intemperțiilor

ÎNFĂȚIȘARE PLĂCUTĂ. — DURABIL

Societatea mai oferă și celelalte produse ale sale, precum :

DALE ȘI PAVELE DE BAZALT ARTIFICIAL

CARELAGE

CARAMIZI SPECIALE, CARAMIZI REFRACTARE

Tuburi zmălțuite, Sobe de Teracotă

FAIANTERIE DE MENAGIU, DE FARMACIE

ASFALT ȘI BITUM. CARTON ASFALTAT

Cereți Prețurile-Corente speciale

MARMOROSCH, BLANK & CIE

SOCIETATE ANONIMA CU UN CAPITAL DE 10,000,000 LEI

STRADA LIPSCANI, 8, și Sucursală în CALEA
VICTORIEI 17, (sub Hotel de France)

BUCUREȘTI—BRAILA—CONSTANȚA—CALAFAT—GIURGIU
SULINA—TULCEA.

Efectuează toate operațiunile de bancă în general. Cumpără și vinde efecte publice. Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturor țărilor. Avansuri asupra valorilor în depozit și orice fel de transacțiuni financiare.

Sucursalele din Brăila și Constanța afară de operațiile de bancă mai sus citate, se ocupă și cu vinderea cerealelor în comision.

THE BANK OF ROUMANIA LIMITED

Mai înainte Banca României, fondată la 1869.

Capital Lire Sterline 300.000 deplin vărsat
Fondul de Rezervă Lire Sterline 154,679

SEDIUL: LONDRA, — SUCURSALA: BUCUREȘTI

COMITETUL CENTRAL:

The Earl of Bessborough, C. V. D., C. B.
Domnul E. W. H. Barry
Demetra de Frank

Vicontele Goschen
Sir R. Hamilton Lang, K. C. M. G.
Domnul P. Naville.

BUCUREȘTI: E. E. Goodwin Director, Al. Iurcsiewicz Director-Adjoint.

CENSORI: D-nii Jean Kaldendero, Dem. I. Chica și Arthur Green

Libraria Franceza H. Kohn

fost director al Librăriei *l'Indépendance Roumaine*,
situată în Calea Victoriei. **Pasagiul Român** No. 19—București.
TELEFON 25|83

Este cea mai bine asortată în cărți de literatură, medicină, filosofie, sociologie, agricultură, etc. streine. Execută cu cea mai mare promptitudine orice comandă de cărți ce i s'ar cere și n'ar avea în depozit.

Toate revistele franceze se trimet la domiciliu chiar în ziua sosirii lor de la Paris.

Abonamente la toate ziarele și revistele străine.

Face abonamente la revista:

„**VIAȚA ROMINEASCA**”

și trimite acasă cu numărul la oricine i-ar face cererea.

Primaria Urbei Peatra

JUD. NEAMȚU.

PUBLICAȚIUNE.

Avindu-se în vedere, decisiunea Consiliului Comunal, din ședința de la 9 Februar 1910, se aduce la cunoștința publică următoarele:

Cu începere de astăzi, *Primăria va executa pe seama ei proprie, instalațiuni electrice particulare cu prețuri avantajoase și fixe*, după un tarif general de prețuri, votat de consiliul Comunal.

Pentru înlesnirea publicului amator de a-și face instalațiuni de lumină electrică, Primăria a luat dispozițiunea cea mai avantajoasă ca plata pentru instalațiuni să se facă în

12 RATE LUNARE

cu începere de la punerea în funcțiune a instalațiunei executate. Instalațiunile vor fi executate sub controlul serios al Primăriei, de către *montori speciali* și în bune condițiuni de funcționare, după regulile tehnicei Germane.

Materialele pentru instalațiuni, vor fi de cea mai superioară calitate și vor corespunde sistemului adoptat.

Publicul din orașul Piatra-N., este astfel garantat că executarea instalațiunilor se va face în mod conștiincios, având în acelaș timp și condițiuni avantajoase pentru plată.

PRIMAR, **N. I. Ioaniu**

Secretar, *Mih. Grigoriu.*

Planul Loteriei a șaptea privilegiată pe clase a Regatului Român

60000 numere cu 30000 ciștiguri și 8 Premii

Clasa întâia Misa Lei 12 p. un bil let întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.) Tragera la 11/24 De- cembrie 1910	Clasa doua Misa Lei 20 p. un bi- let întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.) Trag. la 11/24 și 12/25 Ianuarie 1910	Clasa treia Misa Lei 36 p. un bi- let întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.) Trag. 3/16 și 4/17 Fe- bruarie 1910	Clasa șasea Misa Lei 24 pentru un bi- let întreg (incl. chelt. de cancel. com. etc.) Trag. de la 9 April la 1 Mai (22 April la 17 Mai) 1910.
Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 60000	Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 70000	Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 80000	Ciștigul cel mare în cazul norocos conform § 10 Lei 900000
1 Prem. 40000	1 Prem. 50000	1 Prem. 60000	sau 850000
1 Ciștig 20000	1 Ciștig 20000	1 Ciștig 20000	Lei 825000
1 " 5000	1 " 5000	1 " 5000	sau 820000
1 " 2000	1 " 2000	1 " 2000	Lei 815000
1 " 1000	1 " 1500	1 " 1500	
2 à 500 1000	2 à 1000 2000	4 à 1000 4000	
4 à 300 1200	4 à 500 2000	5 à 500 2500	
5 à 200 1000	6 à 300 1800	10 à 300 3000	
25 à 150 3750	15 à 200 3000	15 à 250 3750	
60 à 100 6000	69 à 150 10350	62 à 200 12400	
1400 à 40 56000	2400 à 85 204000	2900 à 130 377000	
1500 Ciștig și 1 premiu 136950	2500 Ciștig și 1 premiu 301650	3000 Ciștig și 1 premiu 491150	

Clasa patra Misa lei 36 p. un bil let întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.) Tragera la 26 și 27 Febr. (și 12 Mart.) 1910	Clasa cincea Misa lei 32 p. un bil let întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.) Trag. la 20 Mart. și 2 Aprilie 1910	Premie Conf. § 10	Premie Conf. § 10	Premie Conf. § 10	Ciștig
Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 90000	Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 100000	400000	400000	250000	250000
1 Prem. 70000	1 Prem. 80000	150000	150000	100000	100000
1 Ciștig 20000	1 Ciștig 20000	50000	50000	25000	25000
1 " 10000	1 " 10000	20000	20000	15000	15000
1 " 5000	1 " 5000	10000	10000	5000	5000
1 " 3000	1 " 3000	5000	5000	2500	2500
1 " 1500	1 " 2000	1000	1000	500	500
4 à 1000 4000	4 à 1000 4000	300	300	200	200
8 à 500 4000	10 à 500 5000	250	250	100	100
15 à 300 4500	20 à 300 6000	100	100	50	50
68 à 250 17000	61 à 250 15250	50	50	25	25
1900 à 170 323000	1400 à 200 280000	25	25	12	12
2000 Câștig. și 1 premiu 462000	1500 Câștig. și 1 premiu 430250	18775	18775	200	200
		3755000	3755000	5500000	5500000

Intrări

B I L A N Ţ

Eşiri

60000	Losuri Cl. I-a à 8 lei	Lei 480000	1500	Ciștig. Cl. I-a și 1	Premie lei	136950
53500	" II-a à 16 "	936000	2500	" II-a și 1	" "	301650
56000	" III-a à 32 "	1792000	3000	" III-a și 1	" "	491150
53000	" IV-a à 32 "	1696000	2000	" IV-a și 1	" "	462000
51000	" V-a à 28 "	1428000	1500	" V-a și 1	" "	430250
49500	" VI-a à 20 "	990000	19500	" VI-a și 3	" "	5500000
		Lei 7322000				Lei 7322000

22 OCT 2019

Popa Man

(Povestire)

I

În Teleguța, în anul acela, începu a se desprimăvara de vreme. Aflase vulpea ghiță la Stretenie peste riuri și peste văi, și, după vorba din bătrâni, dacă află vulpea poduri de ghiță la Stretenie, se 'nmoaie gerul decu vreme. Peste Teleguța băteau domoale vinturi dela miazăzi. Aerul tare, subțire, ce stăpînise deasupra cîmpurilor de nea, se îngreuia, se îngroșa parcă de răsuful plin de umezeală, de mirosul de apă al vînturilor. Și neaua începu să se inmoaie. Înnegriră mai întîiu pădurile goale, rare, în depărtările fumurii, apoi pe întunecate se iviră și ici și colo, cum își scoteau dealurile umerii din nea. În răsîmpurî călătoriau peste Teleguța nori grei, întunecați, dela miazăzi la miazănoapte, călătoriau tăcuți, — oboșiți parcă.

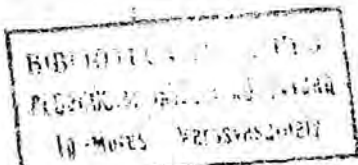
La făuriștea din mijlocul satului cînta necurmat cîntecul clar, ritmat, al ciocanelor, foitul sula înădușit, gemînd de oboseală, iar jarul se inviora mereu, incununat cu flăcări mici, vi-neții. Teleguțenii își dregeau sierele de pluguri, cel din frunte lungăreț ca o limbă uriașă de oaie, cel din urmă lătăreț ca o limbă năstrușnică de bou. Curtea făuriștii era plin de pluguri și de roși de car, ce așteptau să fie ferecate din nou, ori numai să le stringă omul negru, plin de fum și de smoală, să le stringă în cercurile lucii de fer.

Faurul vorbea zmuncit, striga, injura pe cei trei feciori ai lui, care îi ajutau la muncă. Iar de pe ulițele satului veniau mereu oameni cu vr'un raf nou pe spate, ori durigînd vr'o roată de car.

Și după cîteva săptămîni, în postul mare, plugurile tăiau brazdă adincă, neagră, în ogoarele mustoase. Soarele străluccea pe arături ca poleiul oțetului întunecat, aburi ușori ca o negură fină se ridicau din pămîntul rănit, iar paserile plugului, zvelte, sprintene, băteau un tact rar din coadele lungi, elegante.

Teleguțenii s'apucaseră din bună vreme să-și isprăvească arăturile lor, căci nu știau cînd va sosi porunca, — și putea, să

✓ 35647

Univ. "Petru Maior" Tg. Mureș

0868782613

cadă în toată ziua,—să se apuce de claca domnească. Boulenii își întindeau gaturile în jugurile netede, rumegau în aerul proaspăt de primăvară, și pe ochii lor mari, umezi, pleoapele se lăsa sau grele.

Doinele, trăgănite și jalnice, plecau și dintr'o parte și dintr'alta a hotarului, se întâlneau și se topiau într'o oftare dureroasă.

Pilcuri de oi ciupărau iarba tinăra ce încolțise pe văi, ca virfuri de ace verzi, nenumărate. Micii sprinteni, cu gaturile încordate, zburdau în jocuri ștregărești pe dimburi, pe marginea ripilor, spre bucuria copiilor, care nu-și mai luau ochii dela ei. Căci odraslele mai răsărite ale Telegușenilor veniseră cu toții afară pe lunci, pe ogoare, unii ca pogănicii pe lângă boii și vacile din juguri, cei mai mulți însă ca paznici ai oilor și micilor.

Erau tot copii cu obraji plini, ochii mari, vioi, și care n'au slovenit peste iarnă în cărțile școlii,—căci școală nu era pe-atunci în Teleguța,—copii care, cit a ținut gerul, s'au dat cu sania pe drumurile și dimburile satului.

Cînd sara se întorceau plugurile, scițînd din roțile mici de lemn, Telegușenii veniau cîte trei-patru la olaltă, în urma plugurilor, povestind de una, de alta, ca oamenii care se întorc mulțămii dela muncă. Dar gîndurile lor, în primăvara aceasta, dau ce dau, și 'n urmă tot se întorceau în jurul durerii celei mari a Telegușei, îndată ce coborau spre satul din vale și zăreau clopotnița veche, innegrită de bîcuierea ploilor și a vinturilor.

— N'o să ne vie popă 'n sat nici în primăvara asta—in-cepea unul.

— O să petrecem sfințele Paști iarăși ca niște păgîni și vameși—spunea altul, iar al treilea, vorbind din convingerea tuturor, adăuga :

— Se vede că sintem noi blăslămați de Dumnezeu să fim sat fără popă.

Și clopotnița, cum se zărea tăcută și părăsită lângă bisericuța ce abia mijă din ferestruicile cit palma, părea că le întărește și mai mult convingerea. Și gîndurile lor colindau cu ani innapoi.

Douăzeci de Paști trecură decînd Telegușenii au rămas fără de popă. Bătrînul popă Ion, care fusese de-aici din sat, închisese ochii acum douăzeci de ani. Și de-atunci nime nu le-a trimes popă. Veniau așa, din cînd în cînd, preoți din satele vecine, dar totuși destul de depărtate, veniau și le slujau vr'o liturghie, așa de cinci-șase ori pe an. Dar asta pentru Telegușeni nu era o mingiere. Deciteori trebuiau să aștepte cu vr'o cununie săptămîni și luni dearîndul, deciteori și așteptarea era zădarnică, și atunci mire și mireasă, nănași și rudenii, plecau într'o bună dimineață peste dealuri, pe cărări, la vr'un popă din satele vecine, să-i cunune pe tineri acolo. Și Telegușenii știau de pe vremea cînd aveau popă în sat, că peste dealuri, în sate străine, merg la cununie numai cei ce aveau să 'ncheie o cununie oprită de biserică, ori făcută peste voia părinților. Dar acum, în acești

douăzeci de ani, trebuiau să iacă adeseori drumul acesta, spre rușinea mirilor și a părinților, și tinerii cei mai detreabă.

Cînd era mort în Teleguța, cîntau, chemau clopotele mărunțele din clopotnița bătrînă, dar nu era popă să vie să ce-tească la mort desiegările, să-i mintuească sufletul pentru viața viitoare. Și cînd Teleguțenii văzură cum le rămîn de multeori morții în casă patru-cinci zile, cum așteaptă și ei cași rudeniile fața bisericească să se arăte odată, începură să creadă că vr'un blăstăm al lui Dumnezeu apasă peste satul lor.

Mai greu era iarna, cînd se năștea vr'un prunc slăbuț, care trebuia botezat îndată. Oamenii știau că cine moare nebotezat se schimbă 'n vircolac și minincă din lună, și deaceia porniau în puterea nopții cu copilul învăluit în cojocule în vr'un sat vecin, să-l încreștineze.

Și oricît erau de neobosiți creștinii în împreunarea noilor născuți cu biserica și cu Hristos, totuși s'a întimplat să înghețe doi-trei copii nebotezați, în scurgerea acestor douăzeci de ani.

Și cînd se întimpla să bată vara gbiața, să imblătească sămănăturile pe cîmp, ori cînd da vre-o boală 'n vite, sau gingăniile pămîntului rodeau rădăcinile stîldelor, Teleguțenii clătinau din cap îndurerări și spuneau: „Sufletele celea nebotezate, prietino!”

Ba dela o vreme în sat începură a se purta vești amarnice. Oamenii vedeau flîmî de pară arzînd în puterea nopții, auziau glasuri și sunete neobișnuite prin poduț caselor, prin piunițe. Unii văzură chiar umbre înalte, palide, albe, cum se strecurau din cimitirul satului, și lumecau ușoare pe ulițele luminate de lună, și se făceau nevăzute la vre-o cotitură.

„Nu-i mirare—ziceau oamenii amărîți,—dacă biserica noastră stă de-atita amar de ani pustie. Cine s'a făcut sfeșanie în casă în anii din urmă? Cine s'a putut griji în postul Paștilor, cine s'a putut spovedi? Iacă vr'o trei-patru bătrîni din sat!” Și Teleguțenii așteptau din an în an, doar le va veni și lor în sat vr'un popă.

Și în așteptarea aceasta, bătrînii satului începură să povestească istorii de demult, pe care și ei le auziră dela părinții lor, despre popii care umblau odată pe la ei prin sat și prin satele vecine. Veniau popi străini, nu se știe de unde, vorbeau în popor cite minuni toate, și se duceau apoi mai departe, lăsînd în urma lor nedumerire, și de multeori zarvă. Căci ei puneau la cale ca 'n tot satul, pe lîngă popa ce era, să mai așeze unul, care aveau apoi să-și scarmene bărbile. Atunci să fi avut mort în sat, ori un botez, ori o cununie... Nu trebuia să aștepți, ci trebuia să desparți pe cei doi popi care se certau dela slujbă. Într'un sat vecin, odată, se născu chiar încăerare între poporâni care țineau c'un popă și cei care țineau cu celalalt, pentru biserică: care popă să aibă drept a sluji în casa Domnului.

Și deși Teleguțenilor nu le plăceau povestirile acestea, cu popi care se certau, totuși în părăsirea lor doriau din inimă să mai vină vremi de-acelea. Atunci de bună samă ar avea și Teleguța popă.

Diac au ei și acum la biserică. Zădarnic însă, diacul nu-și cap sfințit. Diacul lerotei, bătrînul, cîntă utrenia, Duminica și 'n sărbători, uneori și vecernia, le vestește creștinilor, — din strană, — sărbătorile legate, dar ce folos, darul nu-l are.

Cînd sunau clopotele mărunțele, desdedimineață, creștinii își făceau cruci largi, infiorați; și tot drumul piră la biserică își inchipuiau că vor afla un preot în altar. Dar bisericuța lor urma să rămînă tot rece, neînsuflețită. Căci oricît ar cînta de frumos diacul lerotei, dacă nu s'aude glasul popii din sfîntul altar, slujba tot nefăcută rămîne, biserică tot moartă.

Și 'n multe rînduri oamenii se slătuiră cum să facă să-și aducă popă 'n sat. Vorbiau în crîsmă, vorbeau pe drum, se adunau înaintea bisericii și țineau sîtat, dar niciodată nu putură isprăvi ceva.

„Unde să mergem, cu cine să ne înțelegem?” — ziceau în urmă ei, privind cu durere în jurul lor, că nu aflau pe nime să le dea un sîtat cumsecade. Și astfel ajunseră, pe lingă altarele, de bațocura satelor străine și a logofătului moșiei bocești dela ei din sat. Vecinii cînd întilneau vr'un Teleguțean, din vorbă 'n vorbă numai se pomenia că întrebă: „Da' taica popă ce vă mai face? sănătos?” Și Teleguțeanul privia în pămînt, da să schimbe vorba, și se întorcea năcăjit acasă.

Alții dintre vecinii erau mai răi de inimă și le spuneau Teleguțenilor: „Am auzit că voi vreți să treceți la legea ungu-rească. Se vorbește că 'n curînd o să vă vie un popă care să vă scoată din biserică sfintele icoane”.

În sat, în Teleguța, în scurgerea acestor douăzeci de ani, se incuibară multe păcate. Feciorii, holteii satului, care nu se gîndeau la stafii și la vîrcolaci, colîndău toată noaptea ulițele întortochiate, treceau pirlazuri mici, ori săreau garduri înalte, și multe femei măritate plecau pe drumuri rătăcite.

Cînd s'a aflat mai întîiu cu necînstea vădită o fată mare, frunțașii, bătrînii satului se răzvrătiră adînc, și înaintea bisericii, în fața poporănilor, diacul lerotei ținu o cuvîntare scurtă: „Oamenii buni — zise el — peste noi se vede că vin toate nenorociriile. Dar cea de-acum, cu fata necînștilă, e cea mai mare. D-voastră veți face bine dacă ve-ți pedepsi-o după legea veche: s'o puneți la ușa bisericii, s'o scuipe tot poporul”. Și păcătoasa de-atunci n'a scăpat de pedeapsă, dar multe fete, și mai ales multe neveste se făcură că n'o vād, cînd trecură pe lingă dînsa în biserică.

Oamenii cu scaun la cap înțelegău, cu cit treceau anii, că 'n chipul acesta nu mai e de trăit. Vr'o cițiva flăcăi se făcură stăpîni în sat; la biserică, la utreniile diacului lerotei, mergeau tot mai puțini, aproape numai bătrînii, iar blăstămii celor morți nebotezați, a morților îngropați urziu, plutea tot mai greu asupra Teleguții.

Într'o Duminică din postul mare al primăverii anului ce avea să fie al douăzeci și unulea de cînd nu era popă în sat, diacul lerotei zise la sfîrșitul utreniei:

„Oameni buni, să vă opriți înaintea bisericii, căci trebuie să ne înțelegem într'un chip. Ori căpătăm popă, ori ni se prăpădește satul. Dar eu cred că vom căpăta. Și noi sintem creștini și ne închinăm lui Hristos mintuitorul“. Aici diacul se închină, și tot poporul cu dinsul. Iar înaintea bisericii se opri lumea, și începu să fiarbă îndată mulțimea de oameni.

În jurul lui Ierotei se adunară fruntașii satului, și sfatul se începu îndată. Vorbi bădical Toma Puiu, omul cel mai cu vază din Teleguța.

„Oameni buni—zise el—noi vr'o cițiva oameni dimpreună cu diacul Ierotei ne-am hotărît să mergem pînă la capătul lumii, numai să ne aducem un popă. Că de ocara lumii noi nu mai putem rămînea. Noi patru oameni, cu Ierotei diacul, mergem pînă la protopopul, și dacă el nu ne dă popă, ne luăm și ne ducem pînă la vlădica. Dacă vreți și d-voastră, oameni buni, noi dimineață plecăm la drum.“

„Să v'ajute Dumnezeu“—ziseră oamenii, cu fețele vesele, iar babele începură să plîngă de bucurie, că vor avea iar popă în sat.

Dimineața, Luni, cei patru și cu diacul cinci, plecară la drum s'ajungă la protopopie. Dar scaunul protopopesc era de parte, nici nu știau bine calea, și astfel cei cinci merseră din sat în sat, întrebînd, pînă ce a treia zi, sara, ajunseră la protopopul.

În Teleguța n'a intrat niciodată picior de protopop, și Teleguțenii cei cinci își făceau fel de fel de închipuiri cum va fi protopopul. Într'un gînd se uniră însă cu toții: trebuie să fie domn mare. Și îndată ce deschiseră porțile curții, își luară pălăriile în mînă, iar Ierotei diacul începu să-și dreagă glasul, căci el trebuia să spună păsurile Teleguțenilor.

Dar numai maica protopopeasa era acasă, și o sumedenie de copii, care furnicau în toate părțile.

— Și nu vine în ia'sară d-nealui? —întrebă Ierotei, învirtindu-și pălăria în mînă.

— Nu vine. Dar mine la amiazi e acasă. Dacă aveți treabă grabnică, așteptați pînă mine, că și așa spuneți că veniți de departe.

— Hehei! —zise Ion Leic, unul din deputație—da' ce gîndești d-ta. Asta-i cale, nu glumă!

Și Teleguțenii merseră prin sat să-și caute un sălaș peste noapte. Și în casa unui Român de frunte își povestiră pînă noaptea tîrziu nenorocirile lor, și blăstămul ce se vede că apasă peste Teleguța. Protopopul sosise încă înaintea amezii și trimise îndată după străini.

Îl durea și pe el sufletul de părăsirea în care zăcea Teleguța, ofta, privea mirat pînă vorbea diacul, și, la semnele acestea de aprobare, inima lui Ierotei se încălzi, cit era de bătrînă, și vorbea tot mai desghețat, văzînd, din semnele ce le făcea protopopul, ca și împlinită dorința lor veche. „Maria-ta—închee el—noi încă sintem creștini. Și la noi în biserică a mucezit ceaslovul și molitvelnicul, iar sfînta evanghelie n'o mai deschide nime“.

Protopopul, îi întrebă deodată :

— Aveți în sat casă pentru preot? Aveți ceva pământ la biserică, din care să trăiască?

Telegușenii remaseră ca opăriți. Ei nu s'au gândit niciodată la întrebările acestea. Și abia izbuli diacul Ierotei să zică :

— N'avem, Măria-ta, că popa Ion, Dumnezeu să-l hodi-nească, avea căsuța lui, care acum a rămas nepoșilor, avea pe-tecul lui de pământ. Noi drept că nu ne-am gândit la nimic--a-dause el cu curajul deodată scăzut—dar putem face pe viitor.

— Așa-i,—adauseră ceilalți. Vom face pe viitor să fie de toate.

— Veți face în cițiva ani—zise protopopul—dar d-voastră vă trebuie preot acum îndată. Pe satul d-voastră pune stăpînire necuratul, și trebuie să aveți față sfințită în sat. Să vă spun eu altceva. Veți avea doar d-voastră acasă un om de omenie, care să știe carte, să-l trimetem la vlădicie să se sfințească de preot. La aceasta se gândiră ei Telegușenii destul în cei douăzeci de ani, dar afară de diacul la ei nime nu cunoștea slova.

— N'avem astfel de om Măria-ta—zise diacul.

— Dacă n'aveți, nu-i nimic. Trimetem unul mai tinăr, care va învăța acolo totul.

Gîndul acesta era nou pentru Telegușeni. Să trimeată om fără pic de carte să se facă popă, la aceasta nu se gîndiseră. Dar oricît era de nou gîndul acesta, nu le plăcu. Ei se deprinseseră atît de mult să se cunoască între ei așa cum erau, încît ceva adînc din ei era nemulțămît. Alta a fost cu popa Ion, care a murit. Pe el așa l-au apucat: popă, deși era de aici din sat. Dar să eie acum pe unul pe care-l cunosc cu toții și să-l trimeată la vlădicie, nu se putea. Aveau ei atîtea pe suflet, aveau în sat atîtea lipse de împlinit, încît simțeau că unul dintr'ai lor nu va putea face nici-o ispravă.

Diacul Ierotei se hotărî cu greu, și zise :

— Altfel nu se poate, Măria-ta?

— Ce să se poată?

— Să ni se dea popă.

— Se poate și asta, dar mai tîrziu, dupăce veți avea în sat toate celea de lipsă pentru un preot.

Telegușenii plecară acasă, cu inimile îndoite.

Ei cinci mai bine ar fi așteptat, numai să capete în urmă un preot cumsecade. Dar se gîndiau ce va zice poporul... Vor fi mulți, de bună samă, care vor voi să trimeată pe unul din sat la popie. Și se sfătuiau pe drum ce să facă. Să spună poporănilor tot ce le-a zis protopopul, ori să le amintească numai de casă și de pământ pentru preot?

Dar din înțălesul lor eși biruitor sfatul diacului Ierotei: ei să nu-și incarce sufletul de păcate, să destăinuiască poporănilor tot.

Și în Duminica următoare satul așă veștile cele nouă.

— Trimetem unul de-al nostru—ziseră citeva glasuri.

— Facem casă, rînduim pământ de eclezic—ziseră cei mulți, înăcînd curînd strigătele celor dintli.

Cei ce părtineau încă părerea dintîiu, în zilele ce urmară, trecură toți la ceilalți: nu s'au putut înțelege pe cine să-l trimeată la popie.

Astfel se apropiau a douăzeci și una oară Paștile, și Teleguța era tot fără preot.

Cu două săptămîni înaintea sărbătorilor se zvoni o veste ciudată: nevasta unui Român a născut un băiat mort. Așa ceva oamenii încă nu pomeniseră în Teleguța. Dar băiatul cel mort fusese și o arătare. Numai cite-un deget avea la mini, iar la picioare nici-unul. Cu adevărat necuratul și-a pus stăpînireă peste sat, ziceau oamenii. Așa schilozenii numai Ducă-se pe pustiile poate să facă. Copilul l-au îngropat în grădina părinților, și de-atunci vecinii nu mai pot dormi de scheunatul buhelor, de urletul cînilor ce nu mai contenește.

Teleguțenii se îngroziră mai mult ca oricînd. Iar logofătul averii bocești putea să bată noaptea ulițele în dragă voc, căci nu mai era nici-un leciur pe la cotituri să-l pîndească din întunec, să-l prindă de piept.

La utrenia diacului Ierotei mergeau tot mai mulți, și așteptau, ca pe spini, sărbătorile Paștilor. Cel puțin a treia zi tot le va veni un preot din satele vecine să le slujească sfînta liturghie, să se mai umple și biserica lor săracă de sfîntenie, să mai slăbească puterea duhurilor necurate.

În săptămîna Patimilor, primăvara rîdea din toate luncile înflorite, din toți arborii cu frunza lînă, din murmurul tuturor pârânelor limpezi, din seninul înalt al cerului. Holdele de grîu se aplecau de vînt, moi ca mătasa, în lanurile întinse, arăturile de primăvară erau toate făcute, și incolțitura fragedă a mălaiului împungea prin țărna grasă.

Pe vremuri, cînd era popă 'n sat, din Mercurea mare slujbele sfînte nu mai conteneau în biserică. Acum intra în casa Domnului diacul Ierotei, cetea, cînta din cărțile bătrîne, picurînd din lumina de ceară slovele vechi. Din cîntările bisericesti, din cetaniile diacului, se deslășura încet, domol, cu repeșiri dese, istoria patimilor Mintuitorului, și oamenii ascultau înfiorați, cu capetele în piept. Și gîndul lor bătea, cași 'n anii de mai înainte, același drum: de-ar avea acum un preot în altar, cit'ar fi de bine! Ce sărbători minunate ar face ei atunci.

Dar iată că 'n Vinerea mare sosi în Teleguța un străin. Era inserat cînd intrase în sat și întrebă degrabă unde locuște diacul bisericii. Sătenii nu-l putură vedea bine, dar atîta puteau spune că-i un domn înalt, cu barbă mare, și are o haină neagră pînă la cîlcie.

Încă în acciași sară, Teleguțenii începură să se întrebe: Cine să fie? de unde să vie?

— S'ar părea că-i un călugăr—ziseră unii—de cei care pleacă dela mănăstiri și adună milă pentru biserică.

— Călugăr trebuie să fie, care cutieră Ardealul întreg, și împart oamenilor lemn prea-sfânt din crucea Mintuitorului—ziceau alții.

— De va fi o față bisericească, să știți că-i bine, să credeți că se'ndură Dumnezeu și de Teleguța.

Noaptea dormiră sătenii ca pe spini, dar în Simbăta mare dimineața, diacul Ierotei chemă degrabă pe bădicul Pascu, clopotarul.

— Să alergi, Pascule, iute în clopotniță, să tragi toate clopotele, să bați toaca cea de oțel, ca de praznic mare, să se adune tot satul.

Și nu trecu mult ș'au început să cinte toate clopotele, iar toaca de oțel își trimetea ritmul clar pînă departe peste sat.

Teleguțenii grăbiau spre Dimbul Natului, la marginea satului, unde era bisericuța lor, de unde străjuia clopotnița bătrînă. Și n'a fost bărbat, n'a fost femeie în Teleguța, care să nu asculte chemarea arămii sfințite. Înaintea bisericii se adunară credincioșii, așteptînd cu nerăbdare pe cantorul Ierotei. Îl așteptau, pentru că știau, simțeau că diacul nu va veni singur.

Deodată toate capetele se înălțară, ca la comandă, spre stînga: lingă diacul Ierotei venea legăndu-se popa cel străin. Diacul îi ajungea numai pînă la piept. Vîntul răschira barba lungă și groasă a străinului și-i umfla haina neagră ce-i ajungea pînă la călcie.

Diacul trase pe popă în clopotniță, se urcară amîndoi pe podul de unde se trăgeau clopotele, — ca să-i poată vedea toată mulțimea poporănilor.

„Creștini d-voastră—începu diacul—Dumnezeu sfîntul s'a milostivit de Teleguțeni. Ni-a trimis, ca din cer, pe Sfinția sa în satul nostru, tocmai cînd era să ne-ajungă Paștile fără de preot. Sfinția sa umblă prin țară s'adune milă pentru sîntele biserici, și nu-i o întimplare că chiar în Vinerea mare a ajuns în Teleguța. Drumul Sfinției sale e foarte lung, dar eu l-am rugat în numele Domnului Hristos să se oprească de sîntele sărbători la noi în sat. Și Sfinția sa, aicea-i față, s'a învoit, Dumnezeu să ni-l trăiască“.

— Să-l țină Dumnezeu la mulți ani—răspunseră Teleguțenii într'un glas de bucurie.

În vremea cit a cuvîntat diacul, popa privea'n pămînt, și genele lungi, negre, se sbăteau în răstimpuri rare. Cum sta așa, înalt, voinic, capul plecat, cu barba groasă, lungă, odihnită pe pieptul lat, avea o înfățișare nespuse de cuvioasă.

„Trebuie să fie vr'un călugăr“—șopteau femeile tinere și codanele de fete, înfiorîndu-se, cu ochii mereu la popă.

Dar, la strigătul sătenilor, străinul tresări deodată, și tresărind aceasta îi încordă trupul uriaș, și el sta acuma drept, ca un militar, și ochii lui mari, negri, străluciră o clipă, apoi ca o ceață ușoară, ca o umbră de melancolie, îi acoperi îndată.

Diacul privia cu teamă, cu sfială, la străin.

„Eu—buni creștini—zise străinul, sînt robul lui Dumnezeu. Asupra robului lui Dumnezeu au putere creștinii. De-i zic: Stai aici, se oprește; de-i poruncesc: Pleacă mai departe, se duce. Acum diacul mi-a zis să stau. Dar chiar de nu-mi zicea, trebuia să rămîn de sfintele sărbători, pentru că mă oprea casa Domnului, văduvită de preot. Eu, buni creștini, sînt robul lui Dumnezeu, și, acum, robul vostru. Mă odihnesc puțin și eu, că d-voastră nici nu bănuiți din ce depărtări vin eu, și cite drumuri am bătut“.

După ce sfîrși, capul i se plecă iarăși, genele îi acoperiră ochii înlăcrămați parcă. Citeva femei tinere oftară, fără să știe de ce, iară creștinii în loc să strige „ura“, cum gîndiau la început, rămăseră pe ginduri. Nu cutezau acum să privească la preot, și în sufletele tuturor se sălășliu o teamă: E un popă deosebit, un popă mare acesta. Nu cumva să fie însuși vlădica, să vie așa necunoscut la ei în sat, să iscodească ce fel de oameni sînt Telegușenii aceștia, de stau atît amar de ani fără de preot?

Diacul Ierotei se pregătea să-l ducă pe străin în biserică. Dar fața acestuia deodată se lumina, ochii i se aprinseră, și zise:

„Mă bucur, creștini d-voastră, că pot să vă slujesc de Sfînta Înviere a Domnului, dar să vă întreb ceva: Cine mă găzduște pe mine în aceste zile sfînte?“ Și privirile lui jucăușe, ca scîlpirea ritului în apusul soarelui ce-l sărula, se purtau peste mulțimea oamenilor. Căuta ceva, căuta poate pe cineva cunoscut, ori privea așa să descopere înșul pe găzda nouă?

Diacul Ierotei rămase uluit. D'apoi, bine—gîndea el—bine, Sfînția ta, n'ai tras la mine, nu se cuvine să rămii la mine, nu-i această purtare a d-tale chip de batjocoră?

Dar de zis nu cuteza să zică nimic. În amărala sa i se păru deodată că nu-l mai interesează străinul, se gîndea că mai bine ar fi fost să nu fi nimerit la ei în sat. Dar numai pe-o clipă cugetă așa. Indată ce-și întoarse privirile spre bisericuța de lemn, îl copleși bucuria, că la sărbătorile acestea ea va răsuna, se va umplea de mîndra slujbă a Învierii.

Tăcerea ce apăsa peste mulțime, indată ce străinul își puse întrebarea, tot diacul o rupse:

„Oameni buni—zise el—Sfînția sa are dreptate. Găsiți pe unul dintre voi care să-l găzduiască“.

Mulțimea stătu puțin nemișcată, apoi indată începu să se frămînte. La cuvintele diacului uitară pe-o clipă că popa-i de fața. Citeva capete se apropiară de olaltă și de-acolo se auzi îndată:

— Bădicul Florea să-i fi gazdă.

— Da, bădicul Florea—repetară mai mulți.

— Ba nu, să-i fie gazdă bădicul Ilie Marcu.

— Așa-i—ziseră mai mulți.

Și oamenii, porniți odată, erau gata să mai strige în grabă

citeva nume, dar străinul își ridică brațul mare, puternic, și mulțimea se liniște.

„Să se apropie puțin creștinul cel de lângă ușa bisericii, care stă pe treapta întâia“.

Toate capetele se întoarseră spre ușa bisericii: bădicul Ioniță, care sta pe treapta întâia, cu nevasta și cu fata, se aplecă grabnic spre femeii, șopti ceva, apoi tocmindu-și din două mișcări cojocelul alb pe umeri, porni prin mulțime, cu fața aprinsă de atâtea cinste, spre clopotniță.

— Vrei d-ta, bun creștin, să mă găzduiești pe citeva zile? — îl întrebă străinul, luindu-și iarăși înfățișarea lui cuvioasă.

— Bucuros, Sfinția ta, numai d-ta să fii mulțămît.

Dar străinul nu mai asculta la cuvintele lui, ci ochii popii se opriră asupra celor două femei din ușa bisericii, unde privise mereu și mai înainte de se sfătui oamenii.

„Atunci e bine—zise el în urmă—atunci rămân la d-ta. De nu voi fi mulțămît, vina mea să fie“. Și un suris ușor i se strecură în colțul buzelor. Apoi capul lui se plecă din nou, genele lungi îi adumbrară ochii, și zise încet diacului: „Să intrăm în biserică“.

Liturgia sf. Vasile, din Simbăta mare, începu îndată. Diacul Jerotei deschidea foile vechi ale bucoavelor mari, le deschidea încet, cu tact, și cîntecul lui bătrînesc, tremurat, începu să adie prin biserică. Iar din altar preotul cînta cu glas dulce, plin de undulări, ecteniile. Creștinii ascultau înfiorați, se închinau, și o căldură neobișnuită li se cobora în suflet. Demult, tare demult n'a mai răsunat glas sfînit de popă la ei în altar, în Simbăta Paștilor. Iar glasul părintelui, din tainic și dulce, în răstimpuri se înălța, se întăria, vibra ca glasul unei trîmbiți de argint. Apoi iar se umplea de taină, coborîndu-se în șopot moale.

Dar oricîtă bucurie, oricîtă căldură se aduna în inimile sâtenilor, creștinii nu-și puteau uita alegerea ce-a făcut-o Sfinția sa cu bădicul Ioniță. Se gîndeau deci,—mai ales femeile: Ce să-l fi îndemnat pe străin să se lege de Ioniță? Nici frunțas în sat, nici bogat, nici om al bisericii.

Ba femeile își aduceau acum aminte că pe socoteala lui Ioniță se spuneau multe taine, multe împliniri nu prea cinstite. Băteau odată prin sat, mai demult, pecind se însurase Ioniță, vești rele. Că ar fi undeva o ceată de hoști de cai, și între aceea, din Teleguța, e Ioniță singur. Că el lipsea de-acasă săptămîni dearîndul, iar femeia îl jălea ca pe un mort, îngrozită că i s'a prăpădit bărbatul.

Dar, vezi bine, gîndiau iarăși creștinii, părintele n'are de unde să știe de isprăvile de mai demult ale lui Ioniță. Totuși ce l-a îndemnat să se lege de el, cînd erau atîția mai buni, care să-l găzduiască?

Și astfel, la liturgia aceea de Sămbătă, simțimintele de evlavie, de bucurie mare ale creștinilor, erau rupte de întrebările ce le veneau mereu înainte, cu privire la hotărîrea părintelui.

Iar între femei erau multe care priviau cu ciudă, acolo în biserică, la nevasta și fata bădicului Ioniță. Cele două femei însă aveau alte gânduri: cum vor face să-l ospăteze pe părintele mai bine.

La sfârșitul liturghiei, părintele eși în ușile împărătești, își plecă adinc capul și zise:

„Iubiți creștini, slujba de astăzi e gata. Invierea vom face-o dimineață, în crăpatul zorilor. Înainte de-a eși din biserică trebuie să vă spun cum mă chiamă, să știți și voi cu cine aveți de-a face. Mă chiamă popa Man, și umblu prin țară s'adun milă pentru sfintele biserici. Cum vor trece sărbătorile, îmi voi lua bățul de călător în mină, și iar voi pleca. Dar pînă atunci să ne bucurăm de sfintele Paști la olaltă“.

Rosti apoi tatăl nostru, blagoslovi cu mina-i mare, puternică, tăind o cruce largă în aerul plin de fum de tămie, apoi intră în altar.

Femeia și fata bădicului Ioniță părăsiseră demult biserica. Popa Man trecea acum prin mulțimea dinnaintea bisericii, de-a dreapta avind pe diacul, de-a stînga pe bădicul Ioniță.

— Frumoasă vreme o să avem de Sfintele sărbători—zise Ierotei diacul—demult n'au mai căzut Paștile așa în primăvară.

— Frumoasă—zise popa Man, ridicîndu-și deodată privirile și căutînd în zările senine, curate. Dar mai este ceva frumos—adause el. Teleguța are cimpuri largi, are văi ce se întind pînă'n mari depărtări, are păduri bogate.—Apoi se opri, se întoarse spre Ioniță și-l întrebă: „Cum sinteți mulțămîți cu pămîntul? Vă dă roadă în deajuns?“

— Ne dă, Sfinția ta. Noi din partea pămîntului o ducem bine, adică am duce-o tare bine, de-ar tot al nostru. Dar, și așa, muncim și nu ne putem plînge.

— Așa-i—zise părintele pornînd,—cine muncește, pe acela îl ajută Dumnezeu. Și d-voastră aveți norocul că lucrați un pămînt bun și gras. Am văzut eu, în drumurile mele, ogoare de toată sama, și oameni tot așa. Dar vă pot spune că, pe cit văd, d-voastră stați bine. Mă mir cum de-ași rămas atîta vreme fără de preot.

Aici tăcură amîndoi creștinii care îl însoțeau. Asta era rușinea satului lor, și bucurios n'ar fi vorbit de dînsa.

— Cine-a fost mai pe urmă popă în Teleguța?—întrebă el îndată ce văzu că cei doi nu-i vor răspunde.

— Unul popa Ion, Sfinția ta, a fost de aici din sat și a repauzat în adînci bătrînețe—zise diacul. Avea noroc, în anii din urmă, că știa slujba pe de rost, altfel n'ar mai fi putut ținea liturghie, căci nu mai vedea nimic. Bun creștin, săracul!

Ajunseră la bădicul Ioniță, acasă, și intră și diacul, să guste un păhărel de rachiu de bucate. În tot satul numai Ioniță avea rachiu curat de bucate. Nime nu știa de unde-l cumpăra, dar nici nu prea știau oamenii că are el așa bunătate la casă.

Femeile le dădură pine moale și sticla cu rachiu, și se stre-

curară în tindă, iar cei trei se așezară la masă. Gustă dinți popa Man și lăudă bunătaea băuturii, apoi mușcă din pinea moale.

„Eu, în drumurile mele, pine moale n'am prea mâncat—zise el. Îmbuci ce se îndură creștinul să-ți dea. Dar odată, când eram și eu la casa mea, aveam din darul lui Dumnezeu de toate“.

Și Popa Man se înduioșă deodată, în ochii lui licări un strop de lacrimă, spre marea mirare a diacului și a bădicului Ioniță. De unde a venit și unde ș'a fi lăsat casa și satul părintele Man? Dacă a avut gospodăria lui, cum a plecat în lume, lăsându-și pe ai lui în plata lui Dumnezeu? Călugării's aceia care umblă și vîntură lumea s'adune mila creștinilor.

Popa Man mai trase cîteva înghițituri, îmbucă încet din pine, și ochii lui priveau undeva departe.

Diacul Ierotei se simți deodată înduioșat și el, își luă pălăria și plecă.

Isprăvind cu prînzul, veniră și femeile în casă: nevasta îndrăzneată, zîmbind, iar fata mai șovăitoare. Popa Man acum se înșenina îndată. Privi cu ochii umezi la femece, trase cu coada ochiului spre față, și începu a lăuda hăutura și pinea.

— Cine face așa pine bună, trebuie să fie o femeie harnică—încheie dînsul, privind spre Ioniță.

— Încă nu-i femece, părinte, e numai fată, că Firuța a frămîntat pinea—zise Ioniță.

Fata se îmbujoră la față, și-i veni să plîngă. Dar popa Man se apropie îndată de dînsa, o bătu cu palma pe umăr și-i zise:

„Harnică fată. Dumnezeu are să-ți dea noroc“.

Acum Firuța ar fi eșit bucuros afară, căci simțea cum îi zvîcnește sîngele în dragii ei obraji tineri și fragezi, și cum i se pune ca o ceață deasă înaintea luminilor albastre. „Așa's fetițele acestea cu popii: sîcicioase“—zise părintele, întorcîndu-se spre gazda casei. Femeile aduseră acum bucatele.

Popa, la masă, povesti din cîte a văzut în lumea largă ce-a cutrierat-o. I-a venit deodată porunca, de la vîldicie, să plece după mila creștinilor. Și el a plecat îndată, cu toiagul drumețului în mînă. Ș'a umblat, ș'a umblat, prin vînt, prin ploaie, prin ger. De multeori i-a amorțit lui mîna pe cirjă, de multeori i-au degerat de frig picioarele, de multeori n'a mâncat cîte trei zile în șir. Căci sînt locuri prin țară, unde de la un sat la altul trebuie zile întregi. De multeori i-au eșit în cale fiare sălbatice, și numai Dumnezeu, căruia-i slujește, l-a scăpat cu viață. Mai groază-i părintelui Man cînd se gîndește cum a trecut Dunărea.

Dar cînd pomeni numele acesta, cei din casă tresăriră, se priviră mirați, și căutară cu mare sîială la străin. Pentru ei Dunărea era ceva din povești, era o apă mare, poate la marginea pămîntului. Și îndată le veniră în minte la tustrei versurile ce le rostesc toți copiii în jocurile lor:

Bourel, bourel,
 Scoate coarale de vițel
 Și te du la Dunăre
 Și bea apă turbure.

De, cine a trecut Dunărea trebuie să fie un om cu totul deosebit. Le veni rădădată întrebarea: Cine să fie acest popă Man? Lui Ioniță îi veni, așa pe-o clipă, un gând minunat: Oare să fie popă străinul acesta? Să nu fie un hoț, după ce spunea că a trecut Dunărea? El își aduce aminte de povești de demult cu hoți, care trec Dunărea cu cirede întregi de boi albi.

Dar popa Man urma să-și spună groaza ce-a simțit-o când a trecut acel riu minunat. Pornise pe-o barcă puternică și numai doi vislași erau cu el. Plecară în puterea nopții, și era întunec-păcură. A mai trecut el Dunărea, dar ziua, nu noaptea. Acum înaintau ei iute, dar cirna greșea mereu; visleau cu putere, dar nu prea înaintau. Simțiră cum se născu ca din senin o șuviță de vânt, ce începu să-i biciuiască în față. Dar nu apucară să se gindească ce să facă, și un uragan turbat începu să scoată din fața liniștită a riuului armăsari furioși, care izbeau cu putere în luntre. Într-o clipă i-au răsturnat și cei doi vislași periră în valuri, dar el, popa Man, s'a prins c'o mină de marginea luntrei și n'a mai lăsat-o. Cu multă zdroabă a ajuns călare pe luntre, și cu zvircoliri peste puterile omenești a doua zi, la amiază, la făr-m.

Banii ce-i adunase pe țăr-mul celălalt al apei periră în valuri, și el se gândia acum ce să facă. Cine-l va crede de-i va spune împlinirea, iar martori nu avuseseră decit valurile infuriate.

A dat apoi popa Man prin orașe mari, prin cetăți pompoase, a cunoscut o mulțime de lume. Înaintea lui n'a fost poartă care să se nchidă, pe robul lui Dumnezeu nime nu-l dă afară, și acum abia așteaptă să isprăvească odată cu colindatul prin lume, să meargă la vladica, să-și dea sama de banii ce i-a adunat.

Bădicul Ioniță și cele două femei ascultară uimiți de istoriile străinului. În vremea cit el povestea, cu ochii duși departe, femeile priveau pe furis la el, și iar le veni un gând: călătoriile acestui om au trebuit să țină ani de zile, iar el, după cit îl văd ele, trebuie să fie tânăr de tot, abia să aibă douăzeci și șase de ani. Cum poate fi un popă sfințit așa de tânăr?

Slujba Învierii în anul acela a fost minunată. Se strinsese satul întreg, de nici nu încăpură toți oamenii în biserică. La uși, pe la ferestrele de-o șchioapă, se îngrămădeau creștinii, trăgând cu urechea la cîntecele slujbei sînte. Dar mai ales cînd popa Man începu să spună o învățătură pentru ziua aceia mare, grămăgioarele de oameni de pe la feresti, dela uși, se înghesuiră și mai tare, ca într'un teasc.

Înlăuntru, creștinii ascultau cu răsufllarea oprită, c'o neobișnuită căldură la inimi. Vorbia părintele Man de patimile multe și grele ale Domnului, vorbea cu ochii plini de cuvioșie. Învierea lui Isus din morți o pomeni cu fața luminată, cu ochii strălucitori.

„Așa-i rînduiala lumii, creștinilor, prin luptă și prin suferință, și prin îndelungă răbdare se cîștigă învingerea”—încheie părintele Man, făcînd o cruce largă în aer, în semn de binecuvîntare.

Telegușenilor li se păru că cele din urmă cuvinte ale preotului le sînaseră lor. Și ei au așteptat, și ei au răbdat, cu sufletele îndurerate, lung șir de ani, până ce în urmă, iată, le-a adus Dumnezeu un preot de sfințele sărbători. Iată, li s'au luminat și lor sufletele, și simțeau c'au innecat ca ntr'o prăpastie toate durerile lor.

Întîia zi de Paști Telegușenii o serbaseră în biserică și la vetrele lor. N'a fost cîntec, n'a fost joc în sat, ci pace deplină. Numai unde și unde se zăreau doi-trei copii care ciocneau, pe la porțițe, ouăle roșii.

Dar a doua zi de Paști, după-amiază, petrecania începu și nu mai conteni pînă a treiazi sara.

La horă venise și popa Man să privească, și Telegușenii îi făcură cinste, așezîndu-l îndată la o masă pe care lumina vinul auriu, în sticle mari. La masă aceasta erau frunțașii satului și povesteau, cu multă căldură, și-și închinau de slîntul și marele praznic.

— Frumoase jocuri se obișnuesc pe aici—zise popa Man, netezîndu-și barba groasă.

— Frumoase, da, mai ales dacă este om care să le învăl-tească în toată legea—zise un Român înalt și uscățiv.—Dar ia să guști, părinte, o leacă de vin, să ne faci cinstea aceasta, că noi tare ne bucurăm de d-ta—adause tot el.

Ceilalți ridicară paharele, închinară, bău și popa Man, iar pahărelul i se ascunse, cît bău, în barba și mustațile mari. Ochii lui, printre genele lungi, priveau mereu spre joc.

„Aveți niște fete, aveți niște feciori, de ți-e mai mare dragul. Dumnezeu să vi-i trăiască”. Și privi apoi, cu multă cuvi-oșie, spre masă.

Vin se bău mult în după-amiaza aceia de a treia zi de Paști, și popa Man bufnea, puflăia scurt, în răstimpuri, cașicînd i-ar veni nădușeli.

Dela masa unde ședea popa se ridică cînd un creștin, cînd altul, și, chiuînd ca un flăcăoan, intra în joc. Dela o vreme vecinii începură, cu gura pe jumătate, să-l îndemne și pe părintele la joc.

Dar popa Man nu se mișca, numai ochii lui cercetau din cînd în cînd mulțimea.

Deodată fata bădicului Ioniță, Firuța, și cu mama ei se i-viră în mulțime.

Popa Man se ridică acum și zise vecinilor:

„Acum trebuie, vrînd-nevrînd, să tropăi un joc. Trebuie să-mi joc gazdele”.

Jucă întîiu cu nevasta lui Ioniță, o învălți de citeva ori, și apoi luă de mină pe fată, pe Firuța. Acum se porni un joc alîntat

întîiu, legănător, apoi din ce în ce mai repede, mai vihoros, mai cu patimă. Fața se 'nvirtca ca un prisnel pe subt mina părintelui, apoi, la olaltă cu el, se 'nvirtcau ca un virtej. Cu haina lungă fluturînd în vînt, cu barba răscolită, popii Man nu-i ședea bine jocul. Dar fața lui căpătă deodată trăsături aspre, vinjoase, tari, și ochii lui ardeau nepotoliți. Nici-o urmă de cuviosie nu mai rămase într'inșii. Părea mai mult un om întunecat din pădure, un hoț din codru, care nici aici între oameni nu-și poate domoli firea salbatică.

Bărbații priviau cu mirare la jocul părintelui, femeile tinere căutau la el înlemnite. Popa-i voinic odată, și se vede din jocul lui că-i singe tînăr.

Cînd veni la masă, supse dup' olaltă trei păhare de vin, și abia putu zice, așezîndu-se:

„N'am jucat demult, și nici nu prea joc. Dar acum odată mi-am făcut de cap. Mic, să vă spun, îmi plac tare Telegușenii. Buni oameni“. Apoi își trase batista lungă din buzunar, și începu să-și sbicească fața. Dar tot mereu zvîcniri de căldură, de singe, îi îngreuiau obrajii, și abia tîrziu putu să se răcorească.

Aici la joc era satul întreg. Și după ce se răcori și vinul se urcase tot mai tare la cap, Telegușenii începură să vorbească de popa lor:

- Cîntă frumos și dulce în biserică.
- Face slujba ca un arhanghel.
- E voinic ostaș al lui Hristos.
- E cuvios ca un călugăr.
- Cînd vrea, știe și petrece.
- Așa un popă să avem noi!
- Așa să ne fie nouă popă!

În chipul acesta și cu alte multe laude vorbeau oamenii despre părintele Man.

Și, într'un tîrziu, iată numai pe Ierotei diacul că se scoală de la masa unde era și popa, și începe a se purta de la mese la mese. Se apleacă, vorbește în taină cu oamenii, trece apoi mai departe. Și cînd a fost gata cu colindatul și se așeză diacul iarăși la locul lui, toată mulțimea Telegușenilor se adună în jurul mesei, unde era popa Man. Atunci se ridică diacul și zise:

„Știi, părinte Man, de ce vine tot satul aici lingă d-ta? Să-ți spun de ce. Noi de mulți ani, cum știi, n'avem popă în sat. Pe noi ne-o blăstămat, se vede, pînă acum Dumnezeu. Deaceia noi am scăpa de blăstăm și am fi cei mai norocoși oameni, dacă Sfinția ta ai rămînea preot la noi în sat. Iată, întrebă oamenii“.

Dar n'avu la ce să-i întrebe, căci din piepturile tuturor izbucni același strigăt:

„Da, să rămie părintele Man la noi în sat pînă la moarte“.

O undă de lumină adîe peste fața părintelui. Se ridică și, cu mîna în barbă, netezînd-o, zise:

„Creștinilor, mie-mi place satul Telegușa. Îmi plac și oa-

menii din el. Dar eu nu's stăpin pe cărările mele. Mie-mi poruncește vlădica. Eu am altă slujbă acum. Și chiar de mă voi scăpa de ea, eu am un sat departe undeva, tare departe, unde am păstorit doi ani de zile, unde voi fi avind și eu gospodăria mea.

„Dar, drept să vă spun, tare sint obosit de colindatul meu prin lume, și tare ași dori să mă pot odihni odată.—Clasul i se inmuie și mai tare, ochii lui se induioșară.—Așa, o jumătat' de an, un an chiar, bucuros ași rămânea, de-mi va îngădui vlădica. Bucuros m-ași odihni, căci pînă la mine acasă e drum îndelungat“.

— Să rămii atunci ș'atita, părinte. De-aici încolo vom vedea noi ce va mai fi—ziseră sătenii.

— Ei bine, fraților. Hm! să cerc. Preotul trebuie să se facă futurora rob, așa spune sf. Pavel. Am să întreb, am să cer îngăduială dela vlădicie, și de se va putea, rămîn. Plec chiar mine dimineață la vlădicie.

Un „ura“ răsunător izbucni acum din piepturile Telegușenilor, și apoi nenumărate chiote de bucurie. Abia acum se apucară Telegușenii de vin, abia acum se începu petrecania.

Popa Man îi șopti ceva la ureche bădicului Ioniță, se sculară amindoi, și popa și luă sara bună dela vecini.

„Așa, de-aici încolo nu mai e bine să fie popa de față, că vinul face prostii de mulțori. Și trebuie să mă odihnesc. Drumul ce-l voi face e destul de lung, și știe Dumnezeu ce poate să mă măi întîmpine în cale. Dar să nădăjduim că toate vor fi bune“.

Bădicul Ioniță, de odată ce popa Man cină, îl lăsă în casă și se duse iarăși la petrecere.

Popa Man se întinse în așternut, — îi făcea bine răcoarea patului, — și zimbi mulțămît. De-ar putea numai să-și scoată îngăguială dela vlădica, ar ști el ce să facă în Teleguța, se gândia cu același zimbet pe față.

Dimineața, popa Man bău trei pähărele de rachiu, imbucă din bucatele ce i le puse nevasta lui Ioniță pe masă, și se pregăti de plecare.

Fata bădicului Ioniță veni în casă cu merindea de drum pentru preot, și i-o puse pe masă.

— Ai să zăbovești mult, părinte, pe unde te duci?—cuteză ea să-l întrebe.

— Știe Dumnezeu, fetișo, Poate o săptămîină, poate o lună, se poate și mai mult. Dar să-mi spui: Ai jucat mult asară?

— Am jucat, da—răspunse fata, plecîdu-și peste ochi genele umbroase.

— Joci frumos—zise popa, privind-o țintă.

Firuța nu mai răspunse de data asta nimic, ci se furișă pe ușă afară.

Veni acum bădicul Ioniță și cu nevasta, să-i dorească drum bun și întoarcere norocoasă.

„Eu am să am mult de mers, și o să întîmpin multe-

Impotriviri. Dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, tot o să mă întorc popă în Teleguța. D-voastră să nu vă faceți gânduri rele, să nu vă pierdeți nădejdea, cind veți vedea că poate o să întirzii mult. Eu sînt robul lui Dumnezeu, și cine știe ce porunci voi mai primi. Dar simt eu că am să mă întorc”.

Bădicul Ioniță îi strînse mîna, femeia i-o sărută ca la o față bisericească, iar afară în curte, fata abia cuteză să se apropie de părintele. Veni în urmă și ea să capete blagoslovirea popii Man, dar el n'o lăsa să-i săute mîna.

În urările de bine ale celor trei, popa Man eși în drum, și porni cu grabă, cu pașii largi, legănîndu-se, pe drumul piclos. Îndată dispăru la o colitură, și nu peste mult se vedea urcînd voinicește dealul dela marginea satului.

— Aprig părintele de picior, zise nevasta.

— Nu-i de mirare. e om linăr, e aproape fecior. De mirare că i-a crescut așa un bărboiu.

— Dar, ia-l că nu merge pe drum. Ia-l, c'a luat-o-pe-o cărare la stînga—adause fata.

Se mirară toți trei; spre satul vecin, într'adevăr, pe-aici era drumul cel mai scurt. Dar de unde știe străinul acesta drumul cel mai scurt între sate?

Săptămîna luminată trecu în grabă pentru Teleguțeni. În săptămîna aceasta nu-l așteptară pe popa Man să se întoarcă. Știau ei că un drum așa lung nu se poate face așa de iute. Dar cînd trecu ș'a doua și a treia săptămîna, și nici urmă de popa Man prin Teleguța, creștinii începură a se neliniști. Cînd unii, cînd alții, mergeau la bădicul Ioniță să întrebe de Sfinția sa, dar nici bădicul Ioniță nu știa mai mult. A plecat în dimineața aceia, și de-atunci n'a mai auzit nimic de el. Dar la toți care întrebau, bădicul Ioniță le spunea cuvintele popii:

„Are să aibă mult de mers, are să întimpine multe împotriviri, dar cu ajutorul lui Dumnezeu, tot se va întoarce popă în Teleguța”.

Gura satului, în neliniștea aceasta, începu să umble și nime nu o mai putea opri.

„S'a sfiit, săracul, să ne spună în față că nu ne poate fi popă, și deaceia a șters-o așa în grabă dela noi”—ziceau unii.

„E păcat să vorbești rău de popi, dar să nu fie oare popă numai cu barba și cu haina? Cînd juca în horă, mie mi s'a părut că numai de popă nu-i bun”—spunea un bătrîn, care vecuise o viață întreagă cu popa Ion, cel de demult.

Dar vecinii îi închiseră îndată gura. Așa ceva să nu mai cuteze să spună! Să n'ajungă la urechile popii Man zvonul acesta, c'atunci s'a isprăvit cu popia lui în Teleguța.

Femeile satului se întrebau că unde-i va fi preuteasa. Are el preuteasă, ori e vr'un călugăr dela mănăstiri?

Străinii începură să batjocorească pe Teleguțeni și mai tare ca înainte:

„Măi, voi trebuie să vă incuiați popa în biserică, ori să-l legați de clopotniță, dacă voiți să aveți popă în sat”. „Fug popii

de Teleguța ca dracul de tămie." Și cite alte batjocuri veneau pe capul bieților oameni. Ei răbdau tot mai greu vorbele aceste, pentru că ei înșiși începură să creadă,—adinc în ei,—că popa Man numai ș'a bătut joc de dinșii, cind le-a spus că va veni popă la ei în sat.

Oamenii într'a patra și-a cincea săptămână îl cercetau des pe diacul Ierotei, și tot mai mulți îl stătuiau să plece în urma popii, să meargă pină la vlădicie, să vadă ce-i de nu mai vine.

Dar diacul nu cuteza să înceapă un drum așa de lung și de necunoscut. „Dac'o fi dela Dumnezeu, are să vină el înapoi, dacă nu, în zădar ne-am mai osteni”—zicea diacul.

Satul se împărți în două tabere: unii mai credeau în întoarcerea popii, ceilalți începură să se gîndească iar la blăstămul ce apasă peste Teleguța, de a fi sat fără popă. Și aceștia au ziau iar fluierături amarnice prin hornuri, boncăeli și miorlăituri prin pivniți, și lungi cucurigături prin podurile caselor. De vorbele lor, de poveștile lor, se molipsiră îndată și cei ce nădăjduiau în popă, și, în apropierea Rusaliilor, toți Teleguțenii așteptau cu groază nopțile.

Dar, în ziua de Rusalii, cine intră în biserică pe la mijlocul utreniei și apucă de-adreptul spre altar? Oamenii numai cit nu și făcură cruce: era popa Man. Cum venise? Cind sosise? Nu știa nime, nici diacul, nici bădicul Ioniță, nici nime.

Popa Man opri îndată utrenia, eși prin ușa de-a stînga a altarului, și zise:

„Vă aduc bucurie, creștini d-voastră. Sfinția sa vlădica mi-a îngăduit să rămîn popă în Teleguța un an de zile. Dar am avut lung drum, și mi s'a împotrîvit mult vlădica pină să mă lase. Deacea am stat atita. Nici nu credeam să ajung pe azi în sat la d-voastră. Dar acum îmi pare bine c'am ajuns, și iată aici o să vă arăt scrisoarea dela vlădicie“.

Își viri mina într'un buzunar și scoase o hirtie groasă, păturită. O despături și ceti aceste citeva vorbe: „În numele Tatălui ș'a Fiului ș'a Duhului sfînt. Io vlădica Ioachim îl pun pe popa Man să păstorească în sat în Teleguța. Oamenii să-i dee casă și pămînt să poată trăi, iar el să le îplinească toate slujbele preoțești“. Subt scrisoare popa Man le arătă o pecete mare, roșie, pecetea vlădicească.

Bucuria Teleguțenilor era mare. În tinda bisericii, babele plîngeau cu sughituri, bărbații și femeile își innecau suspinele de ușurare, iar diacul Ierotei greși foaia din minciu, de unde avea să cinte, încît abia pîrintele Man i-o putu afla.

Așa dar s'a isprăvit cu teama de duhurile necurate, s'a ciontat cu batjocurile străinilor, s'a luat blăstămul lui Dumnezeu de pe Teleguța. Porunca și rînduiala vlădiciei răsuna la ei în biserică, pecetia cu ceară dela vlădicie o văzură cu toții. De-acum numai sănătate să dee Dumnezeu, că norocul a venit.

Doă săptămîni încheiate a mai stat popa Man în gazdă la

bădicul Ioniță, pină ce oamenii au reparat o casă, care pe vremuri slujise de primărie.

Popa Man își puse haina cea lungă, și acum părea cu mult mai tânăr, și era mai aspru în mișcări. În cele două săptămâni, cît a mai stat la bădicul Ioniță, le spuse încă multe istorii din viața lui, iar pe Firuța o privea cu duioșie, și din cînd în cînd îi mîngia părul de mătasă, și îi strîngea ușurel minuța dulce. Părinții fetei se simțeau fericiți și laudau bunătatea de inimă a popii Man față de fata lor. Firuța, iar fata, la mingierile lui, simțea așa o negură calduță cum îi invăluie inima, cum i se pune pe ochi.

De multciori sara, prin curte, popa o oprea pe Firuța, cum venea cu ulciorul de apă dela izvor, ori c'un braț de lemne, și-i zicea :

— Harnică fetița noastră. Acum știu că nu va trece mult și te vei mărita.

Fata smincea din cap.

— Ba încă n'am să mă mărit.

— Și de ce nu?—întreba popa, prinzînd-o ușor de mină.

— Mai este vreme—șoptea Firuța, c'un tremur ușor în glas.

— Ce-ai zice să-ți vină norocul așa deodată?

— Cum să-mi vină norocul?—întreba fata, ridicîndu-și privirile.

— Hm!—făcea popa. Așa un tânăr, și frumos, și bogat, de care să-ți placă.

Aici fata își trăgea repede mina, și înfiorată se strecura în casă. Se gîndea mult noaptea, simțînd mereu privirile aprinse ale lui Man: prea multe vrea să știe părintele.

Cînd s'a mutat popa cu locuința în casele parohiale, fata bădicului Ioniță nu mîncă nimic toată ziua. Se purta palidă și obosită prin casă, prin curte.

— Ce ai tu, fată?—o întrebă mă-sa.

— Nimic, ce să am?—răspundea, furișîndu-și privirile. Dar în noaptea aceia cum închidea ochii vedea pe popa, așa tînel, vinjos și aspru, cu privirile umezi.

Popa Man, singur în casa parohială, avu în sara aceia un simțimint ciudat. Părea că vin glasuri depărtate și-l chiamă, le auzia imbulzîndu-se în ferești, părea că vede fețe cunoscute, și deodată, în liniștea și singurătatea din casă, îl copleși spaima. O femeie, înaltă, sveltă, cu un copil în brațe, i se arătă la fereastră, și erau palizi, ca doi morți. „Hei, asta ar fi preteasa Ilenuța”—își zise el, și simți ca niște drojdii amare, grețoase, cum cerceau să-i pătrundă în inimă.

Dar desgustul ce-l simți popa Man, față de sine însuși și de viața sa, a fost numai de cîteva clipe. Ii veni în minte, în curînd, fata bădicului Ioniță, și chipul pretesei începu să i se șteargă din suflet. Alte gînduri bău pe el acum, nu să se gin-

dească la preuteasă. Dar chipul ce se ștergea, învia din nou, mai limpede, mai trist.

Se iviră zorile cind se trezi părintele Man. Dormi adinc și mult, și, cind se deșteptă, soarele străjuia la amiaza cea bună.

„Bun” — zise părintele cu glas tare, privind în odaia goală. „Vrednici oameni Telegușenii aceștia”. Și, pecind se îmbrăca, se gindea mulțămii, zimbînd, la însuflețirea Telegușenilor. Li vede și acum în biserică, la liturghie, cum ascultă de smeriți, cu capetele plecate, într-o liniște desăvirșită. Cu astfel de creștini poșă face mari isprăvi — gindea părintele — numai să-i știi povălui, numai să țină mereu la tine. Și el se simțea destoinic să-i poată purta pe cărările voite și alese de dinsul, și se gindea cu mulțămire la ce va ajunge el odată aici în Telegușa.

III

Telegușenii i-au făcut samă părintelui Man de zece jugărede moșic, drept eclezie, se legară să i-o are, să i-o samene, s'o muncască dinșii.

„Să n'ai grijă, părinte — îi ziseră bătrînii bisericii. Cind vei avea lipsă, cind vei chema elăca, tot satul va fi în curtea Sfinției tale. Dacă Dumnezeu a fost milostiv cu noi, după alita așteptare, vrem și noi să facem un bine. Numai d-ta să fii sănătos și să nu ne părăsești. Că de ne va lăca Dumnezeu, o să tot mărim din an în an eclezia, și n'are să fie rău”.

Popa Man, în cele dinții zile, cutrieră tot hotarul Telegușei. Cașicind ar fi fost trimis în vr'o comisie, așa cerceta: înlinderile, bunătatea pămîntului. Și cum își purta trupul mare, legăindu-se, părea că măsură ogoarele și luncile. În răstimpură se opria pe vr'o colină, își punea mina strașină la ochi, și privea cu multă băgare de samă.

Cind isprăvi cu cercetarea aceasta își zise mulțămii: „Telegușenii sint oameni cinștiți. Mi-au dat eclezia unde-i pămîntul mai bun”. Dar acasă simți totuși o nemulțămire: e prea mică eclezia.

În vara aceasta însă nu prea avu de lucru cu moșia. Oamenii i-au dat-o sămănată gata, grîul inspicase, cucuruzul era prășit, a doua oară. Și nici nu ar fi avut vreme. Oamenii, lipsiți atîta vreme de mingierile bisericii, începură să-l grămădească pe părintele Man, cu tot felul de slujbe.

Și mai întiiu — trebuiau sfințite casele, trebuiau făcute sfeștanii, să se curețe odată satul de puterea duhurilor necurate.

În fiecare dimineață pleca părintele Man cu diacul Ierotei prin sat. Trebuiră să statornicească o regulă. În fiecare Duminică vestia părintele, în biserică, la care creștini va face sfeștania în săptămîna viitoare.

Începură dela frunțașii satului. Și mai întiiu, ca lașă bisericească, chiar diacul Ierotei se învrednici de cinste. Aici însuși părintele Man cîntă troparul „Unde umbrează darub

tău, Mihaile arhanghele“. Diacul făcu cinste cu rachiu de prune și cu prescură, și de bucurie se c'am oțeli bătrînul.

„Acum eu am făcut sfeștanie—zise el—dar drept să-ți spun, părinte, eu nu prea cred în puterea duhurilor necurate. Duhuri necurate știu că sînt, cît nisip în mare, dar de-un om a bisericii nu cred că se pot lega“.

Popa zîmbi și-i plăcu că-l vede pe diac cam înfierbîntat.

„Dracul se poate lega și de-o față bisericească—zise părintele Man. El nu alege. Atîrnă totul dela voința lui Dumnezeu: unde-i îngăduie Dumnezeu necuratul își viră coada“. Și popa îi spuse întimplarea unui călugăr. Cum l-a stăpînit necuratul, cum l-a chinuit, pînă ce în urmă l-a înecat într'o apă.

— Hehei—făcu diacul—d'apoi nu i-au celit blăstămele marelui Vasile ?

— Ba i le-au cetit, și se rugau în cor ceilalți călugări, și erau tot în biserică, iar biserică era plină de fum de tămie. Zădarnic însă. Ducă-se pe pustii zbiera, mieuna, cutcuriga, acolo în mijlocul slujbelor, din ăratele îndrăcit. Nu, diece, cu lucrurile acestea să nu glumim, ci să-l rugăm pe Dumnezeu să ne ferească.

Diacul însă nu se înfrică. Mai bău un păhărel și zise: „Mie nu mi-e frică. Eu știu o rugăciune. O rugăciune așa de grozavă, încît dac'o zici, și să spunem că necuratul e într'o piatră,—piatra aceea se sfarmă și se face fărmă“.

Popa zîmbi și zise: „Atunci e bine, diece, atunci d-ta ești om fericit. Cine nu se teme de necuratul e om fericit. Dar să grăbim că-i tirziu“.

Dela diacul au luat apoi pe rînd casele frunțașilor din sat. Creștinii așteptau ziua sfeștaniei ca pe-o sărbătoare. Casele erau văruite proaspăt, pe jos era lipit și presurat nisip, icoanele curate, lăzile cu vestminte deschise, ca să ajungă și acolo stropi din apa sfințită. Și după slujbă, la toată casa îi aștepta mîncarea și băutura. Popa trebuia să le binecuvinteze, trebuia să se odihnească puțin și să stee de vorbă cu cei din casă.

Numai într'a patra săptămînă ajunsese la rînd și casa bădicului Ioniță, să fie sfințită.

Aici, la masă, bădicul Ioniță, din vorbă'n vorbă îi zise popii Man:

„În curînd vom avea nuntă în sat, părinte“.

Popa își ridică îndată capul, și ochii lui căutau prin casă:

— Mi se pare—zise el—că mireasa va fi fetița d-voastră.

— Așa-i—întări bădicul Ioniță. O mărităm pe Fîruța. S'a aflat un ficior harnic, și o mărităm.

— Într'un ceas cu noroc l—închină popa, golînd păhăru. Dar unde-i fetița? Ași, vrea s'o vad, să-i spun în față că eu am avut dreptate. Eu i-am zis de mulțori că se va mărita în curînd, și ea n'a voit să creadă.

— Trebuie să aibă ceva fata—zise acum femeia lui Ioniță—bucuroasă de vorba părintelui. Nu-i a bună cu fata asta. I-am tot spus lui Ioniță, dar el nu vrea să vadă.

- Ce să aibă—întrebă părintele Man.
 — Nu știu. Dar e prea supărată. Imi vine cașicînd n'ar fi cu voia ei să se mărite după feciorul acela.
 — Ei bine--zise popa—dar e urit tinărul?
 — Ba de loc.
 — E sărac doar?
 — Nici asta n'ași putca-o spune.
 — Atunci se poate să-i fi descoperit fata vre'o palimă urită.
 — N-ași crede—zise femeia. Feciorul Nicodim—iaca-l știe diacul—nu-i băutor, nu-i firetic, e om foarte bun.
 — Atunci n'are nimic, lelița—închee popa. Se cam codesc ele fetele, dar le place să se mărite.
 — Vezi, muere?—zise cu bucurie bădicul Ioniță. Nu ți-am spus și eu tot așa? Acum, după ce ți-a spus și părintele, te vei liniști oare?
 — Mă voi liniști cînd voi vedea-o pe fată cu altă fire. Dar dac'o văd tot cu ochii umezi, tot mai veștedă, cum să mă liniștesc? Eu știu că nu de florile mărului e așa. Poate să aibă fata mai dinnainte o altă dragoste.
 — Asta se poate—zise popa deodată. La asta nu m'am gîndit, dar se poate. Pe sufletul omului cine-i stăpin și cine-l poate cunoaște deplin? Singur unul Dumnezeu.
 — Și eu cred că chiar asta trebuie să fie. Altfel, mi-ar spune cînd ași întreba-o: tu, fată, ce-i cu tine? Dar nu-mi spune nimic. Noaptea însă nu mai doarme—zise femeia.
 În sufletul Popii Man se cobori un val de bucurie. Incepu să bea deodată virtos, incepu să vorbească de o mulțime de lucruri și cerca să-i facă veseli și pe bădicul Ioniță și pe nevasta sa. Erau la a treia sticlă de vin și popa Man incepu să cînte un cîntec din tinereță, un cîntec de dragoste:

Trandafir mindru, rotat,
 S'asară te-am așteptat,
 Cînd văzui că nu-mai,vii,
 Pus'am dorul căpălli,
 Cu dragostea mă 'nvălii...
 Doamne, rău mă hodinii.

Glasul lui dulce, moale, umplea casa, ca o aromă. Diacul, amețit puțin de vin, făcea să s'audă în casă ca un sbor de bondar, cum secunda pe popă.

„Ciu, hai, hai“—chiui popa, plesnind din degete cînd isprăvi cîntecul, și bău cu sete păharul de vin.

„Așa trebuie să fie la sleștanie, diece, voe bună. Da, drept să spun, nicăiri nu m'am simțit bine ca'n casa bădicului Ioniță. Vrednic om și el și nevasta, Dumnezeu să-i țină. Și iar bău popa. După ce și șterse mustățile, adause: „Apoi fata? Fata d-lor e o comoară la casă! Să dea cerul la toți oamenii fete de-acestea. Un păhar, dragii mei, în sănătatea Firușii“.

Vorbele acestea împrăștiară gândurile femeii și ale bărbatului, goliră și ci păhărelele și se începu îndată o adevărată petrecanie. Nevasta aducea mereu vin din pivniță, bădicul Ioniță punca în păhare, iar popa Man cînta cîntece lumești, cu ochii aprinși de căldura ce-l cuprindea tot mai tare.

— Ceva numai nu-mi place—zise popa. La prinzul ce se dă după sfeștanie trebuie să fie toți ai casei de față. Și pe Firuța n'am văzut-o decît numai cit a ținut slujba. N'are să vină și ea la un păhărel de vin?

— Așa-i, muere, trebuie să vie și Firuța.

— Nu vrea, omul lui Dumnezeu. Gîndești că n'am chemat-o?

Popa Man începu să ridă tare: „Stați numai. O să merg s'o aduc eu. Știu eu că are să m'asculte“.

Părinții cu diacul lerotei bătură în palme, iar popa eși s'aducă pe Firuța.

Fata cînd îl simți, se strecură în curte. Popa Man încă n'o văzuse așa frumoasă. Veselia din casă îi trecu deodată și abia cuteză să se apropie de dînsa.

— Fetițo—zise el—o să vii și tu să ciocnim un păhar de vin. Te-așteaptă toți în casă.

Fata nu-i răspunse, iar el nu cuteza s'o mîngie ca altădată, nici s'o prindă ușurel de mîină.

— Să vii, fetițo, ai să ne faci bucurie.

Fata intră fără nicio vorbă în casă. Diacul și bădicul Ioniță bătură în palme, iar femeia privea mirată la fata ei.

Se umplură în grabă toate păhărele și bău și Firuța, închinînd la toți. Dar popa nu și mai putea face voe bună, mai stătu puțin, apoi își luă patrafirul și mobitvelnicul și, mulțămînd gazdelor, eși cu diacul lerotei. Pe furiș, fata îi aruncă o privire dureroasă, înlăcrimată, iar cînd Man îi strînse ușor mina de plecare, se zgudui și abia și putu opri plînsul.

— Are frumoasă fata Ioniță acesta—zise diacul, după ce apucară în drum. Dar nici Nicodim nu-i de aruncat. După cit aud, peste vr'o trei săptămîni are să fie nunta.

— Vom vedea—zise popa—inliiu trebuie făcute vestirile la biserică. Intiiu trebuie făcută logodna.

— Toate s'ar face—adăugă diacul. Ioniță acesta dacă și pune odală ceva în cap, apoi nu se lasă pînă nu isprăvește. El e om cu capul a mîină—șopti diacul mai încet. Nu știu de-ai auzit d-ta ceva, dar Ioniță pînă era mai tînăr, hm! cum să-ți spun, n'a umblat chiar pe cărările cele drepte.

— Păcatele tineretelor nu se socotesc omului, dacă se pocăește—zise popa.

— Așa-i, părinte, da mi se pare că Ioniță nu s'a prea pocăit. Ai băut d-ta rachiul la dînsul? Ei, vezi, rachiul de-acela nu se capătă în șapte sate. Și spun unii oameni, cu gura pe jumătate, că Ioniță ar ferbe vinars. Nime nu i-a văzut căldările, nime nu l-a oblicit cu ceva. Dar este vreme cînd Ioniță lipsește și două săptămîni de-acasă, și nime nu știe unde.

Popa Man nu-i răspunse. La cuvintele diacului se gândia la colindările lui prin lume, la viața lui rălăcitoare.

Popa Man făcuse, în scurtă vreme, toate slujbele preoțești aici în sat. Teleguțenii erau bucuroși că au un popă așa de priceput la toate. Ce prohoduri minunate face, ce ertăciuni știe lua la morți, cum slujește de cuvios la botezuri și cununii!

Dar decînd a făcut sfeștania la bădicul Ioniță, pe popa Man nu l-a mai văzut nimeni rîzînd. Îndeplinea slujbele bisericii, își vedea de sămănături, dar la vr'o petrecanie n'a mai mers; de-a mai făcut vr-o sfeștanie, băutura n'a mai gustat-o.

Prin sufletul lui, pînă acuma, patimile trecură cu aripi repezi de vifor, una după alta. Simțise că nu-i patimă în lume, care să nu se poată face stăpînă pe inima sa.

Dar patima care începu acum să-l stăpînească nu se apropia ca un vifor, ci i se strecura în suflet domol, încet, adînc, dureroasă.

El știe pentru ce s'a ales de gazdă, cînd a venit în Teleguța, chiar pe bădicul Ioniță. Decînd i-a zărit fata, în inchipuirea lui care se aprindea grabnic, a văzut o întreagă istorie, a lui și a Firuții. Într-o clipă s'a hotărît, într-o clipă a văzut că fără fata aceea viața lui e goală și pustie.

Și cele dinții vorbe bune, cele dinții adieri de bunăvoință față de Firuța, el le-a făcut dus de hotărîrea ce și-a luat-o. Credea că n grabă i se va răscoli toată frînța, că nu va trece mult și Firuța va fi a lui.

Iar acum, cînd nu se mai îndoaia că fata ține la dinsul, îl copleși un simțămînt adînc de milă față de Firuța. Prin sufletul lui se revărsa un val amar, de durere necunoscută, care-i era așa de neplăcută.

În slîrșit el n'are să-i strice norocul. El va slătui-o, ca pe un copil, să asculte de părinți, să se mărite după Nicodim, că-i bun și frumos fecior. Ea nici nu poate să creadă, din nici-un un semn, că popa Man ar iubi-o.—În urmă el nu strică nimic. Oricine știe că un popă nu se poate însura a doua oară; va ști și Firuța.

Cît cerca popa Man să se desvinovățească în chipul acesta, nu putea îndeajuns. Un glas din lăuntru îl întreba mereu: Dar n'ai știut tu cum se leagă femeile de tine? Nu știi cum a fost la mănăstire, cum la tine în sat? Dece i-ai spus vorbe frumoase fetei. Dece ai strins-o ușurel de mină? Glasul conștiinții îl neliniști: părea c'o ființă nouă, străină, s'a trezit într'însul.

L-au tulburat mult gîndurile acestea pe popa Man, dar în urmă tot i se părea c'a invins firea lui cea adevărată: „Ducă-se dracului! Ce am eu cu ea! Ce am eu cu lumea? Eu m'am pus popă în Teleguța, stau cît îmi place și plec mai departe“.

Cunună liniștit pe Firuța, dar îndată după cununie, ca un turbat, s'a apucat de munca ecleziei.

Cașicînd de mic copil ar fi fost tot la coarnele plugului,

aşa dragoste îl cuprinse faţă de pământ. Ziua întreagă era pe câmp, pe ţarine, pe ogoare. Poruncia, muncia în rînd cu clăcaşii, asuda în arşiţa verii. Barba i se încilcise—cine ştie de-cînd nepieptănată—faţa i se pirlî de ferbinţala verii, ochii lui se mai întunecară.

Teleguţenii stăteau cu minile în şolduri şi ziceau:

„S'a sufulcat popa nostru, măi oameni buni. Deacum nu mai trece mult şi o să-l vedem putred de bogat. Slujbele bisericiceşti le făcea el caşi pin' acum, cu deosebirea că le făcea mai milităreşte, mai repede. Glasul lui perdu mult din dulceaţa dintiui, acum era mai scurt şi mai aspru. Dar Teleguţenilor le plăcea şi așa. Afară doar de babe, care spuncau, păzindu-se să nu alunece pe treptele dela uşa bisericii: „Auzi-tu, cumătră, parcă ne-a slobozit prea iute popa nost'.”

Teleguţenii se dedară cu popa'n sat, şi şi vedeau de lucrurile lor. Numai femeile tinere nu şi slirşiseră încă vorbele. Popa Man era pentru dînele mereu o taină. Îl cercetau în biserică, îl urmăreau cu privirile pe drum, se cutremurau de întunecata lui frumuseţă.

— Oare unde să-i fie preuteasa? Oare să fie însurat, ori e călugăr?

— Nu se poate să fie însurat; atunci ş'ar aduce la noi şi preuteasa.

— Ba-i însurat, că toţi popii au doar preutese. Iar călugăr nu poate fi. Călugărul, dacă nu adună milă dela creştini, trebuie să stea în mănăstire.

Şi în chipul acesta femeile satului se împărţiră în două tabere, care cercau să se convingă una pe alta, dacă-i însurat popa, ori ba.

În vremea aceasta însă părintele Man îşi vedea de treburile sale. Pe Firuţa o cununase demult cu Nicodim acela. Nu i-a părut rău, n'a dorit-o, şi fata se părea împăcată cu soarta. Un singur gînd îi veni părintelui Man, după cununia Firuţii. Îşi zise: „Se vede că așa's eu: mă joc cu focul şi nu mă arde. Iată că nu'mi mai pasă nici de Firuţa!”

Şi, într'adevăr, de-un singur lucru îi păsa acum: să şi cîştige moşie.

Încă în toamnă adună pe bătrînii bisericii şi-i convinse că, din zece jugăre de loc, nu poate trăi un popă în Teleguţa. Şi creştinii făcură ce făcură, şi-i mai adăuseră zece, tot pământ bun.

Deacum părintele Man îşi legă tot sufletul de moşie. Îndată ce şi mai putu cumpăra pe banii lui vr'o cinsprezece jugăre, popa nu mai avea stare nici ziua, nici noaptea: ziua cu muncitorii, cu plugurile, cu carele; noaptea cerceta sămănăturile să nu i le pască vitele. Şi să nu fi dat Dumnezeu să-i pice vr'un bou ori vr'o vacă în griu sau în mălai: trăgea cocoşul zece dela puşca lipită de obraz şi-i da glonţ.

Cînd le-a spus mai întiu oamenilor să fie băgători de samă la pagube, că el nu glumeşte, ci puşcă orice vită i-ar intra în holdă, Teleguţenii nu-l crezură.

Dar cind cel diatuu bou fu allat mort in holda popii, creștinii se întăritară rău.

„Amarnic popă“ — ziseră sătenii.

„Asta-i hoț, nu-i popă“ — zise creștinul cu paguba.

De-aici incolo se feriră ca de foc de lanurile popii. Și eră greu să se lerească. An de an, moșia popii era tot mai mare, și'ntr'o parte și'n alta a hotarului. El adulmeca mai întiu unde este vr'un loc de vinzare, și in vreme de șase ani nu s'a vindut un petec de pămînt in Teleguța, pe care să. nu-l fi cumpărat popa.

„Lacom popă“ — spuneau oamenii, supărați că cuprinde atîtă bogăție.

„Nu poate să fie Român — ziceau mai mulți. De multeori, spun slugile, că 'ncepe să vorbească o limbă păsărească. Nică dracul nu'l înțalege“.

Și oamenii, nedumeriți, incepură să și facă fel de fel de închipuiri despre popa lor.

Popa Man însă nu asculta la gura oamenilor. Cind a văzut că trece anul, pentru care a zis că rămne popă in Teleguța, și nime nu-i mai amintește nimic, înțalese că Teleguțenii sint oamenii lui. Lătră, dar nu mușcă. Și simțea o deosebită bucurie că-i supără cu bogăția lui.

„Iată că nu-i rău să știi a-ți bate joc de lume“ — își zicea el de multeori.

După șase ani de cumpărări, de arende, însă, popa Man se liniști deodată. Ii trecuseră figurile bogăției. Dar drept e că mult nu mai avea ce cumpăra. A treia parte din hotarul satului era in mîinile lui.

Cei bogăți se mulțămira, se liniștiră, văzindu-l pe popa satul și numai cîrteau împotriva lui; iar cei săraci n'au cîrțit nici-odată, căci erau in mîinile lui.

In anul cel de-al șaselea, toamna, popa Man fusese la culsul cucuruzului, și toată ziua se vinzoli cu muncitorii, cu slugile, cu vitele. Sara venia obosit acasă, și drumul lui era o cărărușă ce trecea peste muchea dealului și apoi se ascundea in viile bogate. De citeori n'a făcut drumul acesta popa Man, de citeori nu ș'a socotit veniturile, umblind pe cărarea aceasta!

Dar in sara aceia de toamnă, îndată ce apucă între pruniș viilor, zări innainte, pe cărarea pictroasă, o femeie sprintenă. Ducea la braț o coșărcuță nouă, acoperită c'o ștergară albă.

Lui Man incepu să-i svicnească deodată inima. „Asta-ă Firuța“ — zise el. „Asta-i fata bădicului Ionița“.

Își grăbi pașii și o ajunse îndată.

— Bună sara să dce Dumnezeu — zise popa.

— Bună să-ți fie inima, părinte — răspunse femeia liniștită.

— Ai lost la vie?

— Am fost, da. Duc vr'o cițiva struguri acasă. Nu poțeste părintele să guste unul?

— Ba da, gust, cum să nu. Trebuie să fie buni strugurii in anul acesta.

— Nu's prea dulci. Au fost prea multe ploi și nu s'au copt bine. Dar, aici, am ales eu buni.—Ridică ștergara albă, prinse de codiță un strugure durduliu și i-l dele părintelui.

Popa Man mîncă strugurele șiși șterse barba groasă și lungă. Și se gîndia: E mult decînd n'am vorbit cu femeia asta. Mergeau tăcuți pe cărarea ce rătăcea mereu printre prunii viilor, și liniștea inserării se simțea bine. O boare adia încet și frunzele îngălbenite de pe vițe foșneau moale, neted parcă. Nu încăpeau amindoi pe cărare. Popa mergea înainte, iar femeia îl urma.

Cînd se apropiară de nukul mare, unde cărarea esă din vii și intră în sat, popa Man se opri deodată, se întoarse spre femeie și îi prinse mina, ușor, călduț, așa cum făcuse mai demult.

-- Ce mai faci tu, Firușo? Cum o mai duci?

-- Ce să fac, bine—răspunse încet femeia, cu ochii în pămînt.

— Am auzit că-i bolnav Nicodim.

— Da, el e cam bolnav. Dar tot așa a fost el.

— Părinții ce-ți mai fac? N'am mai fost demult pe la d-lor.

— Ei fac bine că s'au sătuși—răspunse ea, șiși strecură mina din palma lată a lui Man.

— Hei, așa-i viața—zise Man oftînd.—Ochii lui priveau departe, împăinjeniți, dar brațul lui cuprinse mijlocelul femeii, o trase ușor lingă sine, și-i sărută buzele. Femeia se lăsă ca moartă în brațele lui și sărutul de foc îi cutremură tot trupul.

S'au despărțit apoi, fără să și mai spună o vorbă. Dar din ziua aceea sufletul popii Man se deslegă de dragostea pămîntului, nu mai cumpăra moșic, nu și mai bătea alita capul cu lucrarea ei. O singură datină îi mai rămăse de pe cînd era om prea harnic: să colinde nopțile să nu-i strice vitele oamenilor sămănăturile.

În sara aceea însă popa Man își aduse iarăși aminte de preuteasa lui. Dar acum, după ce îmbrățișase, după ce sărutase pe Firușă, preuteasa nu-i mai apăru tristă și cu copilul în brațe, ci popa Man o văzu încruntată, plină de ură și de răzbunare, iar el căuta la dinsa ca la un dușman, nu cu milă ca mai înainte.

În urmă, preuteasa lui a putut să moară pînă acum. Poate să aibă dreptate sătenii care vorbeau astfel. Căci Teleguțenii, cînd văzură că popa stă an după an la ei și nu și mai aduce preuteasa, vorbeau că femeia aceea sau a murit, ori popa Man n'a fost niciodată însurat.

Altfel, cum ar fi dînsul un popă alit de cuvios? Oricît au spionat femeile, n'au putut să simtă nici o umbră de păcat asupra popii Man. În biserică, la slujbe, la înmormintări, își ridică el vr'odată ochii din carte să privească cercetător, ca alți popi?

Și mai ales acum, decînd l-au lăsat frigurile moșiei, popa Man e mai blind, mai bun ca oricînd, și glasul lui a căpătat iar dulceața cea dintîiu.

Popa Man simția că'n el numai o patimă poate trăi veșnic. A crezut el și'n alte patimi, care l-au răpit cu dinsele; dar toate se sting dela o vreme; numai dragostea lui trăește. A crezut înaintea cu șase ani, cînd a cununat pe Firuța, că tot e stins într'insul, că inima lui n'o mai cere, și iată în sara aceea, cînd a întilnit-o în vie, a simțit că o iubește tot așa de tare ca'n clipa cea dintîiu, cînd a văzut-o în ușa bisericii. Mai mult încă!

Cu cit se gîndește mai departe, popa Man vede că toată a-lergarea asta nebună după pămînt în cei șase ani a fost numai ca să-și uite, ca să inormînteze în sufletul lui această dragoste. Și trebuie să-i fie mare iubirea, cînd el, ca să nu-și aducă aminte de ea, a trebuit ca ziua, noaptea, să muncească, să alerge, să se sfădească cu slugile, să injure. Dacă ar fi uitat-o, cum gîndea la început, atunci pentru ce a ocolit-o șase ani în capăt, pentru ce n'a vorbit-o vorbă cu dînsa? Și nu-i creștin în sat în casa căruia să nu fi intrat mai de multeori pe an. Dar la Firuța acasă, ori la părinții ei, ș'a mai pus el piciorul afară de ajunul Bobotezei, cînd umbla cu crucea? Ah! acum simte el bine, i-a fost groază să-și aducă aminte de ea.

Popa șinea, decînd umbla în ruptul capului după trebile moșiei, un mîrg îndesat cum îi plumbul, dar sprinten ca un șoim. În puterea nopții, popa-i sălta în spinare, iar calul pornea în trap ușor, cu urechile ciolite. Teleguțenii nu-l luau în samă. Știau c'alita patimă e mai rămasă, să-și inspecteze noaptea sămănăturile. Cînd vr'un Român, rătăcit pe cîmp, zărea negrețaa aproape de el, zicea tare: „Bună sara, părinte”. Dar popa, cași mai înainte, nu răspundea noaptea nimănui, ci pierea repede, înghițit de întuneric.

Firuța era văduvă acum. Bărbatul ei, care fusese multă vreme bolnăvicios, închise ochii pe vecie. N'avea cine s'o spi-oneze. Părinții o chemară la dinșii, dar Firuța nu se învoi. Ea trebuia să-și vadă de averea ei.

Și Man, după ce cutriera timpul în lung și lat, cînd somnul pămîntului era mai adînc, se apropia de sat, da drumul calului și se strecura nevăzut în casa Firuții.

Văduva lui Nicodim începu să capete rumeneală în față, dar tot satul o lăuda ca pe femeia cea mai cînstită.

„Se vede—ziceau Teleguțenii—c'a trăit rău cu fie ertatul. Acum poate răsulla slobod și deaceia îi merge bine”.

A trecut așa yr'o jumătate de an, cînd într'o dimineață popa Man se trezește cu doi Romîni în casă. Dau ei bună dimineață, își învîrt pălăriile în mîna și nu știu cum să începă vorbă. Dar unul își luă inima în dinți: „Am venit, părinte, să-ți spunem o veste slabă. Pe la noi prin sat iar nu-i lucru curat. Iar au început să umble duhuri rele”.

-- Cum așa?—întrebă popa.

— D'apoi iată cum. Noi amîndoi veniam dela moară, azi-noapte tirziu. Ne lăsaserăm carele acolo, că era mult măciniș, și veniam așa singuri pe drum. Cînd eram în dreptul casei

lui Nicodim, care a murit.. să nu mai vedem ce-am văzut. O umbră lungă și neagră se strecură pe ușa dela tindă înlăuntru. Curat umbletul și statura lui Nicodim.

— Prostii—zise popa.

— Ba nu's prostii, părinte, că la noi, pînă nu aveam popă în sat, s'au mai întîmplat de-acestea.

— Vă spun, oameni buni, că's prostii. Morții nu se scoală din morminte, ci putrezesc acolo. Numai sufletele lor trăesc, dar sufletele nu umblă pe pămînt.

— Acum orice-ai crede, Sfinția ta, noi știm c'am văzut bine. Și deacea te-am ruga să faci o slujbă, să celești un blăstăm, să nu se incuibe iarăși duhurile necurate la noi în sat.

Popa Man n'avu ce face. Cei doi purtaseră vestea amar-nică în tot satul, și Teleguțenii se neliniștiră și cerură dela popa să facă slujbă. Merse dar întîiu la Firuța acasă cu diacul, sfinția casa, se duse apoi la mormintul lui Nicodim și ceti deslegările de blăstăm.

Creștinii se liniștiră acum, dar nu de tot. La patru-cinci săptămîni se mai aflu vr'un om întîrziat care să vadă umbra popii, cînd se strecura în casă la Firuța. Și iarăși dau alarma.

Dar popa Man altă slujbă nu mai voi să facă. „Se vede că n'am putere asupra duhului—zicea popa, zimbînd—și în zădar ași mai cerca“. Și de-atunci, noaptea, nimene nu măi cuteza să treacă pe lingă casa Firuții.

„Aista-i popă păgîn, aista nu crede“—ziceau oamenii mai fricoși.

„Se poate să nu fie popă de Romîn“—ziceau alții. Iar Mar începu să-și petreacă viața fără nici-o grijă acum.

(Sfîrșitul în Nr. viitor)

I. Agirbiceanu.

IAȘUL

- S O N E T E -

Statuia lui Ștefan

Intr' un apus de soare.

Însușeșit în bronzul nemuririi,
Eroul vremilor medievale,
Cu buzduganu 'ntins și 'ncins de zale,
Se 'nalță ca fantoma răsvrătirii.

Și-un harmasar măi sprinten ca zefirii
Stă 'n pintenii strîns și spumegă 'n zabale,
Iar fastul mantiei voevodale
Își strînge 'n falduri nimbul strălucirii.

Din soare, sîngerînd pe după dealuri,
Ale Moldovei sfînte idealuri,
Coboară pe figură-l ca o slavă...

...Și razele coroanei domnitoare
Iau tonuri de rubin,—pe cînd, sub soare,
S'aprinde 'n zări o roșie Dumbravă...

Piramida leilor

Din grădina Copou.

În mijlocul aleiei de intrare,
C'o eleganță simplă modelată,
Se 'nalță piramida 'n sus, purtată
De patru lei de piatră în spinare.

Ne 'nvinșii regi ai limpedei Sahare,
Domesticii de-o mină inspirată,
Păstrează 'n ochi mindria de-altădată
Și 'și poartă sarcina cu nepăsare.

Ei își păzesc comoara cu tărie,
Visînd să 'și-o păzească în veșnicie. —
Dar, timpul de orice visuri joc/își bate:

„Căci, netezind buclatele lor coame,
Minică piramida lor cu loame,
Furîndu-le-o cu 'nctul de pe spate.

Statuia lui Alecsandri

Într'o aură de primăvară.

È viu în bronz. Pe fruntea lui senină
Ard razele superbe sale gloriî,
Pe cînd răsar, încet cu 'nctul, zorii...
Și umplu primăvara de lumină.

Atunci, cu inima de-avinturi plină,
Mărețul bard, privindu-și cîntătorii
Din țara lui de-acum, îl prind fiorii
Și fruntea pentr'o clipă 'și-o înclină.

Apoi se reculege. Piedestalul
Îi simte, par'că, tremurînd metalul,
Și-Alecsandri, în aură, cîntă...

Iar glasu-î, peste veacuri înainte,
Înalță 'n cer c'o pietate sfîntă
Eternii lauri ai latinei gînte.

Dianei

La scaldat.

Bahluiul curge 'n cet. - Ca o reptilă
 Cu solzii plini de stropituri murdare,
 Tirindu-se prin vesperala zare,
 Pe 'ntinsul șes purcede par' că 'n si'a.

Te simți cuprins de-o dureroasă milă
 Și, cu desgust privindu-l, ți se pare
 Că 'n apa lui, chiar luna cind răsare,
 Nu-î glob de argint, ci bulgăre de argilă.

Sărmana mea zeiță fermecată,
 Văzut-o-am în Mare alădată
 Scăldând, în larg, splendoarca ei senină...

Și 'n ce-atmosferă plină de mișme
 Văd astăzi obipul palidei lantașme!
 — Diană, tu... tu nu-mi mai ești regină...

Statuia lui Micoș Costiu

Într'un clar de lună.

Apărătorul datinei romine
 Și-a apucat fermecătoarea-î pană
 Și-a 'ncremenit în bronz ca o icoană
 Uitată 'n vremi și 'n cronice bătrîne.

Iar razele privirei lui stăpine,
 Lucesc—de foc!— în noaptea diafană,
 De-ți pare ca o glorie romană,
 Profetul sfânt al vremilor de mine.

...Și soclul se 'nlioară de mindrie,
 Și toată strămoșeasca bărbăție
 S'aprinde 'n nimb pe fruntea lui vitează!

Priviți-l toți: Ca un stîndard de fală
 Îi filliie mantaua triumfală,
 Sub razele de lună ce-l veghează.

Iașul

Intr'un miez de noapte de vară.

Din deal, de pe Galata, umbre pale
Se 'ntind în jos ; în zări s'aprinde lumina ;
Iar Iașul, îngrădit de verzi coline,
Sub raze de luceferi doarme 'n vale.

Pieri legenda strălucirii sale !
....Și 'nmormintată 'n scumpele ruine,
Povestea vremilor celor senine
Suride 'n somn, cu zimbete de jale.

Iar noaptea drept în două cînd se taie,
Saturn, cu nemiiloasa lui bataie,
Sentința morții svirle 'n tot orașul...

Și-asupra ei, ca 'n veci să nu revină,
Sinistrul zeu, cu dangăle 'n surdină
Vibrează 'n cet, — să nu trezească Iașul.

Mihai Codreanu

Un specialist român la Lipsca.

29. **Sextil Pușcariu** : a. Der Dialekt des oberen Oltthales, V Jahresbericht 158—191. O cercetare după sistemul D-lui Weigand a dialectului din țara Oltului, „larga și fertila cîmpie, care la nord și la vest e mărginită de fluviul Olt, iar la sud și est de Carpați”. - b. Die rumänischen Diminutivsuffixe, VIII Jahresbericht 86—233.—Citeva observații: În balada Codreanu nu se descrie lupta între Codreanu și Ianuș Ungureanu. Ianuș Ungureanu e un personaj din balada Mihai Copitul. Pe șeful poterei din balada Codreanu îl cheamă Leontî Arnăutul (91). | Cuvinte ca *filago*, *stipa pennata*, *fumăria*, *lunăria*, *săpunăria*, *linăria* și altele de acest fel, care au fost scoarite de botaniști pentru a botiza genurile plantelor, sînt considerate de Dl. P. ca cuvinte latinești drepte. „Cum că și pomenitele trei nume de plante”, zice D-sa vorbind despre *fumărică*, *lunărică*, *săpunărică*, „au sunat odată *fumare, *lunare, *săpunare, probează numele lor latine *fumăria*, *lunăria*, *săpunăria*” ! Trebuie să știe Dl. P. că Plinius cunoștea numai 800 de plante, iar dela renaștere încoace numărul plantelor studiate a crescut atît de mult, încît astăzi a trecut peste o sută de mii. Pentru toate aceste plante necunoscute de Plinius botaniștii au scornit numiri nouă pe baza limbilor romanice și a limbii germane. Dacă pe o plantă oarecare Germanul o numește *Mutterkraut*, pentru că medicina populară o socotea bună contra boalelor de mitră, botanistul—să zic, de pildă, Gessner—a numit-o *matricaria*. Dacă Italianul numește o plantă oarecare *saponaja* din diferite pricini, botanistul a numit-o *săpunăria*. Dacă Francezul numește o plantă oarecare *lunare*, botanistul a numit-o *lunăria*, și tot așa mai departe. Cîteodată numirile acestea botanice s-au introdus ca neologizme în limbile romanice, de pildă *matricaire* în limba franceză (99—101). | Printre plante înșiră Dl. P. și pe *păducei*—*Frostbeule*: „Foarte multe nume de plante apar numai la plural: acățele, bulbucei, călțunei, clocoșei, coconei, clopoșei, cocorei, cocosei, copăcei, crașei, nebunele, strugurei, suflețele, *păducei*—*Frostbeule*, trierei”. Va să zică *degerăturile* sînt plante ? (100). | „Pentru a împiedeca hiatus servește *j...* de regulă în legătura *-ăii + -aș, -andru*: flă-

căiaș, plăcăiandru, părăiaș⁴. Mai des plăcăuș, plăcăiandru, părăuș (115). | Nu *fică*, ci *fiică*, sufixul în acest cuvânt nu este *-ică*, ci *-că*. În Gaster Chrestomatie I 313 stă *фйче*, iar nu *фйкк*; *фйкк* din celelalte locuri din aceeași creștomatie trebuie cetit *фйкк* (124). | S-a văzut mai sus cum Dl. P. a pus *degerăturile* printre plante. Tot la plante numără D-sa și peștele *plătica*: „Bot. 1. argintică, feciorică, lingurică... plătica=Platteise, pleuronectes platesia (compară plătica=Fisch, alburnus, compară polon *platakja*, lat. *platesia*), sincerică, ventrlică⁴. Va să zică Dl. P. ni spune lămurit că sînt două cuvinte *plătica* în rominește, dintre care unul înseamnă o plantă, care se numește pe nemțește *Platteise* și în botanică *pleuronectes platesia*, iar altul înseamnă un pește, numit în zoologie *alburnus* și *platesia*. Dacă n-ar fi comparat peștele *plătica* atunci cînd a vorbit despre planta *plătica*, s-ar fi putut spune că e o scăpare din vedere faptul că pune Dl. P. plătica printre plante. Dar Dl. P. insistă asupra faptului că ar fi două cuvinte *plătica*, unul care înseamnă o plantă, *Platteise*, *pleuronectes platesia*, și altul care înseamnă un pește, *alburnus*, *platesia*. D-apoi doar *Platteise*, *pleuronectes platesia* tot pește e! Ce fel de lapsus calami ne mai pomenit este acesta? Degerătura plantă, plătica plantă, filago-lunaria-lumăria etc. cuvinte neașezate latinești! Oare n-am fi îndreptățiți să zicem, ca Dl. Weigand, că cine spune asemenea... lucruri nu merită să fie luat la serios? Dar înainte de a trece mai departe să fac cîteva rectificări la numele pe care-l dă Dl. P. peștelui-plantă *plătica*: 1. Nu se zice *platesia*, ci *platessa*. 2. Plătica nu-î nici *pleuronectes platessa*, nici *alburnus*, ci *abramis brama*. În ce privește stîlcitura *platesia* în loc de *platessa*, asemenea stîlcituri de numiri științifice se găsesc cu droaia în lucrarea D-lui P.: *rhapontium* în loc de *rapunculus*, *rhanus* în loc de *rhamnus*, *botrychium* în loc de *botrychium*, *chardus* în loc de *carduus*, pag. 100—101, 165, etc. (124). | Cum este cu puțință ca niște neologizme precum sînt *plăticos*, *politicos* să fi influențat prin analogie niște derivate populare ca *boticos*, *nopticoasă*? Ș-apoi altă ceva. Unde a găsit Dl. P. pe *boticos* cu înțelesul de biban mic, coștrăș mic, „kleiner Barsch“? Iar *Barsch* nu este *aspro*, ci perca fluviatilis (125). | *cofar* se găsește la Bărceanu (153). | *Balercușă* nu e derivat prin *-ușă* dintr-un *baler* de origine necunoscută, ci e derivat prin *-ușă* dintr-un *baler* de origine necunoscută, *Tărtăcușă* nu-î bostan (dovleac), türkischer Kürbis. *Cocușă* nu-î derivat prin *-ușă* dela verbul *cocolesc*, ci dela *cocă* (161). | *-ușă* în *Vlădușă* nu-î peiorativ, ci peiorativ e însuș *Vlud*. Compară zicătoarea ‘după ce-î prost, îl mai chiamă și Vlad’. (162). | *Corobățică*=vinețele, centaurea cyanus L., nu vine dela corabie, ci, din cauza colorii, dela *corobeășă*, *coroabă*=porumbele, prunelle, Schlehe—**coroambă*, *columba*. *Boerănaș* nu-î derivat prin *-inaș* din *boiar*, ci prin *-aș* din *boiarin* (167). | *Cenghel* înseamnă „ctrlig de atrînat carne sau alte lucruri“ Revista critică-literară IV 290 și e turcul *cenghel* croc, crochet Zenker 369 c. (170). | „*Glocellus*... cu greș

ar putea da naștere în rominește lui *ghiocel*, compară *glomus-ghem*⁴. Dar altceva e *gloc* și altceva e *glom* (171). | Dialectalul *șitel* nu-și datorește pe *ș* analogiei dialectalului *șilă*, ci alunecării sunetului (172). | *Brebenei* înseamnă după Dl. P. *Gekröse*, fraise, mesentère, pîclița în care sînt învâlitate intestinalele subțiri; iar *corcodea* înseamnă după Dl. P. *Beere*, boabă. *Brebenei* sînt însă niște plante: 1 *corydalis*, 2 *galanthus nivalis*, 3 *bunias orientalis*, vezi Brandza Prodrôm 117, Grecescu Conspectul 82, Marrian Serbători II 116, Baronzi Limba romînă I 129. Iar *corcodea*, *curcudea* este fructul pomului *corcoduș*, *curcuduș*, *curcudel*, prunus cerasifera Ehrh., prunier-cerise, Kirschpflaume, Grecescu Conspectul 196 (173). | Exemplul „rău—sem. reauă și rea” n-are ce căuta la pag. 176 sub § 114, 1, căci nu *rea* este forma analogică, ci *reaă*. | Pe *șchimbea* Darmsuppe, al cărui etymon turc pers *ișkembe*, tripes, Eingeweide Zenker 55 a, a fost de mult dat de Șăineanu Influența orientală II: 317, Dl. P. îl derivă dela verbul *șchimb*: „mațele, înainte de a se pune la fierț, se spală în mai multe ape, cea ce pe rominește se zice a *șchimba a-pale*”. Eū nu fac mare caz de o asemenea greșală, că pe urcuvint turcesc, al cărui etymon sigur fusesse deja dat, Dl. P. l-a derivat dintr-un verb rominesc. Asemenea greșală se poate întîmpla oricui. Cea ce nu pot eu pricepe este pentru ce a schimbat Dl. P. pe *schimb* în *șchimb* de gustul etimologiei sale (177). | *Rădiche* nu poate fi *radicla*, pentru că atunci trebuia să sune *riziche* (182). | Niciodată *fagur* n-a putut fi simțit de etimologia populară ca derivat din *fag* (184). | e Lateinisches *tî* und *kî* im Rumänischen, Italienischen und Sardischen, XI Jahresbericht 1—187. Această lucrare a D-lui P. este o monstruozitate, căreia nu i se poate compara din punct de vedere al nenumăratelor și colosalelor greșeli decît doar gramatica D-lui Weigand. Voiți înșira mai la vale numai o parte din aceste greșeli. Mi-aș pierde prea multă vreme ca să le înșir pe toate. Și apoi la ce folos?

1. pag. I „La începutul secolului II colonizează Romanii Dacia, dar deja după 170 de ani această provincie este părăsită de dinșii și străbunii Rominilor, lăsați de aici înainte destinului lor,—dacă la sudul Dunării, ori la nordul Dunării, ori de ambele părți ale Dunării, aceasta e o chestie care nu ne interesează—sînt separați și geograficește și politicește de restul națiunii romane. Prin aceasta are loc în secolul III după Hristos o rup-tură în limba romanică primitivă, pe care vom exprima-o în mod-ul cel mai potrivit prin limbă romanică de răsărit și limbă romanică de apus.” Asupra acestei teorii, cumcă Romînii, după părăsirea Daciei de Romani, au rămas separați de restul împără-șiei romane, ni spune Dl. P. că a atras atenția Dl. Weigand în prelegerile sale. Nu mă indoesc. Dar promotorul ei este Dl. Meyer-Lübke care în anul 1888 a spus în Gröber's Grundriss I 355 următoarele: „O poziție a parte la Dacia, din care deja în cursul secolului III Romanii tot fugise din cauza invaziei Germanilor: monede și inscripții nu se mai găsesc dela anul 260”

înainte. La 275 după mărturiile istorice Marcus Aurelius [sic!] a strămutat în Mesia cele depe urmă resturi ale coloniștilor. Dacă au venit Rominii de astăzi înapoi din peninsula balcanică ori datele istoricilor romani sînt neadevărate, aceasta e o chestie încă nedezlegată, dar la care un răspuns în întiiul sens ar fi se pare mai aproape de adevăr. În întiiul caz dela a doia jumătate a secolului III, în al doilea caz dela începutul secolului VI (invaziile Slavilor) Dacia nu mai ia parte la comuna dezvoltare a limbilor romanice.* Va să zică, după Dl. Meyer-Lübke, dacă Rominii ar fi continuat să trăiască în Dacia și după părăsirea acestei provincii de Romani, ei ar fi rămas în contact cu restul împărăției romane și ar fi luat parte la comuna dezvoltare a limbilor romanice până pela începutul secolului VI; prin faptul însă că au părăsit Dacia și s-au strămutat în Mesia ei au întrerupt legăturile cu împărăția romană și au încetat de a mai lua parte la comuna dezvoltare a limbilor romanice. Cum, Rominii dacă au trecut de a stînga Dunării, în plină împărăție romană, au întrerupt relațiile cu împărăția? D-apoi tocmai de aceia s-au strămutat de a dreapta Dunării, ca să nu întrerupă relațiile cu împărăția! Cum, dacă ar fi rămas Rominii în Dacia cea părăsită de Romani, ar fi fost mai în strînsă legătură cu Romani decît dacă s-ar fi strămutat în Mesia cea stăpînită de Romani? Aceasta e o scăpare din vedere extraordinară din partea D-lui Meyer-Lübke, cu care alte scăpări din vedere ale ilustrului filolog, ca aceia că confundă pe Marc Aureliu cu Aurelian ori că pune pe Pliniu (cel cu Vezuvul) să trăiască în secolul II („Secolul II este timpul colecțiilor și compendiștilor: Plinius, Gellius, Sueton.” Gröber's Grundriss I, ed. I, 378) nu se pot nici măcar pe departe compara. D-nii Weigand și Pușcariu, reluînd curioza părere a D-lui Meyer-Lübke, o modifică în sensul acela că dumilor sale li este indiferent dacă Rominii au trăit, după părăsirea Daciei de Romani, de a stînga ori de a dreapta Dunării: „Străbunii Rominilor lăsați de aici înainte destinului lor,—dacă la sudul Dunării, ori la nordul Dunării, ori de ambele părți ale Dunării, aceasta e o chestie care nu ne interesează—sînt separați și geograficește și politicește de restul națiunii romane.” Ba aceasta e o chestie care, din contra, ne interesează grozav. Pentrucă, dacă Rominii s-au strămutat de a dreapta Dunării, au continuat de a fi în contactul cel mai strîns cu restul națiunii romane, pentrucă atunci limba romină a continuat a se împărtăși dela destinele comune limbilor surori, pentrucă atunci acele *latinizme* și acele *germanizme*, despre care afirmă Dl. P. (pag. 12), fără să probeze, că s-ar fi introdus dela al treilea secol în celelalte limbi romanice și că ar fi lipsind complect limbii rominești, trebuie să ne așteptăm să se găsească în parte și în limba rominească. „Complecta lipsă în limba rominească de împrumuturi de origine germană și de latinizme creștine, care s-au introdus după al treilea secol în așa mare număr în limbile romanice de apus, este o probă puternică pentru părerea noastră.”

Complectă lipsă? Dar ce știe Dl. P. din limba românească? D-apoi această limbă de abia a început să fie studiată! Pentru că a schimonosit *elementele, latinești* ale lui Cihac și a introdus în ele câteva etimologii suspecte, își inchipuește D-sa că a elucidat originile limbii românești? Da, această chestie ne interesează grozav, de a ști adevărat dacă Rominii s-au strămutat în Mesia ori au continuat de a trăi în vechea Dacie. Niciodată Rominii n-au fost în o mai strânsă legătură cu restul împărăției romane decât după ce au părăsit Dacia, pentru că procesul de romanizare a peninsulei balcanice a mers dela al treilea secol înainte tot crescând, așa încît „întregul imperiu de răsărit căpătase până la Iustinian (527—565) și Mauricius (582—602) în toate privințele așa de mult caracterul roman, încît în afară de Helada limba greacă se mai vorbea numai de oamenii culti, în orașele cele mari, mai ales de pe coastă.“ Hunfalvy, *Die Rumänen und ihre Ansprüche* pag. 55.

2. După ce a căpătat un așa puternic punct de sprijin pentru cronologia limbii românești precum e acel discutat sub numărul precedent, Dl. P. se bazază pe teoria lui Gröber pentru a proba că africativizarea lui *ti, ki*, adevărat prefăcerea lor în *ts* ori *tș*, începuse pe vremea părăsirii Daciei de Romani.

Pentru a pricepe, să rezumăm teoria lui Gröber, expusă în Wölflin's Archiv 1 204 sq. Italia a fost centrul de unde s-au desfășurat, odată cu cuceririle, diferitele dialecte latine. Îndădăce poporul roman a căpătat provincii în afară de peninsula Italiei, limba, uniformă până atunci, s-a desfășurat în două: un dialect pe teritoriul însuș al Italiei și altul pe acel al provinciilor. Desfășurarea aceasta a avut loc de atâtea ori peste cîte nouă provincii și-au întins vulturii romani stăpînirea. Astfel s-au desfășurat treptat dialectul Sardiniei, al peninsulei iberice, al Galiei, al Reției, al Daciei. După fiecare dezbinare limba latină din Italia, oarecum limba de baștină, latinească, continua drumul ei de schimbare mai departe, și așa limba din Sardinia actuală este limba latină din Italia de pe timpul colonizării Sardiniei dezvoltată mai departe pe teritoriul provincial al Sardiniei..., limba din Dacia actuală este limba latină din Italia de pe timpul colonizării Daciei dezvoltată mai departe pe teritoriul provincial al Daciei, iar limba italiană este limba latină băștinașă dezvoltată pe teritoriul roman prin excelență al Italiei. În fiecare din provinciile s-au cristalizat unele fenomene care în Italia nu se întîlnesc decât pe timpul colonizării respective. Astfel Sardinia are încă pe *ke, ki, i, ū*, *s* final, *l* final. *ke, ki, i, ū* nu se găsesc nici într-o altă provincie. *s* final se găsește însă în spaniola, portugheza, catalana, provensala, franceza, retoromana, și lipsește în italiana și dacoromana. *l* final se găsește în spaniola, portugheza, provensala, catalana, franceza, și lipsește în italiana, retoromana și dacoromana. Prin urmare *ke, ki, i, ū* au trebuit să facă loc lui *tse, tși* (ori *tse, tsi*), *é, ó* înainte de cucerirea celorlalte provincii afară de Sardinia; —*l* final a trebuit să dispară înainte de cu-

cerirea Retiei și Daciei;—s final a trebuit să dispară înainte de cucerirea Daciei. Și, în consecință, apar în inscripții *optemii* la 139 a. Chr., *o* pro *u* în anii 186 a. Chr., 122—123 a. Chr., 133—118 a. Chr. Și tot asemenea corăspunzătoare căderi ale lui *s*, *t* finali se observă în inscripții. De aici urmează că, pentru a fixa timpul până la care se ridică un etymon, va trebui să ai în considerare fenomenele comune celorlalte limbi afară de italiana, și să hotărâști ca termin în sus momentul colonizării provinciei celei mai nouă. De ex., dacă însemnăm prin *a* sardica, prin *b* spaniola, prin *c* portugheza, prin *d* catalana, prin *e* provensala, prin *f* franceza, prin *g* retoromana, prin *h* romina, apoi o potrivire între *a*, *b*, *c*, *d*, *e*, *f*, *g*, *h* arată că fenomenul exista deja la anul 100 p. Chr.; o potrivire între *a*, *b*, *c*, *d*, *e*, *f*, *g* arată că fenomenul exista deja la începutul secolului I p. Chr., etc...., o potrivire între *a*, *b* probează existența fenomenului pe la 200 a. Chr. Pentruca socoteala să fie justă, trebuie să ai în vedere toate limbile din lanț, ori două de pe la extremități, de pildă *a*, *d*, ori *a*, *h*, etc. Cind această condiție nu se îndeplinește, ai a face cu un fenomen local, de ex. la o potrivire între *b*, *c* ai a face cu un fenomen din peninsula iberică, a cărui existență în sus nu se poate pune deja pe timpul colonizării celei mai nouă provincii, căci ar trebui să se găsească atunci în toate provinciile mai vechi. De altfel toată această procedură de comparație este foarte sigură, este mai sigură decît izvoarele celelalte pentru cunoașterea limbii latine populare, unde se amestecă totdeauna greșeli ortografice, considerații de limbă comună. Această procedură a fost îmbrățoșată cu entuziasm de Meyer-Lübke, care în Gröber's Grundriss I ed. I, 359 spune curat: „Istoria limbii latine populare trebuie construită aproape cu totul din limbile vii. Puținul material pe care ni-l oferă antichitatea se poate introduce numai ca sprijin. Aceia ce însă din acest material nu se potrivește în construcție trebuie pur și simplu zvirlit la o parte ca netrebuitor și înșelător“. Eu consider toate propozițiile lui Gröber ca greșite*). Anume, un fenomen comun lui *a*, *b*, *c*, *d* de ex. poate să fi existat deja pe timpul colonizării lui *d*, acest *deja* însă poate să-și aibă rădăcinile în trecut până la îndepărtări foarte mari și foarte mici; un fenomen însă comun lui *a*, *b*, *c*, *d* poate chiar să nu fi existat deja pe timpul colonizării lui *d*, ci să se fi dezvoltat numai după aceia în mod său independent sau comun la *a*, *b*, *c*, *d*, ori să se fi dezvoltat în mod său independent sau comun la *a*, *b*, *c*, *d*, *e*, *f*, *g*, *h*, însă la *e*, *f*, *g*, *h* să fi dispărut. Ca să dau un exemplu, *Agustus*=*Augustus* este fixat ca existînd la începutul secolului I din cauză că se găsește la *a*, *b*, *c*, *d*, *e*, *f*, *g*: sard. *auslu*, span. port. *agosto*, catal. *agost*, prov. *agost*, *aost*, fr. *avuit*, retor. *avust*. Nu este însă cu puțință ca la începutul secolului I. ba și la sfîrșitul lui, ba și mai tîrziu, să se fi zis în toate părțile numai *Augustus* și tocmai după aceia, într-un tîrziu, să se

*) De altfel nu sînt oî cel dintîiu care aș arăta că această teorie este greșită. Toți cîii au pomenit de dînsa i-au arătat lipsa de fundament.

fi prefăcut *au* în *o*? Chiar dacă provinciile romane ar fi fost izolate unele de altele la epoca pomenită și nu unul și acelaș puls le-ar fi animat pe toate, încă o *independentă* dezvoltare este foarte posibilă. Cu atât mai mult o *comună* dezvoltare este posibilă, când multă, multă vreme după începutul secolului I limba romană, alături cu stăpînirea romană, circula dela un capăt la altul al imperiului. Este curioasă această pretenție de a considera toate fenomenele comune limbilor romanice ca înțepenite depe timpul colonizării ultimei provincii! Limba latinească dela Traian, de pildă, în jos n-a continuat de a se dezvolta, cu toate deosebiri dialectale, încă uniform într-o mulțime de privinți? Dela acea epocă înainte n-au apărut dela ocean la marea neagră a-aceleaș fenomene, aceleaș sunete, forme, cuvinte, cu sutele, cu miile, cu droaia? Apoi, dacă în sus nu poți fixa timpul apariției unui fenomen prin compararea limbilor unde el apare, și dacă în jos nu-l poți fixa nici atita, atunci la ce servește toată această strădănuință și frământare de minte? Cu ce curaj mai ales vei elimina probele scoase din alte izvoare, numai pentru că nu se potrivesc cu un sistem atit de subred? Dar dupăcum prin compararea limbilor între ele nu se poate fixa *momentul în timp* al apariției unui fenomen, tot așa nu se poate fixa *lărgirea în spațiu* cu care fenomenul a fost răspîndit *deja* în latina populară. Căci de ex. prezența unui fapt în *a, b, c, d* nu înseamnă de fel că acest fapt nu s-a putut dezvolta izolat în fiecare din limbile respective dupăce *deja* de mult limbile romanice se deslăcușe din trunchiul limbii latinești. Numai cînd cu amănunțime vei fi constatat în fiecare din limbile neolatine istoricul apariției diferitelor fapte limbistice, astfel că să știi că cutare fapt este de cutare vechime, numai atunci pe un fapt, pe care-l vei întilni tot atit de vechiu în *a, b, c, d*, vei fi îndreptățit să-l pui pe socoteala limbii latinești. Asemenea constatări însă de timpul relativ—absolut niciodată—al apariției fenomenelor în sinul limbilor neolatine se bazează din nenorocire totmai pe fondul de cuvinte latinești, constatate ca latinești ori din limba latină clasică ori din limba latină populară; iar pe această din urmă limbă o cunoaștem din diferite izvoare, între altele din compararea limbilor romanice între ele: fenomenele care se găsesc adecă în mai multe limbi romanice le considerăm numai decit ca vechi tare! Prin urmare, dacă te-ai mărgini numai la compararea între limbi cea mult lăudată, ar trebui ca dela cuvintele ce apar în mai multe limbi, admise dela capul locului ca vechi, să probezi legile de schimbare cele mai vechi, și apoi cu acestea să probezi că cuvintele respective sînt într-adevăr vechi! Ar trebui să mergi dela Ana la Caiafa, cum se zice. Un punct de sprijin, singurul, ar fi celelalte izvoare pentru cunoașterea limbii latine populare, anume inscripțiile, scriitorii post-clasici (printre care mai ales scriitorii creștini, glosarele, actele publice), scriitorii anteclasici, gramaticii, etc.; decit acestea „trebuiesc pur și simplu zărlite la o parte ca netrebuitoare și înșe-

lătoare* ! Gröber însuș are oarecare neîncredere față cu această reconstrucție a prototipelor latine populare și stabilește unele restricții: derivatele cu *-ilia*, *-antia*, *-entia*, *-sionem*, *-alicum*, *-mentum*. Pentru ce numai pe acestea le exceptează Gröber, eu nu pot cu niciun chip înțelege. În sfârșit ce haz are să crezi că atunci când lipsește din șirag o mărgea, fenomenul a avut numai o lățire locală și relativ nouă? Fenomenul în chestie a putut doar să existe și pe ațurea, dar pe acolo să fi dispărut! Compararea limbilor neolatine între ele poate aduce un serviciu pentru cunoașterea limbii latine populare numai intrucit în mod general și aproximaliv, fără pretenția de a fixa date, vom admite că un fenomen care apare în toate limbile romanice ori macar în mai multe din ele a existat deja la baza limbilor romanice.

Dr. P. face (pag. 7) la teoria lui Gröber, pe care o numește *ingenioasă* (scharfsinnig), o modificare. În vreme ce Gröber spune că un fenomen care există într-un șirag de provincii *a, b, c, d*, etc. exista *deja* pe vremea colonizării ultimei provincii, Dr. P. spune că un fenomen care există într-un șirag de provincii *a, b, c, d*, etc. exista *deja* pe timpul când s-a produs o ruptură între ultima provincie și celelalte. În consecință, prefacerea lui *ti, ki* în *ts* ori *tș* are loc în *a, b, c, d, e, f, g, h*, iar *h* (Dacia) s-a rupt de restul împărăției romane în secolul III; deci prefacerea lui *ti, ki* în *ts* ori *tș* exista *deja* în secolul III. Fiindcă însă între chipul cum s-au prefăcut *ti, ki* în *ts, tș* în celelalte limbi romanice și între chipul cum s-au prefăcut *ti, ki* în *ts, tș* în limba română există oarecare deosebire, apoi prefacerea lui *ti, ki* în *ts, tș* începuse numai în secolul III, dar nu ajunsese la complectă dezvoltare. Dacă Dr. P. ar pute proba că toți Rominii au rămas în Dacia după părăsirea ei de Romani, s-ar pute vorbi într-o citva de o ruptură între Romini și ceilalți Romani, macarcă și după secolul III Dacia a continuat a fi în dese raporturi cu împărăția romană. Întru cit însă Dr. P. acest lucru nu-l va pute face cu niciun preț, apoi afirmarea D-sale că puțin îi pasă dacă Rominii au trăit la sudul Dunării ori la nordul Dunării ori pe ambele maluri ale Dunării, trece în rindul acelor afirmări pentru caracterizarea cărora ar trebui cuvinte din limbajul D-lui Weigand. În ce privește modificarea pe care D-sa o aduce teoriei lui Gröber prin aceea că înlocuește *momentul când s-a colonizat o provincie* prin *momentul când s-a rupt o provincie de restul împărăției romane*, această modificare nu întărește întru nimic valoarea acestei teorii, dupăcum se poate vede din observațiile făcute de mine mai sus. De pildă, dacă prefacerea lui *ti, ki* în *ts, tș* are loc în *a, b, c, d, e, f, g, h*, aceasta nu însemnează de fel că prefacerea era deja gata ori începuse în momentul când s-a deslăcut *h* de celelalte provincii. Este posibil ca tocmai târziu, un secol ori două secole după aceea, să fi avut loc fenomenul, în mod mai mult sau mai puțin comun în provinciile *a, b, c, d, e, f, g*, în mod mai mult sau mai puțin aparte în provincia *h*. Atita știm și astăzi, după studiul D-lui P., despre cronologia lui

ts, tș provenite din ti, ki, cit știam și înainte de studiul D-sale, anume că e probabil ca africautizarea lui ti, ki să fie latinească populară, deoarece se găsește în toate limbile romanice, și că este sigur că această africautizare este latină populară din cauză că o găsim probată în inscripții (mai ales prin confuzia între ti și ki): *observasione* 5 sec. p. Chr., *Anilius* (în loc de *Anicius*) 218 p. Chr., *tribunittae* (în loc de *tribuniciae*) 222 p. Chr., *mundiciei* (în loc de *munditiei*) 136 p. Chr., *ocio* (în loc de *otio*) 389 p. Chr., *Constancius* (în loc de *Constantius*) 5 secol p. Chr., *defenicionis* (în loc de *definitionis*) timpul lui Severus Alexander, *milicie* (în loc de *militie*) 5 secol p. Chr., *tribunilia* (în loc de *tribunicia*) 97 p. Chr. Schuchardt *Vokalismus I* 153 sqq. III 78. *).

3. Dacă s-ar mărgini Dl. P. la dezmoartea de elemente latine populare prin compararea limbilor neolatine între ele, ar face și D-sa aceia ce nenumărați alții au făcut și fac iară ca să fi profitat mult știința de acolo. Procedarea în adevăr e foarte ușoară, aproape mecanică, așa că cu vremea se va descoperi probabil o mașină pentru a cerceta mai răpede dicționarele și listele de cuvinte, care s-au înmulțit enorm, mai ales pe terenul dialectologiei italienești. D-sa însă reduce, ordeciteori are trebuință, numărul limbilor neolatine comparate la minimum, adică la una, și inventează din propria sa putere, absolut fără nicio-bază, tot felul de elemente latinești populare. Și procedarea aceasta hazardată nu-i nouă—nihil sub sole novum (sic, *Ecclesiastes I 10.* **) Cihac de pildă, cînd a avut trebuință de un etymon latinesc pentru *grăuncior*, l-a inventat: *grāunciolus*; cînd a avut trebuință de unul pentru *fălar* din *fălaric*, l-a inventat: *faciaris*; cînd a avut trebuință de unul pentru *înfășur*, l-a inventat: *infasciolare*. Dar Cihac avea o măsură, adică zvirlia din invențiile sale numai ici colea cite una. Dl. P. zvirle cu lopata. De pildă (căci nu putem înșira toate elucubrațiile D-sale din acest punct de vedere): Ce-i *mustăcioară*?—Latinul *mustaciola*. Da *căciulă*?—Latinul *calteulla*. Foarte frumos! Da *cuvios*?—Latinul *conveniosus*. Da *amărăcios*?—Latinul *amariliosus*. Și tot așa *frunzar*—*frondiarium*, *pinză*—*pandia*, *pinzătură*—*pan-diatura*, *mulzare*—*mulgearia*, *sugare*—*sugaria*, *îngroșare*—*ingrossiare*, *pișcare*—*piccicare*, *fițaț*—*fenacius*, *flucață*—*floccacia*, *rănușisă*—*remansicia*, *fîneăță*—*fenicia*, *grîneală*—*granicia*, mă-

*) In ce privește pe *terminaciones* (în loc de *terminationes*) din Schuchardt *Vok. I* 153, lectura nu-i sigură: în loc de *terminaciones agrorum*, propus de Reuier, Mommsen *Corpus inscr. III*, 235 citește *termini agrorum*.

**) Greșit atribuit de Dl. D. Sturza în ședința adunării deputaților dela 13 Decembre 1907 unui oarecare Ben Akiba, care ar fi fost dascalul mare al filosofului mare din vechul de mijloc Spinoza. Cu această ocazie-mai observăm că Spinoza n-a trăit în vechul de mijloc și nici n-a putut avea profesor pe Ben Akiba, căci Akiba ben Josef (nu ben Akiba!) a trăit pe vremea împăratului Adrian.

reț—maricius, legănare—liganare. Chiar ca Guliță (Alexândri, Chirița în provincie, act. I sc. III fine): „Cum se chiamă frantuzește furculița?—Furculision. Frumos, dar friptura?—Fripturision. Prea frumos, dar invirtita?—Invirtision“.

4. Sint două soiuri de a inventa elemente latinești populare. Un soiū consistă în aceia că fabrică un cuvint, care după legile de schimbare ale sunetelor dintr-o limbă romanică ar fi putut da naștere într-adevăr unui cuvint din această limbă romanică. De pildă, dacă ar fi existat un cuvint latinesc *infasciolare*, ar fi dat naștere într-adevăr cuvintului rominesc *înfașurare*, căci dintr-un *infasciolare* tocmai *înfașurare* trebuia să iasă în rominește conform cu legile după care se schimbă sunetele latinești în rominește. Cel de al doilea soiū, al cărui inventator se pare că ar fi Dl. Sextil Pușcariu, consistă în aceia că presupui întâiū că un grup-oarecare de sunete, dacă ar fi existat în latinește, ar fi dat naștere într-o limbă romanică oarecare cutărui grup de sunete, și apoi fabrică cuvinte latinești populare cu asemenea grupuri de sunete. De pildă, de unde să vie bare sufixul derivativ rominesc *-ăciū*? Latinul *-ăklus* să fie, este cu neputință, pentru că din *-ăklus* trebuia să iasă în rominește *-ăi*, care de altfel nu există (după cit șlim până astăzi) ca sufix derivativ în rominește. De unde să fi eșit sufixul rominesc *-ăciū*? Să fie latinul *-iklus*, nu se poate, pentru că din *-iklus* trebuia să iasă în rominește *-eț*, care într-adevăr și există ca sufix derivativ în rominește. De unde să fi provenit în rominește aceste sufixe *-ăciū*, *-ăciū*, pentru Dl. P. nu-i nici-o greutate de a spune: D-să zice așa: În rominește într-adevăr grupul *-kū* după accent (*-ăkiū*, *-ėkiū*) dă naștere lui *-ju*. Dacă ar fi fost însă în latineasca populară un grup *kkū*, cu doi *k*, după accent, dacă ar fi fost de pildă un *-ăkkū*, *-ėkkū*, apoi din asemenea grup trebuia să iasă în rominește *-ciū*. Intr-adevăr trebuia să iasă *-ciū*, pentru că-i trebuie D-lui P. Și de unde-l scoatepe acest *-kkū* latin popular Dl. P.? Din deminutivele *-ăkulus*, *-ikulus* în chipul următor. Din *-ăkulus*, *-ikulus* au eșit întâiū *-ăklus*, *-ėklus*, apoi *-ăklus*, *ėklus*, apoi *-ăkklus*, *-ėkklus*. Cele din urmă două stagii de dezvoltare a sufixelor *-ăkulus*, *-ėkulus*, anume stagiul *-ăklus*, *-ėklus* și stagiul *-ăkklus*, *-ėkklus* au servit la două serii de derivări de sufixe nouă: *-ăklus*, *-ėklus* au fost considerate ca derivate prin *-lus* din *-ăku*, *-ėku*, și în consecință au eșit două sufixe nouă *-ăku*, *-ėku*; — *-ăkklus*, *-ėkklus* au fost considerate ca derivate prin *-lus* din *-ăkku*, *-ėkku*, și în consecință au eșit două sufixe nouă, *-ăkku*, *-ėkku*. Acum, *-ăku* întimplător nu s-a păstrat ca sufix derivativ în rominește, s-a păstrat însă *-ėku*: acesta este este sufixul rominesc *-eț*; și s-a păstrat *-ăkku* și *-ėkku*: în aceștea sint enigmaticele sufixe rominești *-ăciū*, *-ăciū*! Și acest chip de a explica niște lucruri, presupunind fenomene fonologice prin nimic probate, îl întrebuințează Dl. P. și pe terenul limbii italiene, unde sufixele *-accio*, *-iccio*, *-occio*, *-uccio* față cu *-azzo*, *-izzo*, *-ozzo*, *-uzzo* tot astfel sint explicate, prin *-ăko*,

-iko, -oko, úko, -akko, -ikko, -okko, -ukko. Aș ave de făcut oarecare întimpinări de detaliu. α. In limba italiană se lungesc consonantele în poziție intervocalică înainte de *i*: *appio, seppia, sappia, rabbia, abbia, robbio, piazza, pazzo, raggio, maggio, ghiaccia, faccia, braccio, macchia, occhio, vecchio, tegghia*. (Meyer-Lübke Grammatik I § 506 sqq). Dl. P., pentru a căpăta pe ale sale -*akko*, -*ikko*, -*okko*, admite că s-au lungit consonantele înainte de *l* la rădăcina propriilor D-sale cuvinte, pag. 127: „Din **troclu* au putut rezulta trei diferite tipuri: 1. **trocu*; 2, cind a avut loc înmușarea lui *k* înainte de *l*, **troku*; 3, cind consonantele în poziție intervocalică s-au lungit înainte de *l*, **trokklu*, **trokklu*”. Mai întiu ce fel de poziție *intervocalică* găsește D-sa la *tróllu*? Care sînt cele două vocale între care se găsește *k* în cuvîntul *tróllu*? Dar apoi, de unde a aflat Dl. P. că consonantele se lungesc în italianește înainte de *l*? Să-l fi indus pe D-sa în eroare explicarea pe care o dă Horning în Zeitschrift für roman. Philologie XX 351 obscurilor sufixe -*icca*, -*ucca*, în felul acela că ar fi scurtări din -*icula*, -*ucula*? D-apoi Horning explică lucrul ca o lungire compensativă, că adică s-a lungit *c* ca compensație pentru pierderea lui *u* și *l*, ori (dacă vrea cineva să ia ca bază formele sincopate -*icla*, -*ucla*) că s-a lungit *c* ca compensație pentru pierderea lui *l*. După Horning din -*icla*, -*ucla* au rezultat deodată **icca*, -*ucca*. Nici prin cap nu îa trecut lui Horning că s-ar fi lungit *c* înainte de *l*!—3. Cind *k* din grupul *klu* a devenit palatal, ori, cum zice Dl. P., s-a înmușat, nu-și inchipuește D-sa că și *l* s-a înmușat, astfel că grupul *klu* a devenit *klu*? Și în asemenea caz nu pricepe D-sa că -*lu* n-a mai putut fi simțit ca sufixul deminutival *lu*?—7. Limba română nu cunoaște lungirea consonanțelor înainte de *i*. Cum și-a inchipuit Dl. P. că ar fi putut cunoaște această lungire tocmai înainte de *l*?— Dar nu merită să mai insistăm asupra unor susțineri care aparțin cu totul domeniului fantaziei.

5. Dupăcum dispune Dl. P. în mod arbitrar pe terenul limbii latine populare, așa că inventează tot felul de lucruri de care are trebuință, cuvinte, sufixe, fonetizme, tot așa de arbitrar procedează D-sa și pe terenul propriu al limbii rominești. Schimbarea lui *k*, *g*, *t*, *d*, urmate de *i* (*i* consonant) în *ts*, *tš*, *dz*, *dž* este o schimbare *anterominească*, ea a avut loc în limba latină populară. Pe terenul propriu al limbii romine sunetele *k*, *g*, *t*, *d*, dacă s-au mai găsit vreodată în contact cu un *i* următor, au rămas *k*, *g*, *t*, *d* și nu s-au mai prefăcut în *ts*, *tš*, *dz*, *dž*). Dl. P. nu

*) Faptul acesta, al prefăcării explozivelor în africane, s-a repetat pe teritoriul romine, de pildă în Banat și valea Crișului, unde, după Weigand III și IV Jahresberichte, există în mod sporadic pronunțări ca *tsiäre*—*chee*, *zenăntšie*—*gennuche*, *tsiēm*—*chem*, *tsiēmă*—*chlămă*. Dar nu vorbim aici de fenomene dialectale, ci vorbim de limba romină în general. Cum că africantizarea lui *k*, *g*, *t*, *d* înainte de vocale palatale (*k*, *g* înainte de *e*, *i* consonant, *i* sonant; *t*, *d* înainte de *i* consonant [în rominește și înainte de *i* sonant=i lung latin]) este *anterominească*, se probează nu numai prin fap-

vrea să țină socoteală de acest lucru și iată ce derivări face: *căruncior*—*căruncilor*, *cumincior*—*cumințior*, *măruncior*—*măruncilor*, *Afumăcior*—*Afumăciorii*, *Bărbăcioru*—*Bărbăcioru*, *vinecior*—*vinecilor*, *depărcior*—*depărcilor*, *fierbincior*—*fierbincilor*, *grămăgioară*—*grămădioară*, *lespegioară*—*lespedioară*, *netedior*—*oglingioară*—*oglindioară*, *repegior*—*repedior*, *rotungior*—*rotundior*, *aprinjoare*—*aprinđioare*, *făcior*—*fălcior*, *chicios*—*chikios*, *virtucios*—*virtutios*, *răutăcios*—*răutățios*, *credincios*—*credințios*, *cuvincios*—*cuvințios*, *princios*—*priințios*, *primejdincios*—*primejdințios*, *putincios*—*putințios*, *trebuincios*—*trebuințios*, *urincios*—*urințios*, *flămingios*—*flămindios*. În trei feluri s-ar pute încerca cineva să scape pe Dl. P. de acuzarea că a comis o așa de extraordinară greșeală. z. Dl. P. nu face derivările acestea pe terenul limbii romine, ci pe acel al limbii latine populare. Dar mai înliu *grămăđioară*, *lespedioară*, *oglindioară*, *chikios*, *priințios*, *primejdințios*, *trebuințios* nu s-a putut naște pe terenul limbii latine populare, pentru că *grămăđă*, *lespede*, *oglindă*, *chică*, *priese*, *primeđie*, *trebie* sînt cuvinte imprumutate de limba romină din limbă străine. Și apoi, ar trebui va să zică să mai lungim lista dela No. 3 și peltngă *mustaciola*, *catenula* și celelalte, de care am ris atita, ar trebui să mai adăogim pe *caudiolus*, *cumințiolus*, *mințiolus*, *Affumatiolus*, *Barbatiolus*, *venetiolus*, *departiolus*, *ferventiolus*, *gramediola*, *lespediola*, *netediolus*, *oglindiola*, *rapidolus*, *rotundiolus*, *apprenđiolae*, *falciola*, *kikiosus*, *virtuosus*, *rentatiosus*, *credentiosus*,

tul că această africățizare se găsește în toate limbile romanice, dar și prin acela că în radicalele de origine străina, slavă, turcă, ungară, greacă, etc., care n-au făcut parte din fondul cel vechiu al limbii romine, africățizarea lui *k*, *g*, *t*, *d*, dacā are loc, are loc numai înalte de forme gramaticale, înainte de terminații și de sufixe derivate, niciodată în corpul radicalului. Cuvinte ca *prife*—*πρωξύβ*, *tele*—*τελλι*, *cărunđă*—*κερυμύβ* din Kavalliotis, citate de Miklosich Beitrage Cons. II 54, nu sînt imprumuturi directe din limba greacă, ci din limbile sîrbă și albaneză, unde cuvintele respective sună ori cu africăță ori cu un sunet care din punct de vedere al timbrului samănă foarte mult cu africăță (sîrb *č* și *ć*, sîrb *č* și *ć* romină; *k*, *g* palatale în dialectul dela Scutari se pronunță *č*, *ć*: *kafă*—seut. *čaf*; *gără*—seut. *čan*⁴. G. Meyer Kurzgefass. alban. Grammatik § 16). În elementele băștinașe ale limbii romine *k*, *g* înainte de formele latinești începătoare cu *e*, *i* consonant, *i* sonant s-a prefăcut în africăț; *t*, *d* înainte de formele latinești începătoare cu *e*, *i* consonant, *i* sonant lung s-a prefăcut în africăț. Prin înființa de analogie a cuvintelor băștinașe s-a prefăcut și *k*, *g*, *t*, *d* din radicalele străine în *t*, *č*, *ć*, *đ* înainte de *e*, *i*, *i* ale formelor latinești. Pe de altă parte, dacā *k*, *g*, *t*, *d* dela sfîrșitul radicalului băștinaș se găsește cîteodată cu africăț înainte de *e*, *i* ale sufixelor derivate de origine străină, cauza este că acele radicale au căpățat deja africățele înainte unor forme latinești și că dela aceste radicale cu africăț gata s-a făcut derivarea prin sufixele străine; dacā *t* din *ferbinte* apare cu *č* în *ferbincală*, cauza nu e că s-a prefăcut *t* în *č* înainte de *i* al sufixului de origine străină *-jală*, ci că s-a făcut derivarea prin *-jală* ori *-cală* dela radicalul pluralului *ferbinti*, unde *t* exista deja cu africățizat din *t* înaintea formei latinești *i*. Dacā, în sfîrșit, se găsește radicalele băștinașe cu *k*, *g*, *t*, *d* neprefăcuți în africăț înainte de *e*, *i* ale sufixelor derivate latine, cauza e că derivarea s-a făcut într-un timp relativ tîrziu, cînd posibilitatea africățizării înecetase.

convenientiosus, priintiosus, primejduintiosus, potentiosus, tre-
buintiosus, horritiosus, flamendiosus! §. Dl. P. s-a exprimat
 poate rău, dar n-a înțeles că s-a derivat *căruncior* etc. din *că-*
runt etc. prin *-ior*, ci prin *-clor*, și n-a înțeles că s-a derivat
chiclos etc. din *chică* etc. prin *-ios*, ci prin *-cios*. Dar mai în-

tiilū D-sa se exprimă foarte lămurit, pag. 57: „Exemple pentru
-iolus: *cărunt*—*căruncior*, *cuminte*—*cumincior*, *mărunt*—*mărunc-*
clor, *afumat*—*Afumăclorī*, *bărbat*—*Bărbăcloru*, *vinat*—*vineclor*,
departe—*depărcior*, *fierbinte*—*fierbincior*, *grămadă*—*grămăjoa-*
ră, *lespede*—*lespejoară*, *neted*—*neteclor*, *oglină*—*oglinjoară*, *re-*
pede—*repeclor*, *rotund*—*rotunclor*, *aprinde*—*aprinclor*, *falcă*—*fă-*
clorī“. pag. 58: „*iosus*... servește ca să derive adiective din

abstracte pentru a arăta inzestrarca cu un lucru, și din concrete
 pentru a arăta abundența de ceva: *chică*—*chiclos*... *răutate*—
răutacios, *virtute*—*virtucios*“. Apoi în lucrarea sa asupra sufi-

xelor deminutivale în VIII Jahresbericht 185 sqq. Dl. P. înșiră
 la sufixul *-ior* următoarele exemple: *grămadă*—*grămăclor*,
rotund—*rotunclor*, *repede*—*repeclor*, *afumat*—*Afumăclorī*, *les-*
pede—*lespeclor*, *cîrlig*—*cîrligclor*, *aprinde*—*aprinclor*, *cuminte*—
cumincior, *mărunt*—*măruncclor*, *neted*—*neteclor*; iar la sufixul

-clor pe următoarele: *casă*—*căscclor*, *gros*—*grosclor*, *masă*—
mescclor, *os*—*oseclor*, *ovăș*—*ovășclor*, *Săs*—*Săscclor*, *gras*—*gră-*
scclor. 7. Dl. P. s-a exprimat poate rău, dar a înțeles că deri-

vatele în chestie provin prin *-ior* și *-ios* dela radicalele plurale-

lor, care sînt terminate în *ts*, *dz* (la *aprinclor* radicalul p. 2
 sing. *aprinzi*), iar din *ts* + *i* și *dz* + *i* rezultă într-adevăr *tsi*, *dzi*
 în rominește. D-să, măcarcă a scris altfel, dar poate a înțeles:

cărunți—*căruncclor*, *cumînți*—*cumincclor*, *mărunți*—*măruncclor*,
afumați—*Afumăclorī*, *bărbati*—*Bărbăcloru*, *vineli*—*vineclor*, *fier-*
bînți—*fierbincclor*, *grămezi*—*grămăclor*, *lespezi*—*lespeclor*,
nelezi—*neteclor*, *oglinzi*—*oglinclor*, *repezi*—*repeclor*, *rotunsi*
 —*rotunclor*, *aprinzi*—*aprinclor*, *fălcī*—*făclorī*, *chici*—*chiclos*,
răutăți—*răutacios*, *virtuți*—*virtucios*. Dar mai întilū, după ce la
 pag. 57 înșiră Dl. P. derivatele *cărunt*—*căruncclor* și celelalte în-

tocmai cum le-am citat mai sus, zice la pag. 58 următoarele:

„După modelul lui *mustacia*—*mustaci*—*mustaciola*—*mustaciolară*
 s-a alipit sufixul [-*ior*] și la temele terminate în *ts*, *dz*, prefăcîndu-

le pe acestea în *tsi*, *dzi*: *cosiță*—*cosicclor*, *căiță*—*căicclor*,
cătrînță—*cătrincclor*, *coșniță*—*coșnicclor*, *istet*—*istecclor*, *pim-*
niță—*pimnicclor*, *poliță*—*policclor*, *prepelită*—*prepelicclor*, *u-*
liță—*ulicclor*, *obraz*—*obrăclor*, *pupăză*—*pupăclor*“. Va să

zică în modul cel mai lămurit posibil ni spune Dl. P. că
 exemplele pe care le-a înșirat la pag. 57, *cărunt*—*căruncclor*,
cuminte—*cumincclor*, etc. nu trebuiesc înțelese în felul acela că

s-ar fi alipit sufixul *-ior* la teme în *ts*, *dz*, ci la teme în *t*, *d*!
 De altfel în lucrarea sa asupra sufixelor deminutivale declară Dl.
 P. negru pe alb, cum se zice, VIII Jahresbericht pag. 188:

„*grăuncclor* poate să fie derivat [prin *-ior*] și din *grăunte* și din!
grăunt... *aprinclor* poate fi ori *aprinde*+*clor* ori *aprinzi*+*-ior*.“

Îar în aceiaș lucrare pag. 115 pune formulă „grămadă + -ioară — grămăjoară”.

După ce lectorul s-a convins prin urmare de chipul prea defectuos în care cunoaște Dl. P. istoria sunetelor românești, nu va rămâne, cred, extaziat înaintea următoarei extraordinare păreri a D-sale. La pag. 58—59 zice Dl. P.: „Ca *silentiosus* s-a format: *credincios, cuviincios, priincios, primejduincios, (ne)putincios, trebuincios.*” Adecă, cum ca *silentiosus*? (Întrebarea e cu atât mai naturală, cu cât *silentiosus* nu există în românește). Dl. P. ni explică pag. 57: „Îndată ce un cuvânt ca *silentiosus*, tăcut, n-a mai fost desfăcut în *silentium + -osus*, unul care e plin de tăcere, ci în *silentem + -iosus*, unul care de obicei tace, a devenit *-iosus* productiv.” Deci pe *credincios, cuviincios, priincios, primejduincios, (ne)putincios, trebuincios* D-sa și le închipuește ca derivate prin *-ios* din *credințe, cuviințe, priințe, primejduințe, (ne)putințe, trebuințe*, niște formațiuni monstruoase pumniane în *-iute*, înaintea cărora chiar Pumnul s-ar fi retras cu groază.

6. De altfel lipsa de cunoștință a D-lui P. în ce privește istoria limbii românești ar fi eșit destul de iverală numai din fapte ca cele următoare.

„*divinus* s-ar fi prelăcut în *divinus* și apoi în *dein*.” Așa spune Dl. P. la pag. 57, ca argument contra etimologiei *zină—divina*, căci D-sa e de părerea lui Schott, cum că *zină* este *diana*. Alte argumente cum că *zină=diana* mai sînt pentru Dl. P. faptul că pronunțarea *zină* cu *i* se găsește chiar în acele dialecte, unde *di* latin=*zi* cu *i*, apoi faptul că ceia ce crede poporul despre *zină* se potrivește cu ceia ce spune mitologia despre *Diana*. În ce privește argumentele din urmă, aș avea de întîmpinat că nu cunoaștem destul de bine pronunțarea lui *zină* în diferite dialecte și că zinele, care sînt o mulțime la număr, iar nu numai una, cum credea Schott, duc după credințele poporului romin o viață care se potrivește cu aceia a tuturor zeitelor antice, iar nu numai cu viața Dianei, mai ales că mai toate se mărită, în vreme ce Diana a rămas veșnic fată mare. În ce privește afirmarea însă că *divinus* trebuia să dea *dein* în românește, ea este bazată pe închipuirea că oricare *i* neaccentuat trebuie să dea numai decît naștere unui *e* neaccentuat în românește. De fapt însă *i* și *e* neaccentuați, abstracție făcîndu-se de aceia că vor fi fost lungi ori scurți, se schimbă, mai ales înaintea accentului, neconținut unul în altul, așa că un *dină*, contras apoi în *dină*, este tot ce poate fi mai posibil ca rezultat al lui *divina* latinesc în românește. La acest *divinus*, care ar fi trebuit după Dl. P. să dea naștere în românește lui *dein*, D-sa a fost indus în eroare de un loc din Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft a lui Meyer-Lübke pag. 122. Meyer-Lübke anume a crezut că cuvîntul românesc sună *dină**, și pentru

* Astfel de cuvînte stilcite românești se găsesc foarte multe în scrierile D-lui Meyer-Lübke, de pildă în Grammatik I: *lingur* (lingură) 22, *mer*

a-și pute explica cum din *divina* n-a eșil *zină*, ci *dină*, a presupus că se va fi schimbat poate *divinus* în *deivus*, așa că atunci cind din *ei* a rezultat un *i. d* precedent își perduse aptitudinea de a se mai preface în *z*. Pe acest presupus *deivus* îl pune în legătură Meyer-Lübke cu francezul *deviner*, provensal *devinar*, spaniol *adevinar* și-l consideră ca o disimilație.

pag. 66 „*cenușe*... nu poate fi *cinus* ori *cinus* + *-ușe*, pentru că acestea ar fi dat în rominește *cine* ori *cinu*, și noi avem *cenușe*.” Dela *cinușă* cel vechiu însă până astăzi de zece ori a putut ave ocazie cuvintul să se schimbe din *cinușă* în *cenușă* și din *cenușă* iar în *cinușă*, etc! Să se vadă asupra nestabilității lui *e*, *i* neaccentuași ale mele Principii pag. 21 sqq.

pag. 167 „Cum că *kī* nu s-a africaticizat pe teritoriul primitiv rominesc (auf urrumänischem Boden), ci deja pe teritoriul primitiv romanic (im Urromanischen) rezultă din următoarele considerații. Ceva comun tuturor dialectelor rominești, deci ceva primitiv rominesc, sînt următoarele fenomene: *ae*, *ē* și *ī* sînt tratate ca *ŷe*, *ŷi*; *e* latin accentuat se diflonghează în *eu* înainte de *a* următor; articulele *-ul*, *-le*, *-a* se pun la sfîrșitul cuvintelor; adverbele capătă un element sufixal *-a*. Dacă africaticizarea lui *k* înainte de *e*, *i* + vocală ar fi început de abia în limba romina primitivă, apoi *caelum* prin *kielu* ar fi devenit *tseru*, *cēra* prin *kiara* ar fi devenit *tșară*, *calca* + articolul *a* prin *kalkia* ar fi devenit *kaltsa*, *ad + tunc + ce + sufixul -a* prin *attunkia* ar fi devenit *atuntșă*; în vreme ce noi avem în dacorominește *tșer*, *caltșă*, *atuntșă*, *tșară*.” Dacă am sta să fixăm cronologica africaticizării lui *kī* numai după criteriile acestea, apoi n-am ajunge la niciun rezultat. Cum că *kīe* dă naștere lui *tșe* în rominește, aceasta e o invenție a D-lui P. Deci, dacă *kelu* latin sună *tșer* în limba romină, aceasta nu e de fel o probă că n-ar fi trecut prin faza *kielu*. Cum că n-a trecut prin faza *kielu*, aceasta e sigur. Cum că diflongarea lui *e* este posterioară africaticizării nu numai a lui *kī*, ci și a lui *ke*, *ki*, aceasta e sigur. Dar nu din argumentarea D-lui P. știm noi sigur acest lucru. Argumentarea D-sale cu *celum* este

(măr) 31, *mînz* (mînz) 46, *muș* (mîță) 49, *hrier* (grier) 61, *clas* (glas) 100, *sîșală* (sîșală) 100, *cōrcastă* (coraslă) 125, *tăfunce* (tăciuno) 134, *rie* (rîo) 135, *more* (moare, substantiv) 139, *uoaiă* (ouă) 141, *gier* (ger) 143, *trēmūr* (tremur) 143, *gēm* (gem) 143, *pietvā* (piatră) 143, *niegurā* (negură) 144, *coce* (coace) 167, *soarā* (soră) 167, *more* (moare, verb) 168, *dore* (doare) 168, *voce* (voește) 168, 325, *foie* (foae) 169, *por* (pur, plantă) 170, *nopte* (noapte) 171, *oste* (oaste) 171, *post* (loc) 171, *malbā* (nalbă) 197, *part* (parte) 197, *ghicindā* (ghindă) 229, *mineriū* (mîneriū) 229, *cirașā* (ciresă) 230, *răped* (răpodo) 267, *legum* (legumă) 279, *aiun* (ajun) 294, *punt* (punte) 322, *per* (păr) 322, *putere* (puter) 322, *băstun* (baston) 323, *bin* (bino) 323, *ver* (adevăr) 323, *sun* (sunet) 323, *surore* (soră) 326, *sud* (asud) 326, *ma* (maî) 326, *fatū* (latin seta) 359, *plegā* (pleacă) 360, *causā* (cauză) 368, *pisā* (călcare în picioare) 368, *jacī* (zaci) 369, *roace* (nucă) 369, *coce* (coaco) 370, *neuā* (neaiă) 371, *neag* (negel) 371, *noae* (noiă) 371, *pāin* (pine) 378, *dun* (dar) 378, *mărunchiū* (mănunchiū) 385, *parīnc* (păring) 385, *trapt* (latin tractus) 385, *drept* (drept) 386, *alept* (pat) 386, *mosa* (măsea) 390, *scupir* (scuipare) 425, *gulā* (picătură) 453, *omā* (ubește) 463, *sinte* (simte) 463, *soaru* (soră) 464, *flacār* (flacăra) 482, *maru* (matur) 483, *inealtā* (unealtă) 518.

nulă, căci de unde a aflat D-sa că *kîe* latin devine *tsé* în românește? Poate din dubioasele exemple date de D-sa despre *kîa* latin prefăcut în *tsá*?*) Dar chiar dacă acele exemple n-ar fi dubioase, altceva e *kîa* și altceva e *kîe*. Tot așa de nulă este argumentarea D-sale cu *cera* care s-ar fi diftongat în *kîara*; cu *calce*+articulul *a*, care ar fi devenit *calkîa*; cu *ad+tunc+ce*+sufixul *-a*, care ar fi devenit *atlunkîa*. Dacă s-ar fi diftongat *cera* înainte de africlizare, ar fi devenit *kêara*, cu *ê*; dacă s-ar fi articulat *calce* înainte de africlizare, ar fi sunat *calkêa*, cu *ê*; dacă *ad+tunc+ce* s-ar fi unit cu sufixul *-u* înainte de africlizare, ar fi sunat *atlunkêa*, cu *ê*; iar înainte de *e k* se preface în *tș*, nu în *ts*!

Este știut de toată lumea că africlatele *tș*, *dž*, care rezultă din *t*, *d*, *k*, *g*, *j* latinesli sînt pronunțate de Moldoveni fără explozivă, ca *ș*, *ž*: cuvinte ca *pîșôr*, *džôs*, *tșâră*, *džém*, *džúr* Moldovanul le pronunță ca *kîșôr*, *žôs*, *șîră*, *žém*, *žúr* cu *ș*, *ž* mușajî. Aceste *ș*, *ž* moldovenești, care sînt resturi din vechile africlate, care vechi africlate s-au păstrat în parte la Munteni**), sînt considerate — cine și-ar fi putut închipui? — de D-l P., ca primitivele, din care au rezultat africlatele *tș*, *dž*. pag. 168: „c înainte de *e*, *i* a ajuns în romina primitivă pînă la treapta *ts*... În dacoromînește, la vest și în parte în Moldova, și astăzi încă predomină vechea treaptă *ts*' sau *s'* rezultat dintr-însă... Va să zică în limba primitivă romină era *ts*; din acest *ts* s-a dezvoltat *tș*, dar în Banat și în Moldova a continuat de a trăi vechiul *ts* ori neschimbat ori cu pierderea lui *t*. D-l P. ne trimite la III, IV, IX Jahresberichte ale D-lui Weigand sub cuvîntul normal *pîcior*? Și ce videm în III, IV, IX Jahresberichte, sub cuvîntul normal *pîcior*? Că în Banat și în Moldova există prin unele locuri pronunțarea cu africlată *pîșôr*, iar prin alte locuri (cele mai multe) pronunțarea *pîșôr*, rezultată din căderea lui *t* al africlatei! Da acel *ts* al D-lui P. ce-i? *ts* mușaj, *ts*. Curioaze cunoștinți mai are D-sa și asupra istoricului africlatelor și asupra pronunțării lor în romînește!

7. Această insuficiență de cunoștinți se reflectează în mod dăunător în cercetările etimologice ale D-lui Pușcariu.

Meyer-Lübke în Grammatik II 410 citează un *cîță* romînesc cu înțelesul da *cățea*. Un asemenea cuvînt există într-adevăr în romînește, dar are înțelesul de *pîchire*, o pasăre, Marian Ornitologia II 273. *Cîță* cel din gramatica lui Meyer-Lübke e sigur o greșeală de tipar în loc de *cățea*. Despre acest *cîță* spune D-l P. la pag. 44 că ar pute proveni din *callia*. *Callia*

*) La pag. 62—63. Cît de dubioase sînt aceste exemple se poate vede din aceia cît cel mai convingător din ele este, după mărturia D-lui P., *arțar* — *arcearius*, iar *arcearius* este o invenție a D-sale de soful celor înșirate mai sus sub No. 3!

**) Muntenii pronunță *pîșôr*, *tșîră*, *džém*; însă *žôs*, *žúr*, fără înmuiare, adevărat într-un stagiu mai nou decît sînt moldovenele *žôs*, *žúr*.

este de soiul cuvintelor latinești inventate de Dl. P., despre care am vorbit la No. 3. Decit numai în vreme ce din *cattella*, de pildă, ar fi putut într-adevăr eși *căciulă* (dacă ar fi existat, se înțelege, aiurea decit în imaginația D-lui P.), din *cattia* nu iese pe rominește *cîță* de fel: *a* accentuat în asemenea împrejurări nu se preface în *î*.

Din *sorice* latin trebuia să iasă în rominește *soarece*. A eșit însă *șoarece*, cu un *ș* care până astăzi a rămas neexplicat. Dl. P. pag. 169 a găsit lesne explicarea: „Probabil *șoarece* a căpătat pe *ș* dela cuvinte înrudite, ca *șarpe*, *șopîrlă*, etc.“ *șarpe* și *șopîrlă* sînt cuvinte înrudite cu *șoarece*? Din ce punct de vedere? Ce vrea să spună Dl. P. cu aceasta? Nu-î alt chip de explicare al vorbelor D-sale decit acela că D-sa s-a gîndit la înrudirea între animalele *șoarece*, *șarpe*, *șopîrlă* și a vrut să explice prefacerea lui *s* din *șoarece* în *ș* prin analogia cuvintelor *șopîrlă* și *șarpe*, care s-au ivit în mintea vorbitorului din cauza înrudirii *șopîrlei* și *șarpelui* cu *șoarecele*. Dar sînt alte animale mai în strînsă legătură cu *șoarecele* decit *șopîrla* și *șarpele*. Pentru ce nu s-au ivit în mintea vorbitorului acelea? Pentru ce nu s-au prezentat minții vorbitorului odată cu *șoarecele* *guzgamul*, *mîța*, *pisica*? Ori poate s-a gîndit Dl. P. că cuvintele *șoarece-șarpe-șopîrlă* sînt înrudite din punct de vedere al sunetelor și că din punctul acesta de vedere, al sunetelor, nu al înrudirilor dintre cele trei animale, s-au prezentat minții vorbitorului *șopîrla* și *șarpele* alături cu *șoarecele*? Dar ce asemănare pîn pe acolo de sunete există între *șoarece* (să se bage bine de samă: *soarece*) și *șopîrlă*? Între *soarece* și *șopîrlă* două sunete numai sînt comune, *o* și *r*, și încă cu restricția că *o* în *soarece* e consonant, iar în *șopîrlă* e sonant, cea ce constituie între ambii acești *o* o mare deosebire. Apoi accentul e în *soarece* pe antepenultima, iar în *șopîrlă* pe penultima. Asemenea explicări prin analogie sînt mai pe jos de orice critică. Și mai adaugă Dl. P. la explicarea *șoarecelui* prin *șopîrlă* următoarele: „căci sigur nu trebuie să ne gîndim la vreun *șoarece* = *sorex* + greul *μῶς* (ca *giurus* — greul *γῆρας*).“ Dar va să zică i-a venit în cap D-lui P. așa ceva! Nu-î vorbă, i-a venit în cap așa ceva și apoi a dispărut, dar i-a venit! Este o vorbă, pasărea pe limba ei pîere. Cine l-a împins pe Dl. P. să se mărturisească că i-a trecut macar un moment prin cap o asemenea... idee? Este adevărat că și aici, ca și la ridiculele etimologii pe care le dă din niște etyma latinești inventate, Dl. P. a fost indus în eroare de răul exemplu dat de învățații apusenî. Decit numai acela ce la acești din urmă este un mic abuz, la specialistul romîn devine un adevărat dezastru. Deja au început unii și alții (Asupra chestiei vezi Mohl Introduction à la chronologie du latin vulgaire, pag. 22) să privească cu groază la operația romanistilor, care pe baza comparării limbilor neolatine scot fără sfîrșit, ca niște boscarî din pălărie, cuvinte latinești populare. Și încă acești romanisti din apus operează numai atunci, cînd au la dispoziție prezența unui cuvînt măcar în două limbi romanice deosebite, cum ar fi,

de pildă, francez *vrai*, provensal *verai*=latin **veracus*. Dar ce haz poate ave să fabrici pentru *căciulă* pe **cattellula* și să zici că a însemnat dela capul locului *flocoasă* ca o *miță*? Ori să derivi din *ligo* printr-un inventat sufix *-ano* pe **ligano* pentru a scoate de acolo pe *leagăn*? „Iată într-adevăr niște procedări puțin științifice“, zicea Mohl locul citat cu privire la abuzul de francez *vrai*, provensal *verai*=latin **veracus*. „Nu întrebuițarea unor asemenea metode va contribui într-un chip eficace la progresul științei și va ajuta să scoatem latina populară din obscuritățile fără număr în care este învăluită.“ Ce ar zice însă Mohl cind ar avea supt ochi tabloul de etyma latinești populare ale D-lui P, pe care l-am făcut mai sus sub No. 3? Și tot așa dincoace, la influința pe care ar fi exercitat-o prin analogie *șopîrlă* asupra lui *șoarece*, un mic abuz al învățaților apusenii a devenit o bătaie de joc la Dl. P. În Archiv für lateinische Lexikographie I 250, pentru a-și pute explica cum a putut eși din latinul **biber* francezul *bievre*, recurge Gröber la analogica lui *lievre*, *chievre*, *chevre*: „fr. *bievre* nach *lievre*, *chievre*, *chevre*?“ Bine că a pus semn de întrebare! În Grammatik I 138, pentru a-și pute explica cum latinului clasic *nixus* îi corespunde un substrat romanice *noxa*, recurge Meyer-Lübke la analogica lui *soror*, *socra* și **novia* (logodnică). Cine mai știe? Același învățat își explică, ibid. II 196, pe latinul popular *plouet* față su latinul clasic *pluit* prin analogica lui *mouet*. Ce are a face una cu alta? Același învățat în Einführung in das Studium der roman. Sprachwissenschaft 142 își explică pe latinul popular *lacusta* în loc de clasicul *locusta* prin influința lui *lacerta*, ori, „întru cit cuvîntul înseamnă rac de mare“, *lacus*. Aici Meyer-Lübke a cam trecut marginea. Căci ce legătură în adevăr există între *locusta*, care înseamnă *lăcustă* și un fel de rac de mare (francezul *langouste*), și între *lacerta*, care înseamnă *șopîrlă*? Și apoi ce legătură poate să fie între *locusta* și *lacus*? „Întru cit înseamnă rac de mare (soweit das Wort *Seekrebs* bedeutet).“ zice Meyer-Lübke. D-sa a fost înșelat de cuvîntul german *See*, care înseamnă și *lac* și *mare*. *Lacus* pe latinește înseamnă numai *lac*, nu și *mare*, iar *langusta* trăește numai în *mare*, nu și în *lacuri*! În latinește sînt două cuvinte pentru a exprima un fel de bufniță, *sorix* și *saurix*, unul cu *o* și celălalt cu *au*. Amîndouă aceste cuvinte sînt cunoscute numai din doi gramatici latini, din Marius Victorinus și din Servius. Printr-o scăpare din vedere de abia explicabilă Mohl și-a închipuit că aceste două cuvinte înseamnă *șoarece*, confundîndu-le cu *sorex*. Odată plecat pe acest poviriș—Este o vorbă, că o nenorocire nu vine niciodată singură—Mohl a comparat (lucru de altfel știut în ce privește pe *sorex*) pe *sorix-saurix* cu grecul ὄψαξ *șoarece*, a găsit că vocala primitivă din *sorix-saurix* trebuie să fie deci *o=ū(οαξ)*, nu *au*, și a explicat pe *au* din varianta *saurix* prin analogica lui *saurus* *șopîrlă*! (Introduction à la chronologie du latin vulgaire 160—161). Și iaca de unde-și trage originea *șoarece* prefăcut în *șoarece* prin influința lui *șopîrlă* dela Dl. Sextil Pușcariu!

În *strigăt*, *treacăt* avem a face după Dl. P. cu sufixul *-atus*, rezultat din *-itus* (pag. 172). I-ar fi fost lesne D-lui P. să facă pentru *strigăt* și *treacăt* două etyma latine populare *strigatus* și *treacatus*, căci cine l-ar fi putut împiedeca? (vezi No. 3). Dar de astă dată a preferit să inventeze sufixe. A avut dintrunțiiu D-sa oarecare ezitare: „Nu se poate pricepe pentru ce s-au schimbat sufixele *-ino*, *-inus*, *-itus* în *-ano*, *-anus*, *-utus*.” Dar ezitarea n-a ținut mult, și în ce privește cuvintele cu *-ino* și *-inus* prefăcute chipurile în *-ano* și *-anus*, Dsa s-a hotărât să le vire în categoria celor de sub No. 3, le-a făcut latinești: *cearcăn*—*circanus*, *tragăn*—*traganus*, *leagăn*—*liganus*, și a scăpat de ele; în ce privește pe cele cu *-itus* prefăcut chipurile în *-atus*, le-a lăsat să se derive pe terenul limbii romine astfel: *strigăt*—*strig*+*-atus*, *treacăt*—*trec*+*-atus*. Acest *-ăt* din *strigăt*, *treacăt* nu este *-atus*, căci de unde și cum ar fi putut eși acest *-atus*? El e tot *-itus*, adecă *-et*, cunoscutul sufix rominesc. Acest sufix, pe care Romini l-au extras din participiile substantive latine *freamăt*—*fremilus*, *gemăt*—*genilus*, *muget*—*mugitus*, *sunet*—*sonitus* (vezi ale mele Principii 189), câteodată apare ca *-el*, câteodată ca *-ăt* din cauza schimbării sunetului *e* în *ă* prin alunecarea sunetului. Cu el s-au derivat cuvintele *boc-et*, *bufnet*, *buhn-et*, *chi-ot* (din *chiăt*), *ciocn-et*, *clonc-ăt*, *cronc-ăt*, *dang-ăt*, *drang-ăt*, *dur-ăt*, *fleașc-ăt*, *flîșch-et*, *foșn-et*, *lui-et*, *linch-et*, *pleosc-ăt*, *plesn-et*, *plîns-ăt*, *pocn-et*, *rug-et*, *răcn-et*, *scînc-et*, *scrișn-et*, *strig-ăt*, *susl-et*, *trăsn-et*, *treac-ăt*, *tronc-ăt*, *trop-ot* (din *tropăt*), *trosc-ăt*, *troșn-et*, *tu-et*, *țip-ăt* și *țip-et*, *umbl-et*, *url-et*, *va-et*, *vu-et*, *zbier-ăt*, *zbrn-et*, *zimb-et*, *zorn-et*. Acest *-et* s-a alipit la radicalele *strig* și *trec* pe vremea aceia cind *g* și *k* urmate de *e* nu se mai puteau prefăce în *țz*, *dž*, adecă pe terenul limbii rominești, și au sunat dintrunțiiu *strighet*, *treetet* și apoi, prin schimbarea lui *e* în *ă*, *strigăt*, *treacăt*. Schimbarea lui *e* neaccentuat în *ă* are loc în rominește după sunetele *b*, *k*, *d*, *f*, *g*, *j*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, *ș*, *t*, *ț*, *u*, *v*, *z*, adecă după toate consoanțele propriu zise (afară de sunetele muiate) și după *u* consonant. Exemple este zădarnic să dau, le cunoaște oricine este măcar cit de puțin inițiat în istoria sunetelor rominești. Voiu da totuș pentru *e* neaccentuat precedat de *k*, *g*: *călugăr*—slav *kaluger*, *cărămidă*—grec *καρμιδ*. Această schimbare a lui *e* neaccentuat în *ă* din sufixul *-et* se observă în *chiot*, *cloncăt*, *croncăt*, *dangăt*, *drangăt*, *durăt*, *fleașcăt*, *pleoscăt*, *plînsăt*, *strigăt*, *treacăt*; *troncăt*, *tropot*, *troscăt*, *țipăt*, *zbierăt*, apoi în *gemăt*—*gemitus*, *freamăt*—*fremitus*. Pentru ce nu s-a procedat uniform la schimbarea lui *e* din *-et* în *ă* la diferitele vorbe *bufnet*, *buhnet*, *clonchet*, *cloncăt*, *croncăt*, *dangăt*, *drangăt*, *durăt*, *fleașcăt*, *flîșchet*, *foșnet*, *linchet*, *pleoscăt*, *plesnet*, *plînsăt*, *pocnet*, *răcnet*, *scrișnet*, *strigăt*, *suslet*, *trăsnăt*, *treacăt*, *troncăt*, *tropot*, *troscăt*, *troșnet*, *tunet*, *țipăt* (*țipet*), *umblat*, *urlat*, *zbierăt*, *zbrnet*, *zimbet*, *zornet*;—*freamăt*, *gemăt*, *sunet*? Schimbările lui *e* neaccentuat în *ă* sint de mai multe:

categorii: după *m, p, b, v, f, ũ*, schimbarea are loc numai cind în silaba următoare nu este *e, i* ori sunet muțat; după *r, s, ș, ț, dz (z), j* schimbarea are loc în mod independent de vocala silabei următoare; după *t, d, k, g* schimbarea are loc sporadic, adecă în unele cuvinte are loc și în altele nu, fără să putem prinde legea după care schimbarea se face, schimbarea e însă independentă de vocala silabei următoare. După *l, n* schimbarea are loc probabil numai înaintea accentului, nu și după accent. Se înțelege, deci, pentru ce se zice *gemăt*, însă *gemete*, *țipăt*, însă *țipete* (schimbarea e condițională de vocala silabei următoare); pentru ce se zice *cloncăt—cloncăte*, *croncăt—croncăte*, *dangăt—dangăte*, *drangăt—drangăte*, *durăt—durăte*, *fleașcăt—fleașcăte*, *pleoscăt—pleoscăte*, *plinsăt—plinsăte*, *strigăt—strigăte*, *treacăăt—treacăte*, *troncăt—troncăte*, *troscăt—troscăte*, *zberăt—zberăte* (schimbarea nu e condițională de vocala silabei următoare); în *zîmbet* a influențat pluralul asupra singularului; în *bufnet*, *buhnet*, *ciocnet*, *foșnet*, *plesnet*, *poenet*, *răcnet*, *scrișnet*, *suflet*, *trăsnet*, *trosnet*, *lunet*, *umblet*, *urlet*, *zbrînet*, *zornet* schimbarea n-a putut avea loc, pentrucă e neaccentuat precedat de *l, n* se găsește după accent; în *flîșchet*, *linchet* schimbarea n-a avut loc din cauza lui *k* palatal din primitivele *flîșchi*, *linchi*: dacă s-ar fi prefăcut *flîșchet*, *linchet* în *flîșcăt*, *lincăt*, ar fi dispărut timbrul de *é* al lui *k* palatal care joacă principalul ról în onomatopieicile *flîșchi*, *linchi*.

8. În legătura cu chipul defectuos în care caută Dl. P. etimologiile cuvintelor stă și negligența cu care D-sa consideră înțelesurile acestora. Pag. 44 „înștiința este un postverbal dela înștiințez și nu derivă, cum crede Byhan (III Jahresbericht 45—47) dintr-un **inscientia*.” Dar acest substantiv *înștiință*, despre care Byhan vorbește în III Jahresbericht 34 (nu 45—47, cum spune Dl. P.) nu există în românește!—Pag. 62 „*ghețar* Gletscher—glaciarium.” Nicî neologizmele n-au scăpat de mania D-lui P. de a inventa etyma latine populare. *Ghețar* cu înțelesul de Gletscher există în limba românească numai de erî de alaltăerî, decind se învață prin școli geografie și geologie. Cum și-a putut de altfel D-sa închipui că poporul rominesc ar pute să aibă cuvîntul *ghețar* cu înțelesul de Gletscher, cind noțiunea acestu lucru îi lipsește? În al său Etymologisches Wörterbuch dă Dl. P. lui *ghețar* și înțelesul de „Eisgrube” ghețarie. Unde a găsit Dl. P. acest cuvînt? În Buda „*ghietariu*, fovea asservandae glaciei, Eisgrube”? Să fi lăurit atunci pe **glaciarium* pentru *Eisgrube*. Dar pentru Gletscher ce haz are **glaciarium*?—Pag. 62 „Mal convingător [pentru africilizarea lui *d+i+a!*] este cuvîntul *mezin*, mijlociul dintre frați,—medianus.” *Mezin* înseamnă cel mai mic dintre frați, nu mijlociul, și e slavul *mekzimŭ* junior!—Pag. 73 „*juro—jur*, *înjur*, *sperjur*.” *Sperjur* e un neologizm—italianul *spergiuro*.—Pag. 134 „*vinaț* Weinberg.” *Vinaț* înseamnă *vin*, nu *vie*, *Wein*, nu *Weinberg*.—Pag. 153 „*bătucă* Ge-

flügelmagen (care bate ca inima).“ Va să zică *rinza* se numește *băluică*, pentru că *rinza bate* cum bate inima, face *tic, tic, tic!* Dl. P., înainte de a da etimologia unui cuvânt, face o amănunțită cercetare atit lucrului simbolizat prin acel cuvânt, cit și împrejurărilor în care se află acel lucru, întocmai așa dupăcum cerea, nu țin minte unde, acum de curând Hugo Schuchardt.

9. O neglijență și mai mare este aceea că α) atribue oamenilor păreri pe care nu le-au susținut și β) nu le atribue tocmai păreri pe care le-au susținut, adevărat nu dă cezarului ce este al cezarului.

α . Pag. 159 „Din cele spuse în paragraful precedent rezultă că latinele *kī* și *ke*, *ki* au avut destine diferite. Acest lucru nu poate fi relevat în de ajuns, pentru că sint încă învățați, care, urmind exemplul lui Schuchardt, nu fac deosebire între aceste fenomene, care trebuiesc separate cronologic“. D-apoi tocmai Schuchardt separă cronologic aceste fenomene! El tocmai spune că africaticizarea lui *kī* de o parte și a lui *ke*, *ki* de altă parte, nu sint contemporane! El tocmai spune că *kī* a început să se africaticizeze cu mult înainte de *ke*, *ki!* Iată în adevăr tabloul stabilit de dînsul în *Vokalismus des Vulgärlateins* I 104: „Dela 100 ori 150 p. Chr.—300 ori 350 p. Chr. a avut loc africaticizarea lui *tī*, *kī*, *dī*, *j*. Dela 300 ori 350 p. Chr.—500 ori 550 p. Chr. a avut loc africaticizarea lui *ge*, *gi*. Dela 500 ori 550 p. Chr. în jos a avut loc africaticizarea lui *ke*, *ki*.“!

β . Pag. 49. „Etimologia lui Diez *mīnz*—*mānsus* trebuie înlăturată. Alții s-au gîndit la un radical iliric... Geografia cuvîntului se pronunță însă direct contra unei proveniențe ilirice, căci în afară de România și de Albania cuvîntul mai apare încă pe un vast teritoriu vestromanic: *logudoro māndzu* «giovenco», italian *manzo* «giovine torello ancora mansueto o reso tale colla evirazione», sicilian *manzu* «blind» etc... Toate aceste forme se pot reduce numai la un tip latin **mandius* cu înțelesul fundamental de «puilul unui animal domestic rumegător». Derivarea din *mandere* este evidentă și se întărește prin următoarea considerație. Latinului *manduco* «rumeg» corăspunde în rominește *mīnc*. Din *mīnc* s-a dezvoltat în macedoromina un secundar *mingu*. *Minzul* se chiamă în macedoromina nu numai *māndzu*, ci și *mingu*... Dacă neapolitanul *mazzone* «terreno erboso dove si lasciano pascolare i puledri» are pe *dz* Ionic, apoi *mazzone*—**mandzone* și este o nouă probă pentru dreptatea etimologiei noastre.“ Va să zică Dl. P. a aflat că *mīnz* și cuvintele analoge din celelalte limbi romanice—latin **mandius*! Eu nu zic că această etimologie este bună ori nu, dar vreaū numai să spun că promotorul ei este Meyer-Lübke, care în *Grammatik* I 46 zice așa: „spaniol *mānsō*, italian *manzo*, romin *mīnz*, albanez *mentz*—**mandium*, un taur tinăr.“ Prin urmare s-a grăbit Dl. Pușcariu cu „etimologia noastră“, căci nu-i etimologia D-sale, ci a altuia. În ce privește pe macedorominele *mingu*=mininc, *mingu*

=mînz, observ că cel dintîiu sună *mîngu*, iar pe cel de al doilea ar fi făcut bine să ni spună unde l-a găsit.

10. Tot la neglijență trebuie clasat și faptul că Dl. P. scrie într-o limbă din cale afară de defectuoasă. Negreșit, nu i se poate cere unui Român să scrie bine nemțește, dar greșelile de scris ale D-lui P. sînt de așa natură, că nu ating finețele limbii, ci cele mai elementare legături dintre cuvinte. De pildă D-sa scrie la pagina 14 astfel: „Das Verhältnis der romanischen Umgangssprache und der lateinischen Literatursprache, sowie ihre gegenseitige Beeinflussung war zu verschiedenen Zeiten verschieden. Obwohl die zweite aus der ersten entstammt, entfernt sie sich allmählich von ihr dadurch, dass die Umgangssprache durch natürliche Entwicklung eine andere Richtung als die *geschriebene* und dadurch in ihrer Entfaltung gehemmte, durch das Griechische beeinflusste *Latein* einschlägt.“ Va să zică *die geschriebene Latein*! Cum s-ar zice pe franțuzește *le latin écrites* ori pe românește *limba latină cel scris*? Într-adevăr, în această parte a lucrării, unde se vorbește de o contaminație, va zice poate cineva: î-a venit în cap D-lui P. de o dată două lucruri, *die geschriebene lateinische Sprache* și *das geschriebene Latein*, și din amindouă a rezultat amestecul *die geschriebene Latein*. Apoi dacă ar fi numai un exemplu, ori două, ori trei, ori zece de asemenea necorectitudini în lucrarea D-sale, n-ar zice nimeni nimic. Dar ele sînt nenumărate. Pag. 77 „*ti, di* werden in allen Dialekten und in allen Stellungen zu *ts, dz*, dagegen erscheint *k, g* für *ki* und *gi*, und mit dem letzten übereinstimmend für lat. *i*.“ Va să zică „*ti, di* devin în toate dialectele și în toate pozițiile *ts, dz*, din contra *k, g* apar pentru *ki, gi* și în conglasuire cu cel din urmă pentru *i*.“ Ce va fi însemnînd oare aceasta că „*k, g* apar în loc de *i* potrivit-se cu *g*“?—Pag. 102: „Dass die regelrechte Entwicklung der Gruppe *nkī* nicht *nts*, sondern *nts* ist, ersehen wir am besten aus dem sicherlich erst mit dem Auftauchen eines Frankenlandes gebildeten Worte *francia*, welches den schon vollzogenen Uebergang der Erbörter nicht mehr mitmachen konnte, und wie jedes *ki tsi* wurde.“ Fără să ne mai batem capul să pricepem argumentarea D-lui P., un singur lucru pricepem bine din vorbele D-sale, anume că ‘cuvîntul *francia* s-a prefăcut în sunetul *tși*!’—Pag. 135 „Thatsache ist dass die lat. Suffixe *-acus, -accus, -aacus, -icus, -icius, -ocus, -ūcus* und *-uceus* nicht genügen um die Suffixe *-co, -ccio* mit ihrem spezifischen scherzhaften Charakter zu erklären, *geschweige denn von -cco und -zco*.“ Aici s-a încurcat două construcții din două limbi deosebite, germanul *geschweige denn* cu rominul *fără a mai vorbi de*, și a rezultat *geschweige denn von*. Și tot așa mai departe. Este adevărat că și din acest punct de vedere, ca și din acel expus sub No. 7, Dl. P. a avut exemple rele date de învățații apusenî. Aceștia scriu prost, pentrucă se grăbesc. Iată citeva exemple luate dela corifeii ai științii. Meyer-Lübke Einführung pag. 164: „Das Lateinische besass zwei verschiedene Suffixe:

-lu, -clu namentlich zur Bildung von Werkzeugnamen, -ulu, -ulu für die Verkleinerung. Später ist bei *letzteren* das *u* gefallen, so dass *beide* gleichlauteten und dadurch war die Möglichkeit gegeben, das verkleinernde -ellu, das zunächst nur beim *ersteren* üblich und vom Standpunkt der Bedeutung aus gerechtfertigt war, auch anstelle des *letzteren* zu setzen.“ *Aceste letztere—beide—erstere—letztere* sint curată harababură.—Pag. 179: „Dass die Nasalvokale im Französischen von H. Suchier... kaum zu bezweifeln sein, so dass wenigstens vom Standpunkte der französischen Sprachgeschichte aus ein *ernstlicher Einwand* gegen die Annahme einer Uebnahme fremder oder, richtiger gesagt, Beibehaltung der eigenen Artikulation bei Erlernung der fremden Sprache *nichts* einzuwenden ist.“ Luī Meyer-Lübke două construcții i-aū venit în cap deodată, so dass ein *ernstlicher Einwand* gegen die Annahme etc. nicht einzuwenden ist și so dass gegen die Annahme etc. nichts einzuwenden ist. Din amindouă a rezultat o amestecătură, care se pricepe, dar nu-î frumoasă. Mohl Introduction pag. 58: „L'intérieur de l'Espagne, dont l'éloignement entravait les communications avec le reste de l'empire, a dû conserver ses dialectes nationaux au moins aussi longtemps que les dialectes celtiques de la Transpadane par exemple“.—Pag. 186: „*mano* fonctionne aussi bien dans le langage des inscriptions pour *manu* que pour *manu*“ In loc de '*mano* fonctionne dans le langage des inscriptions aussi bien pour *manu* que pour *manu*'. —Pag. 268: „L'unité administrative abolie, le latin classique battu en brèche et ruiné, les germes dialectaux reparaissent avec une vitalité et une exubérance d'autant plus grandes qu'elles avaient plus longtemps été comprimées et combattues“. Care *elles*? Les germes? *Ars longa, vita brevis*. Invățații n-aū vreme să-și îngrijească forma, pentru că se tem c-or muri și n-or ave cînd să ni spună toată înțelepciunea ce aū în minte. Ce bine ar fi prins omenirii ca macar jumătate din această înțelepciune să fi rămas pentru veșnicie ascunsă în crierul învățaților!

11. Dar tot ce s-a spus în numerele precedente asupra slăbăciunilor științii D-lui P. este întrecut, dacă se poate, prin ceea ce spune D-sa, la sfîrșitul studiului său (pag. 175 sqq), asupra fenomenelor fiziologice care aū avut loc cînd s-a prefăcut *k* înainte de *e, i* în africaterile *ts, tš*. „Cînd se articulează *k* înainte de *e, i*, ne silim să apropiem închiderea, care înainte de *a, o, u* are loc la palatul moale, de locul de articulație din partea anterioară a gurii a lui *e, i*. Prin aceasta reușim să articulăm pe *k* acolo unde la articularea lui *e, i* se găsește limba mai în apropiere de ceriul gurii.“ (Bei der Artikulation des *c* vor einem *e, i* ist man natürlicherweise bestrebt den Verschluss, der vor *a, o, u* am hinteren Gaumen gebildet wird, der Artikulationsstelle der vorn im Munde liegenden *e, i* zu nähern. Somit gelangt man dazu ihn

dort zu bilden, wo der Zungenrücken beim Entstehen der Laute *e, i* dem Gaumen am Nächsten liegt). Din această vorbire, marcăm incilcitură, înțelegem că Dl. P. susține: 1) Că dela capul locului în orice limbă *k* înainte de *e, i* se articulează la palatul moale și că numai încet încet, în urma unei ulterioare silinți a vorbitorului, acesta reușește să articuleze pe *k* la palatul tare, acolo unde se articulează *e, i*. 2) Că în limba latină în special *k* înainte de *e, i*, în cuvinte de pildă ca *cepa, cicer*, se articula la palatul moale. Aceste păreri ale D-lui P. revin de mai multe ori în cursul lucrării sale: pag. 80—81 „Se crede de obicei că *ki, gi* au avut aceeași soartă cu *ke, lei, ge, gi*. Nu este adevărat. Cu siguranță se poate spune că schimbarea grupei din urmă în *ke, ki, ge, gi* este relativ nouă”. pag. 166 „În dialectul dela Cernigola *e* latin lung accentuat se preface în *oi*. Pe timpul cind această prefacere a avut loc *k* înainte de *e, i* ajunsese de abia la treapta *k*”. *k* înainte de *e, i* primește în mod firesc, fără nicio silință din partea vorbitorului, articularea la palatul tare. O pronunțare a grupului *ke, ki* astfel ca *k* să fie gutural, articulat la palatul moale, nu este imposibilă, dar e foarte grea, foarte incomodă, este o pronunțare de acelea pe care foneticul o poate experimenta, adică o poate produce, așa dupăcum un violonist ar produce un pizzicato greu oarecare, dar care nu există în pronunțarea obișnuită omenească. Romanul, în special, pronunța pe *cepa* și *cicer* *kɛpa* și *kiker* cu *k* palatal, cu *k* articulat la palatul tare. Mai ușoară este pronunțarea lui *k* palatal urmat de o vocală guturală, de pildă *ka, ko, ku*. Dar e tot atît de neobișnuită, pentru că este și ea destul de incomodă. Sint limbi unde este obișnuită ortografia *ka, ko, ku*, de pildă limba turcească, dar mă indoesc dacă niște vorbe turcești ca *kar, kuhsar* se pronunță într-adevăr *kar, kuhsar* și nu mai degrabă *k̄ar, k̄uhsar*. Sint limbi apoi la scrierea cărora oameni cu mare cultură filologică au întrebuințat ortografia *ka, ko, ku*, de pildă limba albaneză; dar mă indoesc dacă niște vorbe albaneze ca *kat̄ar, kulet*, pe care Gustav Meyer le scrie astfel, se pronunță într-adevăr *kat̄ar, kulet*, și nu mai degrabă *k̄iat̄ar, k̄ulet*. Pentru aceia și afirmarea romaniștilor că grupele latine *k̄iu, giu* ar fi trecut, înainte de a ajunge la *t̄su, d̄zu*, prin fazele *ku, gu* e o consider cu totul neprobabilă.—„Fiindcă însă închiderea”, continuă Dl. P., „nu se mai face acum cu latura limbii, ca la *ka, ko, ku*, ci cu suprafața limbii, apoi nu mai este completă, așa că sunetul exploziv *k* se preface în sunetul spirant *k̄*.” (Da aber der Verschluss nunmehr nicht mit einem Zungenrand, wie bei *ka, ko, ku*, sondern mit einer Zungenfläche gebildet wird, ist er nicht mehr luftdicht, so dass der momentane Laut *k* sich in einen Danerlaut *k̄* verwandelt). Aceia ce spune aici Dl. Pușcariu întrece orice margine permisă unui diletant în știința limbilor. *k* în *ka, ko, ku* se articulează cu toată lățimea limbii posterioare, care se lipește de palatul moale în toată lățimea acestuia; *k̄* în *ke, ki* se articulează cu toată lățimea limbii posterioare care se lipește de palatul tare în toată lățimea acestuia. Lipirea limbii

posteriore de palatul moale și tare este *complexă* și la *k* din *ka, ko, ku* și la *k* din *ke, ki*. Și *k* din *ka, ko, ku* și *k* din *ke, ki* sînt tot una de *explozive*. 'Laturea limbii la *ka, ko, ku*', 'din contra suprafața limbii la *ke, ki*', dar mai ales acel non plus ultra de '*k spirant*', acestea sînt nu neexactități, ci un fel de slădări pe care un ageamiu le zvirle înaintea unui public cetitor, de care-și bate joc. Tot aud naturaliști că-și aduc unul altuia acuzații, ba că unul a spus că are stomah cutare ginganie, ba că celălalt a spus că n-are gură cutare altă ginganie. Cînd e vorba de gîngăni așa de mici, că de abia le vezi cu microscopul, nu-î de mirare să fi luat cineva gura drept stomah ori din contra. Dar nu știu dacă chiar printre naturaliștii cei mai specialiști romini se va fi găsit vreunul care să fi considerat un mamifer ca reptilă. Cazul d-lui P., care ni spune că *k* în *ke, ki* este *spirantă*, intră însă în această categorie de greșeli. D-sa cu explozivele și spirantele D-sale pe care le debitează unui public cetitor prea indulgent ori prea ignorant imi aduce aminte de chipul cum se povestește că un elev recita lecția de geologie înaintea unui profesor renumit prin ignoranța lui. Profesorul îl întreba să spună fosilele din cutare teren și elevul începea răpede: „Ictiosaurus, plésiosaurus, manlius, rasibus, olibrius, pompilius, stradivarius, quibus, britanicus, nostrădamus, habes corpus...” „Destul, destul, bine, foarte bine”, intrerupea dela o vreme profesorul, și-i punea nota zece. (Această anecdotă, în ce privește exemplele, am localizat-o după Moinaux Tribunaux comiques II serie pag. 65). — Ce spune Dl. P. mai departe asupra lui *ke, ki* nu ne poate interesa din punct de vedere al *mărimii* greșelilor, căci o greșală mai mare decît aceea că să-și inchipuiească cineva că *k* este spirantă nu poate exista. Cu toate acestea tot voiu continua. „Articulația lui *ke, ki*, care este deja o articulație ce tinde spre partea anterioară a gurii, nu se oprește de obicei în această treaptă, ci dosul limbii alunecă până acolo până unde i se pune în cale o margine naturală, adevă până la alveolele superioare, și atunci se naște sunetul *te, ti*, care pentru ureche cu greu se deosebește de *ke, ki*.” (Die schon nach vorne hinstrebende Artikulation des *ke, ki* bleibt gewöhnlich nicht auf dieser Stufe stehen, sondern der Zungenrücken gleitet bis dort, wo ihm eine natürliche Grenze in den Weg kommt, d. h. bis an das obere Zahnfleisch und somit entsteht der fürs Ohr nur schwer von *ke, ki* zu unterscheidende *te, ti*). Va să zică, dacă n-ar fi fost alveolele care să pună o stavilă, partea posterioară a limbii, cu care se articulează la palatul tare *ke, ki*, ar fi putut să iasă chiar afară din gură! Și va să zică, apoi, sunetul *t* este un sunet care se articulează cu partea posterioară a limbii! Măcar că nu superioare greșelei că *k* este spirantă, căci o greșală mai mare decît aceasta nu se poate comite în fiziologia sunetelor, totuș afirmările din urmă ale D-lui P. sînt niște greșeli tot atât de mari. Niciodată limba posterioară nu ajunge până la alveole, și nu ajunge până la alveole, pentru că nu *foarte*, nu pentru că i-ar pune

alveolele un obstacol. Iar *t* nu se articulează cu *limba posterioară*, ci cu *limba anterioară*. — „Dacă mica cufundătură din mijlocul limbii, care are loc la producerea acestor sunete [*te, ti*], devine mai mare, se dezvoaltă un zgomot, care cu vremea se preface într-un sunet de sine stătător, asemănător lui *s*, care firește este muțat: *ts*.” (Wenn die beim Bilden dieser Laute entstehende kleine Rinne in der Mitte der Zunge grösser wird, entfaltet sich ein Geräusch, welches bis zu einem selbständigen s-ähnlichen Laut fortschreiten kann, der natürlicherweise auch mouilliert ist: *ts*). Va să zică la producerea sunetului *t* limba are o cufundătură la mijloc! Apoi dacă ar avea o cufundătură la mijloc, ar eși aerul afară din gură prin cufundătura ceia; și *t* n-ar pute fi, dupăcum este, o *explozivă*. Cufundătura aceia este ea unde este, anume la toate sunetele *afară de explozive*! Dar destul! In urma unor asemenea enormități tot ce spune D-sa mai departe, ba că la *s* iese aerul afară din gură drept înainte printr-o cufundătură dela mijlocul limbii, iar la *ș* se împrăștie prin gură in toate părțile și așa împrăștiat își face drum afară; ba că dintre africaterile *ts, ts, ts* numai *ts* are pe *t* complet, iar *ts, ts* au numai un început de *t*; tot ce spune D-sa mai departe, macarcă hazliu, nu mai prezintă niciun interes.

(Va urma).

A. Philippide

Pulbere...

Dacă albinele au născocit diviziunea muncii, omul singur fu în stare să aducă slavă trintorilor...

De răul copacilor femeile nu văd pădurea; de răul pădurii nu văd bărbații copacii...

Stă sufletul același,—și 'n toată clipa-i altul.

Datoria și virtutea erau odinioară idealuri; astăzi ele sînt sugestii oficiale, și deacea nime nu crede 'n ele!

Eternitatea?—Ideal izvodit din trebuința unui punct sta'ornic în văltoarea zilnică a schimbăciunilor.

O singură dovadă de dragoste părintească dădu creștinismul omenirii: Ținînd în loc propășirea popoarelor vechi până să le ajungă din urmă Germanii și Slavii.

Exteriorizarea propriei noastre răspunderi se numește mai obișnuit dumnezeire.

Ce este viitorul?—Cuta vremii către care aspirăm și de pe care cu jale se vor coborî copiii noștri.

Testamentul și memoriile sînt arme de învinși, de aceia le 'n-gădue legea până și femeii.

Ce este dorul?—Lipsa de emoțiune și conștiința acestei lipse.

Bărbatul cel mai frumos este acel care-i mai îndrăgostit. Femeia cea mai frumoasă, cea care știe să rămînă mai nepăsătoare.

Cine a zis că cei vechi trăiau mai mult? Ce-i tihna vieții lor față de intensitatea traiului nostru? Căci multul e putere, nu durată, complexitate, nu înșirare.

Ana Conta-Kernbach

Pricolicii

Studiu de mitologie română

Credința în oamenii înzestrați cu puterea demonică de a se schimba în animale și de a duce astfel o existență despărțită în două ramuri paralele și independente, una de alta—fiecare în armonie cu instinctele și cerințele diferitelor naturi—e aproape universală și de dată foarte veche. Ea este cu prisosință reprezentată și în mitologia poporului nostru, în care, oamenii-animale, pricolicii, ocupă un loc de frunte. Aceștia se deosebesc de restul oamenilor prin sănătatea, prin fața lor roșie, prin privirea întotdeauna gata să se încrunte și să dioache, dar mai ales printr'o prelungire a ștrei spinării, — o codiță.¹⁾

Pricoliciu se face de obicei din nouălea din nouă frați lunateci, — născuți în aceeași lună²⁾; sint însă și oameni, care căpătă mai târziu această însușire, înșelați sau siliți de pricolici. Bolnavii sint mai ales expuși acestui pericol, căci de îndată ce căpetenia pricolilor află că cineva este suferind de mai multă vreme, trimete o pricolicioană³⁾ cu o alifie făcută din grăsime animală, să-l ungă și să-l farmece. Dacă bolnavul se lasă ademenit și pricolicioana izbutește să-l ungă, vraja e îndeplinită. Noul pricoliciu se dă de trei ori peste cap, se schimbă în lup sau cine și se duce la locul unde se află căpetenia. Acesta se găsește la trei hotare cu trei movile, sau la muntele Retezatu în Ardeal.⁴⁾ Pentru cei care de bunăvoie devin pricolici, farmecile de intrare se fac în Joia-Mare.⁵⁾

Pricoliciul are darul de a se schimba la anumite timpuri în lup, dar mai ales în cine.⁶⁾ El umblă, în general, spre mie-

1) *At. M. Marienescu*, „Pricolicii“, în *Familia*, an. VIII, 1872, pag. 116; *W. Schmidt*, *Das Jahr und seine Tage im Meinung und Brauch der Rumänen*, 1866, pag. 34; *A. Scott*, *Walachische Märchen*, 1845, pag. 298.

2) *Gh. Pitiș*, în *Revista Nouă*, an. III, 1892, pag. 393.

3) „Pricolicioane“, menționează și *Scott*, op. cit. pag. 298.

4) *At. Marienescu*, op. cit. pag. 116.

5) *W. Schmidt*, op. cit., pag. 33.

6) *D. Cantemir*, *Descrierea Moldovei*, vol. II, pag. 156; *Scott*, pag. 298; *Schmidt*, pag. 33; *Gh. Pitiș*, pag. 393; *Marienescu*, pag. 116.

zul-noptii¹⁾ și în lunile de vară și toamnă.²⁾ Stricăciunile pe care pricoliciul le cauzează oamenilor sînt foarte mari: le omoară vitele și distruge grădinele.³⁾ Pericolul cel mare constă însă în setea lui veșnică după sînge omenesc.⁴⁾ E o însușire ce o are în comun cu vampirul, demon, cu care dealtmîntrelea e foarte înrubit, dar nu trebuiește confundat: vampirul e un spirit, pricoliciul o ființă în carne și în oase. Numai murind, pricoliciul poate deveni vampir, în adevăratul înțeles al cuvîntului, și identificat cu acesta.⁵⁾

În momentele lor de furie, pricolicii uită de orice legături de prietenie și rubedenie, și atacă prima persoană cu care vine în contact. Se povestește astfel de un pricoliciu care se întorcea cu femeia sa dela biserică și care, simțind pe drum că îi venise ceasul, se dădu de trei ori peste cap, se prefăcu în cîine și își mușcă nevasta.⁶⁾ Pentru a explica probabil această complexă uitare de sine însuși, unii oameni cred că pricolicii nu sînt decît niște posedăți și că spiritul dintr'înșii îi conduce și îi învață ce să facă.⁷⁾

Cei mai mulți pricolici sînt nenorociți de a trăi dubla lor existență. Vindecați pot fi în mai multe feluri. D. At. M. Marienescu ne dă, în studiul său asupra pricolicilor un tablou complet al practicilor întrebuintate în acest scop. Mă voiu mărgini în a reproduce acest tablou:⁸⁾

„Se crede că pricolicii se pot vindeca în modul următor:

„a) Dacă un cîine negru mușcă pe pricoliciu, încît acesta să se crunte tare cu sîngele propriu;

„b) Dacă cineva dă peste adunarea pricolicilor sau peste un pricoliciu și, tăind în aer cu un cuțit în cruciș și curmeziș, nimerește pe unul, cel nimerit luge ca o umbră pînă acasă, aici se preface în om curat, se vindecă, dar moare curînd;

„c) Dacă se știe cine e pricoliciu, se păzește pînă ce adoarme în pat, și atunci cu vin scos din ziua de Sft. Ilie, praf de pușcă și tîmte se afumă ocolînd patul. Cu această ocazie unii slobod coada și aceasta se arde cu un ban rău de argînt;

„d) Dacă pricoliciul se înfierează în frunte sau la ceafă cu fer cald“.

Tot pricolici sînt probabil și divinitățile vrășmase, întilnite sub formă de lup, în diferite vrăji și descîntece.⁹⁾ Citeodată îi

1) Gh. Pitiș, pag. 395.

2) Marienescu, pag. 116.

3) Marienescu, pag. 116; Schmidt, pag. 33; Scott, pag. 299.

4) Gh. Pitiș, pag. 393; Schmidt, pag. 33; Marienescu, pag. 116; Cantemir, pag. 156.

5) Această confuzie pare a o face d. Săineanu, în „Basmele Romînilor“, pag. 875, și S. Il. Marian, „Inmormîntarea la Romîni“, pag. 419.

6) Schmidt, op. cit., pag. 34.

7) Gh. Pitiș, op. cit., pag. 393.

8) At. Marienescu, op. cit., pag. 116; cf. Schmidt, pag. 34.

9) Gr. Grigoriu-Rigo, Medicina poporului, pag. 83—84; Gr. Ioculescu, „Materialuri folkloristice“, vol. I, pag. 1143, 1526, 1552, 1601.

găsim întovărășiți de lupoalice-pricolicioane. 1) Că nu poate exista confuzie între aceștia și lupii adevărați, reesă și din felul cum sint infățișați. „Plecai pi cale, pi cărări;—La mijloc di cali mă 'ntilniiu—Cu nouă lupili întăritaș,—Inherbințat,—Cu gurili căscati,—Cu linghili spinzurati,—Cu dinți de hier—Cu măsielile de ojel²⁾.”

Cam acestea sint trăsăturile caracteristice, sub care oamenii-animale sint reprezentați în producțiunile poporului românesc. Muritori dotați cu puteri supra-omenești, pricolicii sint, în genere, niște nenorociți ademeniți de spiritul răului și forțați să facă rău. Ei nu doresc decit să fie scăpați și vindecați de farmecul ce li subjugă. Și iată ce mă face să cred că țaranul nostru și-a dat samă, înaintea tovarășilor săi din Occident, de reaua stare bolnăvicioasă, dela care au pornit și, poate, pornește încă aceste închipuiri superstițioase și manifestări patologice.

N. L. Kostaki

1) *Rigo*, op. cit., pag. 93.

2) *L. H. Candrea*, *Op. Densușianu, Th. D. Speranția*, „Grainul nostru”, pag. 303.

INIMA LUI HIALMAR

(După Leconte de Lisle)

Pe cîmp. E noapte. Cerul senin. Un vînt de gheață.
Mii de viteji acolo dorm fără de mormint,
Cu pumnii strinși, cu groaza adînc săpată 'n față.
Un stol de corbi jălește, rotindu-se prin vînt.

În văi lumina lunii s'ăsternă pe zăpadă.
Hialmar, printre țesuri, se naltă greu pe brînci,
Cu mini tremurătoare se sprijină de spadă,
Și sînge cald îi curge din rănilor adînci.

— O, cine 'n ochi mai are acum scînteia vieții,
Tovarăși dragi de luptă, cu pieptul de oțel,
Și care veseli, spînteni, în zorii dimineții,
Cîntînd, ați dat năvală spre grozăznicul măcel ?

Sînt muți cu toții. Casca și zalea mea e ruptă,
Săcurea sfărîmată în vîlmășagul crud.
Privirea mi-e 'ncruntată. Ca marea, cînd e'n luptă.
Cu țărîmul nalt, asemeni un freamăt parc'aud.

Răzlețe corb, stăpînul privesții păgîne,
Deschide-mi pieptul tînăr cu ciocul tău de fer !
Așa cum sîntem astăzi, ne vei găsi și mine.
Du inima mea caldă la fata lui Ylmer.

În Upsal, unde Jarlii în vesel cor, ei cîntă
Și sorb din cupe bere, cum alta 'n lume nu-i,
Spre cea cu dulce nume în zbor de șoim te-avîntă.
Și darul cel din urmă iubitei mele du-i.

O vei zări 'n cetate pe turla 'naltă, veche,
Cu părul lung și negru și albă ca un crin,
Ca două flori i-atrîrnă cerceii la ureche,
Iar ochii ei sînt limpezi ca steaua din senin.

Că mi-a fost gîndul veşnic la ea, tu du-i cuvîntul
Şi inima-i arată. Ea blind o va privi,
Ce roşie-i şi tare, nu neagră ca pămîntul,
Şi, poate printre lacrimi, copila-ţi va zimbi.

Eu mor. Viaţa-mi curge prin zece răni de-odată.
O' fiară cruntă vie, să soarbă ochii mei!
Viteaz şi tînăr, vesel şi liber, fără pată,
Să mă ridic în soare, alătura de zei.

Mihai Petrov.

Organizația comerțului mondial al petrolului. ¹⁾

Continuăm expunerea organizării mondiale a comerțului de petrol.

Franța, al cărei consum revine la aproximativ 500.000 tone, are un regim special, favorizând importul petrolului brut, prin un tarif diferențial, în scopul dezvoltării industriei locale de rafinare.

Standard-Oil deține și aici, unde-și are propriile sale rafinării, peste 60% din comerțul petrolului, iar petrolurile romine și cele rusești aproximativ 35%. În Franța însă coaliția europeană nu are vre-o organizație specială.

Celelalte țări din apusul Europei sînt dominate pe de-a-ntregul de Standard-Oil, și deaceia coaliția europeană, din lipsă de stocuri de petrol, își propune deocamdată de a-și limita activitatea ei în sfera acestor țări.

Piedica cea mare pentru coalițiune era deci greutatea aprovizionării cu cantitățile de petrol necesare scopului propus. Grupele Nobel și Rothschild, ce și le-a alipit coaliția, aveau în adevăr un procent important în producția Rusiei, însă în urma crizei și a tulburărilor din 1905, și din cauza marelui consum intern al Rusiei, exportul a slăbit pe jumătate ca mai înainte.

Astfel, pebind producția Rusiei era normală (11 milioane tone în 1904), exportul se urca la 2 milioane tone, acum însă, cînd producția scăzuse la $6\frac{1}{2}$ —7 milioane tone, exportul a scăzut cu 50%, din care numai aproximativ 600.000 tone erau rezervate consumului european. Și, chiar din acest export, coaliția nu putea dispune decît de partea care revenea aderenților săi, Nobel și Rothschild, adică vr'o 450.000 tone ²⁾.

Din România coalițiunea nu putea să se aprovizioneze pentru alimentarea țărilor din sfera ei decît cu circa 300.000 tone, iar din Galiția nu putea să se aștepte la o cantitate mai mare ca 100.000 tone, dat fiind consumul intern al Austro-Ungariei și independența societății de export a rafinorilor austriaci și unguri.

În total, deci, trustul nu putea dispune de un stoc mai mare de *un milion* de tone, incluziv producția Germaniei (circa 100.000),

1)—Vezi „V. R.”, No. precedent.

2)—Mai tîrziu coaliția și-a atras de partea sa și alte grupuri din industria rusească, cîștigînd încă vr'o 100.000 tone.

precum și alte proveniențe puțin importante, ca acele ale producătorilor independenți din America și Rusia.

Standard-Oil avea pentru Europa stocuri de petrol în cantitate de peste 2½ milioane tone, deci mai mult ca dublul stocurilor coalițiunii europene. Aceasta din urmă conta însă pe aceea că grupurile dependente de ea, din România și Galiția, vor lucra, stimulate de guvernul german¹⁾, cu o foarte mare intențitate, spre a-și sporii producțiunea la cifre însemnate.

În aceste condițiuni se începe lupta la sfârșitul anului 1906.

Dar încă înainte ca coaliția europeană să fie definitiv întocmită, Standard-Oil, a cărei influență asupra comerțului european era covârșitoare, — mai ales în această sferă, în care noua coalițiune își propune a-și exercita activitatea, — imediat ce a putut să cunoască elementele ce compun această nouă coaliție și tendințele ei, a pornit lupta în mod energic, cu scopul de a paraliza tratativele și lucrările ce mai trebuiau făcute pentru terminarea organizării coalițiunii europene.

Deaceia Standard a început a scădea încetul cu încetul prețurile la Hamburg (vezi diagrama 2), — care, fiind, cum am văzut, cea mai principală bursă europeană de petrol, servește ca punct strategic de luptă, — pentru a provoca astfel scăderi pe piețele ce se aprovizionau de aici, adică tocmai pe acele piețe, pe care noua coaliție își propusese a se rezema.

Această scădere a prețurilor nu era prin nimic altceva justificată, decît prin voința lui Standard, căci scăderea nu putea fi în momentele acelea o consecință naturală a situației generale a producțiunii și a consumului. Din contra, poate erau motive pentru urcarea prețurilor, dată fiind restringerea activității din Rusia și chiar din Pensilvania²⁾.

Dar Standard-Oil își putea permite sacrificiul de a scădea prețurile, — fără a ține seamă de legea cererii și a ofertei, — pe piețele pe care era în luptă cu coalițiunea, deoarece avea și alte piețe, în care putea să urce cum voea prețurile, pentru a găsi o compensație sigură a pierderilor suferite în localitățile unde le scădea anume spre a distruge concurența.

Organizațiunea coalițiunii era condusă de aceiași idee, de a se opune concurență Americanilor deodată în toate localitățile de desfăcere ce intrau în cîmpul lor, pentruca Americanii să nu fie în stare de a învinge pe adversari, prin scăderi temporare de prețuri într-o singură regiune, cum a fost în mod regulat tactica lor de până acum.

Dar tocmai aici rezidă punctul slab al coalițiunii, căci nu putea fi ușor a imprima o singură direcție elementelor foarte numeroase și variate ce erau chemate a lupta laolaltă contra lui

1) — În România s'a făcut uz de influențe puternice, pentruca unele grupuri din România să-și vîndă produsele lor coalițiunii europene.

2) — Cîmpurile petrolifere din vestul Americii deabia în 1907 realizează o creștere generală a producțiunii.

Standard, care, avind organizația modernă a unui trust, se prezenta din acest punct de vedere in condițiuni cu totul superioare.

Nu mai vorbim de inferioritatea coalițiunii față cu Standard, din punctul de vedere al resurselor financiare.

Deaceia coalițiunea, simțindu-și situația ei inferioară, evită pe cit posibil de a intra in luptă directă cu Standard, și, in afara scăderilor de prețuri provocate in anul 1906 de către Americani, pentru a paraliza mișcarea de organizare a coalițiunii, vedem că, in tot intervalul după înființarea coalițiunii, nu se manifestă nici un atac din partea coalițiunii,—căci acum Standard era in poziție defensivă,—manifestat prin vr'o scoborire simțitoare de prețuri. Prețurile americane se mențin la 17 fr., iar ale coalițiunii la 16.35¹⁾ (vezi diagrama No. 2). In tot acest interval de liniște coaliția căută de a-și face noi aderenți și a-și concentra și asigura forțele pe diversele piețe.

Dar, tocmai cind toți erau in așteptarea izbucnirii luptei, iată că pe la mijlocul lui Mai 1907 sosește vestea că o alianță s'a încheiat între ambii beligeranți, Standard și Europäische-Petr.-Union, alianță limitată deocamdată asupra piețelor belgo-olandeze.

Imediat se urcă la Hamburg prețurile dela 17 la 18.25; cu tendința neconținută de urcare, influențind astfel toate piețele dependente.

Această alianță produse o stupefacțiune generală și o indignare până la un punct legitimă in cercurile politice ce căutase a influența și sprijini formarea coalițiunii europene, mai ales că aceasta depuse armele înainte de a fi angajat vr'o luptă cu protivnicul său Standard.

Desigur că, din punctul de vedere moral, alianța încheiată înainte de a se fi dat lupta nu putea fi decit deplorabilă pentru prestigiul coalițiunii europene, încheiată cu atâtea eforturi și sacrificii; din punct de vedere material, ea este explicabilă și poate de neevitat. Lupta dusă la extrem ar fi trebuit să se termine cam tot așa cum s'a sfârșit și acea condusă de Shell, nefiind încă momentul potrivit ca o organizație europeană, cu slabe rezerve financiare și,—ceia ce este și mai important,—cu neindesulătoare rezerve de petrol, să poată opune rezistență simultanee in toate punctele de atac ale lui Standard.

Dar Standard nu a umblat niciodată după succese morale și nu s'a dat la o parte niciodată dela nici-un procedeu care i-ar fi adus beneficii, și astfel se explică cum și de astă dată nu a ezitat de a primi alianța, păstrindu-și, bine înțeles, prerogativa

1)—Petrolurile românești, rusești și galițiene (vorbim de lampant, căci acesta e obiectul principal al comerțului) au fost tot timpul cotate pe piețele străine sub cele americane, urmînd in mod paralel la o anumită distanță oscilația prețurilor acestora. Se observă însă că această distanță descrește din ce in ce (vezi diagrama 2), așa că, pecind la 1890 era de 3 fr., la 1907 ea nu mai este nici de un fr. și are tendința de a se confunda cu timpul intr'o singură linie. Aceasta probează îmbunătățirea și unificarea calităților de petroluri, pe care sus numitele țări le aruncă pe piețele străine.

de a dicta condițiunile acestei alianțe, condițiuni care repartizează și fixează zonele de influență a ambelor organizațiuni pe baza stocurilor lor și permit urcarea prețurilor de desfacere, eliminându-se concurența.

Modul, în care fiecare din aceste organizațiuni livrează coeficientul de petrol ce i-a fost stabilit prin convențiunea încheiată, e determinat de proveniența și calitatea petrolului, precum și de calculele de detaliu ale costului de transport dela punctele de producție la cele de consum. Astfel, Standard își interzice dreptul de a introduce petrolul său propriu din Romina, sau pe cel ce l-ar achiziționa dela alți rafinori, pe piețile Europei centrale și occidentale, ci numai în Italia și pe toată linia dinspre răsărit, până în Indii. Un birou central determină mai dinnainte fiecărei firme, care stă sub controlul ambelor organizațiuni aliate, cantitatea și calitatea ce trebuie să o trimeată în cutare timp și în cutare loc, așa că întregul comerț european se exercită, în urma acestei alianțe, în virtutea unei conduceri unice.

În urma acestei alianțe Standard-Oil devine mai puternică ca oricând, ne mai având în calea sa nici-un concurent, sau aproape nici unul, căci cele câteva societăți independente, cum era Pure-Oil-Cy, care desfăcea petrolul independent din America, societatea Olex, precum și numita firma austriacă A. G. für Oesterreichische u. Ungarische Mineral-Ölprodukte, care desfăceau în Germania de nord petrolul galițian (circa 100.000 tone),—aveau o activitate prea redusă pentru a putea înfruntă mersul noii coalițiuni, Standard-Oil—Europ.-Petr.-Union.

Bursa de petrol din Hamburg, în urma acestei alianțe, își pierde din importanța ei, în cea ce privește notările de prețuri, căci petrolul rominesc dispăre cu totul din cota bursei, fiind vândut sub mărci străine, cel rusesc e pe cale de a dispărea, iar cel american se menține nominal, căci de fapt Standard-Oil controlează întreaga mișcare.

Standard-Oil însă nu era societatea care să se mulțumească cu avantajele câștigate, ci, imediat după încheierea alianței, preocuparea ei de câpitanie fu de a suprima pentru totdeauna din circulație, de pe piețile germane în special, petrolurile ruse și romine. Sistemul scobornii prețurilor cerea sacrificii prea costisitoare, și apoi se știa din experiență că, odată cu perioada de urcare a prețurilor,—ce trebuia în mod inevitabil să urmeze drept compensație a celei de scobornire,—societățile concurente renășteau iarăși, și lupta trebuia reincepută dela capăt. Deaceia Standard își îndreptă privirile spre un alt sistem pentru acapararea temeinică a pieșilor câștigate: *suprimarea definitivă a comerțului intermediar.*

În Germania, societatea americană Deutsche-Amerik. P. G., ca cea mai importantă și mai bine organizată din întreprinderile europene ale lui Standard, dezvoltase într-o măsură mai mare sistemul desfacerii petrolului direct la consumatori, prin

trăsuri-tancuri. Ea caută acum prin dispozițiuni aspre¹⁾, introduce în contractele ei cu detaiștii, să-i acapareze complect; ba, ce e mai mult, ea a mers și mai departe, căutînd a suprima și mijlocitorii de mărfuri, care mai existau între dînsa și cumpărători.

Deaceia luptele, pe care Americanii le vor da de-acum înainte, nu mai sînt atît contra firmelor concurente, cit mai ales contra: comercianților și mijlocitorilor, lupte care nu sînt tocmai vizibile la suprafață deoarece se dau mai mult la întunec, în lumea micilor comercianți, dar care pentru aceasta nu sînt mai puțin însemnate pentru consolidarea monopolului american.

Putem, deci, spune că primele urmări ale coalițiunii internaționale dintre Standard și Europ.-Petr.-Union se traduc printr'un progres puternic al Americanilor, mai ales în ceea ce privește suprimarea comerțului intermediar.

Dealtmîntrelea, după coaliție, situația pieților europene este caracterizată printr'o pace și o stare pe loc a prețurilor, cum demult nu mai fusese în comerțul petrolului.

Anul 1908 reprezintă deasemenea o perioadă pacifică (vezi diagrama 2), innăuntru și la umbra căreia Standard-Oil își continuă aspirațiunile sale de a da o nouă dezvoltare comerțului său, eliminînd pe intermediari și mijlocitori, și urmărește realizarea unui mare program, sporindu-și considerabil influența preponderantă asupra tuturor celorlalte țări din Europa, producătoare de petrol, asupra cărora pînă acum nu a avut decît o influență secundară. Se pare că tendința finală a lui Standard-Oil în Europa este de a-și lua asupra ei industria rafinajului în țările producătoare²⁾ și desfacerea produselor sale în cele consumatoare, lăsînd extracțiunea în sarcina întreprinderilor aliate, asupra cărora ar exercita un control preponderant. Cu alte cuvinte, Standard-Oil ar avea să-și stabilească și în Europa aceeași uniformitate de organizare, pe care o are în Statele-Unite și care i-a asigurat absoluta ei eghemonie.

În acest interval, ajîtata sa, Europäische-Petr.-Union, folosindu-se de asemenea de pacea și prețurile avantajoase, caută și ea să dea o dezvoltare mai mare organizațiunii sale, și, la ince-

1)—Următorul contract tip era impus detaiștilor:

„În legătură cu convorbirea verbală, sînt decis a-mi furniza din trăsurile dv. tancuri, de azi pînă la 31 Dec. 1908, întreaga cantitate de petrol de care voi avea nevoie, în mod *excluziv* dela dv., din marfa pe care dv. o vindeți aici, și cu prețurile pe litru cotate oficial pe piața de aici, contra plății în numerar. Ca compensație pentru acest angajament, dv. mi acordați o bonificație de $\frac{1}{2}$ pf. (circa 0.6 centime) de fiecare litru, din prețurile oficiale cotate pe piața de aici. Această bonificație este plătită trimestrial și anume prima oară la 1 Ianuarie 1908, însă numai în cazul cînd specificările acestei înțelegeri vor fi în totul ținute de mine. În cazul cînd n'ași lua, conform acestei înțelegeri, dela dv. întreaga cantitate de petrol de care am nevoie pînă la termenul arătat mai sus, sînt pasibil pentru fiecare 100 litri de petrol începute, luate din altă parte, la o amendă convențională de 5 mărci în favoarea dv.”

2)—În România prin marea rafinărie din Ploești a soc. Romino-Americană, și în Galiția prin rafinăriile soc. Vacuum-Oil.

putul anului 1908 incorporându-și mai multe firme din Rusia, își sporește capitalul de la 20 la 37 milioane mărci, în scopul de a-și mări instalațiunile sale de desfacere a petrolului pe piețele rezervate ei prin convențiunea cu Standard.

Iată însă că, spre sfârșitul anului 1908, societatea Olex (societatea exportatorilor petrolului galițian), aceluși concurent căruia Americanii nu-i dăduseră vre-o importanță, începu a deveni supărătoare, acaparând piețele Germaniei de nord. Cu toată criza ce a bintuit industria de petrol austriacă în ultimul timp, această întreprindere a căutat să-și întindă debușeurile ei în Germania, prin întemeierea de noi societăți afiliate în toate cercurile comerciale importante, și, mulțumită politicii ei abile, îi fu cu puțință ca să sporească importul de petrol austriac în anul 1908 cu aproape 40% (130.000) tone, față cu anul trecut.

Cum a simțit aceasta, Standard și-a îndreptat toată atențiunea asupra piețelor influențate de Austriaci, eliminând în mod complet pe angrosiștii ce se alimentau cu petrol austriac și scoborînd prețurile. Austriacii au încercat să riposteze, scoborînd și ei prețurile, — lucru ce nu le-a fost greu, dată fiind supraproducția din Galiția și avantajele de transport pe piețele Germaniei de nord, — și izbulind a mări din ce în ce importul în Germania, în dauna însă nu a petrolului american, ci a celui românesc și rusesc.¹⁾

Au fost destul de laudabile aceste încercări persistente de rezistență a exportatorilor austriaci, dar ele au trebuit să înceteze, — dată fiind lipsa de organizație a linerei întreprinderi de export austriace și insuficiența mijloacelor financiare pentru înființarea instalațiunilor de desfacere, și să slăbească prin a ceda și a intra în tratative de înțelegere cu Americanii, tratative care nu se mărginesc numai asupra sferei comerțului din Germania, ci intră chiar îndomeniul industriei galițiene, profitînd de situația ei critică și căutînd astfel a cuceri stăpînirea și asupra producătorilor de țiteu din Galiția.

Prin această înțelegere Standard-Oil ar fi obținut un punct strategic de mare valoare pentru politica sa de cucerire a piețelor de petrol ale Europei centrale. Tocmai însă cînd tratativele înțelegerii păreau a fi gata, intervine guvernul austriac și zădărnicește planurile lui Standard, punînd la dispoziția industriașilor de petrol mijloacele financiare necesare pentru a se reorganiza prin propriile lor forțe.

În fața acestor intervențiuni Americanii reiau lupta mai departe pe piețele străine, în special germane, provocînd o nouă

1) — În fața acestei lupte acroabe dintre Standard și petrolul austriac, petrolurile românești și rusești au fost nevoite a se retrage în anul 1908—09 din Germania, într-o măsură mare găsînd în Franța și Anglia condițiuni mai bune de desfacere. Astfel se explică acea scădere de la 50.000 tone, din cît era exportul petrolului românesc în Germania în 1907, la 35.000 în 1908 și 28.000 în 1909, cu toate că ar fi trebuit să ne așteptăm la un rezultat contrar, dat fiind participarea preponderantă a finanței germane în întreprinderile române de petrol.

scoborire la Hamburg (15.75 lei % kgr.), scoborire care lovește nu numai petrolurile galițiene, ci influențază senzibil și pe cel românesc, pricinuid o restringere în export și o supraincercare a stocurilor de petrol în porturile românești, care amenință, — dacă împrejurări favorabile nu se vor ivi într'un viitor apropiat, — cu o criză serioasă industria rominească.

Pecind însă, în Austria, Standard-Oil a trebuit să se retragă în fața intervențiilor guvernului austriac, rămânind a lupta înaintea pe piețele germane cu petrolul austriac, ea obține câtră jumătatea anului 1909 o victorie pe un alt teren. Înțelegerea care se pregătea în mod tacit încă de câțiva ani între Standard-Oil și compania indo-olandeză Koninklijke-Petr.-Maat, care, dupăcum am văzut, în urma contopirii cu Shell-Cy rezuma aproape întreaga industrie a petrolului din Asia orientală și stăpinea desfacerea produselor sale petrolifere în toată Asia, iar în Europa intrunea în mina sa, prin intermediul lui Asiatic-Petr.-Cy, întregul comerț de benzină, — nici-o altă întreprindere neavînd disponibilă pentru Europa o așa de mare cantitate de benzină, — (această înțelegere) devenea acum oficială prin tratativele pe față în privința sferelor lor de desfacere.¹⁾ Această înțelegere, care urmărește mai mult a asigura pacea în punctele de contact a sferelor de desfacere a celor două mari instituțiuni, decât o contopire sau chiar o concurență comună pe piețele mondiale, are totuși o mare însemnătate asupra piețelor universale de petrol și va avea o repercusiune simțitoare în toate cercurile industriale și comerciale.

Prin urmare, situația actuală a comerțului mondial de petrol s'ar rezuma astfel:

Întregul comerț de petrol din lume este deținut de 3 mari organizațiuni comerciale, și anume: *Standard-Oil*, *Koninklijke-Petr.-Maat* și *Europäische-Petr.-Union*.

Cantitățile de petrol de care dispun fiecare din aceste întreprinderi sînt:

1). *Standard-Oil* dispune de 80% din producția Statelor-Unite, adică vr'o 18 milioane tone. Cum America consumă în cifră rotundă 75% din această producțiune (numai căile ferate din Statele-Unite consumă peste 3 milioane tone petrol combustibil), *Standard-Oil* exportă restul de circa 4 milioane tone în toate părțile lumii, din care 2¹/₂ milioane²⁾ în Europa.

1). — Sancționarea acestei înțelegeri se afirmă, pentru că președintele soc. Koninklijke. d. Deterding, va fi cooptat în consiliul de administrație a lui Standard-Oil, și membri însemnați din soc. Standard vor fi destinați a intra în consiliul de administrație a lui Koninklijke.

2). — Din această cifră, 2 milioane tone sînt lampant, 250.000 petrol brut și 250.000 benzine, reziduri și alte produse. Nu este cuprinsă însă în această cifră producțiunea sucursalelor sale din România și Galiția, producție deamintrelea acum de mica importanță. Astfel, în România soc. Romino-Americană are o producție de 120.000 tone și fabrică aproape 150.000 tone produse, iar în Galiția, soc. Vacuum-Oil dispune de o cantitate de circa 70.000 tone.

2). *Koninklijke-Petr.-Maat* dispune de întreaga producție a Indiilor olandeze, care, în trecut s-a zis, nu se poate cunoaște în mod precis din cauza secretului ce-l pune această societate în toate mișcărilor ei, dar care nu pare a trece de 2 milioane tone, —precum și de o parte a producției Indiilor britanice și a celei rusești.

Întreaga această producție, care după toate probabilitățile nu trece de 3 milioane tone, este consumată, cum am văzut, de întinsele piețe ale Asiei și Australiei, iar în Europa nu exportă decît o cantitate de aproximativ 100.000 tone benzină, precum și cantitățile de petrol, aproximativ 70.000 tone, din România deținute de o sucursală a sa, societatea Astra.

3). *Europäische-Petr.-Union* dispune de cea mai mare parte din produsele exportului românesc¹⁾, aproximativ 300.000 tone, de circa 450.000 tone din Rusia și 100.000 din Galiția, plus petrolul de proveniență germană în cantitate de 100.000 tone. În total, deci, dispune de aproape 1 milion tone, care este rezervat exclusiv consumului european (Europa centrală).

Prin apropierea între *Koninklijke* și *Standard-Oil*, toate aceste 3 organizații se află într-o înțelegere comună, prin care se delimitează sferile de acțiune a fiecărei întreprinderi în parte, și în care, bine înțeles, *Standard-Oil*, alături de enorma sa producție, cit și prin marea sa organizație de deslăcere, joacă un rol covârșitor și-și impune pretenziuni directive să.

Europäische-Petr.-Union, dată fiind eterogenitatea și diferența de interese a diferitelor grupuri și bănci ce o compun, nu poate avea aceeași unitate de vedere și conducere, care alcătuiește soliditatea celorlalte două instituții comerciale, *Standard* și *Koninklijke*, instituții care sînt întemeiate anume în scopul afacerilor de petrol și care nu sînt finanțate de bănci private, ci au propriile lor resurse financiare.

Fără a ne hazarda în pronosticuri, se pare însă că *Europäische-Petr.-Union* nu va putea să-și păstreze locul pe care-l aspiră în comerțul european, și viitorul va arăta că întregul comerț din Europa și-l vor disputa celelalte două mari organizații, care par a se interesa din ce în ce mai mult în chiar industria țării noastre²⁾.

Aceasta fiind perspectiva comerțului european, este natural a ne întreba ce poziții vor lua diversele state europene, care nu vor putea privi bucuros situația aceasta de vasalitate economică ce li se crează din partea unor organizații străine și de cătră interesele lor politice, și de cătră cele economice.

1) —Vedem, deci, că petrolul românesc este încorporat în cea mai mare parte (300.000) la organizația *Europäische-Petr.-Union*; benzină (80.000) și petrolul produs de soc. Astra (70.000), în total 150.000, la organizația *Koninklijke*; și petrolul fabricat de soc. Romîno-Americană (150.000) la organizația *Standard-Oil*. Aceste 2 din urmă iau parte chiar la consumul intern al Romîniei.

2) —În ultimul timp, achiziționarea schelei din Moreni a soc. Regatul Romîn de cătră soc. olandeză Astra este tot în vederea ca organizația *Koninklijke-Petr.-Maat* să cîștige mai mult teren în Europa.

Încă din anul 1907, guvernele ce acordaseră protecțiunea lor coalițiunii europene de petrol, deziluzionate de procedurile acesteia, au reflectat la găsirea altor mijloace mai efective pentru îndeplinirea aspirațiunilor ce urmăreau.

În cercurile politice a mai tuturor țărilor interesate în comerțul petrolului, Germania, Austro-Ungaria, Rusia, Franța, Elveția și România, s'a agitat chestiunea înființării monopolului de stat, ca singura menită de a aduce la îndeplinire aspirațiunile ce fuseseră încredințate coalițiunii europene.

Până acum numai Grecia și Serbia posedă acest monopol. Cum însă acest monopol este înființat numai pe baze fiscale, el nu prezintă vre-o mare însemnătate pentru studiul nostru.

Pentru Germania, Franța, Elveția și Țările de Jos, monopolul de petrol, așa cum este proiectat, are pe lângă un caracter fiscal și unul economic, și anume acela de a se elibera consumatorul de sub atotputernicia monopolului american, iar în Austro-Ungaria, România și Rusia acest monopol pare a fi lipsit cu totul de caracterul fiscal (cel puțin așa după cum se prezintă în discuția cercurilor competente) și menit de a regula și lărgi piața de consumație internă, de a organiza producțiunea și fabricarea și de a pune capăt luptelor de concurență și tendințelor de acaparare privată.

Nesiguranța aprovizionării cu petrol, fără a se face apel la stocurile lui Standard-Oil, a făcut pe Germania, Franța și celelalte țări pur consumatoare să amine rezolvirea acestei chestiuni, în așteptarea sprijinului producțiunii din regiunile petrolifere europene, iar în țările producătoare, ca Austro-Ungaria, Rusia și România, ideea monopolului preocupă încă în mod destul de serios cercurile conducătoare.

În principiu, ideea monopolului de stat în materie de petrol nu poate fi decit bine primită atât în cercurile consumatoare, cit și în cele producătoare, avind a înlocui un monopol privat, deci reprezentind o expropriare a expropriatorilor.

Dezvoltarea istorică a comerțului de petrol în toate țările mari, în special în Germania, ne arată că toate încercările ce s'au făcut în scopul împedecării acaparării acestui comerț de către un monopol privat, încercări pornite din inițiativa particulară sau din a statului, au rămas infructuoase.

Ar fi greu de enumerat toate încercările și propunerile ce s'au făcut în decursul ultimului timp spre a împiedica firma Standard Oil de a acapara comerțul european de petrol:

Asociațiuni de capitaluri și organizațiuni de firme concurențe Americanilor, instalațiuni de rezervoare și mijloace de transport pe mare și uscat construite de către stat, facilitări pentru introducerea petrolurilor de proveniență străină celor americane, încurajări și protecțiuni de stat pentru capitalurile investite în industriile de petrol romine și galițiene, preferarea acestor produse la furniturile căilor ferate și a celorlalte instituțiuni de stat, reducerea de tarife pe căile ferate și diferențierea de vamă pen-

tru petrolurile concurente Americanilor,— toate acestea s'au încercat, și nu fără rușine trebuie să mărturisim că Standard-Oil a trecut peste ele fără ca să se simtă.

Nu rămânea decît monopolul de stat ca măsură efectivă pentru a salva acapararea unuia din cele mai principale articole de consumație generală de către o firmă străină.

Dar se naște întrebarea: De unde-și vor procura statele petrolul necesar consumației, în cazul înființării monopolului, căci am văzut că stocurile de care dispune Europa în afară de petrolul american, pentru alimentarea țărilor neproducătoare de petrol, nu trec cifra de $1\frac{1}{2}$ milioane tone, la care am văzut că Rusia contribuie cu peste 500.000 tone, România cu aproape 400.000, Galiția tot cu 400.000, iar restul fiind acoperit de sursele proprii ale Germaniei, Italiei și alte surse neînsemnate?

Ori, consumul țărilor neproducătoare de petrol se ridică la peste $4\frac{1}{2}$ milioane tone. Dacă presupunem că în afara stocurilor disponibile din Europa, în cantitate de $1\frac{1}{2}$ milion tone, statele își vor asigura $\frac{1}{2}$ milion de la outsiderii din America, care desigur că vor lua o dezvoltare și mai mare (dată fiind mai ales și protecția ce li se oferă și de către guvernul american actual, ca urmare a campaniei ce acest guvern duce contra trusturilor), ele tot nu vor putea acoperi decît pe jumătate consumul obișnuit.

Vedem, deci, că fără petrolul lui Standard, cel puțin în condițiunile actuale, monopolul este irealizabil.

Se naște însă întrebarea: Putea-va Standard-Oil să renunțe la furnitura cerută de piețele europene să renunțe la marile ei organizațiuni și instalații, la lupta ce a dus-o aproape un sfert de veac pentru cucerirea acestor piețe și să se retragă din comerțul european, pentru ambițiunea de a face să zădărnicească noua organizație comercială a statelor europene, bazată pe monopolul de stat?

Noi credem că nu. Bazați pe politica dusă până acum în mod consequent de către compania americană Standard-Oil, care a exclus totdeauna orice considerent de ordin moral (motivată de ambițiune, de răsunare, umanitate ori vre-un alt sentiment), sîntem convinși că Standard-Oil va continua a furniza petrol pe piețele europene, oricare ar fi organizațiunea țărilor consumatoare, atîta timp cît aceste țări nu-și vor putea acoperi consumul din altă parte și cît prețurile oferite vor realiza un câștig pentru Standard-Oil.

Nu ne putem închipui că Standard-Oil, astăzi cînd producțiunea cîmpurilor petrolifere americane este în creștere, va părăsi pe o chestie de ambițiune o furnitură atît de însemnată, într-o regiune pentru care s'a pregătit și organizat zeci de ani de zile, fiind forțată altfel a-și plasa această cantitate de petrol disponibil în regiuni cu totul noă și neorganizate, acum mai ales cînd Standard-Oil își dispută cu cealaltă mare firmă, Koninklijke,

cea mai mică furnizură de petrol, și care, în cazul de refuz al Americanilor, ar fi gata desigur să răspundă ea.

Vedem, deci, că este inadmisibilă obiecțiunea cea mai însemnată făcută de cei ce se opun înființării monopolului de stat în țările europene.

Chestiunea esențială este însă că acest monopol să fie înființat de comun acord și în mod simultaneu în cele mai principale state consumatoare, pentruca Standard-Oil să nu-și pună iar în aplicare politica ei de dezorientare, prin procedarea scăderilor de prețuri regionale, sau politica ei de constrângere, prin privarea de petrol a unei anumite regiuni sau chiar țări.

Cind statele au putut lucra de comun acord în acordarea protecțiunii lor organizațiilor private ce s'au înființat (Shell-Cy și Europäische-Petr.-Union), în scopul concurării lui Standard-Oil, nu se poate imagina ca aceste state să nu cadă de acord pentru organizația de interes comun a monopolului de stat. Dealtminte, putem spune astăzi că acesta este spiritul ce domnește în aproape toate cercurile conducătoare, în ceea ce privește chestia petrolului.

Aceia ce este însă discutabil, atât ca principiu, cât și ca realizare practică, este modul de tranziție de la monopolul privat la acel de stat. Fi-va acesta o expropriare forțată, bine înțeles urmată de o desdănuare completă și reală a valorii instalațiunilor preluate, sau va fi o pașnică tranzațiune ce va interveni între stat și exploatarea private în baza unei legi ce-ar amenința rentabilitatea acelor exploatare private, sau, în al treilea punct, statul înființa-va noi instalațiuni concurente avind anumite avantagii în lupta cu cele private.

Se va întinde acest monopol numai asupra vânzării sau și asupra fabricării, adoptindu-se sistemul diferențial de vamă, în virtutea căruia se va introduce în țară numai petrol brut, sau va interveni o asociație între stat și particulari, rezervindu-se pentru stat în tot cazul vânzarea?

Se va exclude ruajul intermediar și statul va organiza distribuția de detaliu sau numai vânzările en gros?

Iată atitea chestiuni care îngreuează și fac să se amine realizarea acestei idei dorite de toți, puțini avind curajul de a-și lua răspunderea rezolvirii ei, rezolvire privită de mulți ca un experiment periculos pentru stat.

Este adevărat că un monopol de stat lucrează mult mai greu ca cel privat, și numai o întreprindere de stat condusă în adevăratul senz *comercial*, eliberată pe cit posibil de acel spirit îngust al funcționarismului, va putea să aibă sorți de reușită.

Statul va trebui să renunțe pentru moment la beneficii directe, care să rezulte din această întreprindere, el va trebui să învețe a nu privi toate lucrurile numai prin prisma îngustă a fiscalismului, căci orice urmă a fiscalismului în această materie dărimă ceea ce zidește ideea sănătoasă a monopolului de stat.

Orișicum ar sta lucrurile însă, fie că statul va prelua a-

supra sa industria și comerțul întreg al petrolului, fie că se va asocia într'o cooperatiune particulară, fie că se va găsi alte modalități de tranzițiune, fapt este că tendința există și că statele europene, neputînd sta nepăsătoare față cu politica monopolizatoare a lui Standard-Oil în Europa, mai de vreme sau mai tîrziu vor fi intrunite într'o mare organizație bazată pe monopolul de stat, și avem convingerea fermă că organizația actuală a lui Standard-Oil în Europa este forma embrionară a unei vaste întreprinderi de stat dintre cele mai eficace și mai binefăcătoare ce s'a văzut vreodată.

Acum, după ce am studiat în detaliu condițiunile comerțului mondial al petrolului, după ce am văzut aspirațiunile și perspectiva acestui comerț în viitor, vom putea să ne întoarcem și să reluăm, la lumina acestor noi cunoștinți, studiul asupra stării actuale a industriei și comerțului românesc, studiul ce va forma obiectul unor articole viitoare.

C. Hoiescu

TRECUTUL

Eu știu demult un templu stingher și părăsit,
Cu colonade rupte, cu statuile sparte,
Sub bolțile negrite e-o liniște de moarte,
Și-i o lumină tristă de soare n'asfințit.

Nimic n'alungă pacea altarelor deșarte ;
Conturile sînt șterse pe zidul învechit ;
E-atît de singur templul și-atît de liniștit,
Departa de-al vieții ocean, tot mai departe...

Azi, orgă e făcerea și preot e uitarea ;
Azi nu se mai aude vîind departe marca,
Ce aducea n' corabii pribegii pelerini..

..Căci nimeni nu mai vine, altarele-s uitate ;
Din lumile profane nimic nu mai străbate...
Doar florile-amintirii mai cresc printre ruini.

Mircea D. Rădulescu

Aplicarea Legii învoielilor agricole.

— Registrele agricole. —

Legea, în art. 76, obligă pe proprietari și arendași să po-sede 2 registre: unul, numit *registru de partizi*, și altul, *registru chitanțier*. În registrul de partizi se trece la numele fie-căruia sătean, la debit, muncile și sumele ce datorește din dara-veri agricole, pășune, arendare de pământ, — iar la creditul fie-căruia, muncile ce le-a executat, precum și sumele în numerar ce le-a plătit proprietarului sau arendașului, pentru pământul luat în arendă în bani.

Se vede de aici, că acest registru e de cea mai mare im-portanță, mai ales pentru moșiile mari, atât pentru proprietar, cât și pentru sătean.

E de o mare importanță pentru proprietar, pentru că e ab-solut imposibil unui proprietar a memora diferitele sume dato-rite de săteni, precum și sumele ce are el de achitat sătenilor.

Din cauza neținerii de registre se întâmplau sub vechiul regim conflicte nenumărate la răfuială, mai ales la cea generală, căci proprietarul, ne avînd date sigure, scrise, răfuia pe săteni mai mult după cele ce-și aducea aminte, uneori era el înșelat, de cele mai multe ori însă săteanul, ceiace aducea protestări din partea acestuia, protestări ce rămîneau zădarnice.

Astăzi, grație registrelor, e foarte ușor, în fiecare moment, a cunoaște situațiunea exactă a oricărui învoit: proprietarul n-are decît să deschidă la partida locuitorului de care se interesează, și acolo găsește oglinda fidelă a relațiunilor materiale ce are cu dînsul.

Dealtfel, tot pentru acest avantaj, orice comerciant po-sedă un registru de partizi.

Registrul servește proprietarului să facă dovadă în justiție, în caz de contestație din partea săteanului la lista de rămășiță, ce ar depune-o la primărie.

Judecătorul va pune desigur mai mult temei pe un regis-tru bine ținut, parafat și legalizat de el, decît pe declarația u-mor martori improvizați.

Dar registrele acestea vor mai servi și proprietarilor și a-

rendașilor mari ca să-și facă o idee completă la finele anului de situația lor materială. Vor putea vedea cât i-a costat munca pe toț anul, cât au de primit de la săteni, etc.

De multe ori, în trecut, proprietarii și arendașii, din lipsă de comptabilitate, ignorau cheltuelile de exploatare ale moșiei și mergeau din datorii în datorii până la ruină.

Registrul e de mare importanță și pentru săteni, fiindcă nu li se poate uita zilele de lucru, prin pierderea listelor pe care obișnuia proprietarul să le inchee pe fiecare zi, iar în caz de nemulțumire că răfuiala proprietarului, săteanul reclamînd judecătorului, acesta obligă pe proprietar să prezînte registrul, după care va descoperi adevăul.

Pentru mai mare lămurire a utilității registrului de partizi, chiar pentru învoiți, vom cita un caz întimplat în județul Argeș, comuna S.

Arendașul din localitate, ca să-și acopere paguba încercată prin aceea că rapița sămănată n'a răsărit bine în primăvară, a cerut sătenilor, pentru a fi sămănat cu porumb, 5 lei peste arenda legală pentru fiecare pogon dat.

Inspectorul agricol, cu ocaziunea unei inspecțiuni, primește reclamațiuni în acest sens de la săteni, și chiamă deci înaintea judecății pe arendaș.

Judecătorul, fiindcă arendașul contestă afirmațiunea sătenilor, că să se convingă de adevăr, — martori ar fi fost greu de chemat în această ocaziune, — cere arendașului să prezînte registrul de partizi.

Dacă n'ar fi prezentat registrul de partizi, arendașul ar fi fost amendat la 1000 lei, conș. art. 108 din lege. — Deaceia el s'a văzut forțat a prezenta judecătorului registrul în care erau trecuți, la partida fiecărui locuitor, 5 lei de pogon, pentru locuri pe care fusese semănată rapița și date în primăvară sătenilor pentru porumb.

Iată deci un caz, care arată în mod clar utilitatea registrului de partizi, chiar pentru sătean.

Contraverse de acestea, pentru rezolvarea cărora registrul joacă un rol hotărîtor, se ivesc numeroase în raporturile dintre săteni și proprietari sau arendași.

*

În ceiace privește celalt registru, registrul chitanțelor, el prezintă deasemenea o mare importanță.

Știut este că sătenii nu sint plătiți zilnic pentru muncile ce au efectuat, căci sătenii nu sint numai creditorii proprietarilor sau arendașilor, dar sint în acelaș timp și debitori acestor din urmă, așa încît munca lor, pentru care au de încasat oarecare sume, de multeori compensează datoriile ce au față de proprietar sau arendași, pentru pămîntul de hrană, pășune sau avansuri luate de cu iarnă.

Astfel fiind obiceiul la sate, este fără îndoială *absolut ne-*

cesar, ca sătenii să primească, odată cu efectuarea muncii, niște bonuri, niște chitanțe, care să certifice că au executat cutare muncă, și pe care ei s'o prezinte proprietarului la socoteala definitivă.

Fără de aceste chitanțe, sătenii n-ar avea cu ce să facă probă înaintea proprietarului sau arendașului la socoteala definitivă, — fără de aceste chitanțe, veșnic ar fi discuțiuni asupra zilelor efectuate de săteni, — fără de aceste chitanțe se pot întimpla din partea proprietarilor și arendașilor erori chiar involuntare, zile socotite în minus, ceiace provoacă nemulțumiri printre săteni.

Vom cita un exemplu :

În luna Mai 1908, sătenii din comuna C., județul Vilcea, reclamă inspectorului agricol că proprietarul nu le-a achitat niște zile făcute de ei în anul 1907.

Inspectorul se transportă în localitate, găsește pe săteni foarte agitați, convoacă pe proprietar la primărie, care, strins cu ușa, mărturisește că n-a achitat încă sătenilor acele zile și convine să i se scadă anul acesta din erbărit.

Obligându-l inspectorul să le libereze chitanțe în acest sens, proprietarul încearcă să reție fiecărui sătean câte o zi, două, ceiace nu reușește, fiindcă sătenii îi aduceau aminte, cu un lux de detalii surprinzător, fiecare zi muncită, așa încît sub presiunea lor și a inspectorului, chitanțele s'au liberat din registru pentru toate zilele muncite de săteni.

Dar registrul chitanțier mai e util și prin aceea că din el trebuie să se libereze, conform art. 76 din lege, chitanțe pentru orice sumă primită de proprietar sau arendaș dela săteni, precum și chitanța de răfuială definitivă.

Legea prevede că registrul chitanțier va fi „cu matcă“, pentru că de multe ori, neglijenți cum sint, sătenii își perd chitanțele, așa încît, dacă n'ar rămînea cotorul la proprietar, sătenii ar fi expuși să rămîie neplătiți pentru zilele efectuate, sau li se cere plată a doua oară, căci cu drept cuvînt proprietarul sau arendașul le-ar zice: „N'ai chitanță, nu-ți plătesc sau nu-ți scad din datorie“.

A face probă cu martori înaintea judecății le vine greu sătenilor, căci consăterii lor de abia își țin socotelile zilelor lucrate de ei, ne cum să mai ție și pe ale vecinilor.

Știut este, deasemenea, ce garanție oferă martorii, care se pot aduce cu mult mai ușor de proprietar sau arendaș.

Existînd însă registre „cu matcă“, va fi lesne judecătorului a hotări. — Mai mult decît atît: faptul că ei însiși, proprietari sau arendași, prin registrele lor procură probă în justiție, va împiedeca pe proprietar și mai ales pe arendași a opri zile sătenilor, sau a cere de două ori plata dela săteni.

Liberarea de chitanțe din registrul cu matcă va pune capăt multor abuzuri și va face să înceteze multe motive de conflicte între proprietari sau arendași și săteni.

*

Aplicarea dispozițiilor legii, sub acest punct, a mers încet în primul an. Mulți proprietari nici nu cunoșteau dispozițiile legii, alții însă, cu toate invitațiile exprese ale inspectorilor de a-și procura cele două registre prevăzute de art. 76 din lege, au considerat că legea aceasta, cași celelalte legi, nu se va aplica.

Cînd însă s-au văzut dați judecătii, ba unii chiar condamnați cu amenzi mari până la 1000 lei, și-au procurat registrele.

Este de sperat că, în viitor, proprietarii și arendașii vor căuta să se conformeze legii, ne mai punînd pe inspecitori în neplăcuta situațiune de a-i supune judecătii, cu alit mai mult, cu cît prin modificarea adusă legii în Martie 1909 a desființat formularul tip, așa în cît proprietarii sau arendașii vor putea să întrebuințeze orice formă de registre¹⁾.

Proprietarii sau arendașii au protestat și protestează încă contra dispozițiilor art. 76 din lege, susținînd că li se impune niște cheltueli peste puterile lor²⁾ și că în practică este foarte greu a libera chitanțe și a face mutațiuni.

Nu tăgăduim că aceste dispozițiuni obligă pe proprietari a ține o comptabilitate oarecum complicată. Dar, am arătat deja, aceasta este atît în interesul proprietarilor și arendașilor, cît și al sătenilor, dar mai ales interesul general impune dispozițiunile art. 76.

Nu poate fi vorba nici de cheltueli în disproporțiune cu veniturile proprietarilor și arendașilor, care le ar necesita îndeplinirea acestei obligațiuni, căci proprietarii sau arendașii, ce cultivă mai puțin de 20 ha., sînt dispensați de ținerea registrelor, conform ordinului Consiliului superior al agriculturii.

În fine, credem noi că, dacă comerciantul cît de mic este obligat de codul comercial să ție registre mai multe și o comptabilitate mai complicată, această obligațiune poate exista și pentru proprietari sau arendași, intrucit este cerută de interesul public.

*

Libretele individuale.—O altă inovațiune a legii din 1907 este introducerea libretelor de munci pentru săteni.

1).—În viitor, proprietarii sau arendașii vor fi forțați indirect a-și procura registre, prin aceia că primarii și notarii au primit ordine severe ca să nu autentifice contractele de învoeli agricole până ce proprietarii sau arendașii, conform art. 72, nu vor dovedi că posedă registrele prevăzute de art. 76, despre care dovadă se va face mențiune chiar în formula de autentificare.

2).—Am anzit această plîngere din partea unui arendaș de peste 10.000 pogoane.

Libretul acesta servește sătenilor în primul rînd drept bi-let de identitate, iar în al doilea rînd conține oglinda fidelă a si-tuațiunii agrare a săteanului: rămășițele de muncă din anul pre-cedent, întinderea de pămînt luată în dijmă sau bani dela pro-prietar sau arendaș, muncile învoite, timpul aproximativ și locul unde trebuiesc executate și sumele ce săteanul are de luat,—în sfîrșit muncile executate și banii primiți.

Deci aceste librete sînt utile atît pentru proprietar sau a-rendaș, cit și pentru săteni:

Pentru proprietari sau arendași, căci nu mai pot fi înșelați, dînd avansuri sătenilor pentru niște munci pe care nu sînt în stare să le execute, fie că ar fi contractat și cu alt proprietar sau arendaș, fie că ar dispune de puține brațe, în familie, fie că în fine ar avea o proprietate personală așa de mare, încît i-ar absoarbe tot timpul¹⁾.

Pentru săteni, căci vor avea puțința să controleze dacă pro-prietarul sau arendașul le-a scăzut în registrul de partizi mun-cile făcute sau banii dați, în plus că-i servește ca chitanță de descărcare și ca mijloc de probă în justiție.

Cu toată această utilitate, uzul libretelor n'a pătruns încă în populațiunile rurale, căci, fiind dat temperamentul reacționar cunoscut, inovațiunile, chiar cînd sînt folositoare, căpătă cu greu cetățenia în lumea agricolă.

Dar mai este o cauză care explică că uzul libretelor n'a prins: mențiunile ce trebuie făcute în librete de proprietar și a-rendaș obligă pe săteni a merge la fiecare donă săptămîni la conacul moșiei, ceiace în fapt cere oboseală multă.

Ar fi nimerit ca libretele să se distribuie gratuit, căci dis-tribuirea libretelor întirziază de multe ori, din cauză că nu s'a depus de sătean sumele necesare.

E de sperat însă că cu timpul se vor convinge și sătenii de utilitatea libretelor, mai ales că, în viitor, vor fi forțați în mod indirect a și le cumpăra, căci s'au dat ordine severe pri-marilor și notarilor să nu autentifice contractele de invoeli pînă ce sătenii nu-și vor fi cumpărat librete, despre care fapt trebuie să se facă mențiune chiar în formula de autentificare.

Registrele de la primării.—Legea nouă prevede că la fie-care primărie se va ține 3 registre: conform art. 75, un registru al *contractelor agricole* și altul al *libretelor*; iar conform art. 77, un al treilea registru de *reclamațiuni*.

În primul registru se transcriu toate contractele de invoeli agricole, iar în al doilea registru se va trece la partida fiecărui să-tean, la debit, rămășițele de munci sau bani, muncile învoite,

1).—Utilitatea libretelor se resimte din ce în ce mai mult, cu cit se răs-pîndește obiceiul la cîmp de a angaja lucrători din alte comune sau chiar din alte județe.

vitele invoite la pășune, pământul luat de țărani în arendă sau dijmă, dela proprietar sau arendaș, banii primiți de sătean; iar la credit muncile executate, sumele răspuse proprietarului sau arendașului, în fine mențiunea de răfuială generală la finele anului.

Care este rațiunea pentru care s'au prevăzut aceste registre?

Rațiunea primului registru este lesne de înțeles: după cum orice autoritate ce autentifică un act trebuie să poseadă în copie acel act, tot așa și primăriile trebuie să poseadă o copie după actele de invoeli ce ele autentifică.

Rațiunea celui de al doilea registru, prevăzut de art. 75, este aceea că proprietarii sau arendașii ar putea trece în registrele lor orice ar voi, ar putea încărca pe sătean cu munci sau cu datorii, sau n'ar trece muncile efectuate sau sumele răspuse — și cum legea dă forță probantă registrului de partizi al proprietarului sau arendașului, desigur că trebuiau luate măsuri ca acest registru să nu devie o prcbă periculoasă în mina proprietarului sau arendașului.

Pentru aceasta, *ca mijloc de control*, legiuitorul a creiat registrul dela primărie, în care notarul va trece, după livretul individual al săteanului, muncile și sumele răspuse de sătean, așa încit *registrele proprietarilor și arendașilor, în caz de litigiu, nu vor avea forța probantă decit atunci cînd ele vor corespunde registrelor oficiale dela primărie.*

Și ca legiuitorul a avut intențiunea de mai sus, cînd a creat registrul de partizi de la primărie, proba o avem că a impus ca registrele de partizi atât ale proprietarilor, cit și cele dela primării, vor fi la fel, conform cu modelul oficial al Ministerului de agricultură ¹⁾, — aceasta pentru a fi mai ușor de comparat.

În practică, manipularea acestui din urmă registru a *mers greu.*

Notarii sînt deja supra-încărcați cu afacerile administrative, așa încit le-a fost materialmente imposibil ca să treacă în registru mențiunile cerute de lege.

Mai mult decit atît: sătenilor le vine greu a se prezenta cu libretele la primărie la fiecare două duminici, așa în cit notarul nu avea de unde să afle relațiunile materiale între proprietari sau arendași și săteni.

Deaceia credem noi că *obligațiunea ținerii a acestui al doilea registru ar trebui suprimată*, fiind de o foarte grea, aproape imposibilă, aplicare, mai ales în comunele unde se numără invoiiți cu sutele.

1).—Am arătat deja că din cauza dificultăților practice, prin modificarea art. 75 în Martie anul trecut, s-a suprimat, pentru proprietar sau arendaș, obligațiunea de a avea registrul de partizi conform cu modelul Ministerului de agricultură.

Dealtfel chiar utilitatea acestui registru e problematică. Odată ce există librete individuale, prin care săteanul poate controla mutațiunile făcute de proprietari sau arendași în registrul său de partizi, iar judecătorul în caz de litigiu din confruntarea libretelor, a chitanțelor de munci, poate afla dreptatea de partea a cui este, la ce e nevoie de registrul de partizi dela primărie, care nu conține decît repetiția mențiunilor din libretele individuale, căci notarii fac mențiunile în registrul de partizi, extrăgându-le din libretele individuale, care servă drept intermediar între registrul de partizi al proprietarilor sau arendașilor și registrul de partizi dela primărie?

Cît privește cel de al treilea registru, registrul de reclamațiuni (prevăzut de art. 77), putem spune că foarte rareori sătenii au adresat notarilor și primarilor plîngerile lor, căci notarii și primarii în majoritatea cazurilor sînt oameni proprietari sau arendașilor.

Apoi o plîngere din registru trebuie să aștepte trecerea prin comună a inspectorului agricol, ca să i se dea curs, ceea ce desigur întîrzie soluțiunea conflictului, — ori, conflictele agrare cer o soluțiune grabnică.

Din aceste cauze sătenii adresează plîngerile lor direct inspectorilor; de multe ori merg mai departe, se plîng chiar Ministerelor sau Consiliului superior, spre o mai mare garanție, — așa în cît utilitatea lor practică nu e mult simțită.

(Va urma)

Dr. Const. C. Georgescu-Severin

Ahasver, Judeul rătăcitor

de Benau

O branște lin freamătă 'n cîmpie;
E trist aici pămîntul și tînjește;
O singură podoabă ce-l învie,
E branîștea, pe care-o mai iubește,
Ca văduva, ce-și strînge în tăcere
Găteala de mireasă fericită,
Să-și mîngăie privirea ei măhnită,
Cînd inima-i suspină de durere.
Din jur în jur mereu pustiul crește;
Nici arbori nu-s și nu-i nici un tufar
Pe 'ntînderea, ce duce spre-un hîtar,
La care orizontul se sfîrșește.
Colibi de paie stau împrăștiate;
E un cătun, ce n'are nici un nume,
De blînzi păstori, cu cugete 'mpăcate;
Dar nu-i viață fără rane 'n lume.
Scâlțați în floare, teii 'nalți șoptesc,
Și la apus dispare mîndrul soare,
Și caldele-i priviri la cîte-o floare
Cu drag în calea lor se mai opresc;
Dar ele înc'odată-l impresoară
Și pe-un păstor, ce-a fost atunci să moară.
Subt tei, pe catafalc l-au pus, odată
Să-l mai salute primăvara, rece,
Pe cel ce, june, fu silit să plece.
La capul lui e mama 'ngenunchiată;
Sicriul lui 'cu flori și cu verdeață
Fecioare 'mpodobindu-l, cu măhnire
La june toți îndreapt' a lor privire,
În inimă săpîndu-și blînda-i față.
Țîndu-i fluierul și-al lui toiag,
Bătrînul tată plînge 'ncet; anume
Le-a pune 'n groapă lîngă fiul drag,

Ca semne-a cinstei păstorești din lume.
 Și-acuma-i mai răsună cu 'ntristare
 A' fluerului doine dispărute,
 Ce veșnic li vor fi de-acuma mute,
 Și-aceasta e, ce-l doare și mai tare.

Dar cine pe cîmpie-acum sosește,
 Gonit de-un spirit, parcă, necurat,
 Cu păr cărunt, ce 'n jur îi filliește,
 La față rece, pal și-adînc brăzdat?
 Sever și aspru, vremii e străin,
 Un bloc de piatră, vechiu, de găuri plin;
 Din față-i curge barba albă 'n jos
 Ca dintr'o stîncă un izvor sfîtos.
 Adîncii ochi îi ard de-un foc mocnit,
 Și 'ntreg pămîntul li-i nesuferit.
 Văpaia ochiului îi spune anume:
 „De n'ăși avea piciorului pribeag
 Să-i luminez, de scribă eu cu drag
 De mult ași fi fugit de-această lume!“
 Pribeagul e Iudeul Ahasver,
 Ce rătăcește, prigonit de cer.
 Spre catalale încet, solemn păsește,
 Și la păstorii, spăriați, vorbește:
 „Încet rugați-vă, să nu-l treziți!
 Opriți al lacrimilor curs nebun!
 Ce bun e somnul lui, cît e de bun!
 Deși voi, proștilor, vă îngroziți.
 O dulce somn, o somn de moarte dat!
 De m'ăși putea și eu în groapă 'ntinde!
 O, ca pe june dacă m'ai cuprinde,
 Pe care tu l-ai binecuvîntat!
 Pribeag, piciorul, ah, să nu mă poarte!
 Ce-adînc tihnită-i liniștea de moarte!
 Să-mi fie ochiu 'nchis pe veci, deșteptul;
 Tăcut să-mi fie, fără doruri, pieptul;
 Să-mi fie buza suptă, vineșită,
 Senină fruntea mea și liniștită.
 Ce fericit, ca june mort să fie!
 El, soartei drag, plăti fără 'ncordare
 Durerii marea noastră datorie,
 Scăpat e de-a vieții grea trădare.
 Și-i tace inima; a mea! cu zor
 Și zi și noapte bate, ca în zbor,
 Doar va 'nceta odată pe vecie,
 Aflînd eterna pace 'n recea glie.
 Ci omul doarme 'ntăi în trup de mamă,
 Apoi deschide ochii, rătăcește

Prin ceața dimineții fără samă,
 Și, somnambul, prin vis nădăjduiește;
 Viața-l stringe-apoi de gît curînd,
 Și, alungîndu-i visul lui cel blind,
 Îl zgîție, trezindu-l, ea, stăpina,
 Cum scutur eu aceste flori cu mina.
 De pumnul rece-acesta neatins,
 Nedesteptat din vis a fost invins;
 Citesc aceasta pe frumoasa-i față,
 Ce, surizînd, chiar moartea tănuiește,
 Și vechiul basm tăcut îl povestește,
 Că e un rai pămîntul, în viață!
 El crângile le scutură de floare,
 Ce filiiie 'n vîrtej, căzînd, și moare:
 „Tot fleacul vechiu, pămîntule, a da
 Vieață floarei și curmînd-o 'ndată?
 Deșertul joc, natură, te desfată?
 De trudă nu adoarme mina ta?
 Cu jocul tău tu ești de-asămănat
 Țigăncii vrăjitoare dintr'un sat,
 Ce cată 'n cărți, zicînd că înțelege
 Trecut și viitor ca să deslege,
 Și 'nconjurată tot de gură-cască,
 Vrea gîndul lor și visul să-l gicească.
 Amestecînd ea cărțile, șiret
 Le-așează 'n altă rînduială 'n cet,
 Profetă pentru minți neluminate:
 Figurile sînt însă neschimbate!
 Eu tot privesc de veacuri optsprezece,
 Ce-au tot trecut, cum valul apei trece!—
 O, moarte, să te string la piept mă lasă!
 Priveliștea aceasta-i prea aleasă!
 Miroso-i proaspăt parcă-i balzam rece,
 Ce prin văpaia trupului meu trece“.—
 Cînd fu sicriu 'nchis de-amici și rude,
 Zări pe el Ahâsver crucea mută,
 Și subt dojana ei adînc tăcută
 Din ochii lui zbucniră lacrimi crude:
 „Pe-acest sicriu e chipul Lui bătut,
 Al celui ce odată, frînt, pierdut,
 S'a prăbușit, căzînd, la ușa mea,
 Subt crucea și ocară ce 'ndura,
 El, care-a implorat scurt adăpost;
 Dar eu îl alungai, nebun ce-am fost!
 Acum blăstămul meu mă prigonește,
 Iar nici mormîntul nu mă mai primește,
 Cerșit-am moartea, doritor să-mi vie,

La poarta elementelor, plingind ;
 Dar chiar stringindu-mi gîtul în frînghie,
 Scăpăi, din piept puternic respirînd.
 Și focul crud și apa înspumată
 Norocul de-a muri mi-au refuzat ;
 Văpaia s'a retras sfioasă 'ndată,
 La mal cu greață unda m'a scuipat.
 De m'am urcat pe-o stîncă goal' anume,
 Ce răspindea fiori de moarte 'n lume,
 Și de-am strigat plingînd, turbat în jos :
 „Pămîntule, sînt fiul tău pierdut !
 Zdrobește-mă la sînul tău stîncos !“
 Abisul joc de mine și-a bătut,
 Căci lin văzduhurile m'așezară,
 Și prin prăpăstii rătăcit-am iară.
 Strigat-am «moarte!» gliea scormonînd,
 Și «moarte!» stîncile-au răspuns hulînd.
 Cu poftă lingă ciumă m'am culcat,
 Dar în zădar am fost cu dînsa 'n pat.
 Și nici de dinții tigrului hain,
 De-al ierburilor delicat venin,
 De șerpele 'n carare pînditor.
 Ce-l mușcă pe furis pe călător,
 N'a fost să mori!“
 Tăcut se 'ntoarse apoi spre apus de soare,
 Pornînd pe drumu-i fără de sîrșit,
 De raza cea din urmă încălzit,
 Pe sus un cîrd de păseri rotitoare.
 Și cum pășea 'n amurgul lin de sară,
 I-ajunse dunga umbrei la păstori ;
 Ei cruce și-au făcut de multe ori,
 Pe cînd femeile se 'nfiorară.

Iorgu G. Toma.

FLORI DE NUFĂR...

Flori de nufăr, flori de nufăr
Răsărite printre valuri,
Pribegind tăcut pe maluri
Știți de cită vreme sufăr ?

Cind și cind șoptește doară
În tăcerea sării stuful,
Scuturîndu-și pămătuful
Fața apei de-o 'nfioară.

Și în clipele acele,
Flori de nufăr, stau de strajă
Și v'asămăn prins de vrajă
Cu obrajii dragii mele.

Din adîncurile clare
Ale apelor albastre,
Balsamul tulpinii voastre
Se ridică spre 'nserare.

Și 'n adîncurile apei
Ceru 'l văd cu mii de stele ;
Draga stea a dragei mele
Ce departe-i, ce aproape-i !

Lacule ce 'n umbră tremuri,
Nuferi albi, amintitori,
Cea mai mindră dintre flori
Am pierdut-o 'n alte vremuri !

Ați văzut-o vre. odată,
Știți voi cit de dulce-a fost ?
....Ce mă trage fără rost
Spre oglinda fermecată?...

Cită liniște-i pe ape,
Cită liniște-i în fund !
Nuferii atîte-ascund,
Steaua ei e-atît de-aproape !

Flori de nufăr, flori de nufăr
Ce plutiți pe-albastre. ape,
Pribegind de voi aproape
Cită vreme-o să mai sufăr ?

Em. Ciomac.

Din lumea balcanică

Una din cele mai mari și păgubitoare lipsuri ale culturii noastre actuale e, că mai nimic nu cunoaștem, noi *direct*, din activitatea internă și din tendințele reale ale statelor și popoarelor imediat vecine nouă. Ci, aceia ce știm s. ex. despre Maghiari, ne e împărtășit sau numai de frații noștri din Ungaria sau de presa sârăină, dar nu e luat de noi înși-ne dela ei, căci limba lor nu o cunoaștem, și deci nu putem urmări *noi direct* activitatea internă maghiară. Rezultatul e că și noi privim lucrurile de acolo prin prisma altora și, apoi, lucrăm adeseori greșit.

Tot așa ne găsim față de vecinii de peste Dunăre sau de cei care au ori vor putea avea atingeri cu noi în Macedonia. Activitatea internă a Bulgariei sau Sîrbiei și Muntenegrului o cunoaștem numai din reclama ce aceste state s-au priceput a-și face, și din presa apusană care de cele mai multe ori e sau rău informată sau tendențioasă. Deaceia cunoaștem fals această activitate. Și tot deaceia ne expunem de a lucra greșit față de ei, atât la hotarele Romîniei cît și în Macedonia. Căci necunoscînd limbele lor, și, neputînd urmări, deci, exact aceia ce dinșii lucrează, orice își spun și mărturisesc *intre dinșii*, îi privim numai după reclama ce-și fac sau după cele ce se declară în presa franceză și germană.

Dar această lipsă trebuie împlinită, și tocmai în acest scop vom căuta să informăm pe cetitorii „Vieții Romînești” cît mai exact cu cele ce vom putea vedea și observa că se lucrează și se tînde de vecinii de peste Dunăre *la ei acasă*, în familia socială a lor, unde viața le curge neprefăcută, pe față și netendențios. Iar cunoașterea limbilor bulgară și sîrbească ne va face lesne cu puțință aceasta.

*

Din Sîrbia. Precum se știe din cele de pe urmă date statistice, cam la 2.500.000 suflete se ridică numărul populației din Regatul Sîrbiei. Viața politică de acolo se manifestează astăzi prin patru partide de guvernămint: partidul bătrînilor radicali sub președinția lui Pașić

partidul tinerilor radicali sub președinția fostului profesor universitar Stojanović, partidul radical-progresist sub conducerea fostului profesor universitar Stojan Novaković, și, în sfârșit, partidul liberal care pare a avea sufletul său conducător în avocatul Ribarac. Nu mai vorbim de partidul socialist, care acum se înjgheabă și acolo.

Toate acele patru partide au fost și vor mai veni la guvern. Deci în Serbia, cirna statului se schimbă nu numai între două partide ca la noi. Acum are puterea partidul bătrînilor radicali, după ce, în vremea conflictului cu Austria pentru Bosnia și Herțegovina, se formase un guvern de Coaliție compus din membrii tuturor celor patru partide sub conducerea progresistului Stojan Novaković.

În cadrul mișcărilor politice ale acestor partide pare a fi împinsă și în Serbia, ca la noi, cea mai mare parte din activitatea vieții publice. Tinerimea universitară însăși, și acolo, pare a se îndeletnici mai ales cu politica. În discursul inaugural, ținut la începutul acestui an școlar, înaintea Regelui, studenților, profesorilor și a publicului, rectorul Universității din Belgrad ne destăinuiește cu durere această boală. Iată, în adevăr, ce zice în cuvîntarea sa: „Venind în Universitate, studentul nostru nu se face membru nici unei Societăți de sport, sau patriotice sau culturale, căci asemenea societăți, afară de „Obilić“, nu există la Universitatea sîrbească. Dar în schimb, aproape fiecare a doilea student devine membru vre-unuia din cluburile politice. În acest chip, îndată ce a pășit în Universitate, — cînd încă nu cunoaște îndeșul noul mediu în care intră, — și înainte de a fi privit puțin mai adînc în viața și lucrul care îl așteaptă aci, — studentul nostru, fără să-și dea seamă, se obligă: de a privi la oameni și evenimente cu ochi străini, de a judeca despre ei și ele cu mintea altuia. Adăpat cu exclusivismul membrilor unui club, el se înalțumește cu acele legături pe care le face în strîmta atmosferă a clubului său, și nu simte nevoe de o mișcare liberă într-un mediu studențesc larg, care, în toată vremea studenției sale, îi rămîne în întregime străin și necunoscut. Dar asemenea fenomene în Universitatea noastră sînt foarte stricătoare dezvoltării normale a activității și educației studențimii; ele slujesc ca statornic izvor de dezbinare în acel mediu, în care trebuie să fie numai iubire, învoială și frăție“.

Așa spune rectorul Urošević în Discursul său, publicat în revista dela Belgrad „Srpski Književni Glasnik“ dela 1 Fevr. 1910.

Intocmai ca la noi!

Dar cu toate acestea, există și în Serbia, ca la noi, o viață socială mai înaltă, cum se vede, pe de o parte din mișcarea științifică a ei despre care vom avea prilej să vorbim altădată, iară pe de alta din întrebuintarea ce se face cu sumele bugetului pentru cultura țării. Iată, în adevăr, acest buget pe anul trecut în liniamentele lui generale.

Pentru cultură și biserică a avut 6.778.224 dinari (lei). Această sumă s-a întrebuințat în chipul următor. Pentru școlile primare 3.829.340 dinari. Pentru școlile speciale și secundare 2.013.014 dinari. Pentru

Universitate 512.855 dinari. Pentru Teatrul național 116.682 dinari. Pentru Biblioteca națională (care nu e ca la noi contopită în cea a Academiei) 44.785 dinari. Pentru Academia Sirbească 31.880 dinari. Pentru școlile artistice (Conservatorul, Școala de Arte frumoase) 31.000 dinari. Pentru Muzeul național 27.280 dinari. Pentru Arhiva Statului 25.432 dinari. Pentru administrația bisericilor și tribunalele duhovnicești eparhiale 169.712 dinari. Pentru bisericile și școlile religiilor neortodoxe 15.760 dinari („Srpski Knjiž. Glasnik“ din 16 Ian. 1910, p. 150).

Astfel își întrebuințează dar veniturile sale pentru cultură acest stat, cu aceste ale sale patru partide de guvernământ și cu populația-i de 2.500.000 suflete. Budgetul României, la Instrucție și Culte, pentru anul 1910—1911 se ridică la peste 32 milioane. Așa că, proporțional cu numărul populației, același budget la Sirbi e mult mai mic decît al nostru, Dar, totuși, cel puțin în unele, budgetul acesta al Sirbiei pare a da mai frumoase roade decît budgetul Instrucției dela noi.

Astfel, în adevăr, mulțumită ajutorărilor budgetare, la Sirbi, viața științifică serioasă pare a fi, în general vorbind, mai intensă decît la noi. La Belgrad nu numai că s-a înjghebat o „Societate arheologică“, care ajută Muzeul național la săpăturile și lucrările sale, dar, pe lângă aceasta, s-a putut chiar întemeia o însemnată revistă arheologico-istorică numită *Starinar*. Această revistă e condusă de chiar directorul Muzeului, Miloje M. Vasić, un tînăr distins arheolog. Spre a se vedea tendințele și însemnătatea acestei reviste pentru cunoașterea vieții poporului sîrbesc, dau aci sumarul unui număr: „Douăsprezece documente date de țarii Rușilor cătră minăstirile sîrbești“. Acestea sînt niște privilegii din sec. XVI și XVII.—Un studiu despre minăstirea sîrbească *Zița*; în el se tratează despre arhitectura acestei străvechi minăstiri, despre iconografia dintr-însa, reproducînd diferite icoane sau picturi de pe ziduri, despre analiza stîfurilor ce se observă la ele, despre ornamentica de pe diferite cărți și manuscrise ale acestei minăstiri și despre analiza stilurilor arhitecturale ale ei.—O „Dare de seamă despre o excursie arheologică făcută în părțile de miază-zi, răsărit și nord-est ale Sirbiei“.—Un studiu despre „Greșelile de datare în însemnările de pe manuscrise și în letopisețele vechi sîrbești“.—Urmează niște documente, care privesc viața socială a Sîrbilor din Regat, la începutul veacului al XIX (anii 1825, 1832, 1836 ect.) găsite în Arhiva Statului din Belgrad.—Și, în sfîrșit, o critică cu privire la o carte de antropologie a popoarelor balcanice scrisă, cu vederi noi tot de un Sirb, doctor în Filozofie, funcționar în Direcția Muzeului.

Și la noi, *pentru că nu se știe sîrbește*, nici nu se bănuiește măcar de existența unor așa de valoroase producții culturale la Belgrad, ba chiar se crede că acolo nu ar fi existînd nici o mișcare științifică de luat în seamă!

Dar nu numai atât. *Facultatea de drept* din Belgrad scoate în fiecare lună o revistă, sub conducerea a doi profesori *extraordinari*, adică a doi *agregați* cum ar fi la noi. Această revistă poartă titlul: „*Arhiv za pravne i društvene nauke, organ pravnog fakulteta Univerziteta Beogradskog. Urednici: Dr. Kosta Kumanudi i Dr. Dragoljub Aranđelović, vanredni profesori Univerziteta*“, adică: „Arhiva pentru științele juridice și sociale, organ al Facultății de Drept din Universitatea dela Belgrad. Directori: Dr. Kosta Kumanudi și Dr. Dragoljub Aranđelović, profesori *extraordinari* ai Universității“. Și aceasta ese, în parte tot cu fonduri din budgetul Ministerului de Instrucție și Culte al Sîrbiei.

Iată cuprinsul unui număr al acestei reviste: „Teoria asupra rostului polițelor“; despre „Dreptul patronagiului“ în biserica ortodoxă, drept care, zice autorul, se găsește astăzi în Bucovina, apoi în diferite obștii ale bisericilor ortodoxe din unele orașe ale Austriei, ca în Viena, Triest, Ragusa și Zara; despre „Controlul în societățile pe acțiuni“; interpretarea articolelor din legi „Despre omor“ atât ca crimă cât și omorul în duel, omor din neglijență etc; diferite obiceiuri juridice din viața poporului sîrbesc, ca: trampa (care e și în poporul românesc), aram (care e și la Romîni mai ales sub forma haram), alal (care e și la noi sub forma halal), salba cu galbeni ca dar la căsătorii, jurămîntul pe ochi, pe copii sau pe nevastă; interpretarea lui *altilius non tollendi i non aedificandi* în Dreptul roman și în alte legislații; cronică despre diferite chestii importante juridice, iscate la procesele din tribunalele sîrbești; recenzii despre cărțile juridice însemnate apărute în Sîrbia și în Apus.

Aceasta ne arată, în același timp, ce focar de știință juridică e *Facultatea de Drept* din Belgrad.

Nu odată am auzit spunîndu-se și susținîndu-se la noi că Sîrbia e în descompunere, fiindcă pătura cîrmuitoare a ei ar fi egoistă și coruptă. Exemplul acestei corupții și începutul descompunerii îl văd cei mai mulți în omorîrea Regelui Alexandru Obrenović și în nescai intrigi militariste ale ofițerilor intronatori ai dinastiei Karađorđević. Deaceia nu odată am auzit spunîndu-se la noi că nici nu trebuie să ne gîndim la legături politice cu Sîrbia, fiindcă niciodată nu am putea să avem sprijin dela o așa slabă țară, nici la Dunăre nici în chestia macedo-romînă.

Nu s-a băgat de seamă însă, că această gîndire a noastră nu e rezultată din cunoașterea sufletului real și a energiei adevărate a Sîrbiilor, ci că ea e numai efectul sugestionării ce s-au priceput să opereze în noi neprieteni sau dușmanii acestui popor: Austriacii de o parte, și Bulgarii de alta.

Dar, pentru cei ce cunosc viața acestui popor din însăși manifestarea ei, iar nu din spusele sau scrisele altora, lucrul stă cu totul altfel; căci ea nu apare nici așa de coruptă și nici în descompunere.

În conflictul Sîrbiei cu Austria pentru Bosnia și Herțegovina, spiritul războinic se accentuase așa de puternic într-însa, încît începuse

chiar a se face înrolări pentru crearea unui corp de voluntari. Intre cei ce alergară cu entuziasm să se înroleze,—doctori, advocați, profesori etc.,—se afla chiar și actualul președinte al partidului tinăr radical, L. Stojanović, fost profesor universitar și actual membru al Academiei sârbești, un bărbat de 48 de ani. Orice s-ar zice, un așa entuziasm și patriotism e dovada nu a egoismului, ci a unui rar idealism.

Apoi, chiar și din felul existenței acestei reviste „Arhiv” a Facultății de drept din Belgrad se mai vede lărgimea de vederi, lipsa de sectarism și altruismul păturii conducătoare sârbești. Să mă ierte colegii mei, dar la noi, în Belgia orientului, pentru lumea întregă n-ar lăsa profesorii mai vechi ca nu ei, ci agregajii sau chiar profesorii mai noi, să diriguiescă o revistă a Facultății. La noi, chiar un profesor mai nou nu poate face ceva pentru Facultatea din care e, *dacă nu se pune sub voiața și ideile celor vechi*. Cunoașterea limbii sârbești însă ne dă acum puțința de a cunoaște așa cum e, dar nu cum fals ne o zugrăvesc dușmanii străini, o parte—cea universitară—din pătura conducătoare a Sîrbiei.

Dar pentru că învățătura cumințe a pozitivismului contemporan: „savoir afin de prévoir et de pourvoir” ar trebui să nu ne scape nici o clipă din minte, și fiindcă, deci, se cuvine să tragem pilde de călăuzire morală și intelectuală pentru noi, de oriunde se poate,—cred ni merit acum să mai accentuez încă o notă altruistă a păturii universitare, așa dar de sus, a poporului Sîrbiei. Numai prin compararea cu popoarele acestea mici și care sînt în cam același stadiu cultural cu noi—dar nu cu cele mari și care sînt în alt stadiu cultural, ca Franței, Germanii etc.—ne putem vedea bine și drept lipsurile noastre, pe cari ar trebui repede să le combatem.

Dealtfel și această nouă notă ne-o pune la îndemînă tot cunoașterea limbii acestui popor.

Am văzut că revista „Arhiv za pravne i društvene nauke” este „organ al Facultății de Drept din Belgrad”. Aceasta desigur pentru că la apariția și întreținerea ei contribuie și Facultatea respectivă din bugetul său. În același timp însă, pe aceeași revistă se spune că directorii ai ei sînt cei doi *agregați* pomeniți, Kumanudi și Arangelović, dar că „proprietar e Milić Radovanović, profesor la Universitate”. Așa dar, altruismul merge pînă acolo încît un profesor (deci nu agregat), deși o întreține cu tot restul de bani ce trebuie și care, prin știința și situația intelectuală ce are, putea fi el director, totuși, pentru că aceia doi sînt tineri și pentru că, deci, vor fi muncind mai mult și poate chiar cu metodele științifice mai moderne, pentru orînduirea publicării ei, nu se uită la sine ci le dă acelora directoratul revistei al căruia proprietar e dinsul.

Dealtfel, mai întîlnim, la Sîrbi, încă la o altă revistă, acest altruism demn de văzut și imitat de mai vechii păturii noastre de sus, universitare.

De ve-o 10 ani apare la Belgrad o insemnată revistă literarog-
stilitică numită „Srpski Kuljevot Glasnik”. Ea are de *proprietar* pe
Djordan Popović, *profesor* de literatura comparată la Universitatea de a-
colo, dar *director* pe Ivan Skerlić, *agregat* de Istoria literaturii sârbești.

Nu mai comentez. Dar vă rog să-mi dați exemple de așa sincer altru-
ism al pătrii noastre universitare, și apoi să vorbim de corupția și des-
compunerea Sribilor!

*

Din Muntenegru. Vigoarea cunoscută a Muntenegrenilor și spiri-
tul lor războinic pe de o parte, iar pe de alta afirmarea lor din ce în
ce mai precis ca individualitate națională sârbească, deci slavă, împotri-
va năzuirilor de expansiune ale Austriei și Albanezilor,—toate acestea
au făcut și vor face ca diplomația europeană să țină și de Statul Mun-
tenegru socoteală în orînduirea sa și rezolvarea chestiei balcanice și ma-
cedonene. Deaceia, fiindcă și România vrea să fie luată în seamă la
rezolvirile acelei chestii, cred că nu va fi fără de interes ca, prin câteva
date, să cunoaștem și pe acest nou concurent în Balcani, acum, cu de-
osebire, cînd, după unele telegrame din întîile zile ale lui Februarie
curent, a început să se vinde și ideea înălțării Muntenegrului la rangul
de Regat.

Muntenegrenii sînt Sîrbi, precum se știe. După cele din urmă
date statistice, numărul total al populației acestui Principat e cam de
300.000 suflete.

Politica preocupă și acolo, ca la noi și în Sîrbia, pe cei mai mulți.
În Muntenegru sînt deocamdată două partide politice: unul *conserva-
tor*, vechi, care vrea să păstreze și dinastiei și familiilor conducătoare
toate vechile privilegii, și un partid nou, nu de mult înjghebat, care-și
zice „narodna stranka” adică „*partidul poporului*”. Acesta din urmă, în-
țelmeindu-se pe principii democratice, vrea să prefacă în spiritul mo-
dern,—egalitar după muncă, talent și merit—viața Principatului lor. Acest
nou partid, de altfel, a și izbutit să smulgă vechiului regim o Constituție și
un Parlament încă din a. 1906. „Partidul poporului” e destul de prigo-
nit de cel conservator care pare a fi încă direct sprijinit de dinastie; el
însă are simpatii,—așa dar sprijin moral, cel puțin—atît în Sîrbia cît și
în acum alipita la Austria populație sârbească din Bosnia, cum se vede
în o revistă *Pregled* apărută la 1 Februarie 1910 în Sarajevo.

În cadrul acestei mișcări politice destul de violente însă, viața
Muntenegrului a început a merge destul de repede înspre modernizare.
Dovadă că lucrarea idellor nol din partidul poporului își are efectul ei.

Starea culturală a Muntenegrului se poate vedea din sumele pre-
văzute în bugetul lui pentru cultură și biserică. Iată acest buget pe
anul curent: Pentru școlile primare se cheltuiește pe an 171.902 lei
(dintre care 160.000 pentru plata învățătorilor). Pentru școlile secundare

și speciale 96.192 lei. Pentru Biblioteca națională și Muzeu 3.113 lei. Pentru tribunalele duhovnicești 36.996 lei. Pentru Ministerul Cultelor 33.238 lei. Pentru preoțimea parohială 146.307 lei. Pentru neortodoxi 26.653 lei.

Budgetul total al Principatului Muntenegru e de 3.595.039 lei. Din această sumă se cheltuiește pentru administrația supremă a Statului 922.444 lei; pentru Ministerul de Interne 837.262 lei; pentru Ministerul de Externe 177.951 lei; pentru Ministerul de Justiție 267.918 lei; pentru Ministerul de Finanțe 498.383 lei; pentru Ministerul Lucrărilor publice 82.278 lei. Pentru Ministerul de Război se va cheltui în acest an 189.000 lei din banii pentru administrația Statului.

Acest mic stat cu o așa de rudimentară cultură însă, nu se sfiește de a-și arăta punctele sale de vedere în chestia balcanică. Și iată cum.

După articolul 29 din Tratatul dela Berlin, de atunci pînă în primăvara aceasta portul Bar dela Adriatica a fost orînduit să nu fie decit port comercial; în el nu aveau dreptul să intre vase de război. Dar după ce Europa a recunoscut (la 26 Sept. 1909) valabilitatea anexării Bosniei și Herțegovinei de către Austria, de atunci a căzut și valabilitatea celui articol 29, iar Muntenegru, printr-o lege, declară Bar port liber și pentru vase de război. În urma acestui fapt, Bar a și fost vizitat de două flote de război: de una franceză sub conducerea unui amiral și de alta austriacă.

Chiar publicațiile sîrbești—între care voi cita revista „Srpski Književni Glasnik” dela 1 Martie 1910—constată că escadra franceză a fost primită cu căldură și entuziasm, dar că cea austriacă cu vădită răceală.

Aceasta înseamnă că Muntenegru ține să afirme că punctul său de vedere în chestia balcanică e acela pașlav al Rusiei și Franței, împotriva năzuirilor acaparatoare ale germanismului.

E în orice caz, e interesantă îndrăzneala de a se manifesta în politica mare europeană a acestui mic stat de 300.000 de suflete și cu un budget total de 3 milioane și jumătate lei. Deși, se poate că această îndrăzneală ne trădează mai curînd politica externă a Italiei, cu a cărei dinastie stă în legătură de apropiată înrudire familia domnitoare a Muntenegrului.

Ilie Bărbulescu

Cronica științifică

Ernst Haeckel. Viața și operele sale

Dintre naturaliștii astăzi în viață, nu există un al doilea care să fi lucrat atât de mult ca *Ernst Haeckel*. Cercetările sale științifice umplu volume groase, cu sute de planșe. „Aceste lucrări ar fi singure suficiente—scrie *Arnold Dodel*—ca *Haeckel* să ocupe locul cel mai de merit între naturaliști”. El nu ș'a cîștigat meritele științifice numai prin numeroasele sale cercetări, care au ferecat toate domeniile zoologiei, ci și prin talentul său extraordinar, cu care a știut să facă accesibile problemele fundamentale ale științei sale în cercurile cele mai întinse. *Haeckel* pe cît este de mare naturalist, pe atît este de profund cugetător și filozof. El ș'a exercitat influența sa filozofică nu numai asupra tinerimii universitare, ci și asupra cercurilor erudite din lumea întreagă. Scrierea sa filozofică „*Enigmele universului*” este una din cărțile cele mai celtite, se vinde cîte o sută de mii de exemplare pe an; această lucrare până astăzi s'a tradus în douăsprezece limbi. După aparițiunea primei edițiuni populare, autorul a primit peste cinci mii de scrisori din partea diferiților cetitori, care toți erau oameni culți.

*

Ernst Haeckel s'a născut la 16 Februar 1834, în Postdam. Tatăl său, *Karl Haeckel*, era consilier superior de curte. Mama sa, *Charlotte*, născută *Sethe*, a căutat să dezvolte fiilor săi, încă din frageda copilărie, simțul pentru artă și mai cu samă pentru frumusețele naturii. Afară de *Ernst* bătrînii au mai avut un băeat. Mama, fiind o femeie energică și activă, îi ținea neconținut lîngă ea, la lucru. Iată ce ne istorisește *Haeckel* în această privință: „Cînd eram copil de cinci ani stăteam la fereastră și observam mișcarea nouriilor, deodată scumpa mea mamă îmi spune: Copilul meu, joacă-te sau lucrează, întrebuițează timpul tău prețios și nu privi afară pe fereastră”.

Tatăl său fiind mutat cu serviciul în Merseburg, tînărul *Ernst* ș'a

petrecut aici copilăria, urmînd în acest oraș școala primară și gimnaziul. Deja ca licean, Haeckel avea mare înclinație pentru studiul plantelor și herbarisarea lor. Scriitorii care au avut o influență hotărîtoare asupra dezvoltării sale intelectuale, ca băiat, sînt Humboldt, Goethe, Darwin și Schleiden, fondatorul *teoriei celulare*.

Îndată ce și trecu examenul de absolvire, în primăvara anului 1852 s'a înscris ca student la Iena, unde Schleiden era profesor de botanică. În urma unei excursiuni botanice după *scilla bifolia*, Haeckel se îmbolnăvi de reumatism articular, din care cauză părăsi Iena și plecă la Berlin, unde se mutase și părinții săi. În semestrul de vară al anului 1852 el a audiat la Berlin cursul botanistului Alexandru Braun, devenind unul dintre cei mai iubiți studenți ai săi.

În toamna aceluiași an plecă la Würzburg, ca să studieze medicina, după dorința tatălui său, care nu vedea cu ochi buni cariera de botanist. La universitatea din Würzburg erau mai multe celebrități, între care Kölliker, Leydig, Virchow și Gegenbaur, ale căror cursuri tinărul student le urmărea cu mare zel. „Interesul viu—spune Haeckel—pe care a-ești mari maeștri l-au deșteptat în mine, pentru studiul vieții sub toate formele, a fost punctul de plecare al întregii mele culturi biologice și mi-a permis de a urma mai târziu speculațiunile îndrăznețe ale genialului *I. Müller*“.

Aici legă el cu *Carl Gegenbaur* o strînsă prietenie, care a durat pînă la moartea acestuia. În vara anului 1854 Haeckel s'a întors din nou la Berlin, pentru a să asculte cursurile marelui fiziolog Johannes Müller. Acesta exercită și asupra lui Haeckel, ca asupra tuturor elevilor săi, o acțiune fascinantă. Întotdeauna, la curs, Haeckel ne vorbea cu admirație și cu o adîncă recunoștință de profesorul său, despre care se exprimă în termenii următori: „Cînd uneori obosesc la lucru, pentru a căpăta puteri nouă, n'am decît să privesc portretul lui Johannes Müller, care se află în camera mea de lucru, în fața mea. El făcea cursul de anatomie și fiziologie. După scurt timp m'am făcut cunoscut mai deaproape cu el, aveam însă pentru personalitatea lui puternică, o așa adorațiune, că nu îndrăzneau să mă apropii de el. El îmi permise se lucrez în muzeu. Sînt neuitate pentru mine oarele, în care stăteam acolo și desemnam crani, pecînd el pleca și venea din nou, mai cu samă Duminica dimineață. De multe ori mi s'a întimplat, cînd vroeam să-i cer un sfat, că suiam scările la el, apucam cu palpații de clopoșel, dar nu îndrăzneau să sun și mă reîntorceam“.

În August 1854 a însoțit pe *I. Müller* în *Helgoland*, unde a stat șase săptămîni și a învățat, sub conducerea lui, metodele de cercetare a animalelor inferioare marine. Cu această ocaziune și-a adunat o sumă de observațiuni, pe care mai târziu le-a utilizat la alcătuirea monografiilor lui științifice.

După un an de zile de studiu la Berlin s'a întors în 1855 din nou

la Würzburg. Aici a devenit asistentul lui Virchow și unul din cei mai entuziaști școlari ai săi.

În primăvara anului 1857 trecu doctoratul în medicină, iar după un an examenul de stat, devenind medic. Acest titlu l-a luat numai pentru a face plăcerea tatălui său.

Inclinația pe care o avea el pentru practica medicală se poate vedea din modul cum își anunțase oarele de consultație, dimineața dela 5—6. Rezultatul a fost că în timpul unei veri întregi n'a avut decît trei pacienți, din care, după spusele lui glumețe, nici unul din ei nu i-a murit. Tatăl său a fost nevoit a accepta să renunțe la medicină, lăsîndu-l să se ocupe mai departe numai cu zoologia, și, punîndu-i la dispoziție mijloacele necesare, Haeckel plecă pentru un an în Italia. Aici a studiat *radiolarii*, a cărei monografie a publicat-o în 1860, după ce s'a întors la Berlin. Despre această lucrare *Max Schultze* spunea atunci că este „una din cele mai mari podoabe a literaturii zoologice a timpului“.

În 1861 se abilităază ca docent de zoologie la universitatea din Iena, iar după un an fu numit profesor. Deși a fost chemat în mai multe rînduri și la alte universități: Würzburg, Wiена, Strassburg și Bonn, a refuzat rămînînd toată viața lui în Iena.

În August 1862 se căsătorî cu vara sa, *Anna Sethe*, cu care n'a trăit decît un an și jumătate; ea muri în 16 Februar 1864, tocmai în ziua în care Haeckel împlinea 30 de ani.

Această lovitură a soarelui l'a atîns atît de profund, că nimic n'a putut să-l distragă, decît numai o muncă științifică intensivă, la care s'a dedat.

Haeckel a fost cel înfăi naturalist care s'a pătruns de adevărul teoriilor lui Darwin. El prezintă această teorie la „Congresul medicilor și naturaliștilor germani“, care a avut loc în 1863 în Steffin, ca „progresul științific cel mai important al epocii noastre, promișînd a da pentru natura organică rezultate comparabile cu acele ale legii gravitațiunii lui Newton din domeniul inorganic. Din marsupiale—spune el—provin mamiferele superioare, care la urma urmelor au dat naștere maimuțelor antropoide și omului“.

În 1866 scoate opera sa monumentală în două volume „*Morfologia generală*“ (*Generelle Morphologie der Organismen*), care cuprinde toate ideile și principiile fundamentale, pe care în urmă, timp mai bine de 40 de ani, le-a dezvoltat complet și întregit.

În această lucrare a făcut el prima încercare de expunere sistematică a teoriei evoluțiunii, ridicînd pe bazele ei biologia monistă.

Darwin, cetînd această lucrare, iată cum se exprimă în prefața cărții sale, „*Descendența omului*“: „Dacă acest uvraj ar fi apărut înaintea de a fi scris eu încercarea mea, probabil că n'ași fi terminat-o nicio-dată. Gădesc că acest naturalist (Haeckel), ale cărui cunoștinși sînt, din multe puncte de vedere, cu mult mai complete decît ale mele, a confirmat aproape toate concluziile la care am fost condus“.

Bazat pe teoria descendenții, Haeckel a fost cel întâi care a încercat să reprezinte clasificția ființelor viețuitoare prin *arbori genealogici*, după înrudirea lor consanguină.

Această clasificățiune naturală, fundată pe istoria strămoșilor, a fost dezvoltată mai târziu în trei volume, intitulate „*Filogenia sistematică*” (Systematische Phylogenie, 1894-1896).

Știința care se ocupă cu dezvoltarea speciilor în decursul timpurilor o numește *filogenie*, iar aceia care studiază dezvoltarea individului, *ontogenie*.

Paralelismul stabilit de el între aceste două științe este cunoscut sub numele de „legea fundamentală biogenetică”. Stabilirea arborilor genealogici o face pe bazele paleontologiei, *anatomiei comparate* și *ontogeniei*.

Tot în această lucrare se tratează faptele *eredității*, deosebind mai multe legi. În legătură cu aceasta, mai târziu (1875), într-o altă lucrare intitulată „*Perigenesa plastidelor*”, a încercat să explice raporturile moleculare ale eredității prin memoria moleculelor plasmiei. În capitolul VI al volumului I, analizează în mod critic asemănările și deosebirile între regnul animal și vegetal, arătând că, cu cât aceste două feluri de ființe ocupă un loc mai jos în arborele lor geneologic, cu atât greutatea este mai mare a le deosebi, până ce într-un moment dat se confundă. Pe aceste considerente crează un al treilea regn, numit „*regnul protistelor*”, organisme cu caractere intermediare între plante și animale, cu corpul monocelular sau din asociații de celule, dar niciodată deferențiate în țesături, ca la plante sau animale. Descrierea acestui regn a fost în urmă (1878) publicată aparte sub titlul „*Regnul protistelor*” (Das Protistenreich).

Tot în capitolul VI, pag. 179, susține ipoteza *generațiunii spontanee*, dezvoltarea treptată și nesimțită a primelor ființe viețuitoare din materia brută, bazându-se pe studiul *monerienilor*. Haeckel consideră monerienii ca cele mai simple ființe viețuitoare, atât de simple, încât nu merită numele de organisme, — căci ele sînt constituite numai din o fărîmă de plasmă, fără nucleu și fără structură; toată activitatea lor vitală constă în creștere și în reproducțiune. „Nu e greu — spune el — de conceput cum asemenea monere provin din combinațiuni albuminoide inorganice; ele descind după aceleași principii după care are loc transformarea ulterioară în celule cu nucleu”.

Bazele *monismului*, concepția sa despre lumea care răspindește o lumină întreagă asupra marilor probleme ca D-zeu, univers, suflet și viață, au fost deasemenea tratate pentru prima oară în morfologia generală, iar mai târziu dezvoltate în „Enigmele universului”.

Cînd Haeckel a terminat „Morfologia generală”, era atât de obosit, încît în iarna anului 1866—67 își luă concediu și plecă la Madeira și Taneriffa, ca să se odihnească. De Paști, întorcîndu-se în Iena, se că-

sători în vara anului 1867, a doua oară cu *Agnes Huschke*, fiica anatomicianului *Huschke*. Din căsătoria aceasta a avut trei copii. Un băiat, care a moștenit sfințul său artistic, devenind pictor, o fiică căsătorită cu profesorul *Hans Meyer*, cunoscutul călător și proprietar al institutului bibliografic din Leipzig, și a doua fiică, necăsătorită.

„Morfologia generală” fiind, după părerea lui Haeckel, scrisă într-un stil prea greoi, pentruca ideile cuprinse în ea să devie accesibile unui număr mai mare de cititori, el a scos în anul 1868 „*Istoria naturală a creațiunii*”, o carte ilustrată, scrisă într-un stil elegant și în același timp popular și atrăgător, în care dezvoltă încercările filogenetice din „Morfologia generală”. Această carte a avut un succes colosal: a apărut până în prezent cincisprezece edițiuni în limba germană și a fost tradusă aproape în toate limbile civilizate.

Pentru conținutul acestei cărți, curatorul universității din Iena i-a făcut aspre observațiuni, la care Haeckel a răspuns în mod foarte sincer: „Imi pare foarte rău, dar nu pot face altfel, d-ta știi, că aceste sînt convingerile mele. Dacă însă crezi, că modul meu de a vedea nu este priincios pentru universitatea din Iena, sînt gata, a mă retrage”. Curatorul îi răspunde: „Scumpul meu Haeckel, ești încă tînăr, ai tot timpul să ajungi la concepții mai mature despre viață. La urma urmei, ești mai puțin dăunător aici ca în altă parte, rămîi dar în pace”.

Haeckel a rămas în Iena, continuînd a-și dezvolta principiile sale, bucurîndu-se de cea mai deplină libertate. Patruzeci de ani cursurile sale au fost o podoabă, atrăgînd auditori din toate părțile lumii. Ca un semn de libertate de care s'a bucurat în Iena, spune undeva următoarele: „Sînt acum patru sute de ani, Thuringia a fost leagănul reformei religioase, deasemenea acum patruzeci de ani, reforma biologică provocată de Charles Darwin și care permite de a se rezolva problema originii omului, a găsit la noi terenul cel mai favorabil.

„Noi trăim și lucrăm la Iena sub tutela liberă a patru nobili protectori ai universității noastre, care doresc și favorizează dezvoltarea completă a spiritului german. Totdeauna este permis la Iena, *Athena Saalei*, nu numai de a cerceta, ci și de a propăvădui adevărul. Nu am destule cuvinte a lăuda universitatea noastră, refugiul cercetărilor și a gîndirii libere. Mi-a fost dat să profit, aproape o jumătate de secol, de aceste circumstanțe alit de favorabile. Speranța și dorința mea este ca spiritele tînere care mă vor înlocui în curînd să continue a dezvolta știința, mai cu samă în vederile teoriei descendenței. Atunci concepțiunea monistă, în sensul lui Spinoza, Giordano Bruno și Goethe, se vor dezvolta din ce în ce”.

O altă carte a sa foarte răspîdită este „*Antropogenia*” (1874), în care pentru întia oară s'a aplicat teoria descendenței la studiul omului, tratîndu-se dezvoltarea lui individuală paralel cu seria animală a strămoșilor săi. „*Antropogenia*” a ajuns azi la a cincea ediție.

Pentru ca cetitorii să-și facă o idee de activitatea lui Haeckel ca zoolog, voi enunța numai câteva din lucrările sale de specialitate, cele mai principale :

- „*Monografia radiolarilor*”, cu 141 planșe.
- „*Monografia geryonidelor*”, cu 6 planșe.
- „*Dezvoltarea siphonophorilor*”, cu 14 planșe.
- „*Monografia calcispongiilor*”, 3 volume, cu 60 planșe.
- „*Monografia meduselor*”, cu 72 planșe.
- „*Raporturi asupra rezultatelor științifice din călătoria Challenger*”, patru mari volume, cu 230 planșe.

*

În 1884, când m'am imatriculat la universitatea din Iena, Haeckel era prorector. E greu de descris puterea sugestivă ce o exercita el cu aureola lui de geniu asupra noilor înscriși, când ne strângea mâna, urîndu-ne spor la muncă.

Haeckel nu era un profesor ca toți ceilalți, dela care elevul să învețe numai o sumă de cunoștinți. Fiecare lecție ne deschidea noi orizonturi și trezea în fiecare dorul de a ști și de a învăța asupra subiectului tratat mai mult decât putea el să ne spuie într'o oară, excitînd în același timp inițiativa pentru studii personale.

El mai era și un adevărat educator, a cărui viață privată nu era în contradicție cu cea socială; era un exemplu viu nu numai de cultură, ci și de muncă și virtute.

„Niciodată—spune Dodel—Haeckel n'a căutat să treacă cu vederea meritele allora pentru a se ridica pe sine, dupăcum se întimplă de obicei în lumea savanților ! Toată viața lui a fost drept, fidel și recunoscător nemuritorului său maestru Darwin și tuturor predecesorilor acestuia : dela Democrit pînă la Goethe și Lamarck, Lyell și Wallace, Huxley și Gegenbaur. Chiar față de adversarii el a fost întotdeauna drept și recunoscător, cazul Haeckel-Virchow”.

Haeckel este om înalt, vesel, cu ochii albaștri, barba în tinerețe blondă, asăzi albă, o expresie de bunătate și inteligență ; oricît de ocupat ar fi fost, niciodată nu se arăta nemulțumit cînd îl căutam să-i cer consiliu.

Intr'una din zile, trimețe să mă cheme în camera lui de lucru și, rîzînd, mi se adresează și mă întrebă ce am de gînd să fac în timpul vacanțiilor ; și, fără a mai aștepta răspunsul meu, îmi spune : „Trebuie să pleci undeva la mare, ca să studiezi animalele marine în viață. Marea oferă un material imens, al cărui studiu a devenit un compliment indispensabil pentru educațiunea unui naturalist. D-rul *Kükenthal* și *Weissenborn* (amindoi erau asistenții laboratorului ; cel dintîiu este astăzi profesor și directorul institutului de zoologie din Breslau,—cel de al doi-

lea a murit în urmă de friguri galbene, ca director al unui muzeu din Africa) pleacă să studieze fauna litorală a Norvegiei; pleacă și d-ta cu ei!"

Nu pot uita cu câtă plăcere m'a primit la reîntoarcerea mea din Norvegia, cerându-mi să-i indic pe hartă locurile pe unde am pescuit, și să-i povestesc despre animalele ce am recoltat și mijloacele de conservare ce am întrebuințat. Tot atît de neuitată este atitudinea lui binevoitoare față de studenți în timpul lucrărilor practice, și mai cu samă în timpul seminarului. În anul cînd venise *Arnold Lang* ca profesor de filogenie, se făcea un fel de seminar zoologic, la care luau parte *Lang*, *Haeckel*, asistenții laboratorului și dintre studenți numai aceia care făceau cercetări personale. Intr'o vreme eram numai doi, *Otto Beyer* și cu mine, așa că ne venea foarte des rîndul să preparăm conferința. Imi aduc aminte că odată am expus rezultatele cercetărilor mele asupra aparatului bucal la hemiptore, modelîndu-l în ceară astfel dupăcum îl studiasem în părțile lui cele mai intime. *Haeckel* a făcut mult haz de el, provocînd o sumă de discuțiuni științifice și pedagogice.

În anul 1894 s'a sărbătorit în *Jena* a 60-a aniversare a lui *Haeckel*; cu această ocazie i s'a făcut și un bust în marmură. Peste 200 de persoane din toate țările au luat parte; s'au primit peste 200 telegrame, 300 scrisori și 600 cărți. Presa de atunci, atît cea germană, cit și cea străină, conținea numeroase articole referitoare la această sărbătorire. Tot cu această ocazie, d-rul *Paul von Ritter*, un admirator al lui *Haeckel*, a donat suma de 75.000 mărci, pentru a se ridica acestuia o statuie în fața institutului zoologic. *Haeckel* singur a hotărît ca statua să nu se așeze decît după moartea lui, deși ea este deja terminată de sculptorul *Magnussen*.

*

Haeckel, afară de activitatea pur științifică, a desfășurat o activitate uriașă ca filozof și popularizator. În 9 Octombrie 1892, ținu la *Altenburg*, cu ocazia jubileului aniversării a 75-a a societății științifice, o conferință despre „Monism ca legătură între religie și știință“, care s'a publicat apoi ca profesiune de credință a unui naturalist și care, în decursul a cinci luni, a apărut în cinci edițiuni.

În 1899, scoate „Enigmele universului“, o lucrare filozofică, în care completează, confirmă și dezvoltă convingerile sale expuse în „Morfologia generală“, „Istoria naturală a creațiunii“, „Antropogenie“ și „Monismus“ (1892).

În această lucrare, cași în „*Minunile vieții*“ (1904), apărute cu doi ani mai tîrziu, *Haeckel* edifică sistemul său de *filozofie monistă* pe bazele doctrinei evoluționiste.

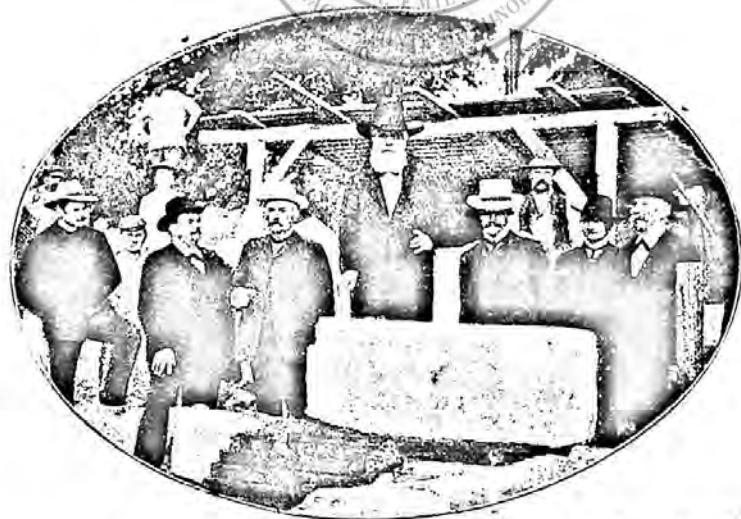
„Enigmele universului“ cuprind patru părți: una antropologică, una psihologică, una cosmologică și una teologică.

În partea antropologică tratează despre om.

Pe baze anatomice și fiziologice arată că omul nu este creat în

Profesorul Ernst Haeckel
(Iena)

Punerea pietrei fundamentale a muzeului phyletic în Iena de către profesorul Ernst Haeckel

mod excepțional, ci că este un animal superior care s'a dezvoltat, în decursul timpului, din alte animale mai inferioare.

În partea a doua, psihologică, se tratează despre *suflet*, se arată că la om sufletul și corpul sînt inseparabile ca la toate celelalte animale; că sufletul nu este decît totalul funcțiunilor cerebrale ale crierului nostru; că în momentul morții aceste funcțiuni încetează ca oricare altele, și că o supravețuire a sufletului separat de crier este absolut de necrezut.

Arată apoi că după aceleași norme, după care sufletul se dezvoltă, în ontogenia fiecărui copil, după aceleași norme s'a dezvoltat și filogenetic în seria primatelor.

În partea a treia, cosmologică, expune mai întîi legea *substanței*. Sub această denumire Haeckel cuprinde legea chimică, a *conservațiunii materiei* (Lavoisier, 1789) și legea fizicală a *conservațiunii forței* (Robert Mayer, 1842).

Ambele aceste două legi sînt, după el, tot alit de strînse una de alta cași obiectele lor: materia și forța, sau materia și energia. După această concepțiune, D-zeu și natura sînt inseparabile, tot așa ca forța de materie, ca sufletul de corp.

Se arată apoi în mod foarte clar că nu este deosebire esențială între natura organică și natura anorganică, că nu există nici forță vitală, nici imortalitate a sufletului.

În partea a patra, teologică, analizează în mod critic diferitele sisteme de religii, arătînd că monismul este în stare a satisface trebuințele rațiunii cași acele ale sentimentului, așa că poate servi ca legătură între religie și știință. Cu această ocaziune confirmă vorbele lui *Goethe*:

„Acela care posedă știința și arta,

„Acela are și religie!

„Acela care nu posedă nici una nici alta din aceste lucruri,

„Acela să aibă religie!”

Ca ideal al monismului ne oferă: *adevărul, binele și frumosul*. Adevărul nu-l putem atinge decît prin simțurile cu care sîntem dotați și pura rațiune, deaceia respinge *revelațiunea* ca ceva supranatural, care n'a făcut decît să deslănțuiască ura și fanatismul în omenire.

*

Haeckel este tot alit de desăvîrșit artist, pe cît este de mare naturalist și filozof. Talentul lui de desemnator, aquarelist și pictor, a contribuit mult la reușita lucrărilor sale științifice.

Toate operele lui sînt ilustrate de mîna-i proprie, sau de un desemnator condus și însuflețit de simțul lui artistic. Dupăcum, ca profesor, este nelipsit la tablă de cridele colorate, sau la microscop de ustensi-

lele de desen, tot astfel în călătorie este nelipsit de penel, paletă și celelalte anexe artistice.

Ca artist a dat la lumină următoarele două lucrări: „Formele artistice ale naturii“ (1899) și „Portrete de călătorie“ (1905). În prima sa lucrare, ne oferă o sută de planșe colorate, însoțite fiecare cu un text explicativ; ele conțin formele cele mai încântătoare din regnul protistic, animal și vegetal, cu deosebire forme microscopice marine, descoperite de el. „Natura care ne înconjoară—spune el—prezintă pretutindeni o profuziune uriașă de obiecte de tot felul, frumoase și interesante. N'avem decît să privim în jurul nostru, exercitîndu-ne simțurile. În fiecare mușchiu sau în fiecare fir de iarbă, într'un cărăbuș sau într'un fluture, un examen minuțios ne face să descoperim frumuseți, înaintea cărora, de obicei, omul trece fără să le observe. Dar încă dacă le observăm cu lupa sau cu microscopul, vom descoperi într'un mod mai complet, pretutindeni în natura anorganică, o lume nouă, plină de frumuseți, care nu se mai sfîrșesc“.

Această lucrare este un tezaur de motive noi și frumoase, pentru lumea artistică și mai cu seamă pentru cea industrială. Fabrica de mobile „Rother și Kuntze“ din Chemnitz a mobilat deja cîteva sale de lectură din Berlin cu mobilă avînd ca motive radiolari și alte organisme din formele lui artistice. A doua lucrare artistică cuprinde 40 de tablouri cu vederi din Ceylan și Insulele, după aquarele, ulei și creion, făcute de Haeckel în două călătorii ale sale. Această lucrare a fost obiectul de admirație al oamenilor de știință, cit și al artiștilor.

Sînt mai bine de 20 de ani de cînd am părăsit laboratorul institutului de zoologie, și nu a trecut un singur an în care să nu ne fi scris sau să nu ne fi trimis lucrări de ale sale, însoțite de cîteva rînduri calde.

Anul acesta (1909) Haeckel împlinind 75 de ani, a încetat de a mai face cursul, retrăgîndu-se dela catedră. Din anul acesta el s'a devotat numai filozofiei moniste, în vederea căreia a fondat un „Muzeu al evoluțiunii“ (*Phyletische Museum*). Piatra fundamentală a fost pusă la 28 August 1907, ziua aniversară a nașterii lui Goethe. Muzeul se află la intrarea „Paradisului“. — „Paradies“ în Iena este o grădina publică, dealungul căreia curge riul *Saale*.

Scopul acestui muzeu este de a urmări recunoașterea adevărilor cele mai însemnate, prin inițierea profundă a teoriei descendenței, nu a servi numai la ridicarea culturii intelectuale, ci și a celei estetice; a face cunoscute comoarele nesecate, care stau ascunse pretutindeni în natură și de care majoritatea oamenilor nu au cunoștință.

Nădăjduesc—spune Haeckel—că acest muzeu va deveni un „templu al rațiunii pure“, care va servi la cultul „adevărului, frumosului și al binelui“.

Dr. N. Leon

Cronica externă

Criza ungară

Franz Iosef a dizolvat parlamentul maghiar. În ajunul dizolvării, acest parlament și-a manifestat vitalitatea într'un chip cu totul original. S'a dat la acte de violență cum nu se vedea decit acei învinși care n'au puterea suflatească să îndure povara înfringerii lor.

Partidul independent, care era atotputernic în parlamentul dizolvat, văzind că nu se poate reînălța, că spărtura dintre amicii d-lui Iusth și ai d-lui Kossuth devine din zi în zi mai adâncă, încredințându-se, pe de altă parte, că coaliția se sfărâmă de pretutindeni, că partizanii contelui Iuliu Andrassy, care formaseră împreună cu partidul independent majoritatea și guvernul d-lui Wekerle, se deslipesc și de d. Iusth și de d. Kossuth, iar că membrii partidului liberal alipii kossuthismului se re-ntorc la liberalism, sub steagul contelui Tisza, aflind, în sfârșit, că toate amenințările lui n'au impedit pe împăratul-rege să acorde contelui Khuen-Hedervary dizolvarea Camerei,—acest partid și-a pierdut până într'atita mințile și singele rece, încît s'a năpusit cu o furie sălbatică asupra miniștrilor. Ura, care clocotea în sufletul coalițiunii învinse, s'a prefăcut în gesturi, în lovituri de pumn, în asvirlituri de călimări, de cărți și de dosare, într'o bătaie în regulă, întovărășită de ritmul unor vociferări asurzitoare și a celor mai triviale insulte.

Prestigiul parlamentului ungar a suferit o crincenă lovitură, originea mongolo-hunică a poporului ungar a primit o nouă și strălucită confirmare, și, mai presus de toate, faimoasa coalițiune, care de trei ani guverna Ungaria, a murit precum trăise, în incoerența cea mai absolută și în violența cea mai regretabilă. Acum trei ani, profilind de situația anormală în mijlocul căreia politica ungară se sbate de atîta vreme, partidul independent reușise să atragă în jurul lui aproape toate forțele politice din Ungaria. Contele Andrassy îi adusese tot partidul său, iar contele Tisza fusese atît de părăsit de amicii lui, încît se retrăsese din viața politică, și partidul liberal era considerat de toată lu-

mea ca un partid dizolvat. Situațiunea partidului Kossuth era atât de strălucită, încît se poate spune că era singurul partid de guvernămînt din Ungaria, că în jurul lui nu zăceau decît cîteva stărămîturi de partide. În asemenea condițiuni, dacă Kossuthiștii ar fi avut puțină lărgime în concepțiunile lor și puțin simț al posibilităților, ar fi putut să săvîrșească o operă mare și trainică. Dar, abia stăpîni pe situație, ei n'au căutat să aducă la îndeplinire decît punctele extreme, și prin aceasta și cele mai nerealizabile din programul lor.

Consecința firească a unei asemenea politici nu putea fi decît desființarea dualismului, și atunci s'a produs împotriva kossuthismului o îndoită reacțiune: pe de o parte, Franz Iosef, care nu înțelege să domnească decît cu dualismul, a început să se împotrivescă cu energie tuturor planurilor partidului independent, iar pe de altă parte, chiar în rîndurile coalițiunii s'au produs numeroase nemulțumiri. Multe persoane neorbite de patîma politică s'au speriat de concluziile la care conduce acțiunea Kossuthiștilor și au început să bată în retragere și să ceară întoarcerea la o politică mai moderată și mai potrivită cu realitatea. Într'adevăr, ceia ce face originalitatea partidului independenței e că el urmărește neatîrnarea desăvîrșită a Ungariei, dar că, în același timp, se cam teme ca nu cumva această neatîrnare să se îndeplinească. E stăpînit cam de aceeași mentalitate ca omul care caută un stăpîn și repetă de cîteori bate la vre-o poartă: „Dă, Doamne, să nu găsesc“. Acest lucru e atât de adevărat, încît cel dintîi care în sinul coalițiunii s'a speriat de urmările independentismului a fost însăși șeful și sufletul partidului, Francisc Kossuth. Fiul marelui Kossuth, moștenitorul său politic, și-a dat seamă că, stărîmînd acum dualismul, Ungurii nu fac decît jocul naționalităților și că, de-odată ce elementul maghiar va sta singur față în față cu naționalitățile din Regatul Sfîntului Ștefan, Statul unitar maghiar va fi imposibil de menținut. Cuvîntul lui nu a fost ascultat. O mică parte din amicii lui i-au rămas credincioși. Ceii mai mulți au urmat pe președintele Camerei, pe d. Iusth, în hotărîrea lui de a împinge lupta până la extrem și de a se asvîrli cu bărbăție în toate exagerațiunile.

De îndată ce neînțelegerea a izbucnit între d-nii Kossuth și Iusth, singurul partid de guvernămînt care mai exista în Ungaria, partidul care avea pentru dînsul și popularitatea în țară și majoritatea în parlament, n'a mai fost în stare să guverneze. Regele s'a încercat aproape un an de zile ca să restabilească pacea între membrii partidului independent și să cîrpească cu fel de fel de compromisuri și de combinațiuni meșteșugite blocul spart al coalițiunii. Au fost în acest scop nenumărate conferinți la Viena și la Pesta, audiențe la împărat și convorbiri cu arhiducele moștenitor. Dar totul a fost zădarnic. În loc să se împace, cearta creștea; în loc să se închege, blocul să pulveriza mereu. Atunci Franz Iosef, neputînd rămînea fără guvern, s'a decis să caute înafară de coalițiune elementele cu care să conducă dacă nu destinele înalte,

cel puțin viața de toate zilele a Statului ungar. Deaceia a și făcut apel la contele Khuen Hedervary, care este demult un om de încredere al lui, și la toate persoanele de bunăvoință, care nu împărtășesc exagerațiunile independentismului. Toate elementele moderate, ca constituționalii contelui Andrassy, toate rămășițele împrăștiate ale marelui partid liberal de odinioară, într'un cuvânt, toți cei ce dăduseră înaintea vreme Ungariei guverne credincioase dualismului și pe urmă sau intraseră în coalițiune, sau se retrăseseră din politica militantă, toți aceștia au răspuns la chemarea regească și se încearcă azi în jurul contelui Khuen Hedervary să dea iarăși Ungariei o ocîrmuire liniștită. Pe baza cărui program? E destul să vezi din ce elemente eteroclite se compune această nouă coalițiune, pentru a ghici ce poate să fie programul ei. El s'ar putea defini: un amestec de idei contradictorii, susținute de fiecare elemente cu o intensitate deosebită; reforma electorală democratică și sinceră, dar în același timp menținerea Statului unitar maghiar; politică de dreptate față de naționalități, dar în același timp afirmarea energică a supremației elementului maghiar asupra naționalităților; opoziție înverșunată împotriva băncii independente, adică a ruperii legăturilor economice cu Austria, și în același timp, proclamarea necesității unui guvern de afaceri, care să îngăduie dezvoltarea tuturor forțelor productive ale Regatului ungar. Pentru contele Khuen Hedervary grija de căpetenie a guvernului trebuie să fie să mulțumească naționalitățile; pentru contele Tisza, care este principalul apărător al politicii sale, naționalitățile trebuie tratate cu mai multă omenie, dar trebuie privite cu oarecare neîncredere, căci dela dinsele va veni odată pericolul. Pentru contele Khuen Hedervary reforma electorală trebuie concepută într'un spirit cît se poate de larg; pentru contele Tisza democratismul acesta e primejdios, el lasă elementele maghiare în prada naționalităților și a agitatorilor socialiști. Numai asupra necesității de a dezvolta forțele economice ale Ungariei, de a înceta odată cu certurile politice, pentru a se consacra muncii și înalțurii generale, numai asupra acestui punct primul ministru și contele Tisza par cu totul de aceeași părere. Această înțelegere ne desvăluiește, dealtmintelega, și care este adevăratul caracter al ministerului Khuen Hedervary. El nu este un guvern de rezolvat probleme, ci un guvern de expediere de afaceri; el nu e un guvern care să întemeze ceva trainic, e un guvern care se mulțumește să prelungească, prin diverse expediente și prin oarecare inovațiuni mai mult sau mai puțin originale, un provizorat nenorocit din toate punctele de vedere. Guvernul Khuen Hedervary are o singură superioritate asupra ministerului Wekerle-Kossuth: e că destinde puțin coarda față de naționalități. Nu e vorba, nici el nu le va înzestra cu un regim mai normal și mai drept, dar nu le va mai exaspera degeaba cu fel de fel de persecuțiuni meschine. Dar această îndulcire de formă în raporturile cu naționalitățile este o nouă mărturie a acelei dragoste-

pentru provizorate și a acelei imposibilități pentru Unguri de a rezolva problemele ce frământă azi Statul unguresc, care caracterizează întreaga viață publică a Ungariei.

Adevărul este că toate aceste lupte politice, fie că sînt mai vii în formularea idealurilor lor, fie că sînt mai blinde în alegerea armelor sau a mijloacelor de acțiune, fie că sînt conduse de coalițiunea kossuthistă, fie că sînt inspirate de alte coalițiuni, ca acea pe care se razimă azi contele Khuen Hedervary, sînt mici lupte artificiale. Ele nu reprezintă adevărata viață publică a popoarelor ce locuiesc în cuprinsul hotarelor Regatului unguresc, ci zbuțumările elementului maghiar, care se străduiește să menție o stare de lucruri nefirească și, prin urmare, dinnainte osîndită unei peiri sigure. Care e adevărata situație din Ungaria? E că o minoritate de Unguri vor să dicteze unei majorități compuse din mai multe naționalități deosebite, pe care doresc totdeauna să le și desnaționalizeze. În acest scop, minoritatea maghiară și-a croit un regim constituțional, care îi asigură supremația absolută în stat și îi făurește și armele necesare pentru săvîrsirea desnaționalizărilor visate. Această situație politică e însă clădită pe două iluzii fundamentale: întâi, pe iluzia că o minoritate poate să impue voința ei unei majorități, și, al doilea, pe iluzia că niște naționalități, cu personalități etnice bine definite, pot să mai fie desnaționalizate.

Că o minoritate poate să impună voința ei unei majorități, este o iluzie, care n'are nevoie de lungi demonstrațiuni. Majoritatea și minoritatea nu sînt altăceva decît forțe, și este o lege fizică ca forța cea mai mare să învingă pe cea mai slabă. Sînt cazuri în care o minoritate ține în frîu o majoritate: e atunci cînd între majoritate și minoritate există o deosebire de civilizațiune atît de mare, încît inferioritatea numerică a minorității este compensată cu prisosință prin celelalte superiorități ale ei. În aceste cazuri, legea fizică nu este răsturnată, balanța forțelor atîrnă de partea minorității, fiindcă aceasta are adevărata putere care stă în gradul de civilizațiune, în loc să stea în număr. De pildă, dacă cîteva mii de Englezi reușesc să domine mii și milioane de Negri din Bechuanaland sau din Mashuanaland, e pur și simplu fiindcă acei cîțiva Englezi civilizați și culți reprezintă o putere cu mult mai mare decît gloata incultă, primitivă și sălbatică, a Negrilor ce mișună în acele ținuturi africane. În Ungaria nu poate să fie vorba însă de nici-un solu de deosebire de nivel cultural între majoritatea asuprită și minoritatea asupritoare. Naționalitățile pe care Ungurii au pretenția să le fie sub jugul lor sînt dacă nu superioare în civilizație elementului maghiar, în orice caz egale lui. Așa încît puterea stă de partea numărului, și Ungurii voiesc imposibilul, cînd se încearcă să răstoarne legea fizică, care cere ca cel tare să domine el pe cel slab. Că o naționalitate, cu o individualitate etnică bine definită, se poate desnaționaliza, aceasta este o iluzie desmințită și de experiență și de rațiune. Se poate con-

cepe ca un grup etnic puțin numeros, compus din elemente fără țârie, fără tradițiuni, fără dor mult de viață și de neatîrnare, fără un trecut de lupte și de biruințe, se poate concepe că un asemenea grup, venind în contact cu o națiune puternică și numeroasă, fermecătoare prin cultura ei, prin splendoarea așezămintelor, prin gloria istoriei sale, să se desnaționalizeze încetul cu încetul. Dar istoria nu cunoaște încă nici-o singură naționalitate, cu un trecut de lupte aprige și de isbînzi frumoase, care să se fi desnaționalizat. Și este o adevărată naivitate să-ți închipui că se poate naționaliza popoare, care au conștiința că cei ce vor să-i desnaționalizeze nu le sînt întru nimica superiori, și care au avut în doita fericire de a fi gustat și din paharul neatîrnării și din cupa idealurilor și a speranțelor într'un viitor mai bun. Mărturiile unor civilizațiuni se pot oricînd distruge. Năvălirile barbare, războaiele năprasnice, vînturile de furie populară, mătură temple, distrug cetăți, răstoarnă statul și sfărîmă idoli. Individualitatea etnică însă nu se poate șterge nici prin decretul unor despoși, nici din capriciul unor cuceritori. Vițegia vremurilor poate s'o întunece precum norii pot acoperi cerul, dar în dosul acestei perdele trecătoare albastrul rămîne etern și senin.

Iată de ce, cit timp Ungaria va sta pe aceste două temelii false, ea se va frămînta în deșert. Viața ei publică va continua să fie o superfetațiune artificială și, ca orice lucru ce nu-și are rădăcinile în realitate, va fi jucăria tuturor adienților și a tuturilor restriștiilor.

Dealtmîntrelea, cele ce se petrec în Ungaria nu sînt decît imaginea celor ce se petrec în întreaga Europă. Europa e zguduită de marele conflict dintre naționalitățile asuprite, care luptă pentru reîntregirea lor etnică, și dintre naționalitățile asupritoare, care vor cu orice chip să menție supremația lor nealinsă. Începînd cu Anglia, care nesocotește cu un alt de splendid cinism individualitatea Irlandei, continuînd cu Germania, care abuzază de forța ei materială ca să fie sub jug pe Danezi la nord și pe Polonezi la răsărit, și sfîrșind cu Rusia, cu Austria și cu Turcia, care sînt întemeiate aproape exclusiv pe dominațiunea naționalităților străine, toată Europa ne înfățișează priveliștea unei aceleiași sîșietoare drame. Ea are forme deosebite după starea de civilizațiune a diferitelor naționalități dominante: în Anglia a îmbrăcat haina constituțională a luptelor politice și parlamentare; în Germania brutalitatea întovărășește adesea aparențele de legalitate; iar în Rusia și în Turcia cnutul sau iataganul sprijină afirmarea acestei supremații și, la nevoie, pedepsește tentativele de împotrîvire sau aventurile de neatîrnare.

Procesul de reîntregire națională a început în veacul al XIX-lea; el a fost evenimentul de căpetenie și gloria acestui veac. Acest proces nu e închis prin întregirea Italiei și a Germaniei, și prin independența citorva naționalități balcanice; el se continuă pretutindeni cu mai mult sau mai puțin sgomot, dar cu aceiași tenacitate și cu aceiași masenatică fatalitate.

Până cînd nu se va sfîrși, vechiul continent nu va cunoaște o viață cu adevărat mai bună și mai fericită. Pentru aceasta hotarele artificiale de azi, acele hotare pe care vicisitudinile istoriei le-au tras între popoare și pe care de atîtea ori, în jurul meselor verzi ale congreselor internaționale, diplomați și reși le-au schimbat și răschimbat după bunul lor plac, — vor trebui să dispară și să fie înlocuite odată pentru totdeauna de hotarele naturale ale diferitelor unități etnice omogene. Numai atunci vitalitatea omenirii, în loc să se mai cheltuiască fără folos în lupte nenorocite și în absurde controverse politice, în strigăte ilegitime de ură și în neascultate rugi de dreptate, se va preface în muncă rodnică și în cugetare înălțătoare, în așezăminte sociale armonioase, într'o bogată eflorescență de artă și de lumină.

I. G. Duca.

Cronica teatrală

„Sirena“ și „Cîntecul lebedei“

Stagiunea e pe sfîrșite. Serile timpurii de primăvară atrag publicul spre petrecerile și distracțiile în aer liber. Teatrele încep să se golească, și, în atmosfera lipsită de entuziasm a sălilor de spectacol, se joacă fără încredere, fără căldură, mai mult de mîntuială. Nici piesele alese de ambele teatre bucureștene nu sînt făcute să nască interesul publicului. Drama d-lui Zaharia Birsan, *Sirena*, e o dramă de sfîrșit de stagiune. D. Pompiliu Eliad a fost învinuit că n'a pus-o pe afiș mai devreme. Cetiitorii să nu zîmbească. De data aceasta d. Eliad a judecat drept și a procedat bine.

Sirena nu-i un simbol. E un simplu nume; numele unei actrițe, care a cunoscut plăcerile și emoțiile gloriei, mulțumită mai mult tinereței și frumuseței ei bine întrebunțate, decît talentului. Mama actriței e o cumătră guralivă și insinuantă, un fel de scorpie bătrînă, care trăește bine pe lingă fiică-sa, îndemnînd-o la rău și înlesnindu-i tot felul de aventuri galante. Le găsim pe amîndouă în actul întâi, în momentul acela critic al femeilor care privesc cu groază cum se îngroapă frumusețea în zbîrciturile feței. Actrița are două motive puternice să fie îngrijorată. Presimte că ultimul rol, pe care-l va juca, va ruina ultimele ei speranțe de glorie teatrală, și își dă samă că amantul blazat și sceptic, care o întreține, e gata s'o părăsească. Își aduce aminte că odinioară a refuzat mîna singurului om care a iubit-o într'adevăr, cu toată puterea și sinceritatea unui suflet tînăr, un poet sărac, blajin, bun, plin de talent, cam așa cum era probabil autorul piesei acum vre-o 8—10 ani,—și inima i se sfișie de regrete și de remușcări. Pentruce atunci n'a ascultat glasul inimii? Pentruce a renunțat la viața cinstită, de muncă obscură dar înălțătoare, alături de-un poet? Păcatul acesta nêertat al tinereței trebuie plătit, și autorul piesei se răzbuună cu un fel de mînie personală și împotriva Sirenei, care n'a înțeles sentimentele divine ale poetului, și împotriva mamei denaturate, care-a vîndut-o pe arginți.

Răzbuunarea e implacabilă. Actrița joacă ultimul ei rol, într'o sală pe trei sferturi goală, într'o indiferență, într'o ostilitate aproape generală. Dela teatru se întoarce zdrobită. Acasă își găsește copilul, singurul

ei copil, mort. Cu desnădejde, se agață de brațul poetului de altădată, dar acesta îi face un înălțător curs de morală și se retrage între culise. Rămasă singură cu mama care-a vindut-o, care i-a lăsat copilul să moară și care acum încearcă să facă din sora mai mică a Sirenei, ceia ce făcuse cu dînsa, îi urlă în față tot dezgustul, toată ura, toată revolta vieții ei zădărnice. Și după o ceartă omerică, o ceartă care pune pe ambele femei față în față, cu mâinele în șolduri, cu părul despletit, ca două furii, actrița se repede și înfinge unghiile în gîtul mamei criminale, pecind mama, care era bolnavă de inimă, se rostogolește moartă la pămînt.

Publicul răsuflă. Ce-ar fi fost dacă autorul o mai ținea în viață un sfert de ceas? Să nu întrebați. V'ar țiu urechile și-acuma de-alteia țipete, de-alteia blăstăme, de-alteia exagerări de limbaj inutile și triviale. Căci nu-mi amintesc să fi văzut vreodată un act mai lipsit de sentimentul proporției, de noțiunea exactă a ceia ce este permis și nepermis în teatru, ca ultimul act al piesei d-lui Birsan. Dacă primele două acte, cu toate repetirile, cu toată lipsa lor de verosimilitate, pot fi urmărite cu interes și făgăduesc un desnodămint interesant, actul al treilea nu e rău, nu e penibil, nu e absurd, dar e monstruos. Nu mă jighește accentuarea excesivă a perversității mamei, care lingă cadavrul copilului șoptește actriței că noul ei amant o așteaptă, nu mă înspăimîntă gestul ucigaș al Sirenei, dar îmi repugnă felul josnic cum e tratat conflictul dintre mamă și fiică, mijloacele vulgare ale autorului, care-și inchipuește că tragedia consistă în țipete, invective și în violențe, cel puțin copilărești, dacă nu de-un mahalagism ridicol. S'ar părea că scriitorii noștri n'au altă concepție a momentelor dramatice decît brutalitatea gesturilor. D. Delavrancea arde piciorul lui Ștefan cel Mare cu fierul roș pe scenă, omoară urși între culise, pune pe Ștefăniță Vodă s'asculte dela fereastră cum cade safirul pe grumajii boerilor; dl. Birsan ia două femei și le face să se încaere pe scenă și să se scuipe una pe alta ca niște pisici sălbatice,—și cu aceasta, cu două-trei efecte de un realizm crud și de un gust îndoelnic, d-nealor cred că se face o piesă de teatru! Dar dacă teatrul ar fi numai atîta, cel din urmă agent de poliție, care cunoaște efectele dramatice ale vînei de bou pe spinarea delicvenților, ar putea să aibă pretenția legitimă să compună și el o piesă zguduitoare din fragmentele scenelor petrecute în beciurile polițienești. Le-ar fi mai ușor de reprodus și mai emoționant, decît durerile unei femei care naște, ori scoaterea unei măsele, ori reeditarea crimelor inchișiției. Toate faptele acestea însă, oricît de zguduitoare ar fi prin ele înșile, nu fac parte din manifestările artei. În teatru, cași în poezie, ca și în romane, cași în artele plastice, acțiunea nu e reproducerea cinematografică a unei întîmplări mai mult sau mai puțin neobișnuite, ci descrierea și logica conflictelor sufletești, care determină faptele personajilor. În piesa d-lui Birsan acțiunea aceasta internă, reală, strălucește prin absența ei. Personajile se agită, se luptă, fac paradă de sentiment și

de morală, fără nici o justificare imperioasă, implacabilă și fatală ca o lege a naturii. În tot lungul celor trei acte, cu toate că se vorbește mereu de înfrurirea funestă a mamei, nu se simte, nu se vede prin nimic rolul ei hotărâtor. Mama aceasta, care ar fi trebuit să domine toată piesa cu umbra ei de pierzanie, trece ca un simplu accident. Poetul e conceput cu o naivitate lirică. D. Birsan are aerul că a vrut să se poetizeze pe el însuși, atribuindu-și o sumă de sentimente nobile și generoase și asigurându-și un rol așa cum s'ar cuveni unui scriitor cu dare de mină într-o societate civilizată. Rolurile secundare sînt în cel mai bun caz inutile. În afară de tipul stilpului de cafeenea—interpretat minunat de d. Achile—toți ceilalți, ziaristi, pictori, literați, sînt falși, falși, dar așa de falși, că'ți vine să urli în stal, exasperat de lipsa de vlață a umbrelor și fanțoșelor de pe scenă.

Însfîrșit, piesa aceasta a mai avut un mare și ultim nenoroc. Rolurile principale au fost încredințate d-nei și d-lui Birsan, care au înmormîntat Sirena după toate regulile artei. Răceala unuia și jocul nesincer, lipsit de comunitivitate, al d-nei Birsan, au contribuit în mare parte la căderea piesei. Deși d. Birsan e un poet liric, mai ales poet liric, ca actor e lipsit de cele mai vagi nuanțe de avînt liric. Glasul d-sale grav și cavernos, ca eșit din fundul unei peșteri, poate să-l servească în rolurile de bătrîni, în rolurile de țărani potoliți și stătoși, dar nu în interpretările care cer o cît de ușoară doză de pasiune, fie chiar de pasiune înfrînată și învinsă. Alături de d-să, d-na Birsan se silea, făcea eforturi desnădăjduite să pară sbuciumată și convinsă de veracitatea personajului întrupat. D-na Birsan alerga de colo-colo, se vîlta, striga, plîngea, fără să ne dea o singură clipă impresia suferinții. Nu vorbesc de nota generală de mahalagism, păcat în care a căzut și d-na Ciucurescu în cîteva rînduri. S'ar putea susține cu oarecare aparență de dreptate că așa au fost intențiile autorului. Ceia ce nu pot să iert însă d-nei Birsan este trucul nu numai inestetic, dar vulgar, întrebuițat în actul al treilea, cînd și-a aranjat astfel părul, încît să i se despletească și să-i cadă pe umeri în scena culminantă a revoltei. Barbara Uhric putea să emoționeze generația sănătoasă, dar fără sentiment estetic prea subțiat, de acum 20—30 de ani.

D-na Ciucurescu, în rolul mamei denaturate, a avut momente foarte bune și adesea surprinzătoare ca efecte scenice. D. Soreanu a jucat fără convingere.

În definitiv, piesa d-lui Birsan a avut soarta *Sirenei*. După tineretea actului întâi, care făgăduiește, după maturitatea actului al doilea, care se menține cu multă greutate, actul al treilea e o complectă înfrîngere. Publicul nostru, neobișnuit să-și manifesteze nemulțumirea, a ris în momentele tragice, sperînd c'o să-și scoată paguba la Teatrul Davila.

Și aici însă îl aștepta o deziluzie.

Cintecul lebedei, comedie, e o anecdotă dialogată. Anecdota e fină,

spirituală, inteligentă, cum sînt atîtea care se spun între bărbați, cînd aburește cafeaua și cînd fumul țigărilor întinde un văl de poezie peste realitatea vieții. În anecdotă nu căutați nici logică, nici învățăminte, nici artă, nici morală. Sînt bine venite cînd sînt spuse frumos, și *Cintecul lebedei* e o anecdotă bine spusă și mai ales în cuvinte pline de nuanțe și de subînțelesuri. Subiectul? Mai nici unul. Un bătrîn cuceritor de inimii prinde de veste că ginere-său e pe cale să-și înșele nevasta. Ca să împiedice un desnodămînt nenorocit, află adresa femeii care amenință fericirea conjugală a singurei lui copile, găsește o femeie frumoasă, se investimîtează în aerele cuceritoare de altădată, reușește să se facă iubit și, cît ai versifica un madrigal, ia locul ginerului și soțului infidel. Acesta se întoarce mofluz acasă. Urmează explicația, apoi împăcarea. Cînd amanta bătrînului cuceritor de inimii vine să evoce lingă dinsul nebunia unei nopți de iubire, el îi dă să înțeleagă că trebuie să-l uite, și pe cînd ea se depărtează încet, de-alungul terasei, bătrînul o urmărește lung cu ochii, o lacrimă îi tremură în gene și cu mîna face gestul desnădăjduit, amar și resemnat, că toate s'au sîfîrșit. Ultima iubire, cîntecul lebedei.

Acesta-i subiectul. Pe canavaa lui sînt brodate nimicuri delicioase. Nici o frază nu te face să rîzi cu hohot, nici să plîngi. Aluziile sînt discrete. Glumele expiră în spuma unui pahar cu șampanie.

Publicul nostru, depris cu jocurile de cuvinte vioae și cu subînțelesurile transparente, a avut o deziluzie. Jucată la Teatrul Național, piesa ar fi căzut după prima reprezentație. D. Davila a salvat-o. În rolul bătrînului cuceritor de inimii, d. Davila n'a mai interpretat un rol, n'a mai compus o figură, n'a mai jucat teatru, ci a jucat o pagină ruptă din propria noastră viață. Rînd pe rînd, elegant, ironic, îndrăzneț, curtenitor, a știut să pue o discreție infinită în scena ademenirii și o umbră de tristeță caldă și omenească în momentul cînd tot sufletul bătrînului se strîngea și își cînta cîntecul lebedei.

D-na Voiculescu-Quintus ne-a rezervat surpriza unui rol de comedie, interpretat cu vioiciune și inteligență. D. Morțun foarte bine, iar d-ra Olga Culitza extraordinar de sobră,—d-sa care părea făcută pentru rolurile extravagante, fine și perverse, de curtezană. D-ra Culitza promite.

N. D. Cocea

Cronica veselă

Dunărea și Marea Neagră

De mii de ani, pe cunoscuta-i cale,
Udind orașe mari și mii de sate,
Mereu se scurge Dunărea la vale,
Să umple-a Mării Negre cavitate.

Și 'n drumul ei cel plin de maiestate
Înghite riuri lungi și riulețe,
Ducându-le în locuri depărtate,
Pe valurile-i falnice, mărețe.

Înghite marea cu însetoșare
Lichidul blestemat ce curge 'n plin.
— O burtă de bețiv îmi pari, o! Mare,
În care curge un pahar de vin.

Iași

Tu n'ai avut, vai! nici-odată apă,
 Oraș străvechiu cu cel mai crud destin,
 Pe care nenorocul îl tot sapă;—
 În schimb tu ai avut atîta vin.

Cînd plin era și litrul și paharul,
 Poetul acorda mai bine lira,
 Și mai degrabă își uita amarul...
 S'a stins Amira, falnicul Amira!

Prezent stupid, viitorime lașă,
 Hai! arătați-vă și voi trufași...
 O grevă vreau, o grevă uriașă
 În contra apei care vine 'n Iași.

Bacău

Oraș cu nume rău eșit în țară,
 Din vremea cînd ai fost odată yamă,
 Tu, pentru mine, nu ești de ocară,
 Căci ai născut alții bărbați de samă

Costache Negri, ce era să fie
 Întăiul Domn al Țării Românești,
 Alexandri, cel plin de veselie,
 Proprietarul „Luncii din Mîrcești”

Ștefan cel Mare, domnul din Suceava,
 Ce peste Nistru a svîrlit Tataru';
 În fine, tu, Bacău, ai toată slava
 C'ai scos în lume pe

Al. Gh. Doinaru

SAHARA

Eu nu mă duc la cinematograful...
 În suflet port o lume minunată,—
 Tablouri vechi, pe care niciodată
 Nu le pîtează muștele de praf.

Sevilla, Caucazul, Niagara,
 Veneția, Lord Byron, Dardanele,
 Fiorduri, munți, priveliști din Sahara
 Ies rînd pe rînd, din noaptea minții mele.

Sahara!... Uite, vreau să fac o probă,
S'aduc Sahara chiar la mine-acasă:
Mut scaunul beteag de lângă masă
Și stau așa, cu spatele la sobă.

.....
S'a ridicat grozav temperatura!

.....
Pe galbene nisipuri arzătoare,
Un palmier încremenit în soare
Visează lung... (Abia suport căldura!)

Mi-am rupt în coate hainele de dril,—
Pe drumul ăsta lung cit Ramayana
De-o săptămână mergem către Nil...
A poposit în oază caravana.

Înmărmurit în farmecul acesta,
De mii de ani pustiul pare mort...
Cămilele și-au pregătit siesta
Și rumegă culcate lângă cort,

Iar noi, în tihna binecuvintată,
Gustăm — „pro forma” — câteva curmale
(Sînt învățat cu mesele frugale
De cînd trăiam în zona temperată)

Apoi o mreață de senzații rare
M'adoarme în cadrul vastei aquarele,—
Cînd urmărește pe gânduri cum dispare
În depărtări, o turmă de gazele.

Vinat ar fi—dar cine să-l împuște?...
Din cer coboară voluptoasă lene.
La capul meu, c'un evantai de pene,
Un sclav buzat mă apără de muște.

Nu simt nimic,—și mi-i atît de bine!
La umbra palmierului culcat,—
Aș vrea să mor acuma... Ce păcat
Că n'am luat pe draga mea, cu mine!

Gh. Topîrceanu

Scrisori din Ardeal.

Arad, 8 Aprilie.

Politica generală din Ungaria și, pînă la un loc, și politica Românilor au intrat într'o nouă fază. Pentru înțelegerea ei e nevoie de o mică privire retrospectivă.

În anul 1867, supt impresia războiului, pierdut, cu Prusia, dinastia Habsburg a săvîrșit greșeala politică cea mai gravă, poate, de cînd stăpînește Ungaria, dînd toată puterea de stat poporului unguresc, dușmanul cel mai primejdios al dinastiei și al unității monarhiei. Din monarhie unitară—„Gesamtmonarchie”—*Austria* s'a prefăcut în statul dualist al *Austro-Ungariei*. Deși aparența unității *externe* s'a păstrat, prin armata și diplomația comună, în realitate, în lăuntru, unitatea statului s'a desfăcut în două părți egale: *Austria* și *Ungaria*. S'a creat o nouă formă nefirească și fără vitalitate, care nu a putut fi definitivă, ci în realitate a pregătit desfacerea deplină a celor două părți.

Ungurii au înțeles aceasta și s'au folosit de noua formă, pentru pregătirea idealului lor național: Ungaria neatîrnată, desliptă de *Austria* și înzestrată cu toate atribuțiile unui stat suveran: armată națională, diplomație și în definitiv și dinastie națională. Cu o slăruință și energie admirabilă, ei au profitat de puterea ce li s-a dat pentru slăbirea și reducerea treptată a nemaghiarilor dinastici, piedica de căpetenie a idealului lor, și pentru întărirea și înflorirea poporului unguresc. Timp de 43 de ani, ei au uzat de toate uriașele mijloace materiale și morale ale statului în vederea acestui scop. Rezultatele ce au dobîndit au fost strălucite. Poporul unguresc azi nu numai că deține toată puterea publică în mod aproape exclusiv (afară de vre-o 3—4 orașe și 2—3 comitate, unde, din mila calculată a guvernului unguresc, Sașii stăpînesc încă), dar el a cucerit și asimilat, mult-puțin, toate orașele țării, sediul oricărei puteri economice, culturale și politice; a creat o vastă organizație administrativă, care se infîge tot mai adînc în corpul națiunilor ne-ungurești și care duce limba și prestigiul statului unguresc pînă în cel din urmă cătun din creerii munților, între Romîni și Slovaci.

Poporul unguresc, alimentat cu miliardele budgetului timp de decenii, a crescut, s'a învînoșit și a atins un grad de înflorire economică și culturală, care a întrecut cu mult pe al tuturor celorlalte popoare și, din aproape un sfert, a sporit la jumătatea populațiunii totale a țării. În acelaș timp, celelalte neamuri, Românii, Germanii, Rutenii, Sirbii, au tinj și au rămas închircite ca număr și ca grad de progres.

Timp de 40 de ani, idealul kossuthist, independența Ungariei, nu a dormit, dar a stat în așteptare, iar partidul care l'a întrupat, partidul kossuthist, a stat în opoziție, crescînd în măsura progresului național unguresc. Apoi, ceea ce Românii au prevăzut, s'a împlinit. A, fost de ajuns ca o nouă generație ungurească să se ridice, pentru ca ea să nu respecte compromisul austro-ungar. Din prisosul conștiinții sale de putere, a răsărit în poporul unguresc dorința de a face pasul întii spre ruperea de Austria: maghiarizarea armatei, factorul de căpetenie pe care dualismul se razimă. Alegerile din iarna anului 1905 au adus cea dintii majoritate kossuthistă de la compromis încoace.

Zdrobirea majorității deakiste a fost un *memento* pentru coroană și un învățămînt al politicei sale înomaghiare. Acuma abia, ea începe să-și dea samă de greșelile ce a săvîșit și pare a înțelege că trebuie să revie. Trebuie refăcut tot, pentru a restabili echilibrul de puteri între Unguri și celelalte popoare și pentru a paraliza excesele puterii ungurești, opunîndu-i pe nemaghiari.

Prin ce mijloace s'ar putea realiza rezultatul acesta? Aici a intervenit un om politic, care a avut meritul de a convinge coroana de necesitatea *votului universal*. E d. Josef von Kristóffy. Al lui e meritul de a fi cîștigat coroana pentru această reformă, menită să înlătore domnia absolută a partidelor ungurești „patriotice” în cameră, deși d. Kristóffy a voit, prin reforma sa, să le opună nu pe nemaghiari, ci pe socialiști.

Au urmat cei patru ani de stăpînire a coaliției kossuthiste sau kossuthizate. Ele reprezintă o fază de șovăire a coroanei. Proiectul de vot plural al contelui Andrassy a obținut sancțiunea ei prealabilă, dovadă că împăratul Francisc Iosef nu are voința statornică pentru votul universal.

Căderea coaliției, mai asupritoare pentru noi ca oricare alt guvern, e în rîndul întiiu un nou triumf al politicei panaustriace și al votului universal. Înfrurirea prințului moștenitor, un sincer aderent al acestei reforme a provocat schimbarea aceasta. Conte Kluen vine cu însărcinarea de a introduce votul universal și, într'o măsură pe care nu o cunoaștem, dreptate națiunilor nemaghiare. O nouă dovadă că dinastia revine și se încearcă a reface ceea ce s'a făcut la 1867.

*

Implini-va noul guvern cu conștiință misiunea sa întreită: crea-

rea unei majorități deakiste pentru sprijinirea dualismului, votul universal și dreptate mai multă pentru nemaghiari?

Pentru cea dintâi avem simptomele cele mai bune. După lunga beție kossuthistă, poporul unguresc s'a trezit parcă și o mare dezamăgire și amărăciune îl cuprinde. Este aproape sigur că noile alegeri, care vor avea loc în Iunie, vor aduce o majoritate deakistă, care va fi, după calculele guvernului, între 209 și 241. Acest reviriment al opiniei publice ungurești e evenimentul cel mai mare al lunilor din urmă. Dualismul perduse în anii din urmă orice rădăcină în poporul unguresc și se făcuse o axiomă politică fraza că fără d. Kossuth nu se mai poate cîrmui în Ungaria. Acum „axioma” e răsturnată. Până cînd? Nu știm, dar nu putem avea încredere în trăinicia schimbării de spirite. Străbatem o fază de decădere, de coborîre a valului kossuthist și după ea va urma desigur o nouă urcare, o recrudescență a acestei mișcări, care de 400 de ani stăpînește în forme felurite politica ungurească și sufletul poporului unguresc.

Dar cum își împlineste guvernul celelalte două îndatoriri: crearea votului universal și dreptatea pentru nemaghiari? Aici nădejtile noastre, luminoase la început, se întunecă tot mai mult. Primul ministru, d. Khuen Héderváry, s'a declarat pentru legea votului universal, deși a adăugat restricția supremației ungurești și s'a declarat, cel puțin în convorbirile avute cu d. Mihali, partizanul unei politici mai blînde față cu noi, decît pînă acuma. Faptul acesta a făcut ca Romîni să-l primească cu o rezervă binevoitoare și se credea chiar la început că un compromis politic va interveni între guvern și Romîni.

De-atunci, într'un scurt răstimp de 2—3 luni, lucrurile au luat o față cu desăvîrșire schimbată prin intervenția contelui Tisza, fostul prim ministru în 1904—1905. Asupra celor două puncte: votul universal și chestia națională, o gravă divergență de păreri s'a ivit în sînul partidului guvernamental.

Pecind d. Héderváry și, alături de el d. Lukács, ministrul de finanțe, sînt partizanii unei reforme electorale democratice și unei politici mai conciliante față cu noi, contele Tisza și d. Hieronymi, ministrul de comerț, omul de încredere al contelui Tisza în sînul guvernului, sînt protivnici declarați ai votului universal și vor continuarea politicii de sovînism asupra lor.

Contele Tisza e adevăratul *spiritus rector* al partidului guvernamental și agitatorul lui electoral. E tipul *Iunker*-ului ungar. Cultura apuseană nu a fost în stare să-i schimbe fondul sufletesc: fanatismul și îndărătnicia credințelor, impulsivitatea brutală a făptuirii, propie calviniștilor unguri. E varianta ungurească a *Herrenmensch*-ului nietzschean: un aristocrat din creștet pînă-n tălpi. Un astfel de suflet nu poate fi decît protivnicul cel mai îndărătnic al votului tuturor. Votul trebuie să fie un drept al celor puțini, al celor ce prin cultură, sau avere se ridică

peste vulg. Stăpînirea, rolul conducător între nemaghiari, al poporului unguresc și, în sinul lui, al celor pușini și „buni”, al intelectualității, trebuie menținut în politica țării. „Poporul” e incult și „necopt” încă pentru a înrîuri politica și legiuirea țării, iar nemaghiarii sînt o primejdie pentru aristocrația națională a supremației ungurești.

Despre chestiunea națională contele Tisza a rostit mai multe discursuri. Din haina de fraze și generalități goale, dezbrăcăm o singură idee pozitivă: Tisza refuză să recunoască pînă și dreptul de *existență* al mișcării și al partidului național românesc. Românii, după el, nu au dreptul de a se organiza ca partid național deosebit, căci prezența lui e o tăgăduire a unității politice a statului. Enormitatea asta l'a condus pe urmă la o exagerare folositoare numai nouă; a condamnat ca ultimă consecință și formarea unui partid român „moderat”. Incepuseră într'adevăr pe-alocurea să-și ridice capul printre Romîni, elementele veșnic setoase după o formulă salvatoare pentru îndreptățirea dezertării lor. Un partid „moderat” și totuși „românesc”, deși în servicii ungurești, ar fi fost forma trădării lor. Declarațiile contelui Tisza le-au răpit și nădejdea aceasta. Cine dorește să intre în partidul guvernului trebuie să-și mărturisească trădarea pe față. Pînă și d. Babeș, cel cu veșnicile proiecte de partid „moderat”, a renunțat la ele deocamdată. Vedem cu bucurie cum nesăbuința contelui Tisza, a fost și de astă dată în favoarea potrivnicilor săi.

Cum va ști contele Héderváry să-și impace vederile sale cu ale contelui Tisza? Conflictul în sinul partidului guvernamental e neîndoișos, deși nu a izbucnit pe față. Reforma electorală e departe încă, se va face abea după mai mulți ani, a prezis d. Héderváry, iar pînă atunci conflictul se amînă și, la urmă, chiar el nădăjduște să treacă puterea contelui Tisza. Intr'adevăr, acesta va fi sfîrșitul. Șeful real al partidului guvernamental e contele Tisza și aderenții partidului sînt aderenții lui și nu ai contelui Héderváry, iar noul partid îl recunoaște și-l va urma pe el, nu pe altul.

D. Héderváry e un om cu intenții bune, poate, dar un om fără voință, fără energie și fără ambiția de a-și forma un partid personal. Politica lui e șovăitoare și plină de contradicții, mai ales față cu noi Romîni. A început să guverneze, declarînd că vrea să ne facă dreptate. Cu toate acestea a menținut și sporit chiar măsurile asupritoare ale coaliției. Noul episcop al Caransebeșului, părintele *Miron Cristea* nu a primit nici azi întărirea guvernului și episcopia e de *un an și jumătate* fără arhipăstor. Ziarele și revistele din Romînia, între ele și *Viața Romînească*, sînt și azi oprite, ba altele nouă au mai fost oprite, între ele un manual de istorie romînească al d-lui Iorga. S'a făgăduit retragerea ordinului ilegal de catehizare ungurească al contelui Apponyi și el nici pînă azi nu a fost retras. În schimb vedem că unul din cele mai urgente personaje, făt nosul *Zepenszky*, a fost numit secretar general la in-

terne și încredințat cu „facerea” alegerilor. De cită nesocotire brutală e capabil acest om, s'a dovedit sub guvernul Bánffy.

El va „alege” și de pe acuma mîna lui se simte pretulindeni. Nicăiri nu întimpinăm bunăvoința și dreptatea, de care ne-a asigurat contele Héderváry.

În circumscripțiile rominești mai „grele”, guvernul a pus candidați cu averi uriașe, care vor *convince* pe alegători cu argumente sunătoare. În comitatul Aradului avem bunăoară în trei circumscripții rominești principale trei candidați archimilionari: la Radna contra d-lui Vasile Goldiș pe *Taganyi* (40 de milioane), la Boroșineu pe baronul *Soly-mossy* (30 de milioane) iar la Chișinău contra poetului Goga pe contele *Wenckheim*, fiul unei familii cu o avere de vre-o sută de mii de hectare de pămînt, una din cele mai mari averi din Austro-Ungaria.

În Arad (orașul), fondul electoral al contelui Tisza, candidatul guvernului, e după unii de 180.000, după alții de 300.000 de coroane. Oricine își poate zugrăvi ușor lupta sufletească a alegătorului român, sărac, prigonit și adesea fără conștiință națională destul de trezită, în care se ciocnește sentimentul dragostei de limbă și neam, cu uriașa ispită a banului, a băuturii, cu amenințările administrației și sulțile jandarmilor. Candidatul guvernului nu are nevoie de *toate* voturile rominești, ci adesea numai de minoritatea lor, pentru ca adăugîndu-le la numărul voturilor ungurești, veșnic la dispoziția lui, să înjghebeze majoritatea. La Chișinău, bunăoară, ajunge să ni se ia vre-o sută de voturi din cele vre-o 1400—1500 rominești și majoritatea e asigurată. Regretatul Russu-Șirianu a căzut aici la alegerile trecute în anul 1906, prin pierderea a 40 de voturi, care în ultima clipă i-au fost răpite și transportate la urmă între sulțile jandarmilor.

Nădăjdum totuși că alegătorii romîni vor împodobi pe d. Goga cu un mandat, dacă nu la întâia alegere, cel puțin la a doua, la *balotajul* ce nu e cu neputință, fiind trei candidați la acest loc.

Guvernul a realizat însă totuși una din făgăduințele sale: a închis toate procesele de „agitație”, intentate șefilor și ziaristilor nema-ghiari și socialiști. A fost un semn nefîndos de pornire în spre bine. Închiderea celor *o sută patru-zeci și opt* de procese de acest soi e cel puțin o curmare a ostilităților pe acest teren. În Austria, țara clasică a luptelor naționale și cu puternică mișcare socialistă, în cei din urmă *cinci* ani au fost *șase* procese de așiftare. Comparația asta arată singură marea nedreptate ce apăsa mai ales presa rominească. *Tribuna* singură a scăpat prin măsura guvernului de *opt* procese, pe cînd pentru alte *șase*, girantul ziarului este închis pe *șase* luni la Seghedin. D. Octavian Goga a scăpat, credem, și el de procesele sale pentru *Țara noastră* și va putea părăsi iarăși țara noastră iubită...

Dar închiderea proceselor poate fi, cum am zis, o curmare a ostilităților, nu însă o pace definitivă și pe toată linia. Ea e numai o mă-

sură *negativă*, căci înlătură *una* din multele nedreptăți ce ne apăsă, fără a ne da *pozitiv* un progres spre recucerirea *drepturilor* ce revendicăm. Mai mult chiar, dacă guvernul se va opri aici, fără a merge mai departe pe calea de împăcare, măsura lui ne va fi mai mult păgubitoare decît folositoare. Ea ne va lua una din armele cele mai eficace ale agitației politice, prigonirea căpeteniilor și a ziarștilor noștri, fără a micșora *motivele* adevărate ale agitației, starea de iobăgie națională și politică în care ne aflăm. Guvernul prin măsura asta a urmărit în cazul acesta un scop perfid: înlăturarea nedreptăților, nu celor mai *grave*, ci a celor mai *săritoare în ochi* și va induce coroana și străinătatea în eroare, făcînd să creadă că ne-a „pacificat“.

*

Sistemul de asuprire s'a manifestat și la conferința națională din Sibiu, ținută în 5 Aprilie st. n. Guvernul nu a admis-o ca conferință *națională* ci numai ca conferință *electorală*. În România poate nu se va înțelege deplin această înșiruire de cuvinte, cînd esența rămîne aceeași. Ungurii sînt ce-i drept cam formalisti și exagerează adesea valoarea formei uînd fondul. Dar aici *forma* și-a avut rostul ei precis. Oprirea conferinței *naționale* exprima concepția contelui Tisza, care nu admite organizarea politică după *naționalități*. Admiterea unei conferințe naționale din partea guvernului ar fi fost recunoașterea unei *națiuni* românești și a unui *partid național* românesc, pe cînd o conferință *electorală* e numai o constătuire a *alegătorilor* de orice categorie, făcută în vederea alegerilor.

Dar forma nu a alterat din nimicire fondul. În conștiința noastră, conferința a fost o conferință *națională*. Au participat *delegații partidului național* din diferitele circumscripții electorale și convocarea oficială a conferinței era adresată *delegaților*. Hotărîrile ce s'au adus sînt prea cunoscute din ziare încît să le repet. Asupra unui singur punct mă voi opri: menținerea programului național dela 1881. Punctul 1 al acestui program cere restabilirea autonomiei Ardealului. Asupra acestui punct controversalele nu încetează. Din partea guvernului e combătut pentru că după concepția lui unitatea statului s'ar înfrînge prin autonomia Ardealului. Din partea romînească se ridică o obiecție indoită. Mai întîi se spune că prin menținerea acestui punct se închide calea spre vre-un compromis cu orice guvern, care ar avea vre-odată chiar bunăvoința de a ne face concesiuini; căci nici un guvern nu poate intra nici măcar în tratative cu un partid care tînde la sfîrșirea unității statului. A doua obiecție ce se ridică e că prin realizarea autonomiei Ardealului o parte însemnată, jumătate din poporul românesc al țării întregi, fiind în afară de Ardeal, s'ar da în prada asupririi ungurești.

O soluție s'a indicat prin programul dela 1905, cînd s'a cerut recunoașterea neamului românesc ca *subiect de drept constituțional*, cu

drepturi *naționale* în cadrul statului ungar. Ar fi o soluțiune care în definitiv ar duce la autonomia națională, în baza cadastrului național. Nu știm, firește, dacă guvernul unguresc va fi dispus să primească pe *această* bază a întra în invoială cu noi.

*

Campania electorală a început. Alegerile vor fi în zilele întâi din luna Iunie. E o campanie grea, căci e foarte lungă și concurența electorală străină obligă și pe candidații noștri la aceleași eforturi. Partidul național românesc a numit pînă acum vre-o 37 de candidați, din care pînă acuma vre-o doi s'au retras. Avem însă vre-o 44 de circumscripții electorale cu majoritate românească. Dintre noii candidați numele d-lui Goga e prea cunoscut încît să-l subliniez deosebit. Lupta noastră națională e o luptă mai ales culturală și e firesc ca reprezentantul cel mai însemnat al culturii românești să intre în parlament.

Va trebui să o apere acolo nu numai cu argumente politice ci și culturale, neglijate une-ori de oratorii noștri. Discursurile lui vor fi adevărate evenimente în această privință și vor îmbogăți arsenalul nostru de argumente.

Campania electorală ne-a adus un fenomen foarte dureros: candidatura părintelui Vasile Mangra cu programul partidului guvernamental. Pentru a înțelege gravitatea acestui pas, trebuie să amintesc trecutul politic al părintelui Mangra. El este cretatorul sau mai bine zis regeneratorul întregii vieți politice românești din părțile Ardealului.

Agitator neîntrecut, el a aprins din nou focul mișcării politice de aici și a organizat congresul națiunilor nemaghiare la Budapesta, în anul 1895. Își poate oricine zugrăvi durerea ce cuprinde azi pe Rominii din Ardeal, văzînd dezertarea părintelui lor sufletesc, a omului care i-a dus la atîtea lupte frumoase, mergînd în fruntea lor. E un adevărat dezastre moral, o lepădare de neam cum nu au văzut-o niciodată în istoria luptelor noastre. Toți cei slabi, șovăelnici și ticăloși vor avea o justificare pentru trădarea lor, invocînd că nu li se poate cere mai mult sentiment de datorie ca șefului lor de odinioară.

Noroc că mișcarea națională s'a întărit atît de mult încît e independentă de persoane. Ea își face calea înainte indiferent de atitudinea șefului ei de odinioară. Părintele Mangra numai poate ucide mișcarea ce a creiat, cî dimpotrivă spiritul lui îl combate și-l execută, dacă nu se va întoarce în ultima clipă...

Budapesta 15/IV 1910.

I. Zaheu

Miscellanea

E. M. de Vogüé.

În ziua de 11 Martie a încetat din viață, la vîrsta de 62 ani, vicontele Eugène-Melchior de Vogüé. Cu moartea lui literele franceze încearcă o pierdere grea. El face parte din generațiunea literară, care a debutat pe la 1885, cînd realismul și pozitivismul erau în floare. După cîteva studii publicate prin *Journal des Débats* și *Revue des Deux-Mondes*, numele său deveni celebru prin publicarea faimosului său volum *Le Roman russe*, care făcea cunoscută în lumea întreagă literatura rusă, ale cărei pagini tipunate abia erau bănuite de cîteva inițiați. Acest volum îl scrisese în Rusia, unde fusese multă vreme ca diplomat, și avusese ocazia să cunoască în amănunt, producțiunea romancierilor și poezilor ruși. Din cercetarea acestor opere și compararea lor cu literatura franceză și cea engleză de atunci și-a alcătuit el acea profesiune de credință, pe care a exprimat-o în faimoasa prefață a acestei opere. În ea, Vogüé condamnă naturalismul francez, care se mărginea numai în a descrie fără a cerceta sufletele și năzuințele lor. Opera lui se poate spune c'a fost una din cauzele renașterii literaturii idealiste. În idealismul său găsim afirmarea unei credinți, fără preocuparea de a da acestei credinți forma precisă a unei religii. Cunoștința trecutului îi arată că necunoscutul acela care produce viața, necunoscut în fața căruia se închina, a luat, în decursul veacurilor, forme atît de diferite în imaginația oamenilor. Vogüé a fost mai ales un istoric, și un istoric moralist. Pătruns de puterea tainică a tradiției și presimțitor al viitorului: zădărnicia încercărilor sale de a le îmbina, învăluie întreaga sa operă într'o umbră duioasă și melancolică. După cum spune Faguet: se apleca cu curiozitate asupra tot ce a rămas de la oamenii din timpurile trecute și reconstitua cu multă răbdare, multă știință, multă imaginație și într'un stil frumos, micile suflete care au însuflețit odinioară aceste neînsemnate rămășiți. Cunoștința aceasta aprofundată a tainelor trecutului în diferitele epoci ale omenirii a sădit în sufletul său oarecare scepticism ironic, foarte discret, care însă nu putea să împedice optimismul

cel mai sănătos. Vogüé a fost, mai presus de toate, un maestru al stilului; filiațiunea sa literară îl lega neîndoios de Chateaubriand, din a cărei personalitate, cu modificările inevitabile spiritului general al timpului său, avea desigur ceva. De altmintearea s'a spus despre Vogüé că a regăsit o peniță aruncată de Chateaubriand, ca prea moale.

După volumele sale de studii critice : *Heures d'histoire, Pages d'histoires, Spectacles Contemporains, Devant le Siècle, etc.*, și numai la o vîrstă destul de înaintată, a început a scrie romane—încercare curioasă în care a avut desigur succese. *Jean d'Agrève* e plin de un idealism nobil și de un sentimentalism mistic; *Les Morts qui parlent*, sînt o satiră a moravurilor parlamentare franceze, pe care a avut ocazia a le cunoaște ca deputat; *Le Maître de la Mer* ne descrie viața și sufletul modernilor regi ai industriei și cuceritori ai țărilor ecuatoriale. Paginile scrise la moartea lui Taine, studiile sale asupra lui Chateaubriand, pe care l'a caracterizat ca pe un cruciat ce și-a regăsit lancea într'o călimară, și multe pagini din *Le Roman russe* vor rămînea cu siguranță printre cele mai frumoase ale literaturii franceze. Cu Vogüé dispăre o figură aleasă, o gîndire profundă și demnă, un suflet nobil și poetic; un idealist desăvirșit.

Jubileele D-lui Maiorescu.

D. Maiorescu este un personaj atît de considerabil, încît nu putem trece cu vederea serbările ce i se organizează din cînd în cînd.

Dintr'un articol închinat d-lui Maiorescu de către un fost elev al d-sale, anul trecut la 15 Februarie, cînd criticul nostru a împlinit 69 de ani, am aflat că în fiecare an d. Maiorescu e serbătorit la acea dată. Dar aceste serbătoriri au, probabil, un caracter mai intim și nu devin publice, decît atunci cînd i se dedică vre-un articol, ca acela din care luăm această informație.

Sînt, însă, ocazii, cînd serbările acestea iau un caracter mai public. Așa, în 1899, cînd a împlinit 60 de ani, d. Maiorescu a fost serbătorit printr'un volum omagial.

În 1906, cînd s'a serbat vîrsta de 40 de ani a „Convorbirilor“, d. Maiorescu, unul dintre întemeetorii ei, a fost, firește, serbat și d-sa.

La sfîrșitul anului 1909, cu ocazia regulării drepturilor la pensie, d. Maiorescu a fost din nou sărbătorit printr'un frumos jubileu.

Iar acuma în 1910, Februarie 15, împlinind 70 de ani, distinsul nostru critic a fost iarăși serbătorit, și poate cu mai mult fast decît acum patru luni, cînd și-a regulat drepturile la pensie.

Și în 1906, și în 1909, ne-am spus și noi cuvîntul nostru. Și ținem să ni-l spunem și acuma, în 1910.—Și nădăduim că revista noastră va trăi îndestul, ca să luăm parte și la serbările viitoare ca, bunăoară, aceia cînd d. Maiorescu se va retrage din politică, sau cînd va împlini 75 sau 80 de ani, etc.

Aceste serbări sînt foarte utile, nu numai pentru că cultul oamenilor mari e un semn de civilizație a unui popor, ci mai ales pentru că ele ne aduc mereu în memorie faptele strălucite din trecut, punîndu-le înaintea ca pilde... Nu-i vorbă, uneori, cînd aceste pilde sînt prea mari, serbările pot avea și un efect deprimant: pildele pot descuraja prin imposibilitatea de a le urma.

E veșnicul revers al medaliei.

Și'n adevăr, d. Maiorescu a desfășurat o activitate descurajantă dintr'acest punct de vedere.

Indrumător al culturii, om politic, critic literar, filozof, profesor și cite altele,—și mai ales un spirit atît de enciclopedic! Cine nu cunoaște siguranța cu care d-sa a hotărît întotdeauna în toate domeniile culturii și științii românești! Dela 1866 și până la 1908, d. Maiorescu și-a spus cuvîntul său în toate. Chiar în 1908, d. Maiorescu tratează despre istorie și filologie, despre arheologie și geologie, despre mineralogie și botanică (vezi „Critice“, vol. III, „Minerva“).

Dar nu e locul aci și acum să vorbim despre activitatea d-lui Maiorescu.

Acum voim să vorbim despre ultimul jubileu,—acela din luna trecută a. c.

Cu acest prilej, d. Maiorescu a fost serbat în multe chipuri.—Despre adunările festive, banchete, discursuri, etc. nu vom vorbi aici. Ne vom mărgeni la literatura produsă de acest eveniment.

În afară de diferite articole publicate în ziare și reviste, din care remarcăm amintirile unei studente, despre cursurile d-lui Maiorescu, care o făceau să cadă în extaz, stare sufletească, care dela Castillo Interior al Sf. Teresa, a fost atît de rar analizată, și pe care autoarea a reușit s'o exprime într'o formă adecvată;—în afară, deci, de aceste articole răzlețe, d. Maiorescu a fost serbătorit în două volume, alcătuite de admiratorii d-sale.

Primul, e un volum omagial, cași cel dela 1899, cînd d. Maiorescu împlinea 60 de ani. Admiratorii publică o sumă de articole, relative la diferite chestii, toate însă importante și toate scrise foarte bine. E un procedeu foarte nimerit: Mai multe inteligenți aduc prinosul lor altei inteligenți. Inteligența se serbătorește prin inteligență.

Dar pe lângă acest volum omagial, admiratorii au mai dedicat d-lui Maiorescu un altul: N-rul „Convorbirilor“ de pe Fevruarie, luna cînd d. Maiorescu s'a născut.

Acest volum samănă cu acela, pe care direcția „Convorbirilor“ l'a închinat acum vre-o doi ani lui Odobescu. Cași atunci, materia e împărțită foarte metodic, și fiecare colaborator tratează o altă față a subiectului.

Mai întăiu o lungă biografie, interesantă prin detaliile ei. Poate unele sînt cam de prisos, căci nu au o vădită însemnătate pentru

cepera personalității d-lui Maiorescu,—cum e acel incident biografic că autorul „Criticilor“ a avut scarlatină la vârsta de 6 ani.—Un defect al acestei biografii, și un defect capital, e acela că nu ni se indică izvoarele. E poate cea mai bogată biografie din cîte avem în literatura românească—și nici o indicație: nimic din acei „vezi“ și „cf.“ cu care filologii își împodobesc subsolul paginilor lor.

Și lipsa aceasta e cu atât mai regretabilă, cu cît am fi avut ocazia să ni se citeze izvoare rare și necunoscute, căci biograful, avînd să scrie istoria unui om în viață, a trebuit să facă studii profunde, ca să nu se pună în ciudata situație de a-i spune d-lui Maiorescu că a îndeplinit fapte, pe care nu le-a îndeplinit! Cînd cel biografiat trăește, controlul e teribil!

După biografie, urmează tratarea subiectului din mai multe puncte de vedere: „T. Maiorescu și Academia Romîină“, „Oratorul T. Maiorescu“, „Criticul T. Maiorescu“, „T. Maiorescu în politică“, „T. Maiorescu învățător al neamului“, „T. Maiorescu istoric al Romîniei contemporane“, „Profesorul T. Maiorescu“, „T. Maiorescu și arta în Romînia“... Cum vedeți, lista e necompletă; d. Maiorescu n'a fost tratat din toate punctele de vedere. Aceasta din lipsă de spațiu, căci redacția „Convorbirilor“ spune într'o notă că articolele ce n'au încăput în acest număr, vor apare în altele viitoare*).

Că toate aceste studii sînt scrise foarte bine, e un lucru natural. A o spune, este o banalitate. Cea ce e mai interesant de relevat, este tonul în care sînt scrise. Uneori—în acelaș studiu, și mai ales în biografie—ai impresia că d. Maiorescu a trăit acum două veacuri, așa de istoricește este tratat, și, în acelaș timp ai și impresia că autorul e în una din acele situații, cînd omul e dator să hiperbolizeze superlativul. Si, totuși, neconțenit, se simte în acest ton, că d. Maiorescu nu numai că nu e de loc dintr'un veac trecut, dar că trăește cu o actualitate și cu o intensitate triumfătoare—ceia ce este și adevărul și ceea ce ar fi trebuit să facă pe autori să păstreze numai acest ton, dacă nu ni se ia în nume de rău această mică observație..

Noi ne vom mărgeni să ne aducem aminte cu stimă de omul care a reprezentat o jumătate de veac bunul gust în judecarea operelor literare și care a fost sufletul unei distinse mișcări intelectuale, cîndva, aici, în Iașul nostru bătrîn.

Din lumi străine.

În ultima lună a apărut un nou volum de critică literară al lui Faguet.

Copiem aceste cîteva rînduri, care dovedesc încă odată superficialitatea franceză:

*) De cînd am scris aceste rînduri, a mai apărut un număr din „Convorbiri“, în care găsim studiul: „Titu Maiorescu îndrumător al tinerimii“.

„Si j'ai jamais un panégyriste, je veux qu'il ait vu mes défauts; et je le veux, non point du tout par humilité chrétienne, mais pour qu'il ne soit soupçonné, à ne montrer que mes qualités, de plus d'invention que d'observation“.

Industria națională.

Partidul dela guvern a venit cu o lege care a nemulțumit pe marii industriași.

Au dreptate acești domni. Industria noastră „mare“ trebuie ocrotită, încurajată cu orice preț, cu toate prețurile.

Să fie scutite de vamă mașinile, să fie scutită de vamă materia primă, să se acorde prime de încurajare, să se facă reduceri pe căile ferate—dacă se poate să se pună gratis la dispoziție aceste căi... În sfârșit, să se facă orice, căci trebuie să avem numai decît o industrie mare. Dacă e nevoie, să li se dea și lefuri industriașilor.

Că aceste scutiri și premii sînt stoarse, în ultima analiză, din munca țaranului—aceasta n'are nici o importanță. Dacă țaranul n'ar avea acest rol, ce altul ar putea să mai aibă?

Că se scumpește viața țirgoveților? Dar țirgoveții care se plîng mai ales de scumpirea vieții sînt funcționarii, salariații. Remediul e simplu: să li se urce lefurile, punînd impozite asupra țaranilor, a căror menire pe pămîntul acesta al Daciei fericite nu poate fi decît să contribuie la crearea „civilizației“...

Și dacă nici așa industria noastră mare nu va prospera destul de satisfăcător, se poate recurge la un mijloc extrem, dar salutar: Să se vîndă un milion de țarani vre-unui stat străin, de pildă sud-american, cu vre-o 100 franci capul de țaran, iar cu suma realizată să se încurajeze cît mai tare industria noastră „mare“.—Ne vor rămînea încă cinci milioane de săteni, care, „observați“ mai cu băgare de samă, vor putea îndestula tezaurul țării noastre cele alte de „occidentalizate“, spre prosperarea instituțiilor noastre de toate felurile.

Dela nimic nu trebuie să ne dăm înapoi, dacă e vorba să fim în rîndul țarilor civilizate, cu industrie, cu proletariet, cu burghezism, cu socialdemocratism și cu derivatele lor!

Răspuns unui intrus.

D. G. Pascu ne roagă să inserăm următoarele:

„In Nouă Revistă Romînă din 21 Mart 1910, un intrus scrie un articol de trei coloane contra mea. Primele două coloane cuprind pe deoparte copilării și pe de alta insulte grosolane. N-am ce răspunde la aceste lucruri. Ultima coloană este însă rezervată, chipurile, pentru „discuția“ cîtorva din multele mele etimologii. Iată ce am de răspuns:

Pe *fulăi* dintr-o cimilitură, pe care în Arhiva îl derivasem din *flo* + *-ău*, l-am considerat în Despre Cimilituri ca pluralul dela *fulău*. Ce haz mai are să combați o etimologie, la care însuș autorul ei nu numai că a renunțat, dar a înlocuit-o chiar cu o alta?!—Pentru restul etimologiilor daū intrusului următoarele explicații care pentru oamenii cu pregătire filologică, și cărora mă adresez, se înțeleg dela sine: *Ardicare* este lat. **ardicare* < *arduus* înalt. Mi se spune că din **ardicare* am fi avut **ardecare*. Cine nu știe însă că *i* și *e* neaccentuați trec lesne unul în altul?—*Bulughină* provine din **bulighină* cu asimilația lui *i* la *u* precedent.—*Căciulă* provine din **cuciulla*=*cuculla*. Primul *u* din etymon s-a prefăcut în *ă* prin disimilație față de *u* următor (comp. *păpușă* < **pupușă* < *pupa*), iar *l* s-a păstrat prin analogie cu cuvintele terminate în *-ulă*=fem. dela *-ul* (*brădulă*, *căciulă*). Totuș în dialectul macedoromîn *l* s-a vocalizat (*căciudă*).—*Golnă* provine din **golină* < lat. **collina*. Sunetul accentuat *o* nu s-a prefăcut în *oa* fiindcă această schimbare nu are loc decît atunci cînd *o* este urmat de *e* sau *ă*, nu de *i*.—*Licăresc* este o variantă a lui *licuresc* și ambele provin dintr-un **lucuresc* < **luculo*=*luceo*. *U* din **lucuresc* s-a schimbat în *i* prin disimilație, dupăcum am spus și în Arhiva, comp. și invers *dumic* din *dimic*=lat. **demico*.—*Zgtesc* provine din **scaliū*, < **excaveo*, dupăcum spațiū < *expaveo*. (Se știe că în latina populară *cavus* a sunat și **gavus*). A spune că **excaveo* ar fi dat *scalb* este a ignora datele elementare ale fonologiei romîne.—Pentru metateza **bestum* < **bestum*=*bastum* am adus exemple chiar în Arhiva (*tsuki* < *stupa*, a *tsupi* < a *stupi*, nu *st* la dau < nu *ts* -il dau).—Pentru *mieriū*=albastru mi se recomandă pe *merus*=curat al n-lui Pușcariu. Dar ce legătură de înțeles poate fi între *albastru* (de orice nuanță) și 'curat, îngrijit'?! Eū am propus de **cyaneulus*=*cyaneus*=albastru. Forma *cynealus* pe care interlocutorul o dă ca a mea este o invenție a sa.—Cuvîntul *mușat* este dat de mine ca cunoscut, dupăcum se poate vedea din Indice, unde cuvîntul este înregistrat fără steluță după el. Exemple cunoscute se deosebesc deauna atunci cînd vrei să susții etimologia nouă.

Însfîșit mi se mai contestă trei etimologii (*titilic*, *titirez* și *trișcă*), dar de astă dată fără să li se mai găsească vreun „argument“!

Toate etimologiile mele rămîn decî în picioare. Pe de altă parte, din modul cum „combate“, se vede cît de colo că autorul habar n-are de cele mai elementare cunoștinți. Aceasta nu-l împiedică însă de a mă insulta în mod grosolan. Într-o țară ca a noastră, bătuță de Dumnezeu, nimic nu ne poate surprinde. Într-o țară din Apus însă, unde se respectă munca, priceperea și onestitatea, ar fi imposibil să se poată găsi un om care, înainte de a-și fi terminat învățătura oficială, înainte de a fi scris un rînd prin care să dovedească *ceva*, înainte decî de a fi făcut ochi în știință,—să-și permită totuș a insulta pe un predecesor care muncește deja de cîțiva ani și și-a atras considerația oamenilor cinstiți și competenți“.

Nota redacției.—Am publicat rîndurile de mai sus, așa cum ne-au fost trimise.

Dar de ce atîta indignare, d-le Pascu? Ți se pare calomnia un lucru nenatural și excepțional? De unde această concepție arhi-optimistă asupra oamenilor? Cum? Adevărul este un lucru natural și obișnuit omului? Apoi atunci nu vezi ce nedrept ești cu puținii oameni care spun adevărul? Nu vezi că, după concepția d-tale, oamenii de-treabă n'au nici un merit?

Și apoi îți dai samă, iubite d-le Pascu, ce lucru admirabil e că „adversarul” d-tale te calomniază *numai*, în loc să te pîndească noaptea la un colț de stradă și să te asasineze? Un „adversar”, acum cîteva mii de ani, te-ar fi ucis pur și simplu. Azi se satisface calomniîndu-te. Ți dai samă ce enorm progres e acesta? Ți dai samă că „intrusul” d-tale, care se mulțamește să te calomnieze, înloc să-ți spargă capul cu un silex, dovedește prin aceasta că e un om civilizată?

Pentru d. G. Panu.

D. Panu are dreptate: Despre volumul d-sale, în revista noastră, a scris mai înainte un istoric de valoare d-lui Radu Rosetti, numai spre a se apăra împotriva învinuirilor ce-i aduce d-sa. Evident, acest răspuns nu poate ținea locul unei recenzii.

Dar numele d-lui Panu n'a fost atunci amintit pentru prima oară în „Viața Romînească”. De cîte ori am vorbit noi despre excelența revistă „Săptămîna”, care este, poate, singura publicație periodică ce ne face o adevărată plăcere! Facem „schimb” cu multe publicații, dar „Săptămîna” ne inspiră cel mai mare interes; numai pe dînsa o deschidem imediat ce o primim; numai pe dînsa o cetim în întregime! Căci numai în „Săptămîna” strălucește dela început până la sfîrșit o inteligență vie, care are de spus ceva personal și interesant—asupra oricărei chestii se oprește!

Sînt multe lucruri plăcute pe lumea aceasta, dar parcă tot cel mai de preț e o inteligență puternică, logică și originală, care se exprimă într'o formă, poate uneori neingrijită, dar așa de atrăgătoare prin claritate și *repeziciune* și prin acele comparații, care aruncă fulgere de lumină și de ironie ucigătoare.

Il asigurăm pe d. Panu că la „Viața Romînească” are admiratori vechi și neclintii, care-l urmăresc de douăzeci de ani, și pentru care multe din paginile d-sale sînt adevărate delicii intelectuale, indiferent dacă ei au sau nu aceiași părere cu d-sa.

Dar volumul d-sale nu putea fi recenzat decît de d. Stere, care, cum am mai spus, a fost împiedecat pentru moment să-și îndeplinească această plăcută datorie.

Citeva reflecții.

Din articolul d-lui Philippide, publicat în acest număr și consacrat în întregime d-lui Sextil Pușcariu, nu mai rămâne nici o îndoială că filologul dela Cernăuți își face o idee exagerată despre sine însuși. Chiar prima pagină a articolului d-lui Philippide e suficientă pentru a dovedi acest lucru.

Cu această ocazie ținem să facem citeva considerații, suggerate de criticile d-lui Maiorescu, pe care le-am recetit decurînd, ca să gustăm încă odată pe serbătoritul din luna trecută.

Într'un adaos din 1908, d. Maiorescu constată cu satisfacție că numărul filologilor noștri a crescut, numărînd, pe lângă dd. Philippide și O. Densușianu, și pe d. Sextil Pușcariu. Desigur că d. Maiorescu cunoaște operele d-lui Pușcariu,—dar aceasta nu are mare însemnătate în chestie, căci filologia a ajuns azi o știință așa de *specială*, încît un profan, fie chiar și un om de geniu, cam greu poate să-și spună cuvîntul în domeniul ei în toată cunoștința de cauză. Dar d. Maiorescu n'a cetit tot ce a scris d. Pușcariu, căci altmintrelea n'ar fi afirmat că, față cu ceilalți filologi, d. Pușcariu are o superioritate, anume aceea că nu se înfierbîntă în discuție și că „își păstrează cumpătatea și demnitatea față de toate atacurile”. Dacă d. Maiorescu ar fi cetit articolul din „Convorbiri literare” (Februarie 1907), în care d. Pușcariu zice că n'a cetit „Principiile” d-lui Philippide, pe care, totuși, pe necetite, le declară și nule și plagiate,—desigur, atunci, că d. Maiorescu n'ar fi scris rîndurile citate mai sus, mai ales că d. Maiorescu, pe cît știm, pe valoarea acestor „Principii” s'a întemeiat cînd a încredințat d-lui Philippide elaborarea dicționarului limbii romîne.

Dar să revenim la considerațiile, care ne interesează. D. Maiorescu,—deși nespecialist în această încălțită știință, pe care filologii o încălesc parcă anume și mai mult,—își dă totuși părerea asupra d-lui Pușcariu și-i decerne o cunună.

Un om, care nu cunoaște istoria culturii noastre contemporane, s'ar mira de această judecată sigură și definitivă asupra unui domeniu al științei, așa de greu de pătruns pentru ne specialiști.

Dar omul acela n'ar avea dreptate. El ar fi nedrept față de d. Maiorescu.—D. Maiorescu, care a înflorit dela 1860 până la 1880, face parte din acea mare generație de enciclopediști, care a caracterizat cultura romnă din veacul al XIX-lea. Fiind de făcut multe, și fiind foarte puțini oameni capabili, acești oameni, forțamente, au fost siliți, au fost *datori*, să se amestece în toate cele și să se pronunțe în toate cele.

Verdictele d-lui Maiorescu în filologie, mineralogie, arheologie și botanică, din 1908, sînt ecoul acelei epoce. Ele sînt o nobilă și venerabilă *survivance*, cum zic sociologii.

Dar d. Maiorescu e un om care nu se pronunță până ce nu crede că e în cunoștință de cauză. Probitatea d-sale intelectuală e mai presus

de orice îndoială. Și dacă d-sa se pronunță elogios asupra filologiei d-lui Pușcariu, d-sa e convins, fără îndoială, că are toate motivele să se pronunțe astfel.

Desigur, d. Maiorescu a cetit sau măcar a foințat pe d. Pușcariu, și ceia ce l'a convins că d. Pușcariu e un adevărat filolog e *forma* în care sînt scrise operele profesorului de la Cernăuți.

D. Philippide a enunțat într'un studiu publicat acum cîțiva ani, („Specialistul Român“) unul din cele mai profunde adevăruri, cînd a spus că d. Maiorescu a fost, la noi în țară, leaderul formei goale... Noi reținem: „leaderul *formei*“.

În adevăr, ceia ce supăra la un V. A. Ureche era lipsa de *formă* europeană, sau mai bine zis, era o caricaturizare a acele forme europene. Astăzi, învățații noștri nu mai cad în ridicolul acelei pseudo-forme. Azi și-au însușit forma. Iată, de pildă, d. Pușcariu (cităm din prima pagină a articolului d-lui Philippide din acest număr):

D. Pușcariu, vorbind de plantele *fumărică*, *lunărică*, *săpunărică*, scrie aceste rînduri, care pot ținea piept celor mai frumoase bucăți din „Caleidoscopul lui A. Mirea“.

„Cum că și pomenitele trei nume de plante au sunat odată *fumare, *lunare, *săpunare, probează numele lor latine fumară, lunaria, saponaria!“

Iată *formă* adevărată! Unde știa bietul V. A. Ureche să pună steluțe (*) la formele presupuse prin care a trecut un cuvînt!? D. Pușcariu însă știe, iar un om de cultură, dar care nu se pricepe în filologie, cînd va vedea aceste derivații savante și, mai ales, aceste misterioase steluțe, va exclama: Iată înfirșit un filolog adevărat, nu ca V. A. Urechia!—De fapt însă, aceste „nume latine“: fumară, lunaria, saponaria... nu-s latine, n'au fost în limba latină, sînt creațiuni ale botaniștilor moderni, sînt termeni tehnici, cași „radiografia“, „electro-dinamica“, etc. D. Philippide dă un exemplu nostim. D-sa arată că: „Dacă pe o plantă oarecare germanul o numește *Mutterkraut*, pentru că medicina populară o socoate bună contra boalelor de mitră, botanistul—să zic, de pildă, Gessner—a numit'o *matricaria*“... Și dacă un d. Pușcariu dă peste acest cuvînt *matricaria*, al lui Gessner, și-l socoate ca un cuvînt vorbit de Romani, atunci caută ce cuvînt român a derivat din acest cuvînt... latin, îi pune steluțe—*forma* e absolut occidentală, și devine un filolog desăvîrșit.

Fără îndoială, ideia d-lui Philippide că d. Maiorescu a fost leaderul formei—(„goală“, zice d. Ph.) este o idee profundă.

Dar această, credem noi, nu poate fi pus în sarcina d-lui Maiorescu ca un lucru rău. D. Maiorescu, vorbind drept, reprezintă un progres. D-sa a făcut tot ce putea face epoca d-sale. D-sa este reprezentantul de frunte al unei evoluții.

Să ne explicăm. Cum că a fost fatal să se introducă *întăiu* forma și apoi fondul, nu poate fi îndoială. Ar fi fost bine să se introducă amîndouă, dar aceasta *nu se putea*... Și așa dar, trebuia să se introducă *întăiu forma*, care, apoi, să *atragă*, să *creeze* și fondul: *întăiu* teatru și apoi actori și autori dramatici, căci înainte de a fi teatru, cine era să se apuce să facă piese de teatru și, mai ales, cine era să se apuce să se facă actor?

Și s'a introdus *întăiu* forma. Dar în chip stingaciu. Forma ridiculă, forma... diformă. Dar această formă putea greu aduce și fondul. A trebuit, deci, să se dea o luptă pentru perfecționarea formei,—și lupta aceasta a dus'o, între alții, și d. Maiorescu, dar d-sa a fost acela care a știut să formuleze mai bine năzuințele epocii d-sale. D-sa însă a crezut că luptă *contra formei goale și pentru fond*. S'a înșelat,—dar numai pe jumătate: D-sa a luptat *contra formei proaste*, care nu putea aduce fondul; a luptat pentru forma adevărată—deci pentru forma care trebuia să provoace producerea fondului. În acest sens, da, a luptat pentru fond.

Dar să lăsăm desvoltarea acestor considerații pentru altă dată.

Să vorbim puțin de altceva.

D. Philippide a renunțat acum 5 ani la alcătuirea *oficială* a dicționarului limbii romîne, pentru că Academia îi silea să-l „scurteze”, să-l facă mai răpede. Academia recunoștea marea valoare a dicționarului, dar îi cerea d-lui Philippide să-l facă mai puțin conștiincios—numai să-l dea gata mai degrabă. Mijlocul? Să renunțe la... citații. D. Philippide a răspuns că nu poate renunța la *cețirea* citațiilor (scoase în fișe), căci numai din *cețirea* acestor citații putea afla diferitele înțelesuri ale cuvintelor. (*Scrierea* citațiilor în manuscris, nu-l întirzia, căci *nu le scria d-sa*). Academia n'a înțeles acest lucru—și d. Maiorescu, în 1908 (*Critice*, Vol. III) repetă acest argument cu citațiile... Curios!...

În sfîrșit, d. Philippide, ne voind să cedeze la această cerere, și-a dat dimisia.—Dicționarul a fost încredințat d-lui Pușcariu, care s'a angajat să-l termine în 5 ani.—Au trecut 5 ani, și d. Pușcariu are numai o literă (A).

Cînd a renunțat, d. Philippide avea strîns tot materialul (pe care l'a dat d-lui Pușcariu) și redactase dicționarul până la *D* (și o parte din litera această).

De-atunci, în acești 5 ani, d. Philippide ar fi ajuns până la *P*. Și, peste cîtva timp, dicționarul ar fi fost gata.

Așa dar, *acuma*, înloc ca dicționarul să fie la *P*, este abia la *A*,—și, înloc să fie făcut de d. Philippide, căruia Academia îi aducea învinuiri că-l face prea pe larg și prea savant,—e făcut, până la *A*, de d. Pușcariu, cel cu *lunaria*, *fumaria*, *saponaria*... și alte lucruri de același fel, pe care ceilalți le vor găsi în articolul d-lui Philippide din acest număr.

Dar destul! Pe altădată...

Eugenia Carada.

Ne permitem să reproducem, după „Luceafărul“, aceste frumoase rinduri, scrise de d. M. Seulescu, profesor universitar din București :

„O problemă de psihologie omenească. Acest om rece, rezervat, taciturn, care părea că privește lumea cu indiferența spectatorului la un caleidoscop, era un entuziast, un sentimental preocupat să-și domine elanurile calde sale inimi și ale înaltului său suflet. Vedea tot, simțea tot, înțelegea tot, ghicea tot; iar dînsul trecea, neștiutor și rece, pe dinaintea unei lumi pe care nu o desprețuia, nici nu o iubea, dar de care-i era milă... Și atunci tezaurul lui sufletesc se revărsa în generoase binefaceri „oculte“.

Toate manifestațiile vieții noastre publice au profitat de acest ocultism : politică, literatură, artă, naționalism, comerț, industrie...

Unui om însă refuza cu îndărătnicie tot pe lume : bucurii, satisfacții de vanitate ori de orgoliu, fantazii, pînă și cele mai elementare foloase ale traiului; la ele nu avea dreptul un singur om, și acel om era fiul serdarului Nicolae Carada și al cocoanei Petruța Slănitescu, democratul-liberal, domnul Eugeniu Carada*.

Rectificare.

In No. nostru trecut am publicat (dintr'un volum ce va apare în curînd la „Minerva“) patru poezii iscălitte N. Beldiceanu.—Ni se atrage însă atenția că una din ele, *Dor de moarte*, este a d-lui Raul Stavri. N. Beldiceanu avea obiceiul să copieze, pentru sine, poeziile care-i plăceau—și astfel poezia d-lui Raul Stavri a fost considerată de cei ce îngrijesc de apariția volumului lui N. Beldiceanu ca aparținînd acestuia din urmă.

P. Nicanor & Co.

Recenzii

D. Anghel și St. Iosif. *Caleidoscopul lui A. Mirea*. Vol. II. Edit. Minerva, București.

De câte ori bunavoința D-ilor Anghel și Iosif, ne învoeste să ne aruncăm privirea prin „Caleidoscopul“ lui A. Mirea, în minunata împărăție a reginei Mab, se reînnoesc în sufletul nostru aceleași sentimente de încântare și uimire, pe care le-am resimțit, când în „Viața Românească“ ne-a fost dat să facem cunoștință pentru prima oară cu acest unic „dublu exemplar“ de poet în literatura noastră. Ce păcat numai că editorul a avut supărătoarea inspirație de a pune pe copertă burghezul acela banal, care ride, cu un ris gras și o privire plină de subînțelesuri grosolane, la glumele fine și fanteziile gingașe și strălucitoare din volum! De nu s'ar fi putut un peisagiu de lună plină, în care un noursă străveziu ar fi schițat abia iluzia unei neînchipuite regine Mab în „cărucioara ei născută din darul unei scoici marine“, atunci ar fi fost mai bine un involiș alb cu ademenitorul titlu „Caleidoscop“.

Indărățul acestui titlu cetitorul ar fi găsit ușor nuanțe zimbetului deșteptat de fantasmagoria de culori și lumine, jocul mereu reînnoit al unei fantezii de o bogăție uluitoare, verva plină de vioiciune și însuflețire, din care izvorăsc împărechieri de idei, îngemănări de icoane pline de neprăvăzut, de grație, de ironie mușcătoare și fină luare în ris, acel ceva ce nu se poate nici preciza nici defini și care e spiritul și talentul unicului nostru „dublu“ literar.

„Dublu“ acesta e nou, unic, neașteptat

și plin de originalitate și totuși îl cunoaștem, e un vechiu și statornic tovarăș al sufletului nostru! E vechiul demon familiar, a cărui față ride în luna plină și rotundă „ca o portocală“ a lui Heine, monstrul care plimbă aceeași lună în „capitul unei sfori pe cer“ și „ne-o arată de față sau de profil“, ori o șintuește „ca un punct pe un i“ în balada lui A. de Musset! E reîncarnarea străvechiului Pierrot, apariția lunară a eroului piaiță cu chipul său de clovn înfăinat și ochii zugrăviți cu cărbune, glumețul cel vesnic ce parcă'n ris ține ghitara la piept ca pe o liră de poet, în ris și în bătae de joc i-atinge strunele cu un aer inspirat și scoate din ele melodii extravagante, sunete stridente și împărecheri ciudate de acorduri, dar fără să vrea nimereste și strunele în care doarme cîntarea divină și atunci glasul ei se trezește pe neașteptate, de după masca înfăinată a clovnului Pierrot, zeflemistul nerespectos, se ivește dumnezeoescul chip al poeziei adevărate... În vremile noastre însă oamenii au uitat să ridă, fiindcă numai știu nici să plîngă, sintem triști de o tristeță searbădă, morocănoasă, și superficială, sintem triști din neputință de a resimți viața și mă tem că mulți nu vor ști să ridă decît cu risul grosolan și gras al burghezului de pe copertă, vor petrece ca la circ și nu vor băga de seamă lacrima ce tremură în risul piaiții, nu vor bănuși durerea din care izvorăște gluma, nici desnădejdea, în care hohotul de ris exagerat e ecoul suspinelor înăbușite, nu vor ști să deslușească umanitatea veșnică din sufletul poetului sub fluturii strălucitor

si fantaziei și săgețile de aur ale glumei. Și totuși ce poet delicat o fantazistul A. Mirea! Cum știe să redea de fin poezia subtilă risipită în scenele vieții prozaice, și cit de bogat și strălucitor poezia naturii! Cum știe să-și mlădie muzica versului pentru a nuanța accentul întregii simțiri omenești! Nimeni nu știe ca dînsul să deie glasul ce trebuie induioșării, ce tremură în ritmul săltăreț și zburdalnic al versului ușor luător în ris și să pue astfel o rază caldă de lumină în cea mai crudă ironie. Și cum răsună de adine și religios cucernica lui admirație de natură. E toată gama simțirii omenești dela tinguirea discretă a simțirilor personale, ascunse în veselia factice, cu ritmul fantastic ca jocul unui troll, pină la acea izbucnire măreață și simplă, grea de emoție stăpînită, din lungile versuri cu ritmul larg, ce exprimă atît de just și cumpănit durerile și grozăvia lui 1907.

*

Oreste. *In umbra iubirii*. Poezii 1907—1908, București, Tipografia și leagătoria Gr. Iliescu.

Datate din 1907—1908, aceste poezii ar fi putut purta orice dată și ar fi putut avea orice iscălitură. Ele sînt din acele versuri ușoare, corecte și mediere ce umplu paginile mai tuturor revistelor. Fără culoare proprie, într-un ritm regulat și monoton, pare că adorm ușor gîndirea și amortesc simțirea:

Iubita mea-i frumoasă
Și blîndă ca o floare
Iubita mea-i născută
În zi de sărbătoare

și așa mai departe etc. etc... Nu le poți imputa nimic, ocupă în mod euviincios pagina la rubrica: Poezie, dar grozav îți dau impresia de ceva foarte adesea văzut, foarte mult cunoscut și totuși... atît de vag și nedeslușit...

*

Ion A. Rădulescu Pogoneanu. *Ionhann-Heinrich Pestalozzi. O schiță a vieții și ideilor sale*. Tipografia cărților bisericești. București.

Ca introducere la tălmăcirea în rominește „a cărții pentru popor“ Leonard și Gertruda (din colecția „Biblioteca pedagogilor clasici“, editată de casa școalelor spre folosul mai mult al învățătorilor, ne spune autorul) a scris Dl. Rădulescu-Pogoneanu această schiță a vieții și ideilor lui Pestalozzi, și e una din cele mai interesante și mai bine alcătuite cărți în genul acesta, scrisă și într'o formă frumoasă, clară și simplă, plină de un entuziasm discret și conținut, ce adeseori fără fraze și accente lirice poate să miște pină la lacrimi. Frumuseța morală a genialului pedagog se răsfringe tot atît în operele cit și în viața sa, la desfășurarea căreia asistăm cu autorul. Cei întăinuți ai copilăriei se petrec în acel admirabil mediu familiar, a cărui simplitate și nobilitate ne-o redă foarte bine Dl. R. Pogoneanu, între devotamentul mamei și al bătrîni servitoare Babeli. Din acest mediu căpătî Pestalozzi convingerea, pe care mai tîrziu își întemeiază tot sistemul de educațiune, că școala trebuie să creze în jurul copiilor atmosfera familiei pentru a-i putea educa, iar dela înțeleptul său bunic aceea iubire activă și plină de bărbăție pentru cei mici și umiliți, de care a dat dovadă toată viața sa. Adolescența se petrece între prietenii entuziaști, legate în vederea aceluiaș ideal, în mijlocul cărora propriul său ideal, dorința de a ridica poporul din sărăcie prin educație, începe a se desemna cu din ce în ce mai multă putere și hotărîrea, atît sub influența primului său mediu cît sub cea a lui Rousseau, de a se așeza la țară și a se face agricultor. Apoi iubirea născută tot din o prietenie ideală, romanul acela de o așa pu-

ritate morală, care se termină cu căsătoria lui cu Ana Schulthess, tovarășă credincioasă, care îl ajută să-și aducă toată viața la îndeplinire hotărârea, luate la începutul iubirii lor, de a trăi mai întâi pentru patrie și apoi pentru iubita lui soție. Maturitatea nu e decât lupta acestui nobil servitor al idealului pentru a-și aduce la îndeplinire scopurile, încercările, strădănuințele și neîzbinzile pe terenul practic, spre care atât se simțea împins de chemarea sa lăuntrică și izbînda glorioasă pe terenul literilor, spre care nu s-a îndrumat decât ca pe o cale provizorie, pentru a ajunge la felul dorit. Apoi epoca glorioasă a bătrîneții, în care Pestalozzi vede o clipă realizat visul întregii sale vieți, punerea în practică a ideilor sale pedagogice care devin impulsul mării mișcări pedagogice din Germania și mai ales din Elveția, a cărei fizionomie originală, frumuseță morală și mai ales putere sistematizată de muncă i se datoresc. În fine sfîrșitul acela tragic, înainte de care idealistul îndărătnic își vede încă odată opera năruită și speranțele distruse. Pestalozzi cu firea lui plină de acea candoare germanică, cu iubirea de cei mici și săraci, așa de adînc sădită în ființa lui, cu acea pornire neînvinsă de a trăi după un ideal, și cu stăruința neînduplecată în urmărirea unui scop, proprie omului de geniu, e redat în schița biografică a d-lui Rădulescu-Pogoneanu cu multă putere de viață și adevăr. Dramaticul vieții acestuia în care omul de geniu e în luptă cu împrejurări aproape de neînvins, cu piedici ridicate în lumea din jurul său și în firea sa lăuntrică, se desfășoară plină de un viu și susținut interes, iar omul și ideile se desfac cu putere într-o luminoasă și măreață perspectivă.

*

D'Annunzio, Zuccoli, Ojetti. *Nuvele*. Traduceri din italienește de Pora. „Biblioteca Minervei”.

Traduceri conștiințioase, într-o limbă

corectă, lecturi bune pentru formarea gustului publicului, dar dacă Ojetti și Zuccoli stiliști cumpătați și uneori stîngaci și prozaici, nu perd mare lucru din puterea scrierilor, traduși în limba noastră, unde e farmecul, grația, poezia, și strălucirea lui d'Annunzio?... Mai ales că nuvelele alese în volumul de față nu valorează decât prin acestea...

I. S.

A. Stavri. *Luminișuri*. Iași. Edit. Revistei „Viața Rominească”.

Iată un nume care amintește de versuri pline de gingășie, în care defilau, în haina lor străvezie de imagini, priveliști de natură, idile rustice, sau ermpes din basme. Și impresiile plăcute de odinioară revin după cetirea acestui volum, în care poetul a cules cea mai bună parte a producției sale. O senzație deosebită de liniște și de seninătate se degajează din aceste versuri, în care nu găsim desigur reflecții adînci asupra marilor probleme, nici accente puternice sau pasionate de lirism personal, ci simțirea potolită dar sinceră a unui suflet bucolic, care iubeste viața în toate manifestările ei frumoase, vesele, simple. Natura nu e pentru acest poet un simplu decor pentru etalarea sentimentelor sale intime. În versurile sale, ea e zugrăvită totdeauna obiectiv, de o fire care a trăit aproape de dînsa, care înțelege nespul său farmec, care știe s-o vadă și poate s-o redea cu toată bogăția nesfîrșită de culori, de sunete, de parfumuri. Poetul iubeste mai ales natura liniștită, cu aspectele sale obișnuite, cu jocurile ei eterne de lumină și umbră, cu dealurile verzi, cu șesurile lîne, cu lanurile de grîu, cu pirămile argintii strălucind în bătaia soarelui, cu zările rumene sau cu apusurile înflăcărâte. Primăvara, cu avîntul său neînvins de viață și de renaștere e a-notimpul său favorit:

O lîmpede zi scaldată în soare...
Pe crengi, în livezi, stă floare de floare;

În aburii calzi renaște pământul—
Și apele duc un cîntec de-April—
Și într'un păduri, c-un ris de copil,
În hohote vîntul.

Și aceste priveliști de natură sînt
totdeauna vii. Ele sînt zugrăvite de un
artist abil, al cărui ochiu știe să prindă
momentele care însuflețesc peisagiul. De-
talii mărunte, neînsemnate, din viața u-
milă a satelor, măresc intențitatea evo-
cării în tablourilor sale cîmpenești:

Din cuib de jaratoc, din nouri, la schit
Cad raze-ostenite de soare-asfințit,—
Și-n codru răspunde ritmata și clara
Bataie de toacă,—și simți venind sara.

Prin fum de colb roșu zărești, la răseruce
Pe drum, o căruță ce-n goană se duce—
Și zgomotul leucei tîrîta pe drum,
Aleargă de-avalma cu norul de fum.

Îmbirea cîntată în aceste poezii nu
are accente triste. Ea e de obicei iubi-
rea simplă și sănătoasă a făcărilor și
a fetelor, care se întîlnesc la secerat
sau la coasă, care se învîrtesc la horă.
Rareori sufletul vre-unei copile tresare
într'un suspin, ca acel al frumoasei
satului:

Eu cîntam la secerat—
Și în focul cîntului
Un voinic m-a sărutat—
Și s'a dus—și m'a lasat—
Ca obrazul înfocat
În răcoarea vîntului...

O notă discretă de lirism personal,
apare uneori în versurile poetului. A-
mintirea trecutului dispărut, acea a copi-
lăriei și a ființelor iubite odinioară, scur-
gerea repede și neîncetată a timpului,
lasă o undă de melancolie în sufletul
său:

Viața noastră trece, cînd stai să te
gîndești,
Ca apa care scade așa pe nesimțite,
în cupele uitate pe margini de ferăști

Aceste sentimente nu sînt nici obiș-
nuite, nici durabile în viața poetului:

Dar într-o clipă's iar copil,
Zburdalnic ca o zi de-April,
Cu suflet cald, cu dorul viu.

Natura, cu izvorul ei nesfîrșit de vi-
ață și de iubire, revarsă totdeauna, în
sufletul celor care sînt pătrunși de
farmecul ei, seninătatea și optimismul.

O. B.

George Radu. *Die Donausschiffahrt
in ihrer völkerrechtlichen Entwickelung.* Berlin. Vorlag von Emil Ebering-
1909.

Lucrarea aceasta e o teză de doc-
torat. E de un mare interes și scrisă
în mod foarte clar. Chestia Dunării e
tratată din punctul de vedere al drept-
ului internațional. Și tot odată cu ches-
tiunile juridice, relative la navigațiunea
dunăreană, autorul tratează și despre
formațiunea și dezvoltarea comisiunii du-
nărene, — o instituție reprezentînd inte-
resele generale ale comunității statelor
europene la gurile Dunării. Și, într-a-
devăr, aceste două chestiuni sînt în-
cea mai strînsă conoxitate.

D. G. Radu expune mai întîi princi-
piile fixate prin congresul dela Viena,
dîn 1815, relative la navigația pe flu-
viile cu caracter internațional. Tratatul,
încheiat acolo, stabilește în principiu
libertatea navigațiunei pe asemenea flu-
vii pentru toate națiunile, cu o oarecare
deosebire de situații, după cum e vorba
de state riverane sau neriverane. Întru cît,
însă, e vorba de statele riverane, se stabi-
lește o deplină egalitate, independent de
importanța lor politică.

Deci, conform tratatului dela Viena,
regulamontarea circulației pe fluviile
internaționale, cum și facerea lucrări-
lor necesare pentru ușurînta traficului,
trebuie să pornească dela niște comi-
siuni, formate din reprezentanții tutu-
ror statelor riverane.

Dunărea capăta o importanță mare, din punctul de vedere al raporturilor de drept internațional, mai cu samă dela tratatul dela Paris, din 1856.

Autorul expune în mod succint trăsăturile esențiale ale diferitelor tratate anterioare celui din 1856, relative la regularea navigațiunii pe Dunăre și care au fost încheiate, în diferite timpuri, între Austriaci, Ruși, Turci.

Tratatul dela Paris, creînd comisiunea europeană, vroia să stabilească la gurile Dunării o autoritate, reprezentînd interesele generale ale Europei, împotriva năzuințelor Rusiei și, totodată, instituția aceasta avea și un scop economic, de a pune gurile Dunării în stare navigabilă, căci se găseau într-o foarte mare părăsire, din acest punct de vedere.—Această comisiune trebuia să încezeze după doi ani, și atribuțiile ei trebuiau să fie trecute către un alt organ, creat tot de tratatul dela Paris, o comisiune a statelor riverane, a cărei competență să cuprindă tot parcursul fluviului. Această de a doua comisiune, însă, a avut o existență mai mult fictivă, căci nu s-a întîlnit decît într-un singur an, 1857, și în tratatul dela Berlin, din 1878, a fost trecută cu totul cu vederea.

Durata comisiunii dunărene, însă, neconținut a fost mărită: de conferința din Paris, 1858, apoi prin actul public dela Galați, în 1865, după acela prin tratatul Pontului, 1871, căci existența ei corespundea unor necesități generale europene, încît chiar și Austro-Ungaria, care la început o privea în mod ostil, ajunge să o considere ca indispensabilă. Apoi, nici diferitele lucrări întreprinse de dînsa nu s-au putut săvîrși așa de iute. Tratatul dela Londra, din 1883, îi dă o existență quasi-perpetuă, căci îi continuă existența pe încă 21 de ani, cu o prelungire tacită, în lipsa unei denunțări la fiecare scurgere de cîte trei ani, după acel timp.

Conform articolului 55 din tratatul

dela Berlin, care dispunea să se facă regulamente de navigație între Porțile de fier și Galați, urma să se formeze o comisiune-mixtă. Austria, deși nu era stat riveran pe această porțiune din parcursul Dunării, totuși vroia să aibă un loc preponderent în această comisiune. Astfel se iscă un conflict între România și Austro-Ungaria, în privința formării comisiunii mixte. Chestia urma să fie rezolvită prin tratatul dela Londra, din 1883.

Dar România, nefînd tratată în mod egal cu celelalte state reprezentate în conferință, nu a vrut să adereze la tratatul încheiat la Londra, astfel că asupra teritoriului românesc tratatul nu are nici o eficacitate.

Putem acum să stabilim ca un rezultat al considerațiilor noastre, că România era îndreptățită, cînd s-a opus la introducerea Austriei în comisiunea mixtă, prin dreptul propriu al acesteia, (Austria) și fără răspundabilitatea, pe care i-ar fi impus-o mandatul Europei. Mai de parte, (România) era îndreptățită, cînd pretindea că dreptul de execuție a regulamentelor de navigație să fie numai al statelor riverane. Din punctul de vedere juridic, în mod necondiționat, trebuie să se ajungă la această soluție*.

(pag. 73—74).

Această chestie a comisiunii mixte, a fost urmată de o alta, tot arzătoare, relativă la mandatul dat Austriei, prin tratatul dela Berlin, de a exercita lucrări de înlesnire a navigațiunii la Porțile de fier, și de a pune taxe de navigație, pentru acoperirea cheltuelilor. Discuția a rezultat de acolo, că mandatul de executare al lucrărilor, nu trebuia confundat, cum a făcut Ungaria (succesoara Austriei) și cu dreptul de a regula circulația. Acest drept, conform principiilor tratatului dela Viena, competă tuturor statelor riverane, și, deci, nu numai Austriei.

„Pe deoparte Austro-Ungaria (în timpul din urmă: Ungaria)... a făcut gre-

șala de a ignora pe statele, interesate în mod nemijlocit, cu privire la chestiunile de un interes general. Aceasta nu corespundea de fel cu normele generale de drept ale navigației fluviale și cu regulile „courtoisie”—ei internaționale.

„Pe de altă parte, nici celalt punct de vedere nu se poate justifica întotdeauna. Aici se stabilește o îngrădire prea mare a mandatului dat Austro-Ungariei, îngrădire protivnică intențiilor congresului dela Berlin. Prin exagerarea prea mare a drepturilor statelor riverane vroia să se atribue Austro-ungariei un rol atât de subordonat, încât nu putea corespunde concluziilor congresului și demnității acestui stat“ (pag. 104).

Intr-un foarte interesant capitol, autorul determină calificarea juridică a comisiunii dunărene. Această instituție se bucură de exterioritate, e într-o completă independență față de statul riveran și posedă funcțiuni legislative (puterea de a reglementa navigația), executive (indeplinirea regulamentelor) și judecătorești (rezolvă conflictele pe baza regulamentelor edictate).—S-ar părea, după cum au crezut unii, că e un adevărat stat. Dar nu poate fi vorba de stat, căci, deși nu lipsește un substrat omnesc, asupra căruia să se exercite autoritatea sa, (individii care călătoresc prin gurile Dunării cad sub atribuția sa), ca la orice stat, îi lipsește însă puterea suverană (Staatsgewalt). Autoritatea statului e primordială, nereflectată, nu recunoaște o putere mai mare, pe când comisia dunăreană e rezultatul unui acord între state, e un organ al comunității internaționale a statelor.—După părerea autorului, rolul comisiunii dunărene e terminat, căci a fost creată în vederea unor împrejurări, care au încetat să mai existe.

„Dacă ne raportăm acum la comisiunea europeană, putem să susținem următoarele lucruri, ca rezultat al ex-

punerii noastre: Fiindcă noțiunea sarcinelor reale în domeniul dreptului public pare exclusă, noțiunea de servitute a statului (Staatsservitut) nu poate să-și găsească nici o aplicație în caracterizarea juridică a comisiunii dunărene europene în raporturile ei cu România. Comisiunea dunăreană europeană înseamnă o îngrădire a suveranității române (imperium). Acestei știrbiri îi lipsește complect natura reală. Și ea nici nu-i permanentă, căci nu-i o concesiune necesară și dela sine înțeleasă a statului, ca fiindă socială. Comisiunea europeană a Dunării e o excepție. Se poate da deplină satisfacție cerințelor navigației libere și prin instituția obișnuită a comisiunii statelor riverane“ (pag. 133).

Pierre de Tourtoulon. *Les principes philosophiques de l'histoire du droit*. Tome premier. Paris. Félix Alcan.—Lausanne. Payot & Cie.—5 fr.

P. de Tourtoulon tratează în tomul acesta, despre finalismul în istoria dreptului, și despre noțiunea cauzalității, mai cu samă în ce privește cauzalismul juridic, și tratarea acestor chestiuni servește ca o introducere generală la istoria dreptului.

Lăsând la o parte stilul, cam greoi, toate capitolele acestui volum sînt interesante, mulțumită științei și pătrunderii autorului.

Așa, de pildă, este de un interes deosebit capitolul, în care arată influența exercitată de religie și magie asupra dezvoltării dreptului (pag. 215 sqq) cum și considerațiile ingenioase, prin care face distincția între fenomenul religios și magie.—„Se atribue în deosebi religiei origina instituțiilor de un interes general. Instituțiile de interes privat, proprietatea mobilă, dreptul obligațiilor s-au dezvoltat sub protecția unei concepții destul de vecine... Magia a permis nașterea drepturilor individuale; magia a fost protectorul

celor mai moderne concepții juridice. Aceasta n-are nimic care să ne mire, căci cele mai multe științe, arte, industrii datoresc câte ceva acestor credințe bizare, acestor practice misterioase, acestor religii neregulate, care răspîndeau multe observații juste și proceduri utile". (pag. 217—218).

Care-i deosebirea între religie și magie? Intre altele, „religia este o psihologie colectivă oficială”, pe cînd magia „poartă în sine proba unei bănueli instinctive a individului împotriva aceia ce e oficial, care vrea să se impună convingerii sale, și față de care el dă o adeziune mai mult aparentă decît reală, —și totodată (magia) dovedește și simpatia sa pentru ceia ce pare că vrea să se ascundă” (pag. 224).

Antorul crede că factorii decizivi în formația dreptului sînt factorii emoționali. Materia primă a dreptului, adică nevoia socială care tinde să fie legiferată, e și forma juridică a dreptului, lasă să se străvadă sentimente de deosebite naturi. Faptul colectiv social, care determină crearea dreptului, adică mișcarea impulsivă a unei părți din populația unei țări, este o stare sentimentală generală, care prin intensitatea și prin extensiunea sa se impune legiuitorului. Dar chiar opera formală, prin care legiuitorul dă un corp sentimentelor generale, transformîndu-le în norme de drept, se resimte de diferite emoții.

Cînd e o adunare deliberativă e ușor de văzut importanța pe care o are, în ce privește crearea dreptului, starea emoțională a corpului legiuitor. Dar chiar cînd e o singură persoană, care legiferează, ea e influențată de starea sentimentală a celor, ce o încunjoară de aproape.

...Dar, într-o recenzie, nu se poate face decît într-o mică măsură o dare de seamă asupra unei cărți, unde predomină faptele și ideile.

I. N.

**

G. Dumitrescu-Bumbești. *Monografia băncii populare „Gilortul”*.—1910. București, Sococ. 87 pag.

Lucrarea d-lui G. Dumitrescu-Bumbești cuprinde o descriere a înființării, funcționării și dezvoltării băncii populare „Gilortul”, din com. Novaci, jud. Gorj, bancă care ocupă locul de frunte în mișcarea noastră cooperativă.

Această bancă, înființată în 1902, cu 26 membri și un capital de 72 lei, a ajuns, la sfîrșitul întăiului an social, la 230 membri și 53 depunători, cu un capital social de 4.137,28 lei și depuneri spre fructificare de 15.053,65 lei, iar la sfîrșitul anului 1909 la 1774 membri și 717 depunători, cu un capital social de 326.574,17 lei.

Ceia ce a făcut ca banca „Gilortul” să ajungă la această înflorire a fost, pe lîngă priceperea și entuziasmul conducătorilor săi, cumpărarea moșiei Novacei.

În iarna anului 1903—1904, ia în arandă, pentru obștea novăceană, moșia Novaci, prin licitație publică, pe un termen de cinci ani, cu 12.080 lei anual.

În 1907 banca izbutește să cumpere moșia cu suma de 373.195,59 lei. Valoarea reală a proprietății Novaci fiind de 1.575.000 lei, banca realizează deci un câștig de 1.251.231,41 lei, care fu atribuit fondului de rezervă extraordinar.

Banca vinde apoi unei case străine pădurea de pe muntele Timpele, care, prin așezarea ei, nu renta o exploatare proprie, pentru suma de 150.000 lei, în vreme ce foasta ei proprietară, Eforia Spitalelor Civile, o prețuisese numai la 30.000 lei.

După cumpărarea moșiei urmează o adevărată improprietărire a sătenilor. În vara anului 1909 au fost puși 176 de săteni în stăpînire a 195 h. a. pămînt arabil, prețul pogonului reprezentînd $\frac{1}{4}$ din valoarea reală a pămîntului în localitate.

E interesant de arătat normele după

care s-a făcut această împroprietărire, norme din care se vede grija cea mare a conducătorilor băncii, ca împroprietărirea să se facă cu cât mai multă dreptate, ținând samă de nevoile și capacitatea fiecărui sătean în parte și în aceeași vreme nici interesele băncii să nu suferă. Bazele, pe care s-a făcut împroprietărirea și urmează a se face, până la deplina împărțire a moșiei Novaci, sînt: a) lipsa de pămînt și socotirea eventualităților de moștenire, b) numărul membrilor familiei actuale și considerarea celei viitoare, c) puterea de muncă, d) solvabilitatea declarantului, e) capacitatea lui sub privirea operei de educare a băncii, f) calitățile lui sufletești, g) interesele economice ale localității.

Cum se vede nici un amănunt n-a fost uitat.

Ca să ajute la ridicarea edilității satelor, banca a stipulat în contractul de vânzare încheiat cu fiecare sătean că nu se va putea construi, timp de 90 de ani, nimic pe lotul de pămînt cumpărat fără aprobarea băncii. Pentru a se pune odată capăt certelor, proceselor și chiar omorurilor ce se întîmplă din pricina încălcării hotarelor, banca a făcut împroprietărirea la fața locului și prin semne, în așa fel ca să nu se mai poată naște niciodată vre-o neînțelegere în această privință, făcîndu-se în aceeași vreme din lucrarea de punere în stăpînire un adevărat cadastru.

Pe moșia cumpărată aflîndu-se întinse păduri, banca a pus la dispoziția sătenilor lemnele de foc și de construcție necesare. Ne pare rău că spațiul ne oprește de a putea cita întreg regulamentul forestier întocmit cu acest prilej, spre a se putea vedea înlesnirile de tot soiul făcute sătenilor și chipul rațional în care se face exploatarea. Transcriem totuși trei din dispozițiile acestui regulament: „Art. 9. Prețuirea lemnelor de construcție se va face în așa fel, ca metrul cub să nu coste mai

mult ca 50% din prețul cu care se vînd lemnele similare din cele mai vecine păduri ale regiunii. Art. 10. Pentru lemnele de foc fiecare cap de familie va plăti o sumă globală anuală, care se va fixa în fiecare an și care nu va depăși de lei 5 pe an de familie; familiilor sărace li se vor face reduceri după socotința băncii. Art. 14. În lotul pe care se găsește lemnele însemuate de un sătean, acesta va fi dator să strîngă toate trunchiurile și crăcile uscate și pe cele, a căror transportare nu rentează, să le ardă sub privigherea pădurarilor, spre a distruge astfel existența unui mediu prielnic incendiilor și insectelor vătămătoare lemnului”.

Din lucrarea materialului cumpărat de ei, sătenii au realizat, în vara anului 1908, un cîștig de 144.000 lei. În aceeași vară, banca încheind o tovărășie cu o asociație de dogari din Muscel, a realizat un cîștig de 15.000 lei, pe cînd simpla vânzare a acelorași arbori ar fi dat suma de 800 lei.

În primăvara anului următor, banca fiind în întreprindere procurarea materialelor necesare podului de peste riul Ciocadia, realizează un alt cîștig de aproape 3.000 lei.

În toamna trecută banca a început construirea unui cuptor bosniac dublu și a unei magiunarii.

E foarte instructivă, în ceia ce privește occidentalizarea ce o pot aduce în sînul vieții rurale aceste bănci populare, cetirea procesului verbal încheiat la a șasea adunare generală. În această ședință, consiliul de administrație a în-cuviințat clădirea de camere în muntele Rîncea, proprietatea băncii, pentru instalarea unei stațiuni climaterice de vară; a hotărît cumpărarea unui alambic sistematic pentru fabricarea tuicii de fructe; a înființat un fond de pensii pentru funcționarii băncii; a hotărît plasarea numerarului disponibil în fondarea unei societăți forestiere

și a unei societăți de asigurare a vitelor; a hotărît clădirea unui local propriu; a hotărît începerea de studii preliminare pentru cunoașterea cantităților de grafit; etc.

Una din pricinile de înflorire a acestei bănci a fost și felul cum au fost întocmite statutele ei, care se deosebesc de statutele-tip ale celorlalte bănci populare în patru puncte mai cu samă: a) Consiliul de administrație răspunde *solidar și nemărginit* față de orice operațiuni ar întreprinde banca și membrii acestui consiliu dispun de o solvabilitate ce *întrece* activul băncii; b) Se dă deplină libertate consiliului de administrație în întreprinderile băncii; c) Pentruca banca să nu fie socotită ca un mijloc de îmbogățire a citorva bogătași, s-a limitat prin primele statute la cifra de 3.000 lei maximul capitalului social al unui membru; d) Fondul de rezervă ordinar, precum și cel extraordinar, care constă din câștigul băncii avut din cumpărarea moșiei, acoperesc totalul tuturor celorlalte fonduri ale băncii.

Datorită statutelor sale, datorită priecerii și entuziasmului curat al conducătorilor băncii, datorită iarăși hărniciei locuitorilor, precum și minunatei împrejurări cu cumpărarea moșiei Novaci, banca „Gilortul” stă azi în fruntea băncilor populare din țară. Ea a izbutit să asigure independența economică a sătenilor, împroprietărind pe cei săraci, înlesnind traiul tuturor, scăpându-i din ghiarele cămătarilor.

Cel care a pus temelie acestei bănci și căruia i se datorește în cea mai mare parte înflorirea de azi a ei și a locuitorilor, este d. D. Brezulescu, azi avocat, pe timpul începuturilor băncii, student. Prin căldura convingerii sale, prin dragostea pentru cei obișnuiți și prin priecerea și munca sa a știut să-și lege numele de o mare faptă și prin aceasta și-a plătit cu prisosință datoriile către neamul său.

Reproducem din citatul proces-verbal al celei de a șasea adunări generale o pagină, elocventă prin ea însăși:

„D. P. P., membru în consiliul de administrație, cerind și dându-i-se cuvântul, aduce, în numele colegilor săi din consiliu, cele mai vii mulțumiri d-lui D. Brezulescu, președintele consiliului și director al băncii, pentru priecerea și energia cu care a muncit să aducă banca în stare înfloritoare în care se găsește astăzi, și fiindcă D-sa, pentru toată munca depusă până azi, n-a voit să primească nici o remunerație dela bancă, propune adunării generale, nu ca plată a serviciilor D-sale, ci ca un simbol de recunoștință să i se doneze d-lui D. Brezulescu o bucată de pământ din proprietatea băncii. Adunarea primește cu vii aclamații această propunere. D. Brezulescu voește să refuze acest dar, însă, după insistențele adunării, îl primește să-l aibă ca o amintire scumpă a celor mai grele și mai frumoase zile, jertfa cauzei sfinte a țărănilor novăceni și mărginași, care de veacuri udă cu sudoarea feței pământul boeresc, în stăpînirea căruia le-a fost dat și lor să intre în propriile lor puteri în anul 1904”.

Se știe ce evenimente năprasnice aveau loc în primăvara aceluiași an în restul țării...

Dar trebuie să încheem această recenzie destul de lungă, cu părerea de rău că nu-i putem da o mai mare întindere. Dealtmintrelea ar trebui să copiem întreagă această broșură de numai 87 pag., care cuprinde însă atîtea fapte, ce cu greu se pot rezuma.

C. A.

Donado da Lezze. *Historia Turchesca (1300—1514)*. Publicată, adnotată, împreună cu o introducere de Dr. I. Ursu. București, Ediția Academiei Romîne, 1910, 1 vol. în 8 de 50+304 p., preț 5 lei.

Textul Istoriei Turcești este publicat

de D. Ursu după manuscrisul aflat la Biblioteca Națională din Paris. Manuscrisul datează dela sfârșitul secolului al XVI sau cursul secolului XVII și este o copie după o cronică scrisă de Donado da Lezze, cronică al cărei original n-a putut fi aflat.

Donado da Lezze, s-a născut în Veneția la 1479 dintr-o familie nobilă. La vârsta de 20 de ani îl găsim deja exercitând în orașul său natal funcția de *provedador al sal*.

Din demnitate în demnitate Da Lezze ajunge în distinsa magistratură de *savio di terra ferma*, un fel de ministru de războiu și finanțe, precum și *avogador di comun*, cea mai delicată magistratură, căreia îi era încredințată tutela legilor și libertății precum și supraveghierea intereselor vitale ale Republicii, cu dreptul de *intromissione*, adică de a suspenda deliberările.

La 14 Mai 1525 Da Lezze este numit locotenent al insulei Cipru, un fel de vice-rege, reprezentantul Republicii în insulă. Atât în această demnitate cât și în altele anterioare, Da Lezze avușese ocazia de a aduna un prețios material pentru cunoașterea istoriei Turcilor.

În cronică sa Da Lezze se servește de tot felul de izvoare: Aeneas Sylvius, Barbaro, Angiolollo, Buondelmonti, izvoare turcești și martori oculari, între care și el însuși.

Cronica lui Da Lezze are un interes deosebit și pentru noi. Da Lezze pomenește de mai multe ori despre Români. Sînt în particular interesante cele relatate de cronicar cu privire la luptele dintre Ștefan cel Mare cu Soliman (1475) și Mahomed II (1476). Din povestirea luptei dela Valea-Albă rezultă că dezastrul Moldovenilor n-a fost atât de mare, cum se crezuse pînă acum, iar figura lui Ștefan apare într-o lumină mai impunătoare.

D. M. este cel dintăiu care publică această operă și cel dintăiu care-i stabi-

lește paternitatea. Istoricii sînt desigur mai în măsură decît mine a-i aprecia munca și cunoștințele depuse. (Vom vedea părerea d-lui N. Iorga, care, după d. U., este „cel mai bun cunoscător al izvoarelor istoriei Europei orientale“).
G. P.

Alfred Binet. *Les idées modernes sur les enfants*. Paris, 1910. „Bibliothèque de Philosophie scientifique“, Ernest Flammarion. Prix 3.50.

Niciodată banala frază „Această carte trebuie să fie în minile tuturor... etc“, cu care se încheie obișnuit dările de seamă asupra cărților, nu a fost mai la locul ei și mai cu dreptate aplicată decît acum, cînd o scriu chiar în fruntea acestei recenzii. În adevăr, iată o carte, care trebuie să fie nu numai în mina tuturor aceloră, care și-au închinat viața frumoasei dar delicatei ocupații de educator, dar a oricărei părinte de familie, și chiar a oricărui om cult.

Și nu e nicio exagerare dacă voi spune că volumul acesta al învățatului director de laborator dela Sorbonne e cea mai bună, cea mai interesantă și cea mai plăcută lucrare apărută în ultimul timp în domeniul pedagogiei generale.

Cartea aceasta nu e un curs complet de pedagogie: în cele 9 capitole ale ei, autorul și-a limitat cîmpul cercetărilor sale la anumite chestiuni bine determinate, care sînt, dacă lăsăm la o parte primul și ultimul capitol (*scopul cărții și concluzia*), următoarele: *Copilul în școală—Corpul copilului—Vederea și auzul—Măsura și educația inteligenței—Memoria—Aptitudinile, și—Lenea și educația morală*.

Dar în cadrul acestor citorva chestiuni, autorul ne dă atîtea observații nouă și neașteptate, pune în lumină atîtea lucruri simple și logice, dar neobservate pînă acum, pătrunde atît de adînc în fondul chestiunilor, încît ce-

tirea cărții îți lasă o impresie de ceva trainic, solid și de-o mare bogăție de cunoștinți.

Ceia ce aduce mai ales nou autorul este metoda cu adevărat științifică de cercetare. Observațiile date aici sînt rodul unei munci de zeci de ani și a colaborării mai multor învățați, tovarăși de laborator ai lui Binet, care au pus în serviciul școlii și educației puternice resurse de ingeniozitate, inteligență și răbdare.

Pentru prima oară găsim întrebuințată pe o scară așa de întinsă *experiența* în pedagogie. Nu mai vorbim de vremea cînd pedagogia era bazată pe *speculații filozofice* și pe generalizări din psihologie, dar chiar față de scrierile mai nouă, în care *observația* a înlocuit în cercetările pedagogice *speculațiile* și *judicata prin analogie*, cartea lui Binet e un pas mare înainte, pentru că el se folosește în cercetările sale de experiențe rigurose științifice. Mii de copii au fost cercetați, observați, supuși la fel de fel de experiențe. Așa numitele „*testuri*”, mijloacele prin care se măsoară diferitele facultăți și aptitudini ale copilului, nu mai sînt pentru Binet și colaboratorii săi niște dibuiri și încercări stingace, ci iau aproape caracterul unor instrumente de precizie. Și dacă la aceasta mai adăugăm și sinceritatea, iubirea de adevăr, curajul intelectual de a urmări faptele până în cele mai depărtate concluzii și de a privi realitatea așa cum este, cum și cumpătarea, stăpînirea de sine și prudența cu care autorul studiază chestiunile ce tratează, apoi ușor înțelegem de unde isvorăște puterea de convingere, cu care autorul îți impune vederile și părerile lui, chiar cînd ele sînt diametral opuse cu ceia ce te deprinseseși să crezi mai înainte.

Iată dece, dacă, de pildă, și alții au căutat să arăte că *memoria* nu e o facultate de așa de puțină valoare cum e privită în genere. (Cine nu știe că de

obicei nimeni nu se supără pentru că nu are *memorie*, dar oricine se simte jignit cînd i se spune că n'are *intelligență*? Sau cine nu cunoaște strigătul ce se repetă mereu, mai ales la noi, că nu ne trebuie... *memorie* în școală, ci să se formeze *mintea*?), și că nu trebuie desprețuită în educație,—apoi nimeni nu a reabilitat această facultate mai bine decît Binet, în admirabilele pagini din capitolul VI al lucrării de față.

Și cîte prejudecăți nu înlătură autorul prin lucrarea aceasta? Iată stabilit acum definitiv și cu probe ce nu se pot contesta, cu însăși experiența, că *intelligența*—o anumită specie de *intelligență*—se poate educa și dezvolta, dacă educația se face în sensul dispozițiilor ei. Iată lucrul manual, aplicarea tehnicii, mult desprețuita muncă manuală, reabilitată și ridicată la cinste, prin analiza *intelligenței verbale* și *sensoriale* a lui Binet. Sau așa numitele *minciuni* ale copiilor, pe care așa de ușor sîntem dispuși a le atribui vreunei rălevoiențe ori perversități speciale copilăriei („copiii sînt mincinoși” o maxima îndobște admisă),—explicate și lămurite, iar copiii reabilitați și ei. Ce admirabilă e analiza autorului, care arată cum multe din *minciunile* copiilor sînt în realitate *iluzii, greșeli* de observație ori de *memorie*, și că însuși copilul le crede și le spune cu cea mai mare sinceritate; ba, că chiar orice mărturie are fatal un germene de falșitate din cauza greșelilor de *memorie* la care omul e supus. Iar studiul lui Binet asupra *lenei*, prin adîncă înțelegere a sufletului omului în genere și a copilului în special, va deschide ochii la mulți asupra felului cum trebuie să privim și să conducem pe copii și asupra ușurinței și lipsei de *comprehenziune*, cu care procedăm adesea față de ei, aplicîndu-le cu inima ușoară cuvîntul de *lene* și măsurile ce ni se par proprii (în realitate, ce ne cere mai pu-

țină muncă !...) pentru îndreptare,—cînd de fapt cine știe căror cauze adînci, fatale și cu totul în afară de bună-voința copilului, se datorește acea stare a sufletului lui, pentru care-l blămăm ori pedepsim !...

Am avut, o mărturisesc, impresia că noi sîntem încă sălbatici—în purtarea cu copiii, cetind acest capitol și venindu-mi în minte fapte pe care le-am văzut sau de care am auzit vorbindu-se. Dealtfel impresia aceasta, că sîntem foarte departe de ceia ce ar trebui să fie, o ai mai întotdeauna cînd citești o carte de pedagogie străină, și în special pe aceasta.

Și tocmai...

Desigur, nu putem aplica la noi tot ce vedem că se face bun aiurea: nu avem nici mijloacele, nici priceperea; în special, în școală, cînd mai ales în școalele primare și mai ales la țară, nici localurile, nici numărul elevilor, nici numărul învățătorilor, nici mobilierul și materialul didactic, nimic nu-i în condițiuni satisfăcătoare,—nu ne putem gândi măcar la aplicările ce se fac aiurea cu alte mijloace și cu oameni pregătiți anume.

Dar oricum, cetirea unei astfel de cărți ar îndulci multe asperități, ar deschide orizonturi, ar da material de gîndire, de observație și poate—in mică măsură—și de experiență. Și cred că nu există o altă carte care să merite mai mult să fie citită de toată lumea dăscălească din țară.

Iată de ce încheiu această dare de samă cu o propunere: am ruga direcția „Casei Școalelor“ să însărcineze pe cineva cu traducerea cărții acestia și s'o tipărească într'o ediție estenă, ori chiar s'o împartă gratuit acelor membri ai corpului didactic, care nu o pot ceta în franțuzește. Pentru ușurință s'ar putea chiar suprima unele părți mai aride,—lucru pe care l'ar putea face orice om deprins cu lucrări de pedagogie.

Ar fi o lectură foarte instructivă și foarte folositoare,—de aceasta sîntem siguri.

*

Alphonse Séché. *Les plus jolis vers de l'année 1909*. Paris, Louis Michaud. Prix 1 fr.

Desigur că foarte puțini sînt acei care au putința, în zilele noastre, să urmărească măcar în linii mari întreaga producție literară a unei țări, ca Franța, în care zilnic apar numeroase volume de proză și de versuri.

Cu atît mai puțini sînt acei care vor fi urmărind mai de aproape o ramură a acestei producțiuni, și mai ales poezia. Zicem mai ales poezia, pentru că pe de o parte în acest domeniu apar mai mult nume nouă, iar pe de alta pentru că astăzi poezia, poezia franceză în deosebi, găsește tot mai puțin răsunset și interes în public, și atrage tot mai puțin pe cetitori, din cauza tendinței poezilor de a se îndepărta tot mai mult de frământările și preocupările vieții moderne, de a se închide tot mai mult în ei înșiși, de a se izola de viața socială și de problemele ei.

Iată de ce mi se pare că o antologie ca cea pe care de trei ani încoace o publică Alphonse Séché, sub titlul de „Les plus jolis vers de l'année“, și în care autorul alege cele mai frumoase poezii din volumele de versuri apărute în cursul unui an, e o lucrare foarte folositoare, un mare serviciu ce se aduce publicului cetitor.

Căci oricît alegerea, mai ales cînd e vorba de poezie, ar atîrna de dispozițiile și inclinațiunile individuale, oricît am putea să bănuim că alte poezii am fi ales noi uneori, din unele volume apărute,—nu putem să nu recunoaștem că avem de-aface aici cu preferințele unui culegător luminat, cu mult simț literar și foarte imparțial.

Astfel, în acest mic volum, al cărui cost este cu totul neînsemnat, cetitorul care dorește să aibă o idee de pro-

ductia poetică a unui, an în Franța, dar care nu are puțința de a o urmări în numeroasele volume în care ea apare,—găsește o oglindă fidelă a acestei producții literare și totodată o lectură foarte interesantă și plăcută.

În acest al treilea volum, din 1909, autorul a adunat 114 poezii datorite la 39 de poeți, dintre acei care au publicat volume în cursul acestui an.

O scurtă prefață a autorului ne dă câteva considerațiuni asupra unor din poezii ale căror poezii se găsește în acest volum și o apreciere sumară a întregii producții poetice a anului. Reținem din ea constatarea că în anul 1909 au apărut mai puține volume de versuri decît în anii precedenți, și că producția poetică a anului 1909 e inferioară celei a anului trecut,—ceja ce, după noi, nu ar fi decît o urmare a răsunetului tot mai slab pe care poezia, față de roman și de dramă, îl găsește astăzi în sufletele cetitorilor.

M. C.

E. Faguet. *La démission de la Morale.* 1909. Société française d'imprimerie et de librairie. Paris.

În această nouă lucrare, distinsul critic și scriitor francez studiază, în trăsături generale, evoluția deosebitelor doctrine morale, dela Kant și până în zilele noastre. Analizează mai întîi principalele sisteme morale ale Greciei antice (Socrate, Stoicismul, Epicureismul), arătînd că toate erau persuasive și ipotetice, nu imperative. Creștinismul a creat morala imperativă, făcînd-o să izvorască din religiune. Temeiul ei e porunca lui Dumnezeu. Deci o morală hotărît imperativă. Cînd însă creștinismul pierdu ceva din influența lui, cugetătorii voriră să salveze morala, întemeind-o pe altceva decît pe o religiune. Și așa s'a ajuns la morala întemeiată pe psihologie: Omul vrea să fie fericit; fericirea stă în virtute; deci omul trebuie să fie virtuos. E o reve-

nire la epicureism, e iarăși o morală persuasivă și ipotetică: fi virtuos, dacă vrei să fii fericit. Astfel pînă la Kant, toți se încercară să găsească moralei un temei, religie ori știință; Kant o voiește neatîrnată de nimic, întemeiată pe sine însăși. El pleacă dela „faptul moral“, dela glasul tainic care ne spune răspicat: Trebuie, ești dator!—„Faptul moral“ face parte din noi înși-ne; nu-l putem nega fără a suferi, fără a fi cuprinși de remușcare. El n'are nevoie, nici poate fi dovedit; el există, —și totul trebuie să plece dela dînsul. Dar ce ne poruncește el? Kant răspunde: „Făptuește așa cum ai voi să fie legea universală de purtare!“ Neokantismul francez, încercînd să completeze doctrina, îi îndulcește intransigența și-i dă un caracter mai practic (de unde *Pragmatismul*). El zice: Este în societate o „solidaritate a răului“, este o relativitate în bine. Și formula kantiană devine: „Făptuește astfel cum poate să fie legea universală în societatea în care trăești“. Iată cum cea mai intransigentă morală ajunge la o semi-demisiune. Urmează o reacțiune contra lui Kant. Cea mai interesantă manifestare a ei e lucrarea lui Guyau: „La morale sans obligation ni sanction“. Guyau analizează imperativul lui Kant și vede în ideia de datorie *viața însăși*, în toate manifestările ei: trebuie să faci ceea ce voiești și ceea ce poți; luptă și riscă. Astfel Guyau se apropie de Nietzsche. Și acesta, cași Guyau, dar cu mai multă pasiune, propovăduiește viața intensă, bogată, fecundă. El disprețuiește pe cei slabi și umili, iar, pentru cei aleși, crează o morală nouă, a stăpînirii de sine, a deplinei noastre dezvoltări, a vieții intense și primejdite. Pentru maroa majoritate a oamenilor el rămîne însă, pur și simplu, un *amoralist*. Alți cugetători au voit să întemeieze morala pe știința moralurilor. D. Levy-Brühl, în opera sa „La morale et la science des mœurs“

zice: Morala trebuie să plece dela studiul științific al moravurilor, încercînd a stabili astfel, ca orice știință, legi generale. Dar acestei doctrine îi lipsește idealul, îi lipsește indemnul spre mai bine. Într'un ultim capitol Faguet lămurește felul cum înțelege el problema morală. El pleacă tot dela „faptul moral“, dela glasul lăuntric care ne spune: „Trebuie, ești dator!“—și care adaugă, cînd îl analizăm, considerația *onoarei*, a vredniciei: Fă astfel, sau vei fi un nevrednic! Și Faguet își termină studiul său, nu adine pătrunzător, desigur, dar plin de bun simț, de claritate și întotdeauna interesant, cu frumoasa cugetare a lui Vigny: „L'honneur, c'est la poésie du devoir“.

C. G. Sz.

Saint Evremond. *Collection des plus belles pages.* 1909, Mercure de France, 3.50.

În această colecție, publicată sub direcțiunea d-lui Remy de Gourmont, se pune la 'ndămina tuturor paginile cele mai frumoase și mai originale ale scriitorilor de valoare din toate timpurile, fără nici o preocupare de moralizare sau educație, după cum se obișnuiește în asemenea colecții. De altfel scriitorii din a căror operă s'au ales pîn'acum cele mai bune pagini sînt mai ales dintre cei nițați, nedreptățiți oarecum de soartă, și din a căror scrieri o parte cel puțin merită a fi scoapată de-o nițare nedreaptă. Așa pe lingă Musset, Heine, Stendhal, Saint Simor, găsim în această serie pagini din Chamfort, Cyrano de Bergerac, Gérard de Nerval, Rivarol, Tellemant des Réaux, etc. Ultimul volum e consacrat lui Saint-Evremond. Într'o notiță preliminară, Remy de Gourmont ne dă amănunte asupra personalității și vieții lui Saint-Evremond. O mare afinitate intelectuală între unul și cel-lalt face această expunere foarte interesantă. Saint-Evremond a fost tipul desăvîrșit al *libertin*-ului

din sec. 17-a.—R. de Gourmont ne expune cu finețea și spiritul său obișnuit ce se 'nțelegea atunci sub denumirea aceasta de *libertin*, azi ținută în puțină considerație. Caracteristica *libertinului* era independența spiritului și originalitatea moravurilor. *Libertinul* era un om care nu primea ideile și obiceiurile timpului său decît sub beneficiu de inventar; un spirit critic și liber-cugetător. La oamenii de felul lui Saint-Evremond, credința religioasă era de obicei nulă, dar în schimb iubirea plăcerilor lumești era foarte mare. De asemenea inteligența era foarte cultivată și literatura profană bine cunoscută; așa'ncît R. de G. spune, cu mult spirit, că bucătăria unui *libertin* era foarte aproape așezată de biblioteca sa. *Libertinismul* a fost reacțiunea spiritelor libere contra rigorismului religios. Saint-Evremond a fost un *libertin* desăvîrșit, cași acel glumeț abate de Bois-Robert, care are gloria de a fi întemeietorul Academiei franceze. Saint-Evremond a început prin a fi militar, dar, cazînd în disgrația lui Ludovic XIV, a fost exilat. A trăit în Anglia timp de peste 40 ani, unde a fost foarte iubit și prețuit. Acolo și-a scris aproape toate operele sale și a murit în 1703, la vrsta de peste 90 ani. Rămășițele sale se adăpostesc în faimoasa Westminster Abbey, Panteonul englez. Lunga lui viațuire în Anglia u'a avut nici o înfrîurire asupra stilului și gândirii sale rămase întru totul franceze. Din operele sale s'au ales fragmentele cele mai caracteristice. Volumul începe printr'o capod'operă: *Conversation du maréchal d'Hocquincourt avec le Père Canaye*, o minune de spirit și persiflare, și pe care Saint-Beuve o pune alături cu *Les Lettres Provinciales*. În acest dialog, autorul înfățișează un tip de bătrîn soldat și un jezuit desăvîrșit, admirabil de bine redați. De altfel, eroii au existat în realitate, și bogata observație unită cu spiritul pătrunzător al

lui Saint Evremond i-a ridicat la simbolul unor întregi categorii. Urmează apoi fragmente din alte scrieri, disertațiuni cu subiecte felurite; două comedii, *Les Académiciens*, în care zugrăvește în versuri ironice primele începuturi ale Academiei franceze, și *Les Opéra*, comedie în proză în care persifilează burghezia prea iubitoare de spectacol. La urmă, o serie de scrisori, adevărate minuni de artă epistolară, cele mai numeroase către d-na de Mazarin, amica lui de inimă, și către celebra Ninon de L'Enelos, cu care a întreținut toată viața o caldă prietenie. Din toate acestea reesă originalitatea și talentul lui Saint Evremond, care din disertațiile sale, unde 'și expune părerea asupra operilor cele mai cunoscute în timpul său, apare ca unul din întemeietorii criticii literare.

*

Gabriel Faure. *Heures d'Italie*. 1910, Paris, Fasquelle. 3.50.

Caracteristic pentru noua generațiune literară franceză e „reîntoarcerea la Italia“, datorită neîndoios înfrunzării profunde, ce Maurice Barrès, care a știut să ne evoace în pagini puternice și minunate înțelesul priveliștelor și monumentelor sale, a exercitat asupra formațiunii sufletești a tinerilor scriitori de astăzi. Ce e sigur e că în noua generațiune s'a trezit acel „goût passionné de l'Italie“, după expresia lui Bourget, și elita noilor romancieri și poeți, speranțele literelor franceze, au simțit cu tărie imboldul și nevoia celui pelerinaj la locurile sfinte ale Frumosului, făcut odinioară de generațiunea romantică. Pe urmele lui Goethe, Byron, Stendhal, Chateaubriand, și pătrunși cu totul de alte idei și credinți, dar întru citva cu același ideal și aceeași dragoste s'au avîntat tinerii închinători. Acestui motiv datorim abundența de volume asupra fermecătoarei peninsule, la începutul acestui secol. D. Gabriel Faure e socotit ca una din gloriile noii genera-

țiuni literare. Acestuia îndamn, ce l-a purtat pe drumurile Italiei, datorim acel roman *L'Amour sous les lauriers roses*, care a fost revelația talentului său plin de făgăduinți. În *Heures d'Ombrie* a redat impresiunile culese în micile și vechile orașele din țara lui Perugia. Noul său volum reprezintă, într'un cadru mai larg, aceeași caldă iubire a Naturii și a Artei, aceeași simpatie pentru monumentele, priveliștile și locuitorii Italiei, expresiunea acelorași senzațiuni fizice și intelectuale. În drumul său pe pământul slăvit, reface itinerarul lui Goethe. Povârnișul Brenner-ului, pe încintătorul val Lagarina, cu vechiul drum roman ce se coboară spre Verona, unde admirăm, împreună cu autorul, faimoasele grădini Giusti; cimpile Adigelui, care au văzut în decursul veacurilor nenumărate bătălii, hotărîtoare ale destinelor Italiei și, de multe ori, chiar ale lumii întregi, începînd de la Constantin cel mare și pînă la Napoleon III; Vicenza, orașul arhitecturii, presurat cu monumentele școalei faimoase a lui Palladio; micul lac Iseo, cu malurile sale poetice și liniștite, unde-l urmărește umbra lui George Sand; Brescia, cetatea lui Moretto, pictorul coloritului argintiu, al cărui geniu începe a fi abia acum prețuit; Bergama, patria nemuritorului Arlecchino; terasele parfumate de la Bellagio, cu villa Serbelloni, de unde călătorul are una din cele mai frumoase priveliști din lume; sălbatecii Apenini; malurile Adriaticei și primitiva natură din țara Abruzzilor; Pesaro, patria lui d'Annunzio, a cărei influență se simte în opera autorului; Perugia, bătrîna cetate războinică, cu stradele ei înguste și vechile edificii din Evul mediu; arta umbriană a maiștrilor primitivi, primele și îndepărtatele zori ale Renașterii; Assise, Foligno, Montefalco, micile orașele din țara muntoasă și saracă a Umbriei asupra căreia plutește uriașa figură a lui San-Francisco cel blind, toate acestea

înspiră, rînd pe rînd, autorului pagini de-orară frumusețe, pline de poezie, lumină și pietate, în care însă, singurul căsur, erudiția foarte bogată și variată a d-lui Faure pare citeodată de prisos în armonia stărilor sufletești ale scriitorului.

D. X.

E. Levasseur. *Salariat et salaires*. 1909. Encyclopédie scientifique. O. Doni et fils, éditeurs, Paris. Un volum de XVI 484 p..

D. L., autorul unui magistral studiu asupra istoricului claselor uvriere în Franța, tratează în volumul de față problema spinoasă și agitată a salariatului. Autorul este din școala liberală, și expunerea faptelor e colorată de o umbră de tristeță și un spirit combativ, care o face mai vie și mai pasionată. Desigur că nu putem fi totdeauna de părerea d-lui L., care, credincios principilor economice liberale, exagerază uneori, contestă sau temperează alteori lucruri ce nu intră în cadrul convingerilor sale. E clar și metodic însă pretutindeni, și mai ales e sincer; cetîndu-l, vezi un om pe deplin convins de adevărul celor ce susține.

Capitolul I e consacrat definițiilor; autorul definește cu precizie noțiunile de *salariat*, *uvrier*, *întreprinzător*, *salar nominal* și *salar real*, și stabilește deosebirea între lucrător și *uvrier* (*travailleur*, *ouvrier*), înlăturînd confuzia aruncată conștient de muncitori, care voese să se prezinte ca singurii producători ai bogăției în societatea actuală.

Cauzele care provoacă urcarea și scăderea salariului, teoriile emise asupra lor fac obiectul capitolului II.—Concluzia sa e că: „nici o teorie simplistă nu poate cuprinde totalitatea fenomenelor salariatului, pentru că aceste fenomene nu-s cîrmuite de o cauză unică... ci de cauze diferite, care influențază asupra și corerii și produc o *rezultantă*, care e *ecuația*, prețul muncii, în fiecare

contract de închiriere a muncii“ (pag. 21). Aceste cauze sînt puse, fără a pretinde că s'au epuizat, în șase grupe: productivitatea muncii, fondul de salar și creșterea bogăției, costul vieții clasei uvriere, instituțiile relative la muncă, obiceiul.

În o justă lumină e pusă chestia mașinilor. Lucrătorii salariați nu sînt expuși numai concurenței ce și-o fac ei, ci și concurenței mașinii, care înlocuiește pe muncitor. Credinții comune că „mașina alungă lucrătorul“ autorul opune constatarea că: producția devenind mai eficientă, consumarea crește și atunci crește și producerea și cere un mai mare număr de lucrători; că invențiile mecanice, fizice și chimice creează conținutul produse noi, care, solicitînd consumația, dau naștere la noi fabrici; că mașinile au făcut să crească salariile, să scadă numărul orelor de lucru, și diviziunea muncii cerută de ele nu este mai rea pentru dezvoltarea intelectuală a lucrătorului, decît erau vechile meserii, ba din potrivă; că șomajul nu s'a agravat; că femeia nu e întrebuintată în fabrică mai mult ca înainte; că tranzițiile, dacă sînt dureroase pentru muncitor, sînt mai costisitoare încă pentru patron; în sfîrșit că lucrătorul ca consumator profită și el de eficientă produselor fabricii.

Toate acestea sînt adevărate cu o singură rezervă: dacă mașinismul nu pricinuește în un grad prea mare mizeria muncitorilor, aceasta se datorește mai mult organizațiilor uvriere, care au putut să opună rezistență eficientă patronilor fie pentru a împiedica exploatarea, fie pentru a smulge diferite avantaje. Evident, aceste foloase nu pot trece anumite limite, căci atunci patronul, nerentîndu-i fabrica, ar închide-o. Totuși, ca să ne convingem, putem compara situația muncitorilor înainte și după ce li s'a acordat dreptul de asociație. Deosebirea aceasta o vede și d. L., însă trece asupra ei, și tabelele de sa-

larii le dă începînd de pe la 1870 încoace, tocmai de pecînd lucrătorii prînd a se organiza puternic, și, observînd că salariile progresează constant, atribue progresul faptelor de ordin general economic: creșterii producției, perfecționării mijloacelor de comunicare, creditului, etc.,—și reduce la minimum creșterile datorite grevelor și acțiunii sindicatelor; dar aceasta o contrazice evidența faptelor, căci rare ori patronii au mărit salariul de bună voe. Mai ales, acțiunea revoluționară a sindicatelor se pare autorului neliniștitoare pentru viitor, și, tîgăduind posibilitatea existenței unei societăți viitoare, în care să lipsească salariatul, el manifestă o vie nemulțumire pentru legile uvriere votate în ultimul timp sub imperiul doctrinei economice-intervenționiste, care încurajează în iluziile sale pe muncitor, zice el, căci sînt „anti-liberale, cînd creiază privilegiile în favoarea unora și în paguba altora, și anti-economice, cînd împiedică progresul bogăției și descurajează întreprinderea” (pag. 444).

Critica sa în ce privește acțiunea sindicatelor roșii și a partidului socialist, care vîd în orice mișcare de îmbunătățire a soartei muncitorilor, plecată de la patroni, o nouă încercare de aservire și nu așteaptă salvarea decît dela revoluție,—o desigur justificată. Căci sindicatetele, conduse de oameni care adesea nu urmăresc interesele membrilor, uitînd că nu reprezintă decît un sfert din numărul uvrierilor în orice țară și exagerînd mizeria clasei salariale, se opun la formarea de econo-

mate, la crearea de case de locuit pentru uvrieri, la ideia de participare la beneficii, la formarea de cooperative, etc.. Că asemenea instituții uneori deghizau un mijloc de exploatare, e posibil; dar că prin distrugerea încrederii lucrătorilor în ele, cum fac sindicalistii, s'a făcut rău clasei uvriere, e sigur; după-cum e condamnabil ca, în numele unor principii nesigure și pentru o problemă existentă a unei societăți viitoare, să distrugi posibilitatea unui traiu bun în limita societății actuale.

D. L. studiază pe larg încercările făcute în aceste direcții și arată rezultatele lor satisfăcătoare.

Regretăm că nu putem să ne ocupăm de toate chestiile tratate în acest interesant volum. Pentru că, chiar dacă nu-i poți acorda o deplină aprobare tuturor părerilor sale, căci aspirațiile noastre ideale de dreptate socială nu pot fi satisfăcute de principiile liberalismului economic, totuși îl urmărești cu un viu interes. Dealtfel, însuși d-lui L. nu-i repugnă absolut soluțiile democratice date chestiei uvriere de doctrina intervenționistă, și nu le combate decît fiindcă crede că ele creiază în sufletul muncitorului o stare de spirit ce favorizează iluziile sîmînate de socialism.

În colecția de volume ce vor alcătui biblioteca de Economie politică și vor fi scrise de reprezentanți ai tuturor școlilor economice, volumul acesta va ocupa un loc folositor și pentru valoarea lui întrinsecă și pentru sinceritatea cu care d. L. își susține convingerile sale.

M. J.

Revista Revistelor

Luceafărul (No. 7). Număr consacrat memoriei lui Eugeniu Carada. Numeroase articole, notițe și ilustrații. Acest om a fost respectat și venerat de toată suflarea românească democratică. De aceea nu e de mirat că, cu ocazia morții lui, pietatea cea mai curată am găsit-o exprimată în democraticul Ardeal, acolo unde „clasa cultă“ nu s'a desprins de popor, pentru că n'a existat o clasă „aristocratică“, care să dea tonul și care să servească celor egiți din păturile de jos ca un „standard“—ca un ideal de imitat...—În Nr. 8, remarcăm, pe lângă o schiță vioasă a d-lui Sandu-Aldea, și răspunsul d-lui Slavici în privința „poporanismului“—o pagină cinstită și bine gândită. Că deosebire între acest om serios și între acel produs al „capitalelor“ europene, care a celtit nu mai șlim ce autor la picioarele nu mai știm cărei bătrîne... coloane triumfale!

Revista **Ramuri**, dela Craiova, a tipărit și ea un număr închinat lui Carada, conținând cam același material

cași numărul din „Luceafărul“. Știe, că Eugeniu Carada era Craiovean.

Convorbiri literare (Martie).

Redacția declară că *Convorbirile*: „după ce au netezit odinioară calea literaturii românești, ele se mărginesc acum să releveze mai ales ceia ce poate fi îmbucurător în mișcarea noastră culturală“...

Și ca exemple de „relevare“ a „mișcării noastre culturale“, ni se amintesc articolele despre „Odobescu, C. Negruzzi, Șaguna, Unirea Principatelor, Domnia regelui Carol I, Eminescu, T. Maiorescu“...! Cum vedeți, această revistă urmărește foarte de aproape „ceia ce poate fi îmbucurător în mișcarea noastră culturală“.—

Oare autorul vorbește serios, ori face *humour* englez, ca Samuel Klains, zis și Mihail Twain?

Un lucru însă merită să fie admirat în notița autorului de care ne ocupăm: Autorul a uitat că de câțiva ani tratează pe toți scriitorii romini (... „mișcarea noastră culturală“) (de „mercantili“, „americani“, etc., fără

să mai vorbim de transformarea d-lui O. Densușianu în „salamandră“, „crip-togamă“, etc.

Sămănătorul (Martie). D. N. Bănescu publică fragmente dintr'un „Lexicon“ al Marelui Vornic Iordache Goleșcu, cunoscut până acuma mai ales prin „Gramatica“ și „Pildele“ sale. Pentru specialiști această publicație e foarte interesantă din mai multe puncte de vedere.

În Nr. 11, d. M. Simionescu-Rimniceanu publică o nouă: *O întâmplare*, în care ne arată cum *se face* arta, — după ce de vre-ō patru ani ne-a tot spus *ce este* arta. Din articolele d-sale, noi ne făcusem o idee extraordinară despre artă. Cînd colo, vedem că „arta“ nu e un lucru pînă pe-acole! Am fost pur și simplu mistificați!

Nona Revistă Română s'a specializat în „Frunză verde“. E o neînțelegere desăvîrșită între colaboratorii revistei asupra acestei chestiuni. Probabil că d. Motru nu va întîrzia să întreprindă o anchetă...

...Trecînd la altă ordine de idei, ne vom permite să întrebăm redacția acestei publicații pentru ce atîta preferință pentru „femeia bulgară“ și pentru „femeia anglo-saxonă“, tratate ambele în același număr? Nu e mai interesantă oare „femeia romină“?

Săptămîna (2 Aprilie). D. Panu vorbește în termeni elogioși despre versurile d-lui A. Stavri („Luminîșuri“). D. Panu își încheie articolul prin aceste cuvinte: „D. Artur Stavri scrie pentru cei delicați, adică pentru cei puțini“.

Falanga (Martie). — Spiritual în Februarie, Criticul a devenit sumbru în Martie. Continuăm să ne minunăm, nu fără a zimbi pe ascuns, lo-

vindu-ne cu mina peste gură și șoptind: „doamne ferește“!...

Facla. (Publicație săptămînală. Apare în editura Societății Anonime pe Acțiuni „Adevărul“, prețul 15 bani, abonamentul 7 lei).—E o revistă de politică militantă. Pune în discuție multe lucruri importante relative mai cu samă la chestia evreiască. Dași socialistă, *Facla* ia uneori înfățișarea unei tribune libere. Așa, în No. 4, d. S. Albin spune că socialismul de altă dată a fost „înving de realitatea lucrurilor din țara noastră“, și tot în acest număr d. N. D. Cocea vorbește de „tradarea și reneșatismul“ foștilor socialiști.—Dar să lăsăm politica și să ne întoarcem la literatură. De unde a scos d. Cocea cuvîntul acesta „reșatism“? Este acesta un cuvînt romînesc? — Ori, în furia sa, distinsul nostru colaborator simte necesitatea să arunce injurii bilingue, cași cabalistul Mosalde din celebrul roman al lui A. Francș?

P. S.—Atragem atenția d-lui Const. Graur, că n'a citit bine studiul d-lui Stere despre chestia evreiască (publicat în revista noastră). Gravitatea chestiei nu stă în faptul că-s mulți, ci în faptul că Evreii formează, în Moldova, cea mai importantă clasă socială modernă: burghezia. Ar putea să fie și mai mulți Evreii, dar dacă ar fi amestecați în toate clasele—și în aceeași proporție ca Romîni—nici n'ar exista o chestie evreiască.

La Revue de Roumanie. Februar.

Remarcăm în această interesantă revistă un studiu al d-lui Francisc Lebrun asupra *operei romîne a pictorului Raffet*. Acesta, trecînd prin țările romine în 1837, a făcut cu subiecte de aici, desenhuri și litografii interesante și de o sinceritate absolută.

D. Bărbulescu susține într'un lung

studiu filologic, istoric și etnografic, că pretențiile Sirbilor în Macedonia sînt mai justificate ca ale Bulgarilor. Ele au la origine, nu vanitatea, ci necesitatea vitală a poporului sîrb de a ajunge la mare. D-sa crede că ciocnirile și ura dintre Bulgari și Sirbi din cauza Macedoniei nu vor înceta, ci vor crește încă în viitor.

La nouvelle Revue (Mart, 1910).

Un articol al Lt. Colonelului *L. Picard*, Belgia și neutralitatea ei, studiază rolul pe care ar putea și va fi nevoită să-l joace Belgia, în cazul cînd ar izbucni un războiu între Franța și Germania. Pentru a ataca Franța și a tinde spre capitala ei, Germania aproape fatal va trebui ca, paralel cu acțiunea armatelor sale de sud, să pue în mișcare și o armată de nord, iar drumul cel mai scurt între Berlin și Paris, este prin Aix-la-Chapelle, Liège și Namur. Astfel Germania are interes să calce neutralitatea Belgiei și, avînd mari avantaje strategice din aceasta, e foarte probabil că va face-o. Acest lucru de altfel e aproape indicat de către Germania, prin faptul că a creat un mare cîmp militar și bogate depozite de material de războiu la Malmœdy-Elsenborn, lângă frontiera Belgiei, aproape de Liège. Ce va face Belgia în cazul invaziei unei armate germane pe teritoriul ei? Chiar dacă între suveranii Belgiei și Germaniei au avut loc vizite și apropieri, poporul belgian e pentru apărarea neutralității teritoriului său. S'ar părea, după oarecare indiscreționii, că statul major al Belgiei ar fi pentru o rezistență de formă a armatei belgiene contra Germaniei și pentru o retragere spre nord la Anvers, lăsînd drum liber armatei germane. Opinia publică însă și mai ales armata belgiană e pentru o luptă pînă la extrem contra oricărui năvalitor, ce ar voi să considere

Belgia ca un cîmp deschis, unde să se joace destinul națiunilor. Din nefericire, pămîntul Belgiei e insuficient apărat prin fortificațiile sale, iar armata ei, bazată pe sistemul înrolării voluntare, cu o instrucție foarte redusă, nu va putea face față unei năvăliri germane. Astfel armata belgiană nu va putea decît să încerce a apăra frontiera, și prin aceasta, în mod firesc, ea e aliatul adversarului acelei puteri, care-i va încălca mai întîi teritoriul.

Ocupîndu-se de relațiile dintre Rusia și Polonia, *Jacques Daugny* arată marea greșală pe care o face Rusia prin aceea că nu caută să-și atragă iubirea Polonezilor, prin o politică mai liberală față de ei. În adevăr, prin suprimarea vîmilor dintre Polonia și Rusia (1850), Polonia avînd deschise astfel mari debuseuri pentru produsele ei în imperiul țarilor, s'a îmbogățit foarte mult, și cu toate că situația ei politică nu e bună, situația ei economică e foarte bună în schimb și se datorește în mare parte Rusiei. Astfel, Polonii au un foarte mare interes ca să se mențină unirea cu Rusia. Și dacă această unire materială s'ar transforma într-o înțelegere cordială, Rusia ar fi cea dinlîu care ar câștiga foarte mult în lupta ei, pentru a aduce o unire a tuturor Slavilor contra expansiunii germane. Cu politica actuală a Rusiei însă, Germanii fac foarte mari progrese în partea Poloniei, numită „Regatul congresului”, așa că de unde erau, în 1863, 279.000 de Germani în această regiune, au ajuns astăzi la 610.000. Dar Polonii, care văd suferințele fraților lor din Prusia și lupta exasperată de desnaționalizare, pe care Germania o duce contra lor, ar fi foarte dispuși să uite tot ce au suferit pînă acum dela Rusia și să se alipească strîns de o Rusie liberală. Căci pe cînd din partea Rusiei, națio-

nalitatea Polonilor nu-i deloc amenințată, Germanii luptă din răsuputeri pentru nimicirea ființei naționale a Polonilor. Dar Rusia nu face nimic pentru a-și atrage pe Poloni,—din contra. Prin decizia din 3 Iunie 1907, Polonia pierde două treimi din reprezentanța sa; măsuri extraordinare, stare de asediu, închiderea societăților și școlilor, etc., se iau contra Polonilor; prin legea din 16 Iunie 1907 Polonii sînt eliminați din Dumă, rămînind numai în Consiliul Imperiului; iar prin un proiect de lege recent, urmează să li se închidă și această adunare. Astfel o eră nouă de tenziune între Rusia și Poloni se deschide,—pe cînd nu atrîna decît de Rusia să-și atragă în parteasa pe cei douăzeci de milioane de Poloni, care prin comunitatea originii, prin interesele lor economice și prin frica de expansiunea germană, ar trebui în mod firesc să fie cei mai sinceri aliați și sprijinitori ai tronului marelui imperiu de nord.

Mercur de France (Mart, 1910).

Cele cîteva citații și rezumări pe care ni le dă *Henri Potez* în articolul, în care studiază izvoarele romanului „*Crime de Silvestre Bonnard*” al lui Anatole France, nu pot de loc nici măcar să micșoreze valoarea și chiar originalitatea acestui roman. Cu toate acestea, din citațiile date—unele mai puțin, altele mai mult concludente—rezultă clar că, numai în acest roman, Anatole France a fost influențat de șapte autori. Ideea primă, trama romanului, e o reminiscență din *André Théuriet* (nuvela „*L'Abbé Daniel*”), care, cași Anatole France, are un bătrîn care, tradat în iubirea lui din tinerețe, se îndeletnicește cu creșterea ficei foastei lui iubite și sfîrșește cu vorba: „Acum slobozește pe robul tău, Stăpîne”, după ce vede așigurat viitorul acesteia. Dela cei-

lalți șase scriitori, Anatole France are citeodată numai reminiscențe și apropieri, cum e de pildă motanul Anibal al lui Bonard, care-i descris ca de *Baudelaire*; cum sînt personagiile grotești din „*Jocaste et le Chat maigre*”, care îi aduc aminte de ratații din „*Jack*” al lui *Alphonse Daudet*; cum sînt unele scene ce se asemănă în tonalitatea generală a lor cu scene din *Musset* (proză), ori *Edmond About* („*Le Roi des Montagnes*”); dar citeodată găsim chiar adevărate asemănări, cum sînt acele citate de *Henri Potez* din „*Mateo Falcone*” al lui *Mérimée*, ori din impresiile de voiaj ale lui *Renan* („*Vingt jours en Sicile*”). Decît, cum am spus, nici autorul articolului, nici nimeni altel nu ar putea pentru aceasta să scadă valoarea operei lui Anatole France, căci, după cum foarte frumos o spune însuși *Henri Potez*, „florile au crescut în multe părți, dar mierea e a lui Anatole France”.

Într-un articol intitulat *Rimbaud et Verlaine, Paterne Berrichon*, după ce reamintește de influența literară a lui *Rimbaud* asupra lui *Verlaine*, combate spusele lui *Edmond Lepelletier* asupra relațiilor dintre acești doi poeți. Se cunoaște legătura strînsă de prietenie ce a existat între ei și acuzarea de imoralitate ce li s'a adus. *Berrichon* protestează contra acestei vulgare acuzațiuni, spunînd că nu-i admisibil ca doi oameni atît de idealişti să se fi putut cobori la așa turpitudine. Deasemenea, combate autorul articolului părările emise de *Lepelletier*, în studiul său asupra lui *Verlaine*, în cea ce privește rolul pe care *Rimbaud* l-a avut în drama dela *Bruxelles*, în urma căreia *Verlaine* a fost arestat. Autorul susține că *Rimbaud*, după ce a căutat în *Londra* să-l calmeze pe *Verlaine*, cînd acesta s'a dus pe furîș la *Bruxelles*, cu gînd că

să omoare pe soția sa, s'a luat după el tocmai pentru a-l împedea de a face o nebunie. Lucrul reese limpede din actele judiciare, deși Rimbaud nu a pufut să-l mărturisească deshis, pentru a nu lăsa să se vadă limpede premeditarea în fapta lui Verlaine.

La Revue (Aprilie, 1910).

Un articol, care ne sugerează o comparație între noi și Franța, este acela a lui *Emile Hinzelin*, intitulat *Patrimoniul nostru de frumuseți*. Autorul protestează în contra neglijenței în care zac frumusețile naturale, arhitecturale și de artă medievală din țara sa. „Frumuseța unei țări este o valoare, cea mai înaltă și mai indiscutabilă din toate“, iar orașele cu monumente admirabile, văile cu panorame delicioase sînt neenumărate în Franța, și totuși necunoscute și necercetate de curiozitatea turistilor, căci li se face prea puțină reclamă, și călătorii n'au confortul necesar.

Pădurile sale seculare, lipsite multă vreme de un regim ocrotitor, au căzut sub secure, stricînd nu numai armonia și grația peisagiilor, dar aducînd toate rălele ce însoțesc despădurirea. Sărăcirea frumuseților naturale merge alături cu sărăcirea solului. Autorul cere să se ia măsuri pentru conservarea pădurilor în ființă și împădurirea locurilor improprii pentru agricultură.

Monumentele de artă religioasă, nefiînd o lege care să le apere în mod eficace, parte se ruinează, parte ajung în mîna străinilor, în special în a Americaniilor, care au voit să transporte peste ocean chiar vestita „La maison des Ménestriers“ din Reims; cit despre statui, tablouri, calvaruri, patrafiruri, altare, sculpturi în lemn, etc., multe adevărate capo-d'opere de artă medievală se vind de preoți ignoranți ori siliți de nevoie, deviu proprietate străină, — uneori furate de escursionisti,

căci bisericile sînt rău păzite, iar obiectele din ele neclăsite, în dezordine. S'a propus înființarea de muzee locale, — idee bună; însă sînt obiecte de artă, care trebuie văzute în mediul lor; pentru aceea autorul își pune nădejdea de salvare a comorilor artistice franceze mai mult în educația artistică a locuitorilor, care, învățîndu-i să le iubească, i-ar face și păstrători zeloși. La acest lucru s'ar putea ajunge prin difuzia în straturile largi sociale a istoriei artei franceze.

La Revue du Mois (Mart, 1910).

Într'un articol intitulat „Lingvistica, știință ajutătoare a preistoriei“, *André Waltz* se ocupă cu originile indoeuropene, arătînd fazele prin care a trecut această însemnată problemă și starea în care ea se găsește azi. Autorul se întreabă în ce măsură știința limbii poate fi folositoare preistoriei, și constată că din timpuri foarte vechi din antichitate chiar, le-a venit oamenilor ideea de a considera vorbele ca monumente istorice; bine înțeles însă, că legături ca acele făcute atunci între capul *Misenos* și tovarășul lui *Ulise Misenos*, între *Danaos* și *Danaos* etc., erau adevărate falsuri conștiente ori înconștiente. Tot alt de falsă a fost și știința limbii, aplicată la studiul istoriei în Evul Mediu (*Anagis* = *Anchise*, *Sif* — *Sibil*, etc.) Chiar mai în urmă, în timpurile moderne, *Schlegel* (1808) *Bopp* (1816), *Rhode* (1820), *Schleicher* (1850) și alții au întrebuințat în mod greșit studiul limbii la cercetările lor în domeniul istoriei, stabilind ca un lucru cert originea aziatică a Europeanilor. Dar frumoasele construcții de teorii ale acestora au fost distruse de *Latham* (1860) și mai ales de *Whitney* (1867) și *Bensley* (1868), care găsește cele mai vechi urme de existență omului în Europa, nu în Asia. Deabia în 1876 principiul fundamental al foneticii e pus în mod clar de *Les-*

kien și fixat doi ani mai tirziu de *Osthoff* și *Brugmann*: fiecare limbă, fiecare dialect are legile sale proprii fonetice. Făcute pe această bază solidă, cercetările asupra originilor indo-europene nu au mai fost expuse greșelilor dinainte, și au stabilit citeva lucruri sigure. Acestea sînt: la Indo-europeni familia era o unitate socială bine definită; existau și grupări sociale mai întinse, căci de oarece există „regela”, trebuia să fie și ideea de „popor”; ideea de dumnezeire exista de asemenea; cit despre viața lor practică, s'a stabilit că și construiau case, ziduri, șliau să coase, se foloseau de un metal, și calculau cu sistem zecimal. Dacă la aceste date mai adăugăm că știm și un mare număr de cuvinte din flora și fauna ce le era cunoscută, putem zice că avem azi asupra Iudo-europenilor citeva cunoștințe, limitate ce-i drept, dar sigure și precise.

Inchisorile și justiția rusească este titlul unui articol, în care *René de Chavagnes* ne dă citeva mișcătoare amănunte asupra grozăviilor din închisorile rusești. Suferințele morale și materiale, pe care le îndură deținuții sînt spăimîntătoare. E destul să ne gîndim, pentru suferințele materiale, la aceia că în Mart 1909, Inchisorile rusești, care nu au decît 107.138 de locuri, conțineau peste 181.000 de deținuți. În ceiace privește suferințele de ordin moral, autorul publică o scrisoare a deputatului Lomtadize, din Duma a II-a, care actualmente se află în închisoarea din Sebastopol, și din care se vede la ce torturi sînt supuși condamnații, care zilnic asistă la execuțiile tovarășilor și mai ales la grozavele pregătiri ce se fac pentru aceste execuții. E destul să citești mișcătoarea scrisoare a acestuia, pentruca să-ți explici numeroasele sinucideri și înnebuniri, ce se întimplă în închisorile marelui imperiu al Țarilor.

Revue des Idées (Martie, 1910).

Într'un studiu asupra originii artei musulmane, *Louis Bréhier*, bazîndu-se pe cercetările lui *Gayet*, *Saladin*, *Morgan* și *Migeon*, susține că arta arabă nu e decît o nouă transformare a acelei arte orientale care a renăscut la sfîrșitul antichității pe ruinele helenismului.

Cași islamismul, arta arabă a fost o reîntoarcere la vechea tradiție orientală, și se poate spune că ea a dat artei orientale formula sa definitivă. Elementele sale caracteristice, suprafețele decorate cu motive reale, cu figuri geometrice, cu vegetale stilizate, cu animale sau cu figuri fără semnificare individuală, reprezintă ultimul termen de dezvoltare a artei orientale. Împreună la începutul secolului al IX-lea de tradiții heleniste, arta arabă le-a părăsit în curînd, căutîndu-și inspirația în vechile civilizații egiptene sau chaldeene. Tradițiile acestei arte de altădată, degajate de orice influență helenică, au fost transmise artiștilor arabi de Opii, Persanii și Sirienii secolului al VI-lea. S'ar putea face o istorie a artei orientale, neglijîndu-se cele nouă secole care au urmat cuceririlor lui Alexandru și în timpul cărora orientul a fost aservit helenismului. Această istorie ar avea o însemnată unitate și ea ar arăta că, în domeniul tehnic și în cel decorativ, Arabii n'au făcut decît să perfecționeze și să sistematizeze tradițiile vechei Chaldej sau ale Egiptului Faraonilor. Principiile artei arabe sînt cu totul opuse principiilor artei helene. Arabii au înlăturat din arta lor, orice element creștin sau grec, și, pornind dela bază, au dezvoltat principiile artei orientale în toate consecințele lor. Ei sînt creatorii artei decorative, după cum Grecii sînt ai artei omenești.

Multă vreme archeologii, pătrunșî de tradițiile clasicismului, au ignorat sau au desprețuit această artă. Azi

insă spiritul nostru comprehensiv poate gusta și farmecul moscheelor cu cupolele de azur.

Intre arta greacă și cea arabă nu e desigur nimic comun. Cea diutiu satisfacă rațiunea noastră ca expresie a frumuseții fizice și a nobleții morale; cea de a doua, prin complexitatea combinațiilor și strălucirea culorilor, ne rîpește dincolo de lumea reală. Cu drept cuvînt, decorul arab a fost comparat cu o simfonie, deși raporturile sale cu muzica pot fi mai ușor simțite decît exprimate. Artele musulmane și muzica modernă sînt poate sfortarea cea mai considerabilă pe care a făcut-o omul, pentru a eși din lumea reală și a-și reprezenta în termeni concreți ideea infinitului.

Les Documents du Progrès (Februar).

În articolul *Tendințele evoluției în agricultură*, dr. Rodolphe Broda, directorul revistei, cercetează dacă teoria marxistă a absorbirii întreprinderilor mici de către marile întreprinderi, în continuă creștere, se aplică sau nu și în agricultură, după cum își găsește o aplicare din ce în ce mai întinsă în comerț și industrie. Concluzia la care se oprește autorul e că un răspuns definitiv încă nu se poate da: se constată tendinți diferite, care variază după țări, după situațiunea economică și socială.

În centrul Rusiei, trăește încă proprietatea comunală a pămîntului (mirul). Dar ea, nedestăptînd în individ năznința de a spori producția prin introducerea mașinilor și întrebuițarea îngrășămintelor, e o piedică la progres. De aceea partidele guvernamentale, mai ales Octombriștii, au și anunțat, în programul lor economic, desființarea mirului. Dorința lor este ca în locu-i să se ridice o clasă țărănească liberă. În Rusia, deci, evoluția agricolă înaintează, cu încetul,

spre mica proprietate rurală autonomă.

În Anglia, proprietatea fonciară e concentrată, de veacuri, în mîna aristocrației. Întinsele ei domenii însă nu servesc decît la vînătoare și ca imasă. Grîul, pus la dispoziție pe un preț estin de America de Nord și de Republica Argentina, cum și salarul ridicat al industriei engleze au redus, în mod simțitor, agricultura indigenă. Abia o zecime din populație mai cultivă pămîntul. Dar concurența puternică, pe care industria germană a ajuns s'o facă industriei engleze, a determinat formarea unui numeros proletariat industrial. Pentru îndreptarea rîului, partidele politice s'au și gîdit la întrebuițarea în agricultură a prisosului de brațe din industrie. Liberalii, în special, votînd „small holding act”, urmăresc realcătuirea unei clase țărănești prin imbucățirea marii proprietăți fonciare. Impozitele fonciare prevăzute în bugetul lor au chiar ca scop de a vinde pămînturile. Supt regimul legii mai sus numite, mica proprietate agrară a și început a se dezvolta. Cooperativele agrare (landclubs) îi dau un puternic ajutor.

În Irlanda, se constată aceiași mișcare.

În Franța, predominarea micii proprietăți fonciare, adusă de marea revoluție, se menține; iar acum, în urmă, primind o puternică incurajare dela guvern și parlament, dă semne de întărire.

Numai în Germania și Austria se constată o ușoară deplasare a raporturilor numerice în favoarea marii proprietăți fonciare.

Dar tendința spre socializarea mijloacelor de producție,—rezultatul fi-

nal al absorbirii întreprinderilor mici de cătră marile întreprinderi,—se manifestă, în agricultură, supt o formă proprie ei : cooperarea.

Cooperarea agricolă a luat o puternică dezvoltare în Danemarca, sporindu-se, astfel, considerabil productivitatea agricolă daneză. Mișcarea cooperativă agrară se întinde și în Germania și în Franța. Numai în Anglia e cu mult mai slabă.

Peste ocean, însă, în Noua-Zelandă, statul, prin exproprierea silită a marilor proprietari, care în acest scop au fost supuși la impozite fonciare foarte ridicare, a ajuns adevăratul proprietar al solului întregii țări. Statul îl arendează apoi, pe un timp îndelungat, micilor cultivatori. Cu toate că de câteva luni micii proprietari au ajuns ei înșiși proprietari, statul continuă a interveni, în largă măsură, în exploatarea agricolă : determină ordinea recoltelor, învață pe cultivatori tehnica agricolă, conduce industriile agricole, mijlocește exportarea produselor. Prin această intervenție a statului, cultivatorii se bucură de folosurile marii proprietăți.

În sfârșit, expansiunea orașelor și a industriilor lor spre cîmpie, expansiune ce se înlănțește mai ales în țările industriale : Anglia, Belgia, Germania,—va întări, într'un viitor apropiat, tendința spre mica proprietate și va micșora, printr'o înțurire reciprocă, deosebirea între cele două categorii de muncitori : uvrierii și țărani.

Evoluția agricolă, așa dar, își are regulile sale proprii ; dar dezvoltarea cooperăției, influența statului și industrializarea cîmpiilor o îndreaptă spre rezultatul final, cătră care evoluează industria : socializarea mijloacelor de producție.

În articolul, *Reforme agrare și sociale*, d. *Drăghicescu* vorbește despre legile votate de guvernul liberal,

supt indemnul lui „Mart 1907”, în vederea îmbunătățirii soartei țărănilor ; și sfârșește cu dorința de a li se da și lor, prin lărgirea dreptului de vot, posibilitatea să ia parte, în mod direct, la viața publică.

Revenes des Cours et Conférences (Martie).

În articolul *Istoria internă a Franței dela 1870*, cunoscutul profesor al Universității din Paris, *Charles Seignobos*, se ocupă de transformările vieții industriale.

Față cu populațiunea agricolă, populațiunea industrială a crescut în mod simțitor, mai ales în regiunea de Nord-Est și în orașele mari.

Cași în celelalte țări, însă pe o scară mai restrînsă în Franța, numărul uvrierilor din marea industrie crește, iar numărul așezămintelor industriale descrește. Cu tot acest proces de concentrare, Franța rămîne însă o țară de meseriași, dupăcum e încă o țară de mici proprietari.

Condițiunile de viață ale meseriașilor au suferit schimbări mai ușoare, decît acele ale uvrierilor din marea industrie. Viața meseriașilor a fost înțurată de spozirea generală a consumațiunii pînă la 1882, de scăderea ei după această dată, de sporirea salariilor și, mai ales, de concurența marii industrii, care a determinat chiar dispariția unor categorii de meseriași, ca cea a țesătorilor. Cea mai mare parte din acești meseriași s'au făcut negustori. Viața uvrierilor a suferit transformări sub formă de legi, decrete ministeriale, decizii și subvențiuni ale consiliilor municipale, iar după 1890 mișcarea de prefacere a fost grăbită de pîdele date de celelalte state și de cererile extremei stiugi, formată din reprezentanții uvrierilor.

Autorul articolului enumără măsurile numeroase și variate, luate de diferiți factori publici, și care au avut

injurări asupra soartei claselor muncitoare.

Rivista d'Italia (Februar, 1910).

Articolul d-lui G. Preziosi despre Emigrația italiană în Statele-Unite discută, căutând să rectifice, aserțiunile lui Villari asupra Italianilor emigrați în America de Nord și să combată pesimismul cu care e privită soarta acestor emigrați.

Iată citeva din punctele stabilite de Preziosi cu ajutorul statisticeii :

1) Emigrația în Statele-Unite nu are un caracter permanent ; mulți se întorc înapoi, sau pleacă în America de sud, căci în procentul general al emigranților, aceștia nu reprezintă pentru ultimii 25 de ani decât un milion șase-sute de mii. 2) Cei ce emigrează în statele de sud nu sînt așa de exploatați, cum s'a spus, de către plantații ; dovada o găsim în faptul că aceștia din urmă, dați în judecată de autorități, n'au fost găsiți vinovați, deși au fost luate toate măsurile ca judecătorii să nu fie influențați. 3) S'a zis că Italianii emigrați sînt supuși la muncile degradatoare, pe care indigenii refuză să le facă. Lucrul în parte e adevărat ; nu trebuie să se uite însă că în patrie ei nu erau mai fericiți, că în America sînt plățiți pe o oră cu salariul ce-l primeau dincolo pe o zi, că, dacă comparăm șansele de progres și dezvoltare, pe care le au aici, cu cele ce le-ar fi avut, rămînînd în patrie, vedem o disproporție favorabilă emigranților. Acei ce în patrie ar fi rămas etern robi, alipiți de un pămînt străin, aici, grație inteligenței și perseverenței native, au ajuns mici negustori, comercianți, arendași, etc., au putut să se instruiască și să cunoască un trai mai bun, ei, cărora patria-mamă nu le dăduse cel puțin posibilitatea instrucției primare. În rezumat, „condițiile în care trăiesc emigranții, dacă se compară cu cele în care trăiește media lucrătorilor americani,

sînt rele ; dacă însă se confruntă cu cele în care trăiau și trăiesc aceiași emigrați în Italia, ele nu sînt așa de inferioare”.

Acești oameni, care „din civilizația marelui mame latine nu cunoscuseră decât sapa și hîrlețul și ca loc de înfiluire crîșma”, veniți aici, poartă cămeșă crohmolită, mănuși albe, discută interese colective la întruniri sociale, mănincă carne, etc., pe cînd în patrie dormiau la ojalta cu animalele, și se brănieau, deseori, cu iarba.

Așa fiind, chestia nu trebuie pusă, cum face Villari, dacă ei trăiesc bine sau rău în mod absolut și nici nu trebuie să se strige contra libertății de a emigra, sub pretext că se sărăcește patria de energii însemnate ; ci guvernul să ia măsuri ca emigranții să nu-și uite patria, întreținînd școli și dîndu-le înlesnirile de orientare în lumea nouă, prin organizarea consulatelor sale.

Deutsche Revue (Februar, 1910).

André Tardieu discută, sub titlul **Trecutul și viitorul relațiilor franco-germane**, condițiile sub care sînt posibile relațiile acestor două state. Dăm un scurt rezumat : Trecutul Germaniei și Franței ne arată că între ele e un conflict secular, care își are motivul în natura raporturilor, conflict, al cărui dublu scop e cîștigarea de teren și superioritatea politică. Războiul din 1870, care a adus Germaniei nu numai două provincii, ci i-a asigurat predominarea politică pentru multă vreme, căleind principiul politicii naționale, în numele căruia Germania căuta atunci să-și realizeze unitatea, — a fost numai o verigă a politicii dintre cele două state. Căci politica între ele nu poate fi decât o politică de conflicte.

În adevăr, tot ce s'a întimplat după tratatul dela Frankfurt, a fost o consecință fatală.

Germania trebuia să-și asigure stă-

pinirea Alsaciei-Lorenei și să-și mențină superioritatea în politica mondială și, pentru aceasta, să împedice libertatea de mișcări a Franței,—de aici politica de înțelegeri și alianțe a lui Bismark; Franța trebuia să-și întărească situația internă și să caute aliațe,—de aici alianța franco-rusă, înțelegerea franco-engleză, spaniolă, italiană, japoneză, etc. Conflictul s'a continuat, luând forma diplomatică, din care Germania a eșit învinsă, căci și-a pierdut influența în politica mondială.

Este posibilă, cum visează unii, o alianță franco-germană? Nu, răspunde *Tardieu*, căci o alianță nu poate urmări decît o vremelnică conservare a statusquo-ului; însă nici Germanii nu pot uita pierderea supremației politice, nici Franța nu-și poate uita provinciile răpite. Singura politică ce poate avea locul între aceste state „o tratare justă și echilabilă a intereselor, acolo unde interesele lor se ating, fără ca interesele vitale ale vieții naționale să sufere”, un oportunism prudent deci și nimic mai mult.

Sozialistische Monatshefte (Februarie. 1910).

Reluăm articolul d-lui *Ivanol Bonomi* despre organizațiunile proletarilor rurali din Italia, în care găsim date interesante și sistematice relativ la țărani italieni.

Mișcarea socială și economică dela sate datează de puțină vreme în Italia; înaintea de 1900 abia ici-colo, la nord, cîteva cooperative de producții și consumație, și alt nimic. Cu venirea liberalilor la cîrmă înasă, aplicîndu-se legea libertății de asociere, doctrina socialistă a început să pătrundă și mișcarea s'a întins cu repeziciune, astfel că la 1901 avem 144.178 de proletari organizați în diferite părți ale țării, iar în anul următor 227.791 de muncitori. Explicarea acestei surprinzătoare iuțeli în răspîndire o găsim în starea economică a organizațiilor,

în forma și scopul organizării, cum și în caracterul propagandei. Trei sînt categoriile de muncitori pe care îi cuprinde organizarea. Cea dintîi, și mai numeroasă, e a muncitorilor cu ziua (*Saisonlohnarbeiter*); pe ei se bazează mișcarea lucrătorilor rurali, căci, călătorind neconținut în diferite regiuni, au mintea mai deschisă, sînt mai culti, mai apți de a-și însuși socialismul propagat, se aseamănă mai mult cu lucrătorii industriali. Ei reprezintă un procent de 95% din totalul celor organizați.

Dimpotrivă, categoria servitorilor rurali (*Dienstknechte*), tocmiți cu anul și însărcinați cu paza vitelor, sînt izolați, lipsiți de instrucție și mai mult alipiți de stăpîni; printre ei propaganda merge încet și grev.

Tot greu merge propaganda și cu a treia categorie, aceia a micilor arendași. Aceștia sînt țărani care iau pămînt dela proprietari ori mari arendași și plătesc arenda sau în natură, jumătate și jumătate, sau cu bani. Propriu zis, nu sînt niște proletari; posedînd, de generații, același loc, se tem de schimbări și au în ei infiltrat respectul de stăpîn.

Au fost și sînt încă în mare parte sprijinul partidelor conservatoare; totuși o propagandă abilă a reușit să-i unească în parte și să-i facă să capete astfel contracte de arendare mai avantajoase.

Forma organizației este simplă și se bazează pe sistemul grupelor locale (*Ortsgruppen*). Lucrători bărbați și femei formează separat lovărășii locale, care primesc numai o anumită categorie; aceste grupe se unesc în lovărășii provinciale, conduse de un secretar, și uniunile provinciale formează Uniunea centrală (*Confederazione centrale del lavoro*). Cotizația, două lire pe an de cap, o întrebuințată la osebite nevoi, fără a se forma un fond de rezervă pentru grevă. Și totuși

grevele agricole, foarte numeroase de la 1900 incoace, au reușit, deși lipsite de fonduri. Două cauze ne explică faptul: întâiu, proprietarul nu poate, ca un industriaș, să aștepte ca lucrătorii să vedeze, căci se perde recolta; al doilea, muncitorii sateni sînt obișnuți cu șomajul, ei lucrînd numai în timpul sezonului agricol. Pe urmă, industrializarea agriculturii, întredînd venitul pămîntului, a făcut posibilă ameliorarea soartei muncitorului.

Repezeciunea întinderii socialismului la sale se explică și prin aceea că propaganda se făcea pe un teren cu desăvîrșire virgin, așa că n'a avut să combată păreri preconcepute. Rezultatul acțiunii socialiste e că s'a marit salariul zilnic, s'a scăzut numărul orelor de lucru, s'a recunoscut dreptul de asociare, etc.,—însirșit, lucrătorii au început a arenda moșii pe saua lor, întocmai ca obștiile noastre sătești, și rezultatele sînt admirabile.

The Contemporary Review. (Martie, 1910).

D. *Sydney Brooks*—Alegerile engleze—cu prilejul criticii alegerilor din Anglia, găsește momentul să aducă în discuție nedreptățile sociale din actuala organizație politică a Marii Britanii. Autorul, comparînd alegerile din America cu cele din Anglia, citează, pentru a le caracteriza, judecată plină de humor a Americanului: „Deoarece în Anglia se poate cumpăra un vot cu cincizeci centime, peînd în America nu se poate cumpăra cu mai jos de cinci dolari, urmează că America e de zece ori mai morală decît Anglia“. Impresia penibilă ce ți-o dă o alegere din Anglia, prin brutalitățile, presiunile și corupțiile de tot felul, poate îndreptăți pe Americanul din anecdotă să-și coteze patria mai sus; observatorul permanent al moravurilor engleze însă se va convinge că moravurile din timpul alegerilor nu caracterizează

viața socială a Angliei, nici nu atinge conștiința cetățeanului. Dacă Englezul își pierde *self-controlul*, în timpul alegerilor, aceasta e din pricina extremului și pasionantului interes pe care locuitorii Marii Britanii îl pun totdeauna în luptele politice.

D. Brooks arată cîteva absurdități din actuala lege electorală, care au favorizat în alegerile trecute pe unioniști. În Anglia e așa numitul *vote plural*, adică votul după proprietate, nu după persoană. Mulțumită acestui vot plural, mulți, în alegerile trecute, au votat până la douăzeci de ori.

Din numărul total al alegătorilor cu vot plural, nouă zecimi sînt conservatori și numai o zecime liberali. În privința distribuției scaunelor de deputat după diferitele părți ale Angliei, autorul constată o mare nedreptate.

Luîndu-se ca criteriu numărul alegătorilor și participarea la cheltuielile generale ale statului, Irlanda și Scoția sînt avantajate față de Anglia propriu-zisă și Țara Galilor. În actuala „Cameră a Comunelor“, Anglia cu Țara Galilor sînt reprezentate prin 495 deputați; Scoția prin 72; Irlanda prin 103. Proporția ar trebui să fie de 535 deputați pentru Anglia cu Țara Galilor, 69 deputați pentru Scoția și 66 deputați pentru Irlanda.

Numărul reprezentanților Irlandei a fost fixat prin „Actul de Uniune“, atunci cînd populația ei era de două ori mai numeroasă decît azi, iar populația Angliei era de trei mai mică decît azi. Așa dar reforma se impune. O altă nedreptate se constată din exagerata nepotrivire între circumscripțiile electorale: sînt circumscripții cu 52.000 de alegători alături cu circumscripții de 2.000 de alegători! De aici rezultă că din cei 670 membri ai „Cămerei Comunelor“, o jumătate reprezintă 4.652.878 de alegători,

pecind cealaltă jumătate reprezintă numai 2.413.825 de alegători; așa că o jumătate din numărul total al alegătorilor trimete în „Camera Comunelor” 464 deputați, iar cealaltă trimete numai 208. Din punct de vedere al aspectului politic al alegerilor trecute, e clar că liberalii, deși victorioși, au încercat perderi grele. Majoritatea blocului progresist, din Camera trecută, de 334, a fost redusă la 124. Liberalii singuri aveau în camera trecută o majoritate de 76 asupra tuturor celorlalte partide la un loc. În Camera actuală numărul liberalilor a scăzut dela 373 la 275, iar

al uniuniștilor a sporit dela 168 la 273. În majoritatea progresivă de 124, sint 40 deputați ai partidului muncii și 82 naționaliști irlandezi. Așa dar Irlandezii sint de fapt stăpînii politicii engleze; dacă ei vor vota împotriva bugetului, guvernul trebuie să cadă. Irlandezii au acum o situație ideală pentru a forța *Home-Rule*-ul. Cu toate acestea nimic nu-i mai sigur decît că actualul parlament nu va putea acorda Irlandezilor *Home-Rule*. Opinia publică în Anglia e de acord că actualul parlament va fi dizolvat după regularea chestiei financiare și că noile alegeri nu sint departe.

Bibliografie.

- G. Panu. *Cercetări asupra stării țărănilor în veacurile trecute*. Vol. I, part. I. 1910. București, Eminescu. 1 vol. 8 de 312 pag. Pr. 8 l. în abonament cu part. II.
- I. Volkelt. *Arta, Morala și Cultura* (Trad. de Horia Petrescu). 1909. Brașov, 1 broș. de 43 pag. Fr. 50 b.
- Calendarul ziarului „Romanul” pe 1910. Cleveland-Ohio. Fără preț.
- Valer E. Moldovan. *Dușmanie* (Povestire). Ed. II, 1909. Edit. ziarului „Romanul”, Cleveland-Ohio. Pr. 25 c.
- „ ” „ *Ce am aflat? Ce este astăzi? Ce nădăjduim de acum?* Edit. ziarului „Romanul”, 1909. Cleveland-Ohio. Fără preț.
- „ ” „ *Isaia Zgriburici* (Trei monoloage comice). Edit. revistei „Allright”, Tip. „Romanul”, 1909. Cleveland-Ohio. Preț. 25 c.
- Vasile Mihăilescu. *Ce a făcut și ce ne învață Șaguna* (Extras din „Ramuri”, an. IV, Nr. 24). Tip. Sache Pavlovici, 1909. Craiova. Pr. 15 b.
- Petre Danilescu. *Calendarul ilustrat pe 1910* (intocmit de). Bib. folclorică (Nr. 6), 1909. Craiova. Pr. 35 b.
- A. Cehov. *Ursul*.—*Din retele tutumului* (Trad. de G. D. Belinski). Bib. Lumen (Nr. 38), 1909. București. Pr. 15 b.
- C. Racovski. *La Roumanie des Boyards* (Contribution à l'Histoire d'une Oligarchie). 1909. Paris, V. Giard et E. Brière.—București, Cercul de editură socialistă. Fără preț.
- Un ortodox. *Propagandele religioase și întâmplările bisericești de azi*. 1909. București, Tip. Al. Lebrun. Fără preț.
- Ivan Turghenief. *Poeme în proză* (Trad. de Ludovic Leist). Bib. p. Toți (Nr. 530). Pr. 30 b.
- G. V. Botez-Gordon. *Petale* (versuri). 1910, Edit. Libr. Nouă—P. & D. Iliescu, Iași.
- Dr. Traian Bratu. *Creațiunea poetică, cu deosebită privire asupra clasicilor germani* (Studiu de poetică). 1909, Iași, Tip. Progresul. Pr. 3 l.
- Ministerul Agriculturii și al Domeniilor (Serviciul statistice generale) *Inventarul moșilor statului, cu un venit anual mai mare de 3.000 lei, dela 1865—1907*. 1909, București C. Göbl—S-sor I. Rasidescu.
- Conan Doyle. *Spovedania unui medic* (Trad. de Ludovic Daus). Bib. p. Toți (Nr. 506). Pr. 30 b.

- Memoriu asupra cărților, titlurilor și lucrărilor științifice ale d-lui
G. Aslan. Tipog. Gh. A. Diaconescu, Focșani. Fără preț.
- I. Dragomirescu-Dragion.** *Flăcări din satul nostru* (Poezii țărănești din 1907,—cu un articol de d. George Ranotti). 1909, Tip. Sache Pavlovici. Craiova. Pr. 1 l.
- Const. Rîuleț.** *Surșul unui trecător.* Tip. ziarului Voința Națională, 1910, București. Pr. 1 l.
- I. Heliade-Rădulescu.** *Bucăți alese.* Culegere cu o introducere și cu note de Mihail Stăncescu. Proză. 1909. București, Alcalay, Pr. 60 b.
- Calendarul Bibliotecii pentru Toți pe 1910.**
- Maxim Gorki** *Revelionul.*—*O noapte de toamnă.* Bib. Lumen (Nr. 33). Preț. 15 b.
- P. Cerna.** *Poezii.* București, Minerva, 1910. Preț. 2 l.
- Virgil Alimăneștiau.** *Note asupra întrebuințării electricității în agricultură* (Extras din „România Agricolă“) 1909, București, Tip. Universală.
- James Catarly.** *Românii* (Trad. de Eugen Lovinescu). Socec & Co., București. Pr. 2.50 l.
- Leonid Andrejew.** *Viața Omului* (Trad. de A. Zaharowsky și I. U. Soriecu). Bib. populară Socec (Nr. 75—76). Pr. 55 b.
- Zadig sau Destinul* (Trad. de J. Z.) Bib. populară Socec (No. 91—92). Pr. 55 b.
- Guy de Maupassant.** *Pe coastele Italiei* (Trad. de A. Mindru) Bib. populară Socec & Co. (Nr. 77). Pr. 30 b.
- Em. Gîrleanu.** *Cea dintâi durere.* Nuvele și schițe. Ediția II-a. 1909. București, Socec & Co. Pr. 2.50 l.
- Poezii populare din toate ținuturile românești.* Bib. Socec (Nr. 12—13). Edit. Socec & Co. 1909. Pr. 1.90.
- Basme din toate ținuturile românești.* Bib. Socec (Nr. 14—15) Edit. Socec & Co. 1909. Pr. 1.90.
- Dr. D. Popescu.** *Echivalența socială a profesiei medicale.* 1910, București, Tip. Universală. Fără preț.
- C. Petresco.** *La seconde moisson* (Piese sociale en 3 actes). 1910, Édit. du Courrier de Paris, Paris.
- Vasile Gh. Ispir.** *Mănăstirile noastre* (Studiu istorico-pragmatic). 1910, București, Tip. profesională Dim. C. Ionescu. Fără preț.
- V. D. Hortopan, și Al. C. Calotescu-Neicu.** *Calendarul Gorjului pe 1910.* 1910, Tirgu-Jiului, Tip. Milosescu. Pr. 1 l.
- Dr. N. Leon.** *Moniste.* 1910. București, Bib. Lumen, Pr. 30 b.
- Dr. I. Polysu.** *Călânza practică pentru înființarea societăților cooperative de consum și economie.* 1910. București. Socec & Co. Pr. 1.50.
- Giorgio del Vecchio.** *Un punto controverso nella storia delle dottrine politiche.* 1909. Roma.
- Leonida Andreief.** *Risul roș* (Trad. de O. C.) Bib. p. Toți (Nr. 517). Pr. 30 b.
- A. Stavri.** *Luminișuri* (versuri). 1910, Edit. revistei „Viața Românească“ din Iași. Pr. 2 l.
- Pușkin.** *Dubrovski* (Roman.—Trad. de Vlădescu). Bib. p. Toți (Nr. 468) Pr. 30 b.
- Expunerea situațiunii județului Tulcea pe anul 1909, prezentată Consiliului județean la deschiderea sesiunii ordinare de I. C. Atanașiu, prefect.** 1909. Tulcea, Tip. „Dobrogena“. Fără preț.
- Dr. Gheorghe Alexici.** *Elevilor mei* (Discurs de deschidere ținut la universitatea din Budapesta, la 22 Ianuarie 1910). 1910, Sibiu, Tip. Arhidiecezană. Fără preț.
- Anuarul Băncilor Populare și Cooperativelor Sătești din România, pe anul 1908.** București, Tip. Universală.
- Th. Avr. Aguletti.** *Lecturi din istoria patriei.* Bib. p. Toți (Nr. 551). Pr. 30 b.
- G. Dumitrescu-Bumbești.** *Monografia băncii populare „Gilortul“.* 1910. București Socec & Co.

- Carmen Sylva. *Poezii*. Cu o biografie. Traduse de Elena Poenaru. 1904. București, Tip. M. S. Niculescu. Pr. 2 lei.
- C. Dobrogeanu-Gherea. *Din trecutul depărtat*. București, editura Lumen. Pr. 15 bani.
- L. Tolstoi. *Să nu ucizi*. Bibl. Lumen, No. 31. Pr. 15 bani.
- Radu D. Rosetti. *La capătul pământului*. 1910. București, Minerva. Pr. 2 lei.
- Cum se ghicește în palmă. Bibl. p. Toți (No. 511—512). Pr. 60 b.
- Constantin Tanoviceanu. *Femeia după vârste și ocupațiuni*. 1910. București, librăria Socec & Co. Pr. 3.50 lei.
- Un grup de Evrei pămînteni. *Dreptate. Chestia Evreilor din România*. 1910. București. O broșură de 47 pag.. Fără preț.
- Herz. *Nouptea învierii*. Dramă în 3 acte. 1910. Pr. 1.50 lei.
- Buffon. *Omul și natura*. Trad. de A. Luca. Bibl. Lumen (No. 32). Pr. 15 bani.
- Bjornstjerne Björnson. *Veselul ștreqar*. Trad. de D. N. Ciotori. 1910. București, Minerva. Pr. 1.50.
- M. Eminescu. *Articole politice*. 1910. București, Minerva. Pr. 80 b.
- Gustave Flaubert. *Doamna Bovary*. Trad. de L. Dauș. 1910. București, Minerva. Pr. 2 lei.
- Honoré de Balzac. *Moș Goriot*. Trad. de Radu Baltag. 1910. București, Minerva. Pr. 2 lei.
- P. Dulfu. *Cîntece și povești*. 1910. București, Minerva. Pr. 1.50 lei.
- P. Cerna. *Poezii*. 1910. București, Minerva. Pr. 2 lei.
- A. Mirea. *Caleidoscop* (publicat de D. Anghel și St. O. Iosif), Vol. II. 1910. București, Minerva. Pr. 1.50 lei.
- Dimitrie Negru. *Cum ne naștem? Cum trăim? Cum murim?* 1910. București, Minerva. Pr. 2 lei.
- Em. Gîrleanu. *Nucul lui Odobac*. 1910. București, Minerva. Pr. 2 lei.
- Radu D. Rosetti. *La capătul pământului*. 1910. București, Minerva. Pr. 2 lei.
- E. Lovinescu. *Viața și opera lui Grigore Alexandrescu*. 1910. București, Minerva. Pr. 2 lei.
- Ludwig Fulda. *Proștut*. Comedie în 5 acte. Trad. de d-na Sofia Nădejde. Bibl. Teatrului Național (No. 8). Pr. 50 bani.
- Franz Molnar. *Diavolul*. Comedia în trei acte. Bibl. Teatrului Național (No. 6). Pr. 35 bani.
- N. Pandele. *Ultimul vlastar*. Dramă în trei acte. Bibl. Teatrului Național (No. 7). Pr. 35 bani.
- D'Annunzio, Zuccoli, Ojetti. *Nuvele*. Trad. din italienește de N. Pora. Bibl. Minerva (No. 64). Pr. 30 bani.
- André Theuriot. *Prăvălia la doi crapi*. Trad. de d-na Sofia Nădejde. Bibl. Minerva (No. 65). Pr. 30 bani.
- Emile Zola. *Cum mor oamenii*. Trad. de Iosif Nădejde. Bibl. Minerva (No. 66). Pr. 30 bani.
- Ivan Turgheneff. *Intăia iubire*. Trad. de D. I. Perianu. Bibl. Minerva (No. 67). Pr. 30 bani.
- E. de Amicis. *Din împărăția iubirii*. Trad. de C. Hasnaș. Bibl. Minerva (No. 68). Pr. 30 bani.
- André Theuriot. *Amintiri și nuvele*. Trad. de N. Dașcovici. Bibl. Minerva (No. 69). Pr. 30 bani.
- H. Taine. *Despre natura operei de artă*. Trad. de M. Sadoveanu. Bibl. Minerva (No. 70). Pr. 30 bani.
- Maxim Gorki. *Conovalow*. Trad. de I. Răduț. Bibl. Minerva (No. 74). Pr. 30 bani.
- Liviu Marian. *Suflete stinghere*. Bibl. Minerva (No. 73). Pr. 30 bani.
- Virgil Caraiivan. *Domnița Olina*. Bibl. Minerva (No. 63). Pr. 30 bani.
- Henry Murger. *Balade*. Trad. de G. Nalbă. Bibl. Minerva (No. 71). Pr. 30 bani.
- Artur Gorovei. *Datinele noastre la nuntă*. Bibl. Minerva (No. 72). Pr. 30 bani.

- Oreste. *In umbra iubirii* (poezii). 1909. București, Tip. Gr. Ilescu, Pr. 1.50 lei.
- Chateaubriand. *Atala*. Trad. de Dașcovici. 1910. București, Bibl. p. Toți. Pr. 30 bani.
- Chateaubriand. *Ultimul Abenceraj*. Trad. de Alexandrescu-Dorna, 1910. București, Bibl. p. Toți. Pr. 30 bani.
- Arhimandritul V. Puiu. *Din călătoriile ieromonahului rus Partenie prin Moldova, în jumătatea întâia a veacului XIX* (Trad. din rusește). 1910. Vălenii-de-Munte, Tip. „Neamul Românesc”. Pr. 40 bani.
- Gr. M. Buiuciu. *Dumitru C. Brătianu și Firmanul Buiuciuilor*. (Extras din No. jub. al „Conv. Lit.” An. XLIV). 1910. București, Carol Göbl. Fără preț.
- L. N. Vulovici. *Stihuri oțelite*. 1910. Folticeni, Tip. M. Saidman, edit. revistei „Ramuri”. Pr. 1.50 lei.
- E. Metchnikoff. *Cîteva chestiuni științifice*. București, Bibl. Lumen (No. 30). Pr. 15 bani.
- B. Boerescu. *Discursuri politice 1859—1883*, Vol. I. 1910. București, Socec & Co. Pr. 4 lei.
- Em. Grigorovitz. *Povești răzlețe*. București, Bibl. p. Toți. Pr. 60 b.
- Jules Michelet. *Doamna Rosetti*. (Trad. de D. Munteanu-Rimnic). 1910, Vălenii-de-Munte. „Bibl. Școlii secundare” (No. 4). Pr. 30 bani.
- C. Giurescu. *Tratatul lui Constantin Cantemir cu Austriacii (1690)*. 1910. București, Rasideseu, 0 broșură de 19 pagini. Fără preț.
- Matilde Serao. *Mama vitregă* (Trad. din italianește de D. Ionescu-Morel). „Bibl. Nouă”. Pr. 75 bani.
- Ion Teodorescu. *Der Getreidehandel in Rumänien*. Tübingen. Druck. von H. Laupp. gr. 1910.
- Alfred Moșoiu. *Sonete*. 1910. București, Minerva. Pr. 1.50 lei.
- George Radu. *Die Donauschiffahrt in ihrer völkerrechtlichen Entwicklung*. 1909. Berlin, Verlag Emil Ebering.
- Felician B. *Gînduri nocturne* (versuri). 1910. Iași, Tip. Progresul. Pr. 1 leu.
- Ioan Adam. *Din viață* (povestiri). Bibl. p. Toți (No. 561). Pr. 30 b.
- Dim. Orfănescu. *Poezii*. 1910. București, Tip. M. M. Antonescu. Pr. 1 leu.
- Raportul anual pe anul administrativ 1909. *Reuniunea de cîntare „Ciprian Porumbescu” în Suceava*. 1910. Suceava, Tip. societ. „Școala Română”.

TABLA DE MATERIE

	Pag.
<i>I. Agîrbiceanu.</i> —Viscolul	195
—Popa Man	329
<i>N. Beldiceanu.</i> —Doina dragostelor.—Doina dorului .	
—Amintiri (versuri)	190
<i>N. N. Beldiceanu.</i> —Puiul	213
<i>Em. Ciomac.</i> —Flori de nufăr (versuri)	418
<i>M. Codreanu.</i> —De profundis.. Română de Mai (ver-	
suri).—Sonete (Iașul: Statuia lui Ștefan.—	
Piramida leilor.—Statuia lui Alecsandri.—	
Dianeii.—Statuia lui Miron Costin.—Iașul) .	27,358
<i>Maria Cunțan.</i> —Mă duc...—Copii săraci (versuri) .	55,200
<i>O. Goga.</i> —Felinarul.—Un trandafir se stinge...—Re-	
vedere.—Pe-o carte.—Inimă (versuri)	75,271
<i>C. Hogaș.</i> —Cuconu Ioniță Hrisanti	91
<i>Natalia Iosif.</i> —Fantazie (versuri)	108

	Pag.
<i>Ana Conta-Kernbach.</i> —Pulbere... (cugetări)	388
<i>D. A. Nanu.</i> —Amurgul vcaurilor (versuri—Incepul din „Rola“ de A. de Musset)	225
<i>Oreste.</i> —Icoane fugare (versuri)	90
<i>P. P.</i> —Visul unui sclav (versuri—după Longfellow)	223
<i>Cincinat Pavelescu.</i> —Revolta omului (versuri)	211
<i>M. Petrov.</i> —Inima lui Hialmar (versuri—după Leconte de Lisle)	392
<i>Mircea D. Rădulescu.</i> —Trecutul (versuri)	406
<i>M. Sadoveanu.</i> —Apa morților	5,228
<i>Raul Stavri.</i> —Pastel.—La mormintul mamei (versuri)	258
<i>Iorgu G. Toma.</i> —Ahasver, Judeul rătăcitor (poemă—de Lenau)	414

II.—Studii.—Articole.—Scrisori din țările române și din străinătate

<i>Ilie Bărbulescu.</i> —Din lumea balcanică	419
<i>Dr. Constant. C. Georgescu-Severin.</i> —Aplicarea Legii inoaelilor agricole (Islazul comunal.—Munca la tarla.—Registree agricole)	78,201,407
<i>Dr. Onisifor Ghibu.</i> —Scrisori din Ardeal (Școlile secundare din Ungaria.—Liceele românești.—O necesitate națională imperativă: liceul din Brad)	290
<i>Gt.</i> —Scrisori din Bucovina (Știri culturale.—Știri politice.—Comemorarea lui Ioan Creangă.—Sărbătorirea lui Titu Maiorescu.—Un țăran conferențiar ambulant pentru satele periclitate de slavism.—Rezultatele noiei legi comunale)	286
<i>C. Hoiescu.</i> —Organizația comerțului mondial al petrolului	259,394
<i>N. L. Kostaki.</i> —Pricolicii (Studiu de mitologie romină)	389
<i>G. Pascu.</i> —Răspuns d-lui Ovid Densușianu	109
<i>A. Philippide.</i> —Un specialist romin la Lipsca	30,169,362
<i>Radu Rosetti.</i> —Răspuns la o agresiune	56
<i>I. Zahau.</i> —Scrisori din Ardeal	418

III. Cronici

<i>N. D. Cocea.</i> —Cronica teatrală (Trei comedii.—„Israel„ și „Chinul“.—„Sirena“ și „Cintecul lebedei“)	130,277,441
--	-------------

	Pag.
<i>Alex. Gh. Doinaru.</i> —Cronica veselă (Geografie: Focșani.—Milcov.—Cotnari.—Dunărea și Marea Neagră.—Iasi.—Bacău)	248, 445
<i>I. G. Duca.</i> —Cronica externă (Alegerile din Anglia.—Situatia din Orient.—Criza ungară)	124,272,435
<i>Dr. N. Leon.</i> —Cronica științifică (Ernst Haeckel. Viața și operele sale)	426
<i>M. S.</i> —Cronica astronomică (Planeta Marte și presupușii săi locuitori, după părerile astronomului american Percival Lowell)	113
<i>Gh. Topirceanu.</i> —Cronica veselă (Metamorfoză.—Grandomanie.—Sahara)	136,283,447

IV.—Miscellanea

<i>P. Nicanor & Co.</i> —Miscellanea (Pentru adevăr.—In genul „Porn“.—Societatea scriitorilor romini.—Pentru d. G. Panu.—Lamentații redacționale.—Eugeniu Carada.—Pentru contemporani și pentru posteritate.—Pentru d. G. Panu.—E. M. de Vogue.—Jubileele d-lui Maiorescu.—Din lumi străine.—Industria națională.—Răspuns unui intrus.—Pentru d. G. Panu.—Cîteva reflecții.—Eugeniu Carada.—Rectificare)	137,304,455
--	-------------

V.—Recenzii.

<i>Dr. Gh. Alexici.</i> —Elevilor mei (G. P.)	153
<i>D. Anghel și St. Iosif.</i> —Caleidoscopul lui A. Mirea Vol. II. (I. S.)	466
<i>D'Annunzio, Zuccolli și Ojetti.</i> —Nuvele (I. S.)	468
<i>Alfred Binet.</i> —Les idées modernes sur les enfants (M. C.)	475
<i>Virgil Caraiivan.</i> —Domnița Olina (I. S.)	309
<i>Collection des plus belles pages</i> (sub direcțiunea d-lui Remy de Gourmont).—Saint Evremont (D. X.)	479
<i>Edmond Cramaussel.</i> —Le premier éveil intellectuel de l'enfant (M. C.)	152
<i>G. Dumitrescu-Bumbesti.</i> —Monografia băncii populare „Gilortul“ (C. A.)	472

	Pag.
<i>E. Faguet.</i> —La démission de la Morale (C. G. Sz.).	478
<i>Gabriel Faure.</i> —Heures d'Italie (D. X.).	480
<i>E. Levasseur.</i> —Salariat et salaires (M. J.).	481
<i>Donado da Lezze.</i> —Historia turchesca (publicată, adnotată, împreună cu o introducere de dr. I. Ursu) (G. P.).	474
<i>Paul Mantoux.</i> —A travers l'Angleterre contemporaine (A. B.).	154
<i>C. N. Mateescu.</i> —Balade (G. P.).	310
<i>Max Maurey.</i> —Quelques Actes (Dr. N. Q.).	314
<i>Wilhelm Meyer-Förster.</i> —Heidelberg-ul de altădată (X. Y.).	311
<i>Oreste.</i> —In umbra iubirii (I. S.).	467
<i>D. D. Pătrășcanu.</i> —Schite și amintiri (G. I.).	146
<i>Iosif Popovici.</i> —Dialectele române. IX. Dialectele române din Istria. Texte și glosar (G. P.).	309
<i>I. D. Protopopescu.</i> —Mișcarea cooperativă (E. T.).	148
<i>George Radu.</i> —Die Donauschiffahrt in ihrer völkerrechtlichen Entwicklung (I. N.).	469
<i>Ion A. Rădulescu-Pogoneanu.</i> —Iohann-Heinrich Pestalozzi. O schiță a vieții și ideilor sale (I. S.).	467
<i>Jules Renard.</i> —Nos frères farouches (Dr. N. Q.).	313
<i>Th. Ribot.</i> —Problèmes de psychologie affective (O. B.).	314
<i>Alphonse Séché.</i> —Les plus jolis vers de l'année 1909 (M. C.).	477
<i>E. H. Shackleton.</i> —The Heart of the Antarctic (Dr. N. Q.).	150
<i>Ioan Slavici.</i> —Educația fizică (M. C.).	310
„ „ Educația morală (M. C.).	310
„ „ Educația rațională (M. C.).	310
<i>A. Stavri.</i> —Luminisuri (I. S.).	306
„ „ (O. B.).	468
<i>H. Taine.</i> —Despre natura operei de artă (trad. de M. Sadoveanu) (I. S.).	309
<i>Pierre de Tourtoulon.</i> —Les principes philosophiques de l'Histoire du Droit (I. N.).	471
<i>A. D. Xenopol.</i> —Les Roumains. Histoire. Etat matériel et intellectuel (O. B.).	147

VI.—Revista revistelor.

<i>Alyscandy.</i> —Ideile moderne în Persia	162
<i>Giacomo Barzellotti.</i> —La filosofia e la mente italiana.	164
<i>Eduard Bernstein.</i> —Teoria în partidul socialist	166
<i>Paterne Berrichon.</i> —Rimbaud et Verlaine	486
<i>Ivanol Bonomi.</i> —Organizațiunile proletarilor rurali din Italia	49

VI

	Pag.
<i>Charles Seignobos.</i> —Transformările vieții industriale în Franța	490
<i>Serif Paşa.</i> —Continuatorii lui Abdul Hamid	163
<i>André Tardieu.</i> —Trecutul și viitorul relațiilor franco- germane	491
<i>P. Van Tieghem.</i> —Carducci și poezia națională	320
„ <i>Viața Agricolă</i> ”	160
„ <i>Viața Socială</i> ”	316
<i>André Waltz.</i> —Originile indo-europene	487
<i>George Whitelock.</i> —Influența italiană și franceză în pastorala engleză	324
„1907”	159
VII.—Mișcarea intelectuală în străinătate	326
VIII.—Bibliografie	328,495

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

AL

SOCIETĂȚII ANONIME

PENTRU

EXPLOATARE DE PADURI

și Cherăstrae cu Vapor

Mai înainte: P. & G. GOETZ & C-ia
CAPITAL 10.000.000 fr. din care 8.000.000 Vărsați.

PREȘEDINTE:

VICE-PREȘEDINTE:

Decedat

DI. MORITZ PFLAUM

Șeful Casei Dutschka & C-ile
Membru al Consiliului
Bursel, etc. Viena

CONSILIERI DE ADMINISTRAȚIE:

Domnul Alex. Băicoianu, Director al Creditului Fon-
diaz Urban.

" M. Blank, asociat al Casei Marmorosch-Blank &
C-ile, București.

" August Dell'Orso, bancher în Galați,

" Georges Hersent, inginer în Paris,

" H. Nien, avocat

" Iuliu Secuțic, director general al Societății de
Asigurare „Dacia-România”, București.

Principe Barbu Al. Stirbey, mare proprietar.

Domnul Alfred Strasser, rentier în Viena.

" Dr. Ludwig Westermayer, Consilier de Ad-
ministrație al Băncii Centrale Austriece de Cred-
dit Fonciar, în Viena.

" Em. A. Ziffer, inginer civil, Președinte al Soci-
etății Căilor Ferate Imperiale Regale Privilegiate
Lemberg-Cernăuți-Iași și al Căilor locale din Bu-
covina, etc., în Viena.

DIRECȚIUNEA.

Domnul Otto Maubach, Director Central, Viena.

" Ludovic Horch, Director și Secretar General,
Viena

DIRECȚIUNEA DE MANIPULARE

DI. Robert Neuhaus, Galați.—DI. George Frank,
Cernăuți.—DI. W. Renelt, Buzeu.—Director forestier

DI. Henri Pectval, Viena.

SEDIUL SOCIETĂȚII:

București—Alea Carmen Sylva, No. 3—București.

"CREDIT PETROLIFER"

Soc. pentru favorizarea dezvoltării Industriei Petrolifere din România

CAPITAL SOCIAL AUTORIZAT: Lei 6,000,000.

CAPITAL EFECTIV: Lei 5,000,000.

○ ○ ○ ○ Reprezentant General al Societății ○ ○ ○ ○

" V E G A "

Societatea anonimă Română pentru Rafinarea Petrolului

RECOMANDĂ:

Renumitele uleiuri de uns „Vacuum“.
Ulei special pentru motoare Diesel: Vegolina.
Păcură pentru ars.
Păcura specială subțire pentru ars.
Benzină pentru automobile (marca Motricină).
Benzină pentru lămpi, motoare, etc.
Petrol lampant I. reglementar.

Pentru orice informațiune a se adresa Direcțiunii Generale,
BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI No. 10.

Furnisorul Curții Regale, Casa fondată în Anul 1865

W. STAADACKER

BUCUREȘTI

SUCURSALE

20, STRADA SMARDAN, 20

BRAILA, CRAIOVA, BOTOSANI

PLUGURI UNIVERSALE

DE OMEL CUIRASAT

Originale „RUD. SACK“ cu 1, 2 și 3 brazde

Singurele aprobate de guvern și premiate la toate concursurile oficiale

Refuzați imitațiunile cu totul inferioare oferite sub denumirea

„SISTEM SACK“

GARNITURI DE TREERAT, ENGLEZESTI

RUSTON, PROCTOR & Comp. L-td Lincoln

Cele mai răspândite în țară, recunoscute că treacă fără risipă, mai curat ca oricare alt sistem. Speciale pentru o producțiune extra-mare. Prevăzute cu noile lagăre mobile cu cercuri unghătoare. Locomobile de 9 atmosfere presiune, cu aparat de ars paele, cu mare presiune, extra-intărite.

BATOZE DE BATUT PORUMB CU ABUR „RUSTON“

PRODUCTIUNE: 180 SI 380 CHILE PE ZI

Grape, Semănătoare, Secerătoare Cormick, Vinturătoare,

○ ○ ○ ○ ○ Trioare Mayer, Etc. Etc. ○ ○ ○ ○ ○

N. MISCHONZNIKY

FURNIZOR AL

CURȚII REGALE

7.—STRADA COLȚEI—7 (Casa proprie)

CEL MAI VECHIU ȘI MAI MARE MAGAZIN DE

NOTE ȘI INSTRUMENTE MUZICALE

Reprezentant general pentru România a celor
mai mari Fabrici din lume.

PIANE ȘI PIANINE

Steinway, New-York; Pleyel, Paris; Iulius Feurich; Blüthner,
Leipzig; Erard, Paris; Foerster; Schiedmayer et Sohne.

Piane originale Schiedmayer sînt cel
cu marca Schiedmayer et Sohne, (adică bă
trîni și dl), Casa fondată la 1781 fapt apro-
bat și recunoscut de toate somitățile mu-
zicale din întreaga lume.

Nu le confundăm cu fabrica f. P. Schied-
mayer Pianoforte Fabrik care le oferă con-
curența dreptrenumitele Schiedmayer bă-
trîni, pentru ca astfel să inducă publi-
cul în eroare.

Prețuri și condiții foarte
avantajoase.

Reprezentant general pentru
România al veritabililor

GRAMOFONE Marca „INGER”

Cele mai perfecționate din lume, neîntrecute în claritate și sonoritate

Revizătorilor se acordă prețurile și condițiile fabricii.

PREȚURI MAI EFTINE CA ORI UNDE

CATALOGUL ILUSTRAT SE TRIMITE GRATIS ȘI FRANCO LA CERERE

se realizează numai prin celebrele :

SOBE CALORIFERE

Garantate Belgiane veritabile

Godin MODEL 1907
Cele mai ingenioase, ele-
gante și solide.

Cele mai igienice prin construcțiunea lor
se găsesc numai la :

Mare Economie
de Carbuni

Marele Magazin de Lămpi, Sobe și Articole de Menaj:
M. LITTMANN: S^{SOR} I. WAPPNER

BUCUREȘTI,—Calea Victoriei No. 61—63—BUCUREȘTI
Vis-a-vis de Café Hig-Life.—(Telefon)

Cea mai frumoasă expoziție de Lămpi și Candelabre
pentru electricitate și gaz.

PENTRU PROVINCIE se efectuează orice comenzi conștiincios și prompt.

„Naționala“

Societate Generală de Asigurare în București.

Capital de acțiuni deplin vărsat Lei 2,000,000.00

Fonduri de rezervă Lei 18,160,435.46

Total Lei 20,160,435.46

Daunele plătite în ramurile elementare peste Lei 83,000,000.00

PREȘEDINTE:

A. BAICOIANU

VICE-PREȘEDINTE

P. GRADIȘTEANU

CONSILIERI:

DR. I. COSTINESCU

I. M. ELIAS

O. GENTILOMO

D. MARINESCU-BRAGADIRU

C. NACU

J. NEGRUZZI

EM. M. POZUMBARU

G. de ORMODY

PRINȚUL BARBU STIRBEY

DIRECTOR-GENERAL

B. POPOVICI

SUB-DIRECTOR

I. A. BERENDEI

„Naționala“

asigură în contra incendiului, grindinei, contra daunelor de transport pe apă și pe uscat. Asigură asupra vieții omului în toate condițiunile usitate:

Caz de moarte, Supravețuire, Zestre și Rente

Sediul social: Palatul societății str. Doamnei No. 12.

AGENTII ÎN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

Representanța generală pentru București se află în palatul Societății.

Se recomandă fiecăruia firma:

A. BRAUNSTEIN

Cu centrala IAȘI str. Golia 87 și sucursalele

București

Str. Carol No. 62

Pitești

Str. Serban-Vodă No. 30

Craiova

Str. Unirii No. 62

T. Măgurele

Str. Independenței No. 31

Calarăși

Str. Principală No. 34

cu cele mai mari depozite de HAINÉ GATA pentru Barbați băeți și copii, Blăni de oraș, voiaj, blănuțe, cort vînat, Pelerine și Mantale impermeabile, etc.

Cu Deviza:

Confecțiuni din stofele cele mai bune, Ultimul
Jurnal și prețuri reduse

Asemenea la Centrala Mare depozit de stofe pentru
comandă.

„Steaua Română“

Societate anonimă pentru industria petrolului

Capital social: lei 30.000.000 pe deplin vărsați

Fabrica de petrol și a derivatelor sale, la
BUCUREȘTI, CONSTANȚA, CÂMPINA, MONTEORU.

Fabrica de bidoane de tinichea, la CONSTANȚA.

Produsele Fabricilor

Petrol reglementar, Gazolină, Benzină
farmaceutică, Benzină pentru motoare, Reziduuri de petrol
pentru ars și unsul căruțelor, Parafină, Ulei
pentru motoarele „Diesel“.

Uleiuri minerale de calitate superioară, Valvolină
pentru cilindre și mașini.

Ne avînd nici un reprezentant în țară,
orice comandă de ULEIURI MINERALE sau alte produse trebuie
să se adreseze numai către:

Direcțiunea Generală, BUCUREȘTI, Bulevardul Carol No. 5

„Dacia-România“

— Societate generală de asigurare în București —

Cu un capital în acțiuni de 4.000.000 lei aur și cu rezerve
în sumă de lei 16.000.000.

Se recomandă Onor. Public pentru efectuarea de asigurări contra
daunelor de incendii, grindină, transport fluvial și maritim, precum și pen-
tru asigurări de viață în toate combinațiunile.

Este cea mai veche societate românească de asigurare. — „Dacia-Ro-
mânia“ a plătit dela 1871—1907, despăgubiri în toate ramurile de

— Lei 186,669,731 —

Informațiuni și prospecte se dau atit la Direcțiunea generală din Bu-
curești, strada Vienei (Vămei) No. 3, cit și la toți agenții din țară.

Tapete ≡ Linoleum ≡
≡ Covoare ≡

Cele mai bogate assortimente din țară la.

● ● ● ● **Wiedeman** ● ● ● ●

BUCUREȘTI: Bul. Elisabeta (telefon) Palatul Băilor Eforiei

OOOO SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE OOOO

AVIZ

Pentru a evita eventuale întârzieri de predări de cok pricinuite din prea mare aglomerare de comenzi de la începutul toamnei, și din timpul iernii.

SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE

se crede datorită a invita pe onor. Public ca să se aprovizioneze de pe acum cu cok Cokul fiind actualmente foarte uscat, este un adevărat avantaj, și un simțitor folos pentru cumpărători dacă să grăbesc se adreseze Societății de Gaz și Electricitate comenzile lor cât e timp frumos.

Prețurile sunt următoarele:

Cokul mare zis „Tout Venant” și Cokul mărunț No. 2, Lei 52 Tona. Cokul mărunț special No. 3, Lei 55 Tona.

Aceste prețuri se înțeleg loco Uzina de Gaz.—Pentru transportul la domiciliu în saci plumbuiți conținând 40 kgr. de cok net, precum și pentru depozitul la locul de destinație, se percepe o taxă de Lei 3 de tona întreagă.

Comenzile adresate fie Uzinei de Gaz, fie biroului din Calea Victoriei No. 60, se efectuează în timp de 24 ore. Societatea de Gaz și Electricitate nu are nici o sucursală: toate publicațiunile contrarii sunt menite a induce Publicul în eroare.

DIRECȚIUNEA

OOOO SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE OOOO

BANCA COMERCIALĂ ROMÂNĂ

BUCUREȘTI, BRAILA, GALAȚI, CONSTANȚA

LOATION DE COFFRES-FORTS

SERVICE DES COFFRES-FORTS

Ce service est pourvu de tous les perfectionnements et entouré de toutes les conditions de sécurité que comporte ce genre d'installation.

Une clé spéciale est remise au locataire: il s'en sert au moyen d'une combinaison, conue de lui seul, qu'il établit et varie a son gré.

Il est mis à la disposition de la clientèle un grand choix de compartiments dont les prix varient suivant les dimensions.

BAUCHÉ-CONSTRUCTEUR

REIMS, PARIS, LYON, BORDEAUX, MARSEILLE, NANCY, ALGER, GENÈVE.

Medicul român în Karlsbad

Dr. ENEA NICOLA

DE LA FACULTATEA DIN VIENA

Dă consultațiuni în Karlsbad, Haus Am Iys.

„Generala“

Societate Română de Asigurări Generale

Capital social deplin vărsat Lei 3.000.000

FONDURI DE GARANȚII CIRCA LEI 26.000.000

SEDIUL : BUCUREȘTI,

Piața Universității

AGENȚII : ÎN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

ASIGURA CONTRA DAUNELOR DE :

Incendiu, Grindina și transport

(FLUVIAL, MARITIM ȘI TERESTRU)

ASIGURARI ÎN RAMURILE :

Viața

Asigurări după combinațiuni foarte favorabile și în condițiunile cele mai avantajoase.

Asigurări cu bonificare de 30% (trei la sută) asupra tuturor primelor plătite etc.

Rente imediate și aminate.

Accidente

Accidente individuale cu și fără restituirea primelor.
Asigurări colective pentru lucrătorii industriali și agricoli.
Asigurarea responsabilității civile.

Prospecte și orice lămuriri la cerere.

Reprezentanța Generală :

BUCUREȘTI, Str. Smârdan (Hanul Ghermany)

OFICIUL DE VINZARE DE HÎRTIE PRODUSA IN ȚARĂ

STRADA ACADEMIEI, 4

«La acest oficiu se găsesc spre vânzare, predabile imediat sau după condițiile din comande, următoarele hirtii:

«Hirtia specială pentru documente, acțiuni și titluri; hirtie specială de mină cu plicuri, cu și fără filigrane, în cutii speciale; hirtie cu arabescuri și imitație de pînză cu plicurile lor în cutii speciale și în pachete; hirtie specială pentru scrisori format „cabinet“ și de poștă simple, liniate și cadrilate cu sau fără filigrane.

«Hirtie ministerială și velină cu «Marca Țarei», «Trei Stele», «Ursul» sau «Leul», simple și vârgate, liniate sau cadrilate.

«Hirtie sugătoare albă și colorată, groasă și subțire; hirtie sugătoare gris pentru omorîi muște, hirtie sugătoare pentru stereotipie.

«Hirtie specială de desen și registre; hirtie galbenă pentru cărți didactice și reviste ilustrate.

«Hirtii fine colorate; hirtie colorată zisă «natur».

«Carton alb pentru cărți de vizită, carton pentru cărți poștale; carton fin colorat, carton de iută, și carton colorat pentru dosare.

«Hirtie de tipar și de afișe.

«Hirtie pergamentată albă și colorată pentru împachetarea materiilor grase, vată, articole de droguerie și comestibile.

«Hirtie albă de împachetat; hirtie brună, înclăită și neînclăită, satinată și nesatinată de împachetat.

«Hirtie rezistentă pentru împachetat; precum: Manilla (thaucu) gris-fer, parchemint și hirtie de celuloză.

«Mucavale: gris, brune și albe; mucava de pae.

«Primește comande de orice fel de hirtie.

«Modele și catalogul se expediază franco după cerere.

Depozitul central, Str. Academiei No. 4.

BUCUREȘTI

Societatea Creditului Funciar Urban DIN BUCUREȘTI

PUBLICAȚIUNE

Se publică spre cunoștința generală că cu începere dela 25 Februarie 1910 st. v. în fiecare zi de lucru, între orele 12—5 p. m., se va ține licitație publică cu oferte scrise la sediul societății în București, str. Doamnei No. 15, pentru închirierea dela 23 Aprilie 1910 a imobilelor societății situate în orașele următoare:

- Buzău.**—Imob. soc. fost Gheorghiadis C., str. Transilvaniei 37, întreg imobilul pentru locuință.
idem—Micheru M., str. Carol 85, un apart. față pentru locuit.
idem—Mihăilescu Toma, str. Carol 81, două apart. de locuit.
idem—Tofoli Petre, b-dul Viitor 87 și Mercur, prăvălie, locuință.
idem—Dumitrescu I. G., str. Carol 93, prăvălie, locuință.
- Birlad.**—Imob. soc. fost Bușila D., str. Sf. Gheorghe și Gării, întreg imob., locuință, grajd, hambar.
idem—Boș Mihail, str. Cojocari 8, un ochiu de prăvălie.
idem—Ganciu Petre, str. Paloda, colț Ștefan cel Mare, loc viran.
idem—Gheorghiu Gh., str. Dunărei 495, întreg imob.
idem—Neacșu Panait, str. Principală 193, apart. de locuit part.
idem—Sielberman Leib, str. Parcului 782, apart. de locuit.
- Botoșani.**—Imob. soc. fost Popovici Ion, str. Spitalul Sf. Spiridon 7, întreg imobilul.
- Focșani.**—Imob. soc. fost Cofler Fani, str. Israelită 26 și 28, întreg imob., prăvălie, locuință.
idem—Costian Florea, str. Unirii 45 și 47, întreg imob., p. locuință, grajd.
idem—Constantinescu Maria, Unirii 273, prăvălie și locuință
idem—Mateescu Ion, str. Arion 5, întreg imob.
idem—Ionescu Dim., str. Tabăcari 17, brutărie, locuință.
idem—Millea Neagu, str. Sf. Dumitru 20, 6 apart. de locuit.
idem—Sandulescu Tache, str. Unirii 50 și Libertății 3, prăvălie și două apartamente de locuit.
idem—Vasilie C., str. Unirei 51, întreg imob.
- Galati.**—Imob. soc. fost Abramof, str. Dogăriei 17 și 19, două magazii.
idem—Bosini H. D., str. Dogăriei 1, magazie p. depozit, birou, locuință.
idem—Constantinescu Șt., str. Sf. Apostoli 55 și 57, două apartam. de locuit.
idem—Caner David, str. Ceres 7, întreg imob.

idem—Căner Șulim, str. Călărași 1 și 2, trei prāv. și apart. dela etaj.
idem—Dragoș H. E., str. Mare 24, prāvălie și două apart. de locuit la etaj.
idem—Dumitrescu P., strada Mare 71 și strada Egalității 15, întreg imobilul, prāvălie și apartamente de locuit.

idem—Edelstein Iancu, str. Spitalului 42, hambar de cereale.

idem—Haim I. Idel, str. Movilei 39, întreg. imob.

idem—Melinte, Gh., str. Dogăriei 66, corpul din dreapta p. locuință și un apartament din corpul din stînga.

idem—Mihăilescu Gh., str. Mare 69, prāvălie și locuință.

idem—Mărgărit Eleonora, str. Portului 99, loc viran.

idem—idem 75, loc viran.

idem—idem 111, prāvălie locuință.

idem—idem 113, idem.

idem—Șerban Spiru, str. Preșei 3, loc viran.

idem—Șchinabeck I., str. Mare 55, loc viran.

idem—St. Talpău, str. Portului 3, magazie pentru depozit.

Ploești.—Imob. Soc. fost Neagu Matei, str. G. Cantacuzino 151—153, întreg imob.

idem—Ionescu Anica, str. Sf. Apostoli 6, întreg imob.

idem—Ploeșteanu Păun, str. Eminescu 27, loc viran.

idem—Popescu R. Nae, str. Stănică Marin 43, prāv. și locuință.

Roman.—Imob. soc. fost Grünberg Etila Arou, strada Ocolul Vitelor Vechiu 48, întreg imob. prāvălie și locuință.

R. Sărat.—Imob. soc. fost Iiescu S., str. Victoriei 108, prāv., locuință.
idem—Tabacu G. D., str. Independenței 19, întreg imob.

Tecuci.—Imob. soc. fost Baroti Ianoș, str. Tecuci-Bacău, întreg imob.

Brăila.—Imob. soc. fost Brau N. dr. de Lemeni, str. Roșie, colț cu Călărași, loc viran.

idem—Cătiano I. dr., str. Roșie 5, apart. dela I, II etaj și mansarda.

idem—Deribacali A., str. Fața Portului, biourile dela parter și etaj.

idem—Draganovici G., str. Plevnei 125 întreg corpul pentru locuință.

idem—Hacher F. Alter, str. Răbovei 257, întreg imob.

idem—Ionescu Ecaterina, str. Regală 28, prāvălie.

idem—Ionescu Voicu, str. Călărași 161, loc viran.

idem—Manolescu Safta, str. Mihai-Bravul 162, întreg imob.

idem—Mănescu Alexe, str. Nouă 2, colț cu Traian, 48 bis, întreg imob. prāvălie și locuință.

idem—Mușat M. G., str. Rachovei 493, mai multe apartam. de locuit.

idem—Millas D. și I., str. Galați 57, moară de făină.

idem—Nedelcovici Maria, str. Danubiului 1 și 3, două ochiuri de prāvălie.

idem—Moiescu D., str. Călărași 23, întreg imob.

C. Lung.—Imob. soc. fost Dumitrescu G. G., str. Negru-Vodă 78, parterul, prāvălie și locuință.

idem—Socec Victor, str. Negru-Vodă 340, fabrică de var.

Călărași.—Imob. soc. fost Banciu D. și Maria, str. București 41, întreg imob.

idem—Bacau C. Stan, str. Sf. Nicolae 43, întreg imob.

idem—Ceașoğlu T. Alexandrina, str. Piața litera A. No. 10, part.

idem—Constantinescu D., str. Ștefan cel Mare 23, locuință.

idem—Constantinescu Tudor, str. Plevnei 86, întreg imob.

idem—Dinulescu Marghioala, str. Griviței 153, întreg corpul.

idem—Dumitru Radu-Răboj, str. București 52, intr. imob., prāv. și locuință.

idem—Gaman F. Elena, str. Știrbei-Vodă 24, prāvălie, locuință.

idem—Ionescu Zamfir, str. Ștefan cel Mare 20, locuință și magazine de produse.

idem—Irimia Ion, str. București 25, intr. imob., prăvălie și locuință.
 idem—Ivancu T. Chiriaca, str. București 48, întreg imob.
 idem—Ivanciu T. Cojocaru, str. București 50, întreg imob.
 idem—Marinescu El. și Petre, str. Slobozia 36, întreg corpul.
 idem—Marinescu C., str. Volna 82, întreg imob.
 idem—Mincu C. Maria, str. Griviței 106, întreg corpul.
 idem—Niculescu Manolache, str. Independenței 68, întreg imob.
 idem—Niculcea N. Ion, str. Eliade Rădulescu 37, loc vitan.
 idem—Stănescu Irina, str. București 151, întreg imob.
 idem—Ștefănescu Petre, str. Griviței 45, locuința dela față, și No. 7, intr. corp.
 idem—Teodorescu D., str. București 202, întreg imob.
 idem—Teodorescu Manolache str. Știrbey-Vodă 49, întreg imob.
 idem—Teligrădeanu Maria, str. Știrbei-Vodă 50, întreg imob.
 idem—Ăvgherino Costi, str. București 208, 210 și 212, trei apart.
 idem—Marinescu Ion, str. Măgurii 114, întreg imob.

Craiova.—Imob. soc. fost Georgescu Ștefan, str. Sf. Dumitru 34, colț cu Horez, 17, întreg imobilul prăvălie și locuințe.

idem—Popescu M. G., str. Logofăt Tăut 24 și Obor, întreg imobilul prăvălie și locuință.

idem—Ureche Muciu Coman, str. Abator 29, întreg imob.

idem—Vanghelie A. Dim., str. Bucovăț 104, câteva camere de locuit.

Giurgiu.—Imob. soc. fost Cristovici Marghioala, str. Buzescu 1, două apart. de locuit.

idem—Moreți Ecaterina, str. Dorobanți 25, întreg imob.

idem—Tabacu S. Iordan, str. Dunărei 40, corpul dela față.

Oltenița.—Daniilescu C. N., str. Vinător 44, întreg imob.

idem—Grigoriopol C. V., str. Carol 36, întreg imob.

idem—Marato E., str. Miliăi-Bravul și Gr. Cantacuzino 6, întreg imob.

idem—Pantazopoglu, Ecaterina Sfetescu 12, întreg imob.

idem—Popescu V., str. Petre Sfetescu 28, întreg imob.

idem—Valsamache Spiridon, str. Petre Sfetescu, întreg imob.

Slatina.—Jianu Smaranda, str. Lipscani 18 și București.

idem—Dumitru Ionița, str. Băilor 2, apart. de locuit la parter.

idem—Polichronie A. D., str. Ionașcu 11, întreg imob.

T. Măgurele.—Dumba Heraclie, str. Călărași 10, magazii de produse.

T. Severin.—Imob. soc. fost Antonescu C. H., str. Aurelian 130, întreg imob.

idem—Cărbunaru Petre, str. Unirii 46, două apart. de locuit.

idem—Dobrescu G. Maria, str. Horațiu, întreg imob.

idem—Muller Anton, str. Gării, fabrică de doage.

Idem—17 Martie, a furnizării diverselor articole de droguerie necesare uzinelor comunale, a. c. idem. 5589

Idem—17 Martie a furnizării diverselor articole tehnice necesare exploataării uzinelor comunale pe anul ur., conf. idem. 5957

Idem—17 Martie, a furnizării diverselor articole de metal necesare exploataării uzinelor comunale pe anul ur., conf. idem. 5958

Idem—17 Martie, a furnizării a 4500 k. ulei mineral necesar motorilor „Diesel” dela uzina Ulmi in anul ur., conf. idem. 5959

Idem—26-Februarie a. c. p., inchirierea locului comunii numit „Dorojan”, situat de-alungul drumului ce duce la Teiu și fabrica Tonola, in prafată de 142.300.00 m. p., conf. idem. 5419

Inchirierea se face pe timp dela aprobare și până in toamna anului curent. Textele art. 72-83 din legea de contabilitate publică sint aplicabile in cauză.

Pentru Autori

Se aduce la cunoștința autorilor că manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază ; în schimb, acei autori ale căror lucrări urmează să se publice în revistă, vor fi înștiințați, despre aceasta, cel mult într'o lună dela data primirii manuscrisului.

Odată cu trimiterea manuscrisului, autorii sînt rugați să ne comunice și onorarul dorit ; în caz contrar, acesta se va fixa de către Direcțiunea Revistei.

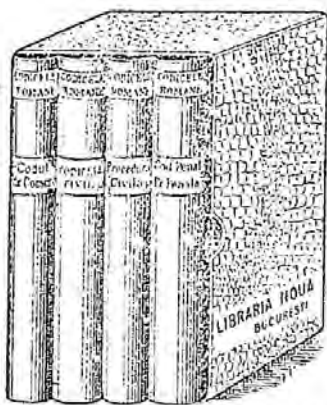
Pentru tot ceea ce privește redacția : manuscrise, reviste, ziare, cărți, etc., a se adresa **d-lui G. Ibrăileanu strada Golia 52, Iași.**

Numai articolele științifice (științi naturale, fizice, chimice, medicale, etc.) se vor trimite **d-lui Dr. A. Slătineanu, str. Știrbey-Vodă, 111 bis, București.**

Pentru tot ceea ce privește administrația : cereri de abonament, mandate, inserare de anunțuri, etc., a se adresa **Administrației revistei „Viața Românească” strada Golia, 52, Iași.**

D-l I. Botez va continua a reprezenta revista noastră, avînd dreptul de a încasa sumele ce ni sînt datorite, și a face angajamente în privința anunțurilor.

Persoanele, care doresc să se aboneze la *Viața Românească*, sînt rugate să se adreseze Administrației prin mandat postal.

A APĂRUT : CODICELE ROMINE

de M. A. DUMITRESCU

CU ULTIMILE MODIFICĂRI CONȚININD:

Codul Civil, Codul de Comerț, Codul și Procedura Penală, Procedura Civilă cu Legea Proprietarilor și Legea Contenciosului Administrativ.

Fiecare Cod conține pe lângă tabla de materii și cite o tabelă analitică.

Colecțiunea completă legată în pinză într'o cutie formată nic Lei 10. Fiecare Cod deosebit legat în pinză Lei 2.50. Codul Civil legat în pinză Lei 3.

Comenzile din provincie însoțite de cost, plus un leu pentru porto, se expediază de:

LIBRARIA NOUA, Calea Victoriei, 78. București

BIBLIOTECA NOUA

SCRIERILE PRINCIPALE ALE AUTORILOR CELEBRI.

75 BANI—UN ELEGANT VOLUM—75 BANI.

Au apărut: L. TOLSTOI, *Revoluționarii*.—GUY DE MAUPASSANT, *Domnișoara Fifl*.—FOGAZZARO, *Dragostea unui rege*.—L. ANDREEV, *Risul roșu*.—GUY DE MAUPASSANT, *Yvetta*.—M. GORKI, *În stepă*.—H. DE BALZAC, *Liturghia Ateului*.—H. G. WELLS, *Războiul aerian*, în două volume.—M. SERAO, *Mama vitregă*.

La primirea costului, expediază fratec!

LIBRARIA NOUA Calea Victoriei, 78. București.

Au apărut în editura revistei „Viata

Rominească” și se afla de vânzare la principalele librării din țară, precum și la administrația revistei:

- I. Al. Brătescu-Voinesti. *În lumea dreptății*. Nuvele. Un volum, în 80, de 290 pagini.—Prețul 2 Lei.
- A. Philippide. *Specialistul Român*. Contribuție la istoria culturii rominești din sec. al XIX-lea. Un volum, în format mare, de 96 pagini.—Prețul 1 Leu 50 Bani.
- M. Lermontov. *Demonul*. Poemă tradusă de Ioan R. Rădulescu, precedată de o notiță privitoare la „Poetul Caucazului”. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 64 pagini.—Prețul 1 Leu.
- St. O. Iosif și D. Anghel. *Legenda Funigeilor*. Poem dramatic, în trei acte. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 60 pagini.—Prețul 1 Leu.
- G. Ibrăileanu. *Spiritul critic în cultura rominească*. Un volum, în 80, de 267 pagini.—Prețul 2 Lei.
- G. Ibrăileanu. *Scriitori și Curente*. Un volum în 80 de 320 p. Prețul 2 lei.
- D. D. Pătrășcanu. *Schițe și Amintiri*. Un volum în 8 de 292 pagini. Prețul 2 Lei.
- A. Stavri. *Luminisuri (Versuri)*. Pr. 2 Lei.